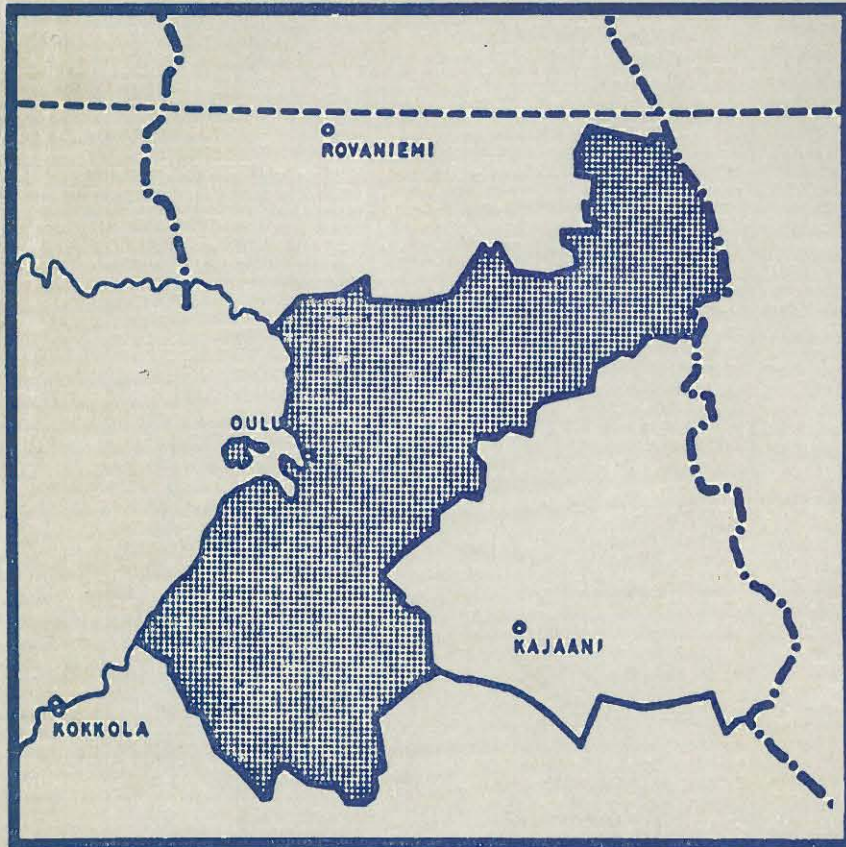


23.V.1978

000360

M KD N: E 338 / IV / 23.5.1978

Wett. inreen / MY 16-6-1978



**POHJOIS-POHJANMAAN
KULTTUURIHISTORIALLISTI
MERKITTÄVÄT KOHTEET**

Seutukaavat

**POHJOIS-POHJANMAAN
SEUTUKAAVALIITTO**

JULKAISUSARJA A:41

OULU 1978



Rek. hist. as. 69.2

**POHJOIS-POHJANMAAN KULTTUURIHISTORIALLISTI
MERKITTÄVÄT KOHTEET**

Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliitto
1978

Kartat © Maanmittaushallitus Helsinki 1978

ISBN 951-9149-28-7

SISÄLLYS

	Sivu		
ALKUSANAT	1	Lumijoki.....	83
		Merijärvi.....	86
JOHDANTO	2	Muhos.....	88
		Nivala.....	92
TUTKIMUKSEN TEKEMISESTÄ	3	Oulunsalo.....	95
		Pattijoki.....	99
POHJOIS-POHJANMAAN ASUTUSHISTORIAA	6	Piippola.....	102
		Pudasjärvi.....	106
POHJOIS-POHJANMAAN KULTTUURIMAISEMA	13	Pulkki.....	111
		Pyhäjoki.....	116
KULTTUURIHISTORIAALLISESTI MERKITTÄVÄT KOhteet	15	Pyhäjärvi.....	118
		Pyhäntä.....	121
SUOJELUSUOSITUKSET	17	Rantsila.....	123
		Reisjärvi.....	130
KOHDELUETTELO		Ruukki.....	132
Oulu.....	18	Sievi.....	136
Raahe.....	26	Siikajoki.....	140
Ylivieska.....	31	Taivalkoski.....	142
Haapajärvi.....	35	Temmes.....	145
Oulainen.....	37	Tyrnävä.....	147
Alavieska.....	39	Utajärvi.....	151
Haapavesi.....	41	Vihanti.....	154
Hailuoto.....	44	Yli-Ii.....	157
Haukipudas.....	47	Ylikiiminki.....	160
Ii.....	51		
Kalajoki.....	56	LÄHTEET	163
Kempele.....	62		
Kestilä.....	65		
Kiiminki.....	68		
Kuivaniemi.....	70		
Kuusamo.....	74		
Kärsämäki.....	76		
Liminka.....	79		

ALKUSANAT

Seutusuunnittelun perustavoitteisiin kuuluu myös ympäristöarvojen huomioiminen alueellisessa kehittämistyössä. Tähän tavoitteeseen sisältyy sekä alkuperäisten luonnonarvojen että kulttuuriympäristön ja alueellisen omaleimaisuuden vaaliminen.

Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelullista merkitystä omaavia alueita koskeva selvitys valmistui vuonna 1972 ja luonnonmaisemaa koskeva selvitys vuonna 1976. Toimi-alueemme kulttuuriympäristön osalta on seutukaavaliiton toimeksiannosta laadittu selvityksiä sekä Pohjois-Pohjanmaan esihistoriallisista kohteista että rakennusperinteestä.

Käsillä oleva Pohjois-Pohjanmaan rakennusperinneselvitys on laadittu vuosina 1974-1977. Se sisältää katsauksen maakunnan asutushistoriaan sekä siitä kertovaan rakennuskantaan ja muihin kulttuurihistoriallisiin kohteisiin. Kohteet on luetteloitu ja luokiteltu kunnittain.

Tämä selvitys ei sellaisenaan ole suojelusuunnitelma, vaan osa seutukaavallisessa suunnittelutyössä tarvittavaa perusaineistoa. Samoin se tulisi huomioida kuntien kaavoitustoiminnassa ja muussa alueidenkäyttöä ja rakentamista koskevassa päätöksenteossa. Erityisesti seutukaavaliitto toivoo tämän selvityksen herättävän rakennusten omistajien mielenkiinnon olemassa olevan rakennuskannan tarkoituksenmukaiseen käyttöön ja rakennusperinteen vaalimiseen.

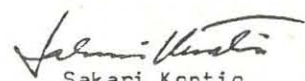
Selvityksen on laatinut arkkitehti Jorma H u u s k o. Työhön ovat osallistuneet inventointivaiheessa Oulun yliopiston arkkitehtiosaston opiskelijat ja inventointi- ja tarkistusvaiheessa kuntien nimeämät yhteyshenkilöt. Lisäksi ovat kohdeluetteloiden tarkistukseen osallistu-

neet kuntien rakennus- ym. viranomaiset. Museoviraston puolesta ovat työssä olleet mukana tutkijat Elias Härö ja Pekka Kärki. Seutukaavaliiton puolesta työtä on valvonut seutukaava-arkkitehti Hannu Vuolteenaho.

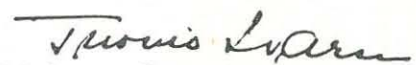
Seutukaavaliitto esittää kiitoksensa kaikille, jotka ovat osallistuneet tämän selvityksen laatimiseen.

POHJOIS-POHJANMAAN SEUTUKAAVALIIITTO

Liittohallituksen
puheenjohtaja


Sakari Kontio

Seutukaavajohtaja


Tuomo Laru

JOHDANTO

Selvityksen sisällöstä

Selvitys Pohjois-Pohjanmaan rakennusperinteestä ja kulttuurihistoriallisista suojelukohdeista sisältää kohderyhmiä tunnusmerkkien ja arvokkaiden ominaisuuksien tarkastelun sekä kunnittaiset kohdeluettelot. Näissä on esitetty

- 1) kulttuurihistoriallisesti huomattavat erilliskohteet, jotka liittyvät Pohjois-Pohjanmaan kehityksen vaiheisiin ja sen historian osa-alueisiin sekä
- 2) maisemalliset kohteet: ympäristötekijöiden sekä asutus- ja elinkeinohistoriallisten seikkojen vuoksi merkittävät alueet.

Selvityksessä on mukana myös lyhyt selvitys Pohjois-Pohjanmaan historiasta. Katsauksessa on esitetty alueen asutuksen synnyn ja kehityksen pääpiirteet.

Tutkimuksen laadun ymmärtämiseksi on selvitetty myös työn tekotapaa, arvioitu tulosten peittävyys kohteiden inventoinnin osalta sekä jatkotyöskentelyn tarve. Mukana on myös suosituksia suojelukohdeluettelojen käytöstä kaavallisissa sekä muissa suunnitelmissa. Kohteiden kuvaukseen on liitetty ehdotus kunkin kohteen hoito- ja suojelutoimista.

Luettelointi sisältää vain historiallisen ajan muistomerkit. Esihistoriallisista kohteista laaditaan oma selvityksensä.

Kohteiden yleinen merkitys

Työssä on kartoitettu ne Pohjois-Pohjanmaan rakennetun ympäristön tekijät, jotka ovat arvokkaita sekä alueen

paikallishistorian kannalta että asetettuina laajempaan kulttuurihistorialliseen yhteyteen.

Kohteiden merkitys perustuu niiden elinympäristöä rikastuttavaan vaikutukseen: ne parantavat ympäristön laatua tekemällä siitä

- historiallisesti todistusvoimaisen
- rakennustaiteellisesti mielenkiintoisen
- esteettisesti korkealuokkaisen
- alueellisesti omaleimaisen.

Kohteiden arvo

Nyt tehdyssä työssä on luovuttu joissakin aikaisemmissa seutukaavaliittojen tutkimuksissa käytetystä kohteiden jaottelusta kolmeen arvoluokkaan. Tässä mukana olevat kohteet ovat kaikki sellaisia, joiden säilyminen olisi turvattava kunnossapito- ja suojelutoimin sekä maisemahoidon avulla.

Maaseudun rakennuskohteiden, etenkin tyyppillisten, "tavallisten" talouskeskusten kohdalla on laajasta tarjonnasta johtuen luetteloon otettu tyyppiesimerkkejä. Niinpä muitakin vastaavankaltaista historiallista rakennuskantaa sisältäviä kohteita on pidettävä kulttuurihistoriallisesti arvokkaina.

Suojelun sekä kunnossapidon suuntaamisesta

Versinainen suojelutoiminta (ns. rakennussuojelulain sekä kaavoituksen avulla) onnistuu parhaiten niissä koh-

teissa, joissa suojele mahdollisine korvauksineen voidaan hoitaa yhteistyössä kohteen omistajan kanssa. Vain kaikkein arvokkaimmat kohteet tulisi pyrkiä suojelemaan rakennussuojelulailla. Suojelullista toimintaa ei tulisi hajoittaa liian moneen kohteeseen. Nimenomaan suojelusta kiinnostuneiden yhteisöjen tulisi valita toiminnan onnistumisen kannalta parhaat edellytykset sisältävät kohteet.

Luettelon esimerkit antavat luonnollisesti opastusta myös siihen, millaista rakennuskantaa yleensä kannattaa kulttuurihistoriallisin perustein säilyttää ja mihin rakennuksiin jatkuvaa kunnossapito- ja hoitotyötä kannattaa suunnata.

Rakennustarkastus on avainasemassa

Luettelon toivoisi palvelevan myös kuntien rakennustarkastajia ja -lautakuntia uudisrakentamis- ja peruskorjaushankkeiden yhteydessä. Vanhojen rakennusten omistajien kanssa neuvoteltaessa tulee peruskorjauksen mahdollisuus selvittää rakennuksen kunto ja kulttuurihistoriallinen arvo huomioon ottaen sekä pyrkiä suuntaamaan lainoitusta peruskorjaukseen.

Käyttö kaavoituksessa ja suunnittelussa

Kulttuurihistoriallisen suojelun tulisi saada sijaa kaikkien kaavatasojen suunnitelmissa. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien ja esteettisesti korkealuokkaisten kohteiden - maisemakokonaisuudet mukaan lukien - säilyttämisen ja niiden käytön kehittämisen tulisi olla osa kaikkea ympäristön suunnittelua. Kohteita voi hyödyntää myös mm. virkistysalue- ja matkailusuunnitelmissa.

TUTKIMUKSEN TEKEMISESTÄ

Vaiheet

Työn tekeminen on jakautunut kolmeen päävaiheeseen:

1) esiselvitykset (kirjallisuuteen ja arkistoihin perustuvat), 2) kysely, 3) maastoinventointi ja 4) tulosten kokoaminen.

Kunnittaiset yhdyshenkilöt

Työn kokoojan avuksi perustettiin tutkimuksen alkuvaiheessa laaja työryhmä paikallisen asiantuntemuksen saamiseksi mukaan. Kuntien yhdyshenkilöluettelo on työn "lähteet"-osassa.

Museovireasto

Museovireaston rakennushistorian osastolta ovat työssä mukana olleet tutkijat Elias Härö ja Pekka Kärki.

Kysely ja kohderyhmien muodostaminen

Työn alkuvaiheessa paikallisten asiantuntijoiden vastattavaksi laadittiin kysely, jossa kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet oli jaoteltu eri toimintojen historian alojen sekä osin myös kohteen alueellisen laajuuden mukaan. Tätä jakoa kulttuurihistoriallisten kohteiden ryhmiin on käytetty myös kunnittaisten suojelekohteluettelojen sisällön ryhmittelyssä.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet on ryhmitelty pitäen ensisijaisena perusteena kohteiden toiminnan osoittamaa jakoa. Täten on voitu erottaa toisistaan asutukseen, elinkeinon harjoittamiseen, sivistykseen ja hallintoon, kirkolliseen toimintaan

taan, sodankäyntiin, liikenteeseen ja museaaliseen toimintaan liittyvät kohteet. Yllä olevaa jaottelua on täsmennetty ja laajennettu muilla tarpeellisiksi katso-
tuilla perusteilla, jotta ryhmittely kattaisi kulttuuri-
historiallisten muistomerkkien koko alueen.

Tärkeää on ollut huomata maatilán rakennusryhmán palve-
levan sekä asumista että elinkeinon harjoittamista. Tä-
mä selvästi omaleimainen kohderyhmä on haluttu pitää
yhtenäisenä, ja siitä on jaottelusta tehty oma kokonai-
suutensa.

Kylät ja viljelysmaisemat on otettu erilliseksi ryhmäk-
seen, koska ne ovat jo lukumäärältään huomattavimmat
laaja-alaiset kohteet. Muut kulttuurimaisemat (esim.
teollisuusmiljööt) sisältyvät muihin ryhmiin ja ne käy-
vät selville kohdeselostuksista.

Taajamien rakennukset ja -rakennusryhmät ovat oma koko-
naisuutensa. Kohdeluetteloissa ja kyselyssä käytetty
kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden jaot-
telu muotoutui seuraavaksi:

A Talonpoikaisrakennukset ja -rakennusryhmät

1. Rakennuskannaltaan yhtenäiset talouskeskukset
2. Asuinrakennukset
3. Tallit, navetat
4. Aitot ym.
5. Riihet, pajat ym.
6. Muut maaseudun rakennukset (virkatalot, torpat, mä-
kituvat, käsityöläisasumukset)

B Kylät (kyläkunnat), viljelysmaisemat

C Taajamien rakennukset ja rakennusryhmät

1. Raitit, kadut ja korttelit (rakennuskannaltaan yh-
tenäiset)
2. Yksittäiset liike- ja asuinrakennukset

D Elinkeinoon liittyvät kohteet

1. Teollisuuslaitokset (ruukit, saha- ja myllylaitok-
set, meijerit)
2. Tuulimyllyt, puromyllyt
3. Tervanpolttoon liittyvät kohteet
4. Tukkikämpät, viittolaitteet
5. Kauppa- ja markkinapaikat
6. Kalastuskylät
7. Porotalouteen liittyvät kohteet (kämpät, aidat)

E Sivistyshistoriaan ja hallintoon liittyvät kohteet

1. Julkiset rakennukset (kunnantalot, koulut, sairaa-
lat, pitäjänmakasiinit, käräjätalot)
2. Työväen- ja seurantalot

F Kirkkohistoriaan liittyvät kohteet

1. Kirkot, tapulit ja kappelit (myös entiset sijainti-
paikat)
2. Pappilat ja muut seurakunnalliset rakennukset
3. Vanhat hautausmaat, hautakappelit ja historialli-
set kalmistot

G Kartanot, huvilat ja puistot

H Sotahistorialliset kohteet

I Liikenteeseen liittyvät kohteet

1. Tiet (historiallisesti ja maisemallisesti arvok-
kaat)
2. Sillat
3. Kanavat
4. Satamat
5. Kestikievarit

J Museaaliset kohteet

1. Kotiseutu- ym. museot
2. Henkilöhistoriaan liittyvät kohteet
3. Muistomerkit ym. kohteet

K Muut kohteet (rajakivet ym.)

Kyselyssä pyydettiin rakennusten ja rakennettujen kokonaisuuksien osalta seuraavia tietoja:

1. Kohteen nimi ja osoite
2. Nykyinen omistaja (mahdollisia tietoja muista kohteen historiaan liittyvistä henkilöistä)
3. Rakentamis- tai perustamisaika (tiedetty tai arvioitu, jolloin perustelut)
4. Suunnittelija (rakentaja, rakennuttaja)
5. Piirustukset ja kirjalliset selostukset (mikäli on olemassa)
6. Tärkeimmät korjaukset ja muutokset
7. Säilymisen uhanalaisuus ja kohteen kunto
8. Muut tiedot
 - a) Kohteen kuvaus (esim. rakennusten koko, rakennusaine, tietoja ympäristöstä, erikoistietoja)
 - b) Arvio kohteen merkityksestä:

Yksittäiset kohteet

 - historiallisesti arvokas (liittyy johonkin historialliseen tapahtumaan, henkilöön tai kauteen; on arvokas kansatieteellisesti)
 - rakennushistoriallisesti arvokas (edustaa vanhaa tai harvinaista arkkitehtuurikautta, on rakennustaiteellisesti tai -teknisesti arvokas tai poikkeuksellinen)
 - ympäristön kannalta arvokas (ei yksinään, mutta jonkin miljööön osana tärkeä)

Kohderyhmät ja maisemat

 - historialliset ja rakennustaiteelliset arvot (kokonaisuuteen liittyvät yksittäiset kohteet, dokumentti- ja perimätieto)
 - maisemalliset arvot (kauneusarvot)

Arvostuksen laajuus: paikallinen, maakunnallinen, valtakunnallinen

c) Kuvamateriaali: mukaan mahdollisimman runsaasti kuvamateriaalia.

Kyselyssä tähdennettiin lisäksi seuraavaa:

Inventoinnissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota harvinaisiin, häviämässä oleviin tai Pohjois-Pohjanmaalle tyypillisiin kohteisiin. Tärkeitä ovat vanhan rakennuskulttuurin muistomerkit: alkuperäisinä säilyneet talonpoikaisrakennukset, rakennusryhmät ja kylänraitit (joko yhtenäinen vanha rakennuskanta tai uusi ja vanha hyvin yhteen sopeutettuna), samoin harmoniset ja esteettisesti korkealuokkaiset maisemat, Pohjois-Pohjanmaalla etenkin jokiversilla ja rannikolla. Tervanpolto- ja uittotoiminnan piiriin kuuluvat kohteet ovat harvinaistumassa; on luetteloitava merkittävimmät tervahauta-alueet ja merkittävät uittoväylät, tukkikämpät ja uittolaitteet.

Maastoinventointi

Inventointityössä on ollut mukana pääosin arkkitehti-osaston opiskelijoista koostuvat työryhmät. Maastoinventoinnin yhteydessä on kohteissa suoritettu valokuvauksia ja haastatteluja sekä osin arkistotutkimuksia. Inventoijat tutkimusalueineen on ilmoitettu osassa "läheteet".

Tuloksista

Maaseuturakennuksista kertyneet rakennushistorialliset tiedot ilmenivät sangen vaillinaisiksi tai ylimalkaisiksi, koska rakennushankkeista ei ole tehty järjestelmällistä kirjallista dokumentointia. Lisäksi tietojen hankinta osoittautui työlääksi kohteiden lukuisuuden ja tietolähteiden vaikean tavoitettavuuden vuoksi. - Maastoinventoinnin yhteydessä tehdyistä haastatteluista on

tietoja voitu kuitenkin jonkin verran täydentää.

Useiden kuntien osalta on muun lähdemateriaalin vähäisyyden vuoksi kunnittaisten yhdyshenkilöiden tekemä arvokkaiden kohteiden luettelointi ollut ensiarvoisen tärkeää. Toisaalta näiden luetteloiden eritasoisuus on aiheuttanut inventoinnin lähtökohdissa eritasoisuutta, joka osin näkyy työn lopputuloksissakin. Tutkittavan alueen laajuuden ja lähdemateriaalin epätasaisen jakautumisen huomioon ottaen on kunnittaisista kohdeluetteloista kuitenkin pidettävä varsin käyttökelpoisina.

Työn tarkistus

Uusien kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ilmaantuessa, luetteloissa olevien mahdollisesti turmeltuessa tai kohteiden arvoa koskevien käsitysten muuttuessa on luetteloa mahdollisuus tarkistaa lisäyksin ja poistoin. Ympäristön nopean muuttumisen sekä uuden lähdemateriaalin ilmestymisen vuoksi voi olla syytä tehdä myöhemmin koko suojelukohdetilanteen tarkistus.

POHJOIS-POHJANMAAN ASUTUSHISTORIAA

Varhaisin suomalaisasutus

Esihistoriallisen ajan loppupuolen suomalaisasutus käsitti seuraavat alueet: Varsinais-Suomi, Satakunta sekä Hämeen ydinalue ja Laatokan Karjala. Pääelinkeinoina asukkailla oli maanviljelys sekä kaukonautinta: pohjalaisilla alueilla harjoitettu eränkäynti, kauppa ja lappalaisten verotus. Yllämainittuja asutustihentymiä lukuun ottamatta oli Suomi ajanlaskumme alkuvuosisatoina harvan lappalaisväestön asuttamaa.

Kulkutiet Pohjois-Pohjanmaalle

Pohjois-Suomen joutumisen eteläisten heimojen vaikutuspiiriin mahdollistivat kulkuyhteydet: lännessä meri ja sisämaassa vesitöt, joita etelän-idän suunnalta noustessa erottivat Pohjois-Pohjanmaan latvavesistön paikoin hyvinkin kapeat kannakset. Tärkeimpiä vesireitteinä lännessä olivat Kyröjärven ja Näsijärven reitit sekä Päijänteen vesistöalue, idässä nämä vesitiet kuljivat Laatokalta luoteeseen Pyhäjoelle sekä pohjoiseen Oulujärven vesistöalueelle, jossa tie kääntyi kulkemaan Oulujoen tärkeää karjalaisväylää pitkin. Lisäksi kulkukelpoisia vesireittejä oli myös Vienanmeren ja Pohjanlahden välillä. Mainittujen reittien varsille on aikojen kuluessa kertynyt joukko matkanteosta kertovia nimiä: venetheitto- sekä erilaiset matka- ja taivalnimet. Kaukonautinnan katsotaan olleen täydessä vauhdissa jo 900-luvun tienoilla, ja kilpailua Pohjois-Pohjanmaasta kävivät läntiset ja itäiset eräkävijät, Ruotsi ja Novgorod, roomalaiskatolinen ja kreikkalaiskatolinen kirkko. Etupiirit jaettiin Pähkinäsaaren rauhassa ja raja määrättiin kulkemaan Laatokalta Savon läpi Pohjanlahdelle Petäjäjoelle Pyhäjoen suulle. Rajan pohjoispuolisen alueen, "Pohjois-Pohjanmaan", nimenä oli täl-

län mm. Kainuu, Kajaanien maa, Korela Semidesjatskaja (Seitsemänkymmenen päivämatkan takainen Karjala) Norrbotten. - Maakuntana Pohjois-Pohjanmaa on syntynyt uusimman maakuntajaon myötä, jälkeen lääninjoon sekä vanhemman historiallisen maakuntajaotuksen, jossa Pohjois-Pohjanmaa oli osa Pohjanmaata, osin myös Lappia.

Kiinteä asutus

Varhaisimman kiinteän asutuksen oletetaan syntyneen Pohjois-Pohjanmaalle jokisuiden lohenpyyntipaikoille arviolta 1200-luvun alussa. Keskuksiksi muodostuivat kauppapaikat, tärkeimpänä Oulunsalo. Ensimmäisiin keskuspaikkoihin luetaan kuuluvaksi myös Saloisten seutu.

Läntisen vaikutuksen vakiintuminen

Karjalaiset pitivät alueenaan Perämeren rannikon koillisosaa; Salon kirkko rakennettiin rajajoen "suomenpuoleiselle" rannalle (tieto seurakunnasta jo vuodelta 1329). Vakituinen asutus Pohjois-Pohjanmaalle tuli olemaan lähes täysin läntistä perua. Idän ja lännen välillä käytiin Pohjanmaan omistuksesta taisteluja, etuvarustus Oulun linna rakennettiin v. 1375. Läntisen asutuksen vahvistuessa taistelut saivat hävitys- ja kostoretkien luonteen kietoutuen usein samanaikaisiin suurvaltasotiin.

Hallinto ja rajat

Hallinnollisesti Norrbotteniin kuuluva Pohjanranta ja kautui 1400-luvulla Kemin ja Rannan hallintopitäjiin. Viimeksi mainittu, myöhemmäksi Saloisten hallintopitäjäksi katsottu alue, käsitti lähinnä keski- ja pohjoisosat nykyisestä Pohjois-Pohjanmaasta. Hiippakuntaraja kulki Kemin seudulla. Vakinainen asutus sijoittui rannikolla edelleen nimenomaan jokisuihin, sisämaa oli nyt

myös rannikon asujaimien kaukonautinta-alueena. Alue ulottui sisämaassa vedenjakajalle: Oulujoen kohdalla kuitenkin raja muodostui Muhoksen-Utajärven välille. Oulujoki oli karjalaisten vanha ja tärkeä Pohjanlahdentie.

Vuoden 1497 rauhassa Pohjanmaan kuulumista Ruotsiin kiinteytettiin ja 1500-luvulla oli Pohjois-Pohjanmaalakin rauhallisen kehityksen kausia 25-vuotiseen Venäjän sotaan asti.

Asutuksen voimakkuus ja keskiajan kylät

Keskiajan asutuksen voimakkuudesta on lähtötietoja vuodelta 1413, jolloin Rannalla (Limingan, Oulun ja Iin tienoo) oli 40 taloa. Etelämpänä, Suur-Pietarsaareen kuuluvissa Kalajoen, Pyhäjoen ja Salon (Saloisten) pitäjissä arviolta 50 taloa. Tähän aikaan Rannan keskuspaikkana oli Liminka, jonka taloluvuksi on arvioitu 20. Oulu- ja Iijokisuussa lieene ollut kymmenen talon kyläkunta kummassakin. Haukipudas ja Kuivaniemi ovat mahdollisesti myös olleet asuttuja. Samoin arvioidaan Siika-, Pyhä- ja Kalajoen suupuolella olleen kymmenkunnan talon kylä, Salossa kahdenkymmenen. Myös Ala- ja Ylivieskan sekä mahdollisesti Sievin vanhin asutus sai alkunsa 1400-luvulla, Pyhäjokivartta asutus nousi oletettävästi Merijärven korkeudelle. Salon alueella kehittyvät kylät olivat Piehinki, Salo, Savilahti ja Patijoki, Limingassa kantakylän ohella Rantakylä ja Lumijoki, ylempänä Oulunsalo ja Oulunsuu. Asutus nousi Oulujokea Muhokselle sekä Utajärvellekin. Suur-Iissä nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella kehittyivät Kellon, Haukiputaan, Iin ja Kuivaniemen kylät.

1500-luvun asutus

Tultaessa 1500-luvun puoliväliin on Limingan, Oulun ja Iin yhteinen taloluku 361 ja Kalajoen, Pyhäjoen ja Sa-

lon 293. Asutuksen huippu sattuu tänä aikana rannikko-seuduilla 1570-luvun tienoille, jokilatvoille pari vuosikymmentä myöhemmäksi. Savolainen uudisasutus leviää 1500-luvun lopulla Pohjois-Pohjanmaan jokien ylä- ja osin keskijuoksuille, harvinaisuutena jopa Hailuotoon asti. Monet Pohjois-Pohjanmaan kyläkunnat saavat kanta-asutuksensa 1500-luvun loppuun mennessä.

Väkiluku

Pohjois-Pohjanmaan väkiluku lienee 1500-luvun puolivälissä lähennellyt 7 000; vuosisadan vaihteessa asukkaita voitaneen arvioida olleen kymmenisentuhatta.

1500-luvun hallinto ja rajat

Kustaa Vaasan aikana järjesteltiin paitsi erämaiden asuttamista myös Pohjanmaan kauppaa. Vuonna 1531 määrättiin nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella luvalliseksi kauppapaikoiksi Oulu ja Ii. Hallinnollisesti alue kuului lähes koko 1500-luvun Pohjanmaan pohjoiseen voutikuntaan, johon kuului koko Pietarsaaren-Kemin väli.

Viisikolmattavuotinen Venäjän sota 1570-1595 taannutti pahoin Pohjois-Pohjanmaan asutusta: väestö väheni ja taloja autioitui. Täyssinän rauhasta v. 1595 alkoi jälleen olojen vakiintuminen: raja itään päin sovittiin, hallinnollisia sekä sotilaallisia oloja järjestettiin ja asutus alkoi voimistua.

1600-luvun kehitys, hallinto, kaupungit

Uudella vuosisadalla Pohjois-Pohjanmaan pääkeskus Oulu alkoi nousta. Kaupunki perustettiin v. 1605, linnoitus uusittiin vuosisadan alussa ja Oulusta muovautui alueen sivistyksellinen ja hallinnollinen keskus. Uuden läänijaon mukaan Pohjanmaasta tehtiin oma lääni v. 1695. Raahan kaupunki perustettiin vuonna 1649.

Asutuksen kehitys

Pohjois-Pohjanmaan asutus kasvoi jatkuvasti 1600-luvulla sotavuosista 1675-79 ja 1690-luvun suurista kuolonvuosista huolimatta. Varsinkin vuosisadan alkukymmenet olivat vilkasta asuttamisen kautta, vv. 1607-1633 taloluku nousi 30 % ja etenkin sisämaassa asutus lisääntyi nopeasti. Vuosien 1607 ja 1700 välillä Pohjois-Pohjanmaan asutus likipitään kaksinkertaistui, mikä koko Suomen kehitykseen verraten on hyvin voimakasta. Väestömäärän on arvioitu olleen v. 1609 Kalajoen-Ylitornion välisellä alueella n. 20 000 henkeä (vrt. 1500-luvun arviot). Vuoden 1695 kohdalla on arvioitu väkiluku n. 40 000 henkeä.

Koilliset erämaat

Tältä vuosisadalta voidaan jo saada hyvinkin selkoa koillisen Pohjois-Pohjanmaan asutuksen kehittymisestä. Pudasjärven erämaiden asuttaminen alkoi jo 1500-luvun lopulla ja vuonna 1600 oli Pudasjärvellä 22 taloa. Pian asutuksen piiriin tulivat myös Sotkajärvi ja Kurjenkylä. Taivalkoskelta on tietoja muutamista taloista 1620-luvulta (Tyräjäjärvi, Kontinjärvi). Vuosisadan puolivälissä oli Taivalkoskella kahdeksan taloa. Kuivaniemellä asutus nousi Kuivajokivartta Oijärvelle v. 1626, jolloin sinne perustettiin tienoon ilmeisesti ensimmäinen uudistila. Kuusamon varhaisin uudisasutus on peräisin mahdollisesti jo 1630-luvulta, varmasti kuitenkin 1670-luvulta alkaen.

Asutuksen sijoittuminen Ranta-asutus

Varhaisin asutus oli pureutunut meren rannikolle jokien suille, ja asutuksen levitessä voidaan sääntönä pitää talojen ja kylien syntymistä meren, jokien ja järvien

rannoille tahi rannan tuntumaan. Sijoituksen määräsivät liikkumismahdollisuuksien (vesitiet) lisäksi elinkeinot.

Kalastus oli merkittävää, rannikolla oli saatavissa hedelmällistä ja helposti ojitettavaa viljelysmaata, luonnonniittyjä sekä vettä.

Vaara-asutus

Savolainen uudisasutus levisi Pohjois-Pohjanmaan jokialtoille, missä asutus saattoi sijoittua myös vaaroille itäisen Suomen tapaan. Maataloutta suosivia tekijöitä vaaroilla olivat kaskimaan riittävyys sekä ilmastolliset seikat; myös entinen asutus saattoi työntää uutta kauemmas rannoilta. Selvä muusta poikkeava mäkiasutuksen alue syntyi 1500-luvun lopulta lähtien Pyhäjärven itäpuolelle Mäkiöiskylään, jossa jo v. 1595 mainitaan olleen 23 taloa. Alueelle perustettiin 1680-luvulla runsaasti uudistiloja, jolloin asuttuja olivat Kumpu-, Vucho-, Tikan-, Karsikko-, Niini-, Lehto-, Ruotasen- ja Teusmäki.

Maakunnan koillisen osan uudisasutus sijoittui ranta- maille ja esim. Kuusamon kaikki talot lienevät 1600-luvulla sijainneet järvien rannoilla. Sellaista vaara-asutusta kuin etelämpänä nykyinen Kainuun alueella ei syntynyt. - Kainuussa oli ensimmäinen uudisasutusvaihe jo ohitettu, asutus nousi 1600-luvun lopulla vaaroille ja synnytti lisäksi merkittävän osan Kuusamon uudisasutuksesta.

1700-luvun yleinen kehitys

Suuri Pohjan sota alkoi v. 1700 ja päättyi Uudenkaupungin rauhaan v. 1721. Sota-aika, etenkin ison vihan venäläismiehitys keskeytti pahoin myös Pohjois-Pohjanmaan normaalin elämänmenon. Koko 1720-luku kului sodan vä-

littömistä vaurioista toipumiseen. Pikkuvihan (vv. 1742-43) häiriöitä lukuunottamatta oli koko muu 1700-luku vilkasta kehityksen kautta. Edistys perustui maatalouden ohella voimistuvaan merenkulkuun ja merkittävään tervakauppaan. Huomattaviksi merikaupungeiksi kohoivat Raahen ja eritoten Oulu, jonka asema myös pohjoisena sivistyskeskuksena vahvistui. Lisäksi Pohjanmaan lääni jaettiin v. 1776 Vaasan ja Oulun lääniksi, jolloin Oulusta tuli hallintokeskus, jonka alueeseen kuuluivat rannikkoseudun ohella myös Kainuun sekä Kemin, Rovaniemen ja Kemijärven seudut.

Taloluku

Asutuksen toipumista sodan vaurioista selvittää autio-tilaluettelo:

	1723	1730
Kalajoki	125	39
Pyhäjoki	190	89
Salo	84	31
Siikajoki	164	26
Liminka	149	12
Hailuoto	5	14
Oulu	64	18
Ii	-	54
Pudasjärvi	-	32

Savuluettelosta vuodelta 1730 saadaan tietoja myös eri pitäjien kyläkuntien koosta; suurimmat kylät: Kalajoki: Ylivieska 42, Tynkä 28, Sievi ("Evi järvi") 27, Reisjärvi 24, Nivala 16, Haapajärvi 14 ja Pohjankylä 12; Pyhäjoki: Haapavesi ("Haapajärvi") 30, Mäkiöiskylä 27, Pyhäjärvi 24, Hiisiniemi 12; Salo: Salo 30, Alpua 13, Vihanti 13; Siikajoki: Siikajoki 50, Revonlahti 37, Pehkola 24, Rantsila 21, Piippola 20, Sipola 20, Lamu 9; Liminka: Liminka 84, Tyrnävä 71, Lumijoki 55, Tammes 52; Hailuoto: Kirkonkylä 29, Ojakylä 28; Oulu: Oulunsuu 58, Mu-

hos 41, Laitasaari 38, Oulunsalo 32, Utajärvi 11; Ii: Kello 39, Haukipudas 30; Pudasjärvi: Kollaaja 23, Kurjenkylä 17, Sotkajärvi 17.

Koko Pohjois-Pohjanmaan taloluvun kehitys Kalajoen-Iin välillä käy ilmi seuraavasta savuluettelotaulukosta:

	1730	1750	1770
Kalajokki	266	351	462
Pyhäjoki	257	381	488
Salo	103	138	170
Siikajoki	275	310	394
Liminka	396	401	-
Hailuoto	57	65	79
Oulu	241	270	365
Ii	216	263	343
Pudasjärvi	72	87	115

Valtiovalta tuki uudisasutusta 1700-luvulla erilaisin säännöksin, ja pikkuvihan jälkeisistä vuosikymmenistä tuli vanhojen pitäjien ylämaiden asuttamisen nousukausi.

Seuraavassa taulukossa on esitetty eri kylien talolukuja v. 1770; uudistalot suluissa:

Kalajokki:	Pohjankylä	21 (3)
	Etelänkylä	20
	Pitkäsenkylä	17
	Tyngänkylä	31
	Kääntä	12
	Talus	18 (3)
Alavieska:	Alavieska	25
Ylivieska:	Ylivieska	56 (7)
Nivala ("Pidisjärvi"):		21 (9)
Sievi ("Evi järvi"):		39 (8)
Reisjärvi:		33 (15)
Haapajärvi:		20 (5)

Pyhäjoki:

Merijärvi:

Oulainen:

Haapavesi ("Haapajärvi"):

Pyhäjärvi:

Kärsämäki:

Hiidenniemi

Salo:

Pattijoki:

Vihanti:

Siikajoki:

Revonlahti:

Paavola ("Pehkola"):

Rantsila:

Piippola:

Kuusaa	15 (5)
Rahia	12 (4)
Etelänkylä	13 (1-2)
Pohjankylä	7 (1-2)
Parhalahti	7
Limingoja	15
Petäjäskoski	17 (4)
Pirttikoski	25 (1-2)
Yppäri	23 (1-2)
	27 (1-3)
	22 (1)
Piipsjärvi	25 (1)
Matkaniva	25 (3)
	34 (3)
Mieluskoski	18 (5)
Ainali	11 (5)
	32 (4), 1 torppa
Mäkiöiskylä	39 (6), 2 torppaa
	31 (4)
	17 (2)
Savolahti	5 (1)
Piehinki	16 (4)
	30 (3)
Olkijoki	7 (1)
	20 (6)
Alpua	19 (2)
Ilveskorpi	17 (3)
	50 (4)
	40 (3)
	31 (7)
Luohua	20 (10), 1 torppa
	25 (3), 1 "
Sipola	22 (2), 1 "
Mankila	17 (1)
	22 (2)
Lamu	17 (4)
Lapinkylä	4 (2)

Pyhäntä:		
	Tavastkänkä	17 (3)
Pulkkila:		9 (2)
	Launola	18 (3)
		85 (2)
	Rantakylä	10
	Virkkula	10
Lumijoki:		64 (1)
	Hirvasniemi	13
	Lapinniemi	27 (2)
Temmes:		54
Tyrnävä:		68 (4)
	Ängeslevä	47 (2), 1 torppa
Kempele:		32 (1)
Hailuoto:	Kirkonkylä	36
	Ojakylä	35
Oulunsalo:		32 (2)
Oulunsuu:		67 (18), 1 torppa
Muhos:		45 (12)
	Laitasaari	42 (12)
Utajärvi:		12 (6)
	Ahmas	21 (2)
	Niska	14 (10), 1 torppa
	Sanginjärvi	7 (3)
	Särkijärvi	15 (5)
	Juorkuna	7 (1)
	Vuotunki	4 (1), 1 torppa
Haukipudas:		40 (12)
	Kello	48 (8)
Kiiminki:	Alakiiminki	32 (14)
Ylikiiminki:		25 (10)
Ii:	Etelä-Ii	31 (3)
	Pohjois-Ii	27 (3)
	Olhava	6 (3)
Yli-Ii:	Karjalankylä	27 (5)
Pudasjärvi:	Kirkonkylä	10 (2)
	Kolleja	34 (7), 3 torppaa

Kurjenkylä	30 (4)
Sotkajärvi	18 (5)
Puhos	4
Hetejärvi	4

Kuusamossa mainitaan v. 1741 Kitkan alueella olleen 14 savua ja kolmattakymmenettä uudistilaa, Maanselän alueella taas v. 1772 80 taloutta ja neljä kylää: Heikkilä, Lämsä, Poussu ja Kuusamon kirkonkylä.

Maanomistus ja Isojako

Vanhojen rintamaiden kylien kaukonautinta oli ristiriidassa valtiovallan suosiman uudisasutuksen kanssa. Erämaiden, "liikamaiden", omistus ja jakaminen sekä kruunun ylin maanomistusoikeus nousivat tärkeiksi kysymyksiksi. Isojakoasetuksissa (v. 1775, selitys v. -77) määrättiin lopulta liikamaa luovutettavaksi valtiolle. Maanmittaustoimituksia verollepanoa varten oli tehty 1720-luvulta alkaen, ja jo vuoteen 1775 mennessä olivat mittaukset ja jaot valmiina Kalajoella ja Limingassa. Lähes kaikki pellot oli tällöin mitattu sekä metsäosuuDET jaettu taloille Pyhäjoella, Salossa, Siikajoella, Oulussa, Muhoksella ja Iissä. Samoin oli jako käynnissä Pudasjärvellä.

Tilat

Uusia tiloja muodostui etupäässä voimakkaan uudisasutuksen kautta. Tilojen jakaminen oli vähäistä valtiovalan jarruttaessa halkomista 1700-luvun alkupuolella (pienin tilakoko 1/4 manttaalia). Vuoden 1747 asutuksen salliessa pienemmän tilakoon lisääntyä Pohjois-Pohjanmaallakin tilojen lohkominen.

Tilat olivat luonteeltaan joko perintötiloja tai kruununtiloja, jotka oli mahdollista lunastaa perintötiloik-



**ASUTUKSEN LEVINNEISYYS
V. 1770**

TALOJEN LUKUMÄÄRÄ

- 1 - 4
- 5 - 10
- 11 - 20
- 21 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- YLI 50

Lähde: Aimo Halila: Pohjois-Pohjanmaan
ja Lapin historia V, Oulu 1954

si. Yleensä vauraissa pitäjissä (esim. Liminka, Siikajoki, Oulu) oli perintötilojen osuus suurempi. Sotaja katovuosina autioituvat perintötilat saattoivat muuttua kruununtiloiksi.

Torpat

Pohjois-Pohjanmaan torpparilaitos syntyi varsinaisesti isojaon myötä. Varsinaista torpparilaitosta ei vielä 1700-luvun puolivälissä ollut Pohjois-Pohjanmaalla (v. 1767 oli 95 torppaa, Etelä-Pohjanmaalla 183 ja Savossa yli 2 300). Torppariasutuksen kehitystä edistivät useat seikat: tilojen halkominen ja uudisasutuksen aiheuttamat taloudelliset rasitukset sekä maatalouden työvoiman tarve.

Elinkeinot

Elinkeinoelämä oli Pohjois-Pohjanmaalla jo luonnonolosuhteidenkin vuoksi monipuolista "sekataloutta". Aluetta voidaan kuitenkin jaotella pääelinkeinon mukaan. Etelässä sijaitsi maanviljelysalue, jonka ylämaassa oli voimakasta tervataloutta. Peltoviljelys sijoittui rannikolle ja vesistöjen varsille, esim. Limingan ollessa voimakasta karja- ja maatalousaluetta. Kaskiviljelys sijoittui itäisiin osiin, joskin metsän käyttö tervantuotantoon pienensi kaskiviljelyksen alaa. Voidaankin puhua yhdistetystä kaski-, karja- ja tervatalousalueesta. Metsien väheneminen johti maanviljelyksen ja karjanhoidon kehittämiseen: järvien laskuihin sekä alka-vaan suoviljelykseen. Riistanpyynnin sekä etenkin kalastuksen osuus oli kaikkialla merkittävä. Suurten jokien suilla harjoitettiin kalastusta ja laivanrakennusta. Omaleimainen alue oli Hailuoto: maatalouden ohella oli siellä tärkeinä elinkeinoina laivanrakennus, kalastus ja hylkeenpyynti.

Kaupunkien kasvu johtui suurelta osin tuottoisesta ulkomaankaupasta, jossa terva oli huomattavin vientiartikkeli.

Väkiluku

Nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella oli 1700-luvun puolivälissä n. 24 000 asukasta. Koko Pohjanmaalla väkiluvun on laskettu olleen n. 80 000, Suomessa lähes 400 000.

1800-luku, yleistä

Yhteys Ruotsiin katkesi Suomen sodassa vv. 1808-1809. Yleinen asutus- ja elinkeinokehitys jatkui kuitenkin 1800-luvun alkupuoliskolla sangen tasaisena 1700-luvun suuntaviivoja noudattaen. Puolivälissä 1800-lukua alkoi kuitenkin esiintyä elinkeinoelämässä muutoksia, jotka vaikuttivat väestökehitykseenkin. Purjelaivojen väistyminen aiheutti laivanrakennuksessa ja merenkulussa vaikean taantuman. - Uutta teollisuutta olivat rautaruukit ja sahat. Metsän hyödyntämisessä tervanpolton merkitys väheni ja puutavarateollisuus tuli sijalle.

Kuitenkaan kasvava väestö ei 1800-luvun lopulla löytänyt Pohjois-Pohjanmaalta riittäviä elinmahdollisuuksia, jolloin seurauksena oli siirtolaisuus.

1900-luku, yleistä

Valtiovalta ryhtyi ohjaamaan taajamien suunnittelua vuodesta 1896 lähtien asetuksella taajamaväkisistä yhdyskunnista. Taajamaväkisiksi yhdyskunniksi määrättiin mm. silloiset Haapajärven ja Oulaisten kirkonkyllät 1900-luvun alussa.

1930-luvulta lähtien viranomaisten mahdollisuudet säädellä maaseudun rakentamista kasvoivat jonkin verran

asemakaavalain (1931) myötä. Siihen saakka maaseutu rakentui pääasiassa perinteiseen tapaan.

Torpparilain mukaan alkoi torppien ja mäkitupien lunastaminen itsenäisiksi tiloiksi. Vuoteen 1941 mennessä oli syntynyt n. 40 000 uutta pientilaa, joiden keskiko-ko oli n. 10 ha, tästä runsas neljännes viljeltyä. Asutuslaki, "Lex Kallio" vuodelta 1922 mahdollisti pitkäaikaisten ja halpakorkoisten lainojen saannin asutus-rahastosta maanostaja varten.

Vuosien 1941 Pika-asutuslaki ja 1945 Maanhankintalaki synnyttivät jälleen suuren joukon uusia pientiloja. Yllä mainitussa asutustoiminnassa on ollut mm. kyse peltotalan lisäämisestä pyrittäessä omavaraisuuteen elintarviketuotannossa. Toiminta on muokannut maisemaa merkittävästi myös Pohjois-Pohjanmaalla. Viljelykset ovat levinneet metsäseuduille ja soille perinteisesti viljeltyjen jokilaaksojen välillä. Lisäksi myös joki-laaksojen viljelysaukeat ovat laajentuneet.

Sodanjälkeinen tuotanto- ja elinkeinorakenteen muutos on voimakkaasti muuttanut maaseudun kulttuurimaisemaa. Silmiinpistävää on haja-asutusalueiden autioituminen ja rappeutuminen sekä taajamien voimakas kasvu, jota useinkaan ei ole hallittu. Seurauksena on ollut yleinen yhdyskuntarakenteen hajoaminen.

Haja-asutusalueilla tuotannon rationalisointi on tehnyt tarpeettomaksi rakennuskantaa, joka on nyt alttiina rappeutumiselle. Vanhojen säilörakennusten (aitat, ladot) sekä karjasuojien häviäminen köyhdyttää perinteistä kulttuurimaisemaa. Lisäksi kaupunkimaiset tyyppitalot eivät monestikaan sovellu maaseudun maisemakuvaan. Kesäasunnot hallitsevat Pohjois-Pohjanmaalla paikoin koko vesimaisemaa, esimerkkeinä jotkin Hailuodon ranta-alueet. Kesäasunnot ovat usein liian avoimen sijoituksen ja vähäisen rakennustaiteellisen arvonsa vuoksi maisemaa pilaava tekijä.

Taajamissa voimakas uudisrakentaminen, tienrakentaminen mukaanlukien on nykyisen rakennusteknologian menetelmin tunkeutunut vanhaan taajama- ja viljelysmaisemaan piittaamatta sen mittakaavasta ja perinteestä.

POHJOIS-POHJALAINEN KULTTUURIMAISEMA

Viljelysmaisemat ja taajamamiljööt

Viljelysmaisemien ja taajamamiljöiden luonteen määrääviä tekijöitä ovat rakennuskannan ominaisuudet, maaston muodot, kasvillisuus sekä historia: yhtäältä maisemaan liittyvät merkittävät tapahtumat, toisaalta maiseman muotoutumisen aikana vallinneet yhteiskunnalliset olosuhteet. - Ks. myös luku KULTTUURIHISTORIALLISET SUOJELUKOhteet. Kohteiden laatu.

Maisemille on yleensä ominaista toimivuus, jatkuvasti käynnissä oleva uudistumisprosessi, joka on nopeimmin perinnettä muuttavaa keskittyneen asutuksen alueilla. Täällä tekemuotojen osuus maisemakuvan luoja- ja kasvua luonnonelementtien osuuden hävitessä paikoitellen kokonaan.

Pohjois-pohjalainen "tyyppikulttuurimaisema" on laakea viljelty jokilaakso. Agraarimaisemat ovat yleensä varsin tasaisia ranta- ja suoviljelysaukeita. Pohjois-Pohjanmaan itä- ja koillisosissa on myös mäki- ja vaara- viljelyksiä.

Perinteinen taajama taas on sijoittunut meren rannalle, jokisuuhun tai vesistön äärelle kulkureittien yhtymäkoh- taan. Taajaman kulttuurimaisema on useimmiten pieni- alainen. Ympäristöä tarkasteltaessa on kerrallaan ha- vainnositavissa vain rajallinen näkymä: katumiljö, kort- telipiha tai rakennusryhmä. Taajamien rakennettuja ym- päristöjä on joskus kuitenkin syytä tarkastella alueel- taan laajoina maisemallisina kokonaisuuksina. Tällöin kysymyksessä on aluekokonaisuus, jossa useat kulttuuri- historiallisesti arvokkaat rakennukset ovat ympäristön osina. Kokonainen kaupunginosa voi olla ympäristöarvo- jensa vuoksi merkittävä maisemakokonaisuus.

Maisema kuvastaa toimintojen laatua

Kulttuurimaisemia voidaan tarkastella myös niiden toimivuuden sekä muovautumiseen kuluneen ajan mukaan. Toiseen ryhmään kuuluvat agraarimaiset ja taajamamiljööt, toinen ryhmä käsittää maisemat, joiden tekemuodot ovat tavallisesti yhden, suhteellisen lyhyen ja intensiivisen toiminnan kauden tulosta. Edellisen ryhmän pääelementtejä ovat peltoaukeat, perinteiset kulkureitit ja rakennukset. Maiseman rikkaus lisääntyy asutuksen tiivistyessä, sillä uusien vaikutustekijöiden mukaantulo tuo maisemaan lisää sivistys- ja rakennushistoriallisia sekä miljööttaiteellisia elementtejä. Tämän tyyppisiä kohteita on yleensä mahdollista tarkastella laajoina maisemakokonaisuuksina (ks. edellä viljelysmaiset ja taajamamiljööt).

Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvia maisemia luonnehtii perinteen katkenneisuus, luonnonmaiseman yhä hallitsevampi osuus sekä yleensä myös pienalaisuus. Suurempien alueiden ollessa kysymyksessä on maisemasta kerrallaan tarkasteltavana vain lyhyt jakso. Näitä "lyhyen toiminnan kauden" maisemia ovat esim. tervanpolttoalueet tai puromyllyt ympäristöineen.

Rakennuskannasta

Rakennukset tuovat viljelysmaisemaan taidehistorian ja arkkitehtuurin osuuden. Pohjaratkaisu, julkisivujäsentely ja yksityiskohtien muotoilu kertovat ajan tyyllisten virtausten levinneisyydestä ja voimakkuudesta. Rakennuskanta selvittää myös rakennusteknillistä ja taloudellista kehitystä sekä sosiaalisia oloja.

Yhtenäisiä maaseuturakennusten kokonaisuuksia on säilynyt 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Rakennusten ryhmitys on sekä länsisuomalaisen umpikartanon että itäisen vapaasti ryhmittelyn vaara-asutustalon muotoja

noudattavaa. Rantaviljelyksen alueilla ja tasaisilla peltomailla tapaa yleisesti pohjoispohjalaisen pihamudon, suorakaiteen, jonka sivuille rakennukset sijoittuvat. Pihan kulmia ei ole rakennettu umpeen ja pihan yksi sivu voi olla kokonaan rakentamatta.

Vaaraviljelyksenkin piirissä on havaittavissa pyrkimys sijoittaa päärakennus ja ulkorakennusrivi yhdensuuntaisina pihan vastakkaisille puolille, joskin erillään sijaitsevat aitat ja osin muutkin pienemmät rakennukset vähentävät ryhmittymisen säännöllisyyttä.

Päärakennukset ovat usein pelkistynyttä klassistista muotokieltä käyttäviä, tavallisesti yksikerroksisia ja useimmiten parituvan pohjaratkaisulle perustuvia. Vaaramaisemissa sekä suurten viljelysalueiden reunamilla sijaitsevilla taloissa on erona rantaviljelykseen verrattuna ulkovuorauksen ja usein myös ulkomaalauksen puuttuminen.

KULTTUURIHISTORIAALLISESTI MERKITTÄVÄT KOHTEET

Kohteiden merkitseminen

Kohteet on kunnittaisissa luetteloissa merkitty numero-tunnuksella, jota on käytetty myös kohdekartoissa. Alueeltaan laajoista kohteista on kartoille esitetty ohjeelliset rajat. Määriteltäessä esim. arvokkaita kulttuurimaisemia muissa mahdollisissa töissä tulisi niiden rajat selvittää maastossa tarkemmin, kuin mitä tämän työn kuluessa on tavallisesti voitu tehdä. Pienipiirteinen "maisemarakankäynti" voidaan tehdä yleis-, rakennus- ja rantakaavotöiden yhteydessä.

Kohteiden laatu

Kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden laatu on luetteloissa selostuksen lisäksi ilmoitettu kirjainsymbolein (H, R, M, MK).

Historialliset perusteet (H)

H tarkoittaa luetteloon historiallisin perustein otettua kohdetta. Näitä ovat mm. asutus-, elinkeino-, sivistys- ja hallinto- sekä kirkkohistoriaan liittyvät kohteet sekä sotahistoriaan ja liikenteen kehitykseen kuuluvat muistomerkit. Ryhmä on varsin suuri "yleisluokka", ja sen rajat seuraaviin ryhmiin eivät ole jyrkät. Useissa kohteissa yhtyy monenlaisia kulttuurihistoriallisia arvoja ja niinpä esim. vanhat asutushistoriallisestikin merkittävät rakennusryhmät sekä rakentamisen (rakennustekniikan) kehitystä valaisevat kohteet on laadultaan jäljempänä selostettavaan ryhmään R kuuluvia. Maisemallisten kohteiden laaja-alaisuus ja monipuolisuus taas sisällyttää kohteeseen myös historiallisen aspektin.

Historiallisesta arvosta

Se, mihin historiallinen arvo kulloinkin kohdistuu, on hyvin kulttuurisidonnaista ja yhteiskunnan kehitysvaiheesta riippuvaa. Selvin historiallinen mielenkiinto kohdistuu Suomessa tätä nykyä kohteisiin, jotka ovat olleet merkittävän historiallisen ilmiön tapahtumapaikkana, symbolisoivat sellaista tahi ovat pelkästään henkilöhistorian kannalta mielenkiintoisia. Pyrkimyksenä tulisi olla kaikkien alojen kehityksen tallentaminen, ja kiinnostus "tavallisen" sosiaalishistorian muistomerkkeihin onkin kasvamassa (kohteina mm. erilaiset asuntoalueet, paikalliset teollisuusmiljööt, työväen- ja seurantalon, koulut). Paikallishistoriallisen tallennustyön ja muistomerkkien suojelun tulee myöskin kiinnittää huomionsa mahdollisimman laajalle tehdäkseen kotiseudun kuvan monivivahteiseksi ja ympäristön mielenkiintoiseksi.

Rakennushistorialliset perusteet (R): arkkitehtuuri, rakennustapa- ja tekniikka, taidehistoria, kansatiede.

R ilmoittaa kohteen luokittelun rakennushistoriallisesti huomattavaksi. Ryhmä sisältää paitsi arkkitehtuurin- sa myös rakennustapansa vuoksi arvokkaat kohteet (kaupunkirakennuksista huviloihin, kirkkoihin, pappiloihin, talonpoikausrakennuksiin). Ryhmän monista kohteista pääosa on maaseuturakentamisen piiriin kuuluvia, joihin rakennuksiin liittyy myös kansatieteellistä kiinnostavuutta. Kohteet selvittävät mm. työtapojen ja esineistön kehitystä. Mukana olevan kansatieteen osuuden voitaneen luonnehtia kuuluvan traditionaaliseen kansatieteeseen, jolloin kysymyksessä ovat paremminkin historialliset perusteet. Rakennustaiteen osuuteen on sisällytetty myös taidehistoria. Näissä kohteissa taidehistorialliset seikat ovatkin tavallisesti kiinteästi arkkitehtuuriin liittyviä kuten seinämaalaukset ja yleensäkin interiöörin osat sekä puutarhataiteen luomukset.

KULTTUURIHISTORIALLISTESTI MERKITTÄVIEN KOHTEIDEN ALUEELLINEN SIIJOITTUMINEN

KOHTOIDEN MÄÄRÄ

- 1
- 2—5
- 6—10
- 11—20
- YLI 20

0 10 20 30 40 KM

Esteettinen arvo

Rakennustaiteellisia perusteita tarkasteltaessa on kiinnitetty huomiota myös kohteen esteettiseen laatuun, pyrittäessä määrittämään kohteen kauneusarvot. Yksimielisyys jonkin rakennuksen, rakennusryhmän tai maiseman esteettisestä arvosta on sangen vaikeasti saavutettavissa, koska arviointipohjana olevat käsitykset vaihtelevat yhteiskunnan eri jäsenten ja ryhmien kesken. Lisäksi nämä käsitykset ovat jatkuvan muutoksen alaisia. Tässä työssä monipuolisten käsitysten esilletuloa auttaa useiden inventoijien mukanaolo. Tulosten yhtenevyyttä lisää se, että inventoijat ovat saaneet samantasoista esteettistä koulutusta.

Maisemalliset perusteet (M)

Miljö

M tarkoittaa miljöökohdetta, lähimaisemaa, joka käsittää useimmista parinkymmenen metrin säteellä havainnoit sijasta olevan maiseman osan. Miljö muotoutuu lähistöllä sijaitsevista rakennus-, kasvi- ja maastomuodoista. Miljöön elementit rajaavat kohteen hyvinkin selväksi pienmaisemaksi (esim. katutila, pihapiiri, tieosuus, pienialainen viljely).

Maisemakokonaisuus (MK)

MK on merkinä maisemakokonaisuudesta, jolla ymmärretään laajaa näkyvissä olevaa maisemaa luontealta tarkailupaikalta (tie, ranta, talo, maaston kohouma) katsottuna.

Kahdella kirjainsymbolilla (M, MK) on täsmennetty kohteen alueellista laajuutta, muutoin maisemallisten kohteiden ominaisuudet ovat paljolti yhtäläisiä. Miljöissä tarkastelu on yleensä maisemakokonaisuuksia yksityiskohtaisempaa.

Vaikeammin määriteltävien kauneusarvojen lisäksi maisemakohteet sisältävät runsaasti selkeämmin eriteltäviä historiallisia ja rakennustaiteellisia elementtejä. Historiallisten tekijöiden osuus on niiden tehtävä maiseman muokkaajana. Asutus- ja elinkeinohistorian tapahtumat eivät aina ole maisemasta suoraan luettavissa, niiden merkitys selviää arkisto- ja kirjallisuusmateriaalista. Osa tästä on itse paikalla asiakirjoina ja perimätietona, joka sekin merkittävältä osalta lisää maiseman ajallista syvyyttä.

Rakennuskanta sekä muut tekemuodot: rakennelmat kuten aidat ja sillat, tiet sekä viljelykset ovat selkeitä ja monipuolista informaatiota sisältäviä maiseman osia. Maisemien kohdalla on tarpeen korostaa erästä suurelta osin esteettistä seikkaa. On huomattu, että yksityiset rakennukset ovat monesti arvokkaita nimenomaan kokonaisuuden osina, esim. talorivien rajaamassa katutilassa tai talonpoikaisrakennusten ryhmään kuuluvina. Tällaisen kokonaisuuden arvo pienenee, jopa häviää, jos jokin sen oleellinen osa poistetaan. Asian huomioon ottaminen kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa on tärkeä osa kulttuuriperinnön hoitamista.

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen ja rakennustaiteellinen arvo - esteettinen arvo mukaan sisällytettynä muodostavat kohteen kulttuurihistoriallisen merkityksen. Arvot liittyvät usein toisiinsa erottamattomasti, ja vasta niiden yhteisvaikutus saa aikaan kohteen koko merkittävyyden. Esimerkiksi rakennus voi ilmentää jonakin aikakautena vallinneita arvostuksia, pyrkimyksiä ja olosuhteita. Mahdollisimman monipuolisen perinnön säilyminen luo pohjaa eri yhteiskuntaryhmien ja yhteiskunnan eri instituutioiden aseman ja keskinäisen vuorovaikutuksen ymmärtämiselle.

SUOJELUSUOSITUKSET

Luetteloissa on kohteen kuvauksen lopussa kirjainsymboli A, B, C tai D. Nämä tarkoittavat Museoviraston Suomessa käyttöön ottaman ns. Palman suosituksen (I.E.C.H) perustuvia suojelusuosituksia:

A säilytettävä nykyisellään

B ennallistavat muutokset suositeltavia

C kohteen tai alueen säilymisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset sallittavia

D muinaismuistolain tarkoittama kiinteä muinaisjäännös.

KOHDELUETTELO

OULU

1. Lääninvankilan henkilökunnan asuinrakennus R, H
4/8/7, Nahkatehtaankatu 5

Oletettavasti 1630-luvulla rakennettu varhaista klas-
sismia edustava kivirakennus. Oulun vanhin asuinrakennus. A

2. Matilan talo, 3/10/3, Kirkkokatu 36 R, H

Oulun vanhin puinen asuinrakennus, rakennettu 1740-lu-
vulla. Rakennus sijaitsee nykyään Heinäpään museokort-
telissa. A

3. Santaholman kivitalo, 1/5/5, Aleksanterinkatu 19 R, H

Kaksikerroksinen kivirakennus. Rakennettu mahdollises-
ti v. 1760, pohjakerros ehkä jo aikaisemmin. Vuoden 1
1822 palon jälkeen uusittu usklassilliseen tyyliin.
Julkisivua uusittu v. 1865 (J. Boström). Lääninhelli-
tuksen päätöksellä (5.5.1972) määrätty suojeltavaksi kulttuurihis-
toriallisesti huomattavana rakennuksena. Nykyisin ravintolana. B

4. Ranta-aitat, 1/36, Kauppatori R, H, M

Hirsirakenteisia, vanhoja suola-aittoja, joista vanhim-
mat rakennettu 1700-luvulla. Osa oulun perinteistä ran-
taympäristöä, ks. kohteet n:o 8, 37 ja 44. A

5. Franzénin puisto M, R, MK

Alunperin toriksi suunniteltu aukio, jolle sittemmin on
istutettu koivuja. Puistoa reunustaa historiallisesti
merkittävä rakennuskanta ("Oulun vanha monumentaalikes-
kus"). B

Ks. kohteet n:o 6, 9, 10, 11, 13, 14, 40, 48.

6. Oulun Tuomiokirkko, 1/23

R, MK

Rakennettu 1770-1776. Uusittu Oulun palon jälkeen v.
1832, suunnittelija C.L. Engel. Tornin valmistunut v.
1844. (Ks. kohde n:o 5). A

7. Vanha hautausmaa, 11, Kajaanintie

R, M

"Wacklinin pello", vihitty hautausmaaksi v. 1782. Ar-
vokas valikoima erityylisiä hautamuistomerkkejä. Van-
haa puustoa. A

8. Bergbomin makasiini, 1, Kauppatori

R, H

Luultavasti vuodelta 1816 peräisin oleva mansardikattoinen ranta-
makasiini. Lähellä Aleksanterinkadun varrella varasto- ja myy-
mäkäytössä olevien makasiinien ryhmä. A

9. Oulun NMKY:n rakennus, 1/24/87, Kirkkokatu 3 R, MK

Yksikerroksinen v. 1825 valmistunut puurakennus. Empi-
reä. Kellarinholvit huomattavasti vanhemmalta ajalta
kuin muu osa rakennuksesta. Suunnittelija tuntematon.
(Ks. kohde n:o 5) A

10. Öbergin talo, 1/22/3, Kajaaninkatu 12

R, MK

Rakennettu 1820-luvulla. Nykyisen ulkoasun suunnitte-
lija J. Oldenburg (1850). Puuempireä. (Ks. kohde n:o
5) A

11. Franzenin talo, 1/14/43, Kajaaninkatu 10

R, MK

1820-luvulla rakennettu empiretyylinen asuinrakennus.
Kivinen pohjakerros vanhemmalta ajalta. Suunnittelija
tuntematon. (Ks. kohde n:o 5) A

12. Asuintalo, 1/14/43, Kirkkokatu 2 R, M

Viime vuosisadan lopun tyylipiirteitä edustava, osin kolmikerroksinen kivirakennus, jossa on pihan puolella sakarapäätteinen torni (vuodelta 1879). A

13. Oulun lyseo, 1/11, Kajaaninkatu 2 R, MK

Empiretyylinen kivirakennus. Suunnittelija C.L. Engel (lyseon keskiosa 1825), A.H. Dahlström ja Fl. Granholm (siipirakennukset 1872), Th. Granstedt (voimistelusalit 1907). (Ks. kohde n:o 5) A

14. "Kolmiotalo," 1/10/38, Torikatu 4 R, MK

Klassistinen kerrostalo, suunn. arkkitehdit K. Borg, J. S. Sirén, Hj. Åberg v. 1923. (Ks. kohde n:o 5) A

15. Sähkölaitoksen rakennukset 6/1/23, Kasarmintie 3 R

Vanha voima-asema rakennettu kanavan yli. Nykyisen konttorirakennuksen suunnittelija Karl Sandelin. C

16. Hupisaaret MK, M, H, R

Oulujoen suiston pienten uomien halkoma, kasvillisuudeltaan monipuolinen puistoalue, joka on merkittävä myös viheralueena kaupunkikuvallisesti. Alueella on vanha vetokanava. Saaret ovat osa kaupungin "edustusjulkisivua" liittyen Rantakadun (kohde n:o 37) ja Franzénin puiston (kohde n:o 5) tienoon rakennettuun ympäristöön sekä suistoalueen muihin kohteisiin: Linnansaari n:o 64 Pikisaari n:o 66, Toivoniemi n:ot 78 ja 69. Puistoaluetta rajaa itäpuolella muuhun kaupunkirakenteeseen päin arvorakennusten vyöhyke (kohteet n:o 15, 28, 29, 41 ja 54). A

17. Reinilän talo, 2/3/20, Kajaaninkatu 15

Eheä, tiiviisti rakennettu kaupunkitontti. Päärakennus 1800-luvun lopulta, vanhin osa vuodelta 1825. A

18. Tuomiorovastin pappila, 1/30/115, Isokatu 17 - Asemakatu 6

1820-luvulta peräisin oleva yksikerroksinen puinen empirerakennus. Suunnittelija C.L. Engel. Nykyinen asu J. Oldenburg (1851). Varhaista uusrenesanssia. A

19. Kajaanintullin kansakoulu, 1/13/91, Kajaaninkatu 30

Vanha osa rakennettu v. 1829. Suunnittelija C.L. Engel. Uusi osa on valmistunut v. 1893. Edustaa siirtymäkautta uusrenesanssista nikkarityyliin. A

20. Ent. Tyttölyseo, 6/25/1, Isokatu 2 R, H

Arkkitehti Jac. Ahrenborgin v. 1899 suunnittelema, v. 1901 valmistunut kivinen koulurakennus, joka edustaa vuosisadan vaihteen rikasmuotoista, mm. uusgoottilaisia aiheita käyttävää rakennustaidetta. A

21. Kilstupa, 1/1/22, Sairaalaosaari

Sotilassairaalan rakennuksiin kuuluva kivinen yksikerroksinen talo. Rakennettu v. 1820-1830. Toiminut lääninsairaala. A

22. "Toppeliuksen talo", 1/6/26, Torikatu 16

Kaksikerroksinen puuempiretalo. Entinen Pohjanmaan kauppiaiden päärakennus. Rakennettu todennäköisesti 1820 luvun lopulla, korotettu kaksikerroksiseksi n. v. 1840. A

23. Liljeblomin talo, 3/6/35, Torikatu 30
 Vuonna 1831 rakennettu yksikerroksinen kaupunkitalo, jossa toiminut mm. posti. Puuempireä. A
24. Ent. Snellmanin kauppahuone, 3/12/87 a, Albertinkatu 8
 Alkuaan empirerakennus. Katufasadi nykyään ns. nikkarityyliä, uusrenessanssihenkinen. Rakennus on siirretty 1830-luvulla. Albertinkadun puolella arvokas porttirakennelma. A
25. Tvl:n varasto- ja korjaamorakennus, 6/13, Puusepänkatu 1
 1800-luvun klassismia edustanut kivirakennus. Rakennukseen tehty myöhemmin aukkomuutoksia. B
26. Ent. kruununmakasiini, 6/11, Mäkelininkatu R
 Noin v. 1850 rakennettu suuri hirsinen makasiinirakennus. Suunnittelija E.B. Lohrmann. A
27. Kirkkotorin kansakoulu, 1/14/2/A, Torikatu 1 R
 Siirretty nykyiselle paikalleen ilmeisesti 1860-luvulla. Rakennuksessa empire- ja uusrenessanssipiirteitä. A
28. Dammisaaren rakennukset ja puisto, 6/3/9, Hupisaaret, R, M, MK
 Päärakennus kaksikerroksinen klassistinen kivirakennus. Rakennettu luultavasti 1800-luvun puolivälissä. Sivurakennuksessa on toiminut fajanssitehdas. Veljekset Åströmin nahkatehdas on aloittanut toimintansa tässä rakennuksessa. A
29. Åströmin nahkatahtaan alue, 6/5/10, Nahkatahtaan k. 2 H, R, MK
 Punatiilisiä teollisuusrakennuksia ja vesitorni. Tehdas perustet-

- tu v. 1863. C
30. Kortteli Aleksanterink.-Albertink.-Torik.-Sepänk., 3/7, MK, M, R
 Yhtenäinen, vanhan Oulun pientalokortteli. A
31. Ent. käsityöläistalo, 4/14/82, Torikatu 64 H, R
 Teuvo Pakkalan lapsuudenkoti 1870-luvun alussa. Tyypillinen vanha heinäpääläinen käsityöläisrakennus. C
32. Oulun vanha kasarmi, 11 MK, R, M, H
 August Bomanin 1870-luvulla suunnittelema kasarmialue. Säännöllinen ruutuasemakaava, rakennuksilla yhtenäinen klassistinen leima. A
33. Ent. Suomen Pankki, 1/7/31, Torikatu 10 R
 Kaksikerroksinen kivirakennus. Nykyisen rakennuksen suunnittelija Th. Decker (1883), muurit ja kellarit ajalta ennen vuoden 1882 tulipaloa. Empireperinteihin sovellettua uusrenessanssia. Samalla tontilla sijaitsevan puurakennuksen suunnittelija N. Jakobsson (1883). A
34. Byströmin tontin talot, 1/8/32, Ojakatu 3, R, M, MK
 Aleksanterinkatu 7, Hallituskatu 5
 Rakennukset uusrenessanssia. Suunnittelija Hugo Neumann 1833. A
 Yhtenäinen kokonaisuus, joka liittyy Rantakadun miljööön (kohde n:o 36), Poliisilaitoksen (kohde n:o 35) ja Kaupungintalon (kohde n:o 39) muodostamaan kokonaisuuteen sekä Kaupunginojan puiston ja Kirkkotorin koulun (kohde n:o 27) välityksellä Franzénin puiston tienoon (kohde n:o 5) rakennettuun ympäristöön. C

35. Poliisilaitos, ent. Kaupungintalo, 1/8/33, R, MK
Torikatu 8

Kaksi ensimmäistä kerrosta uusrenessanssia, suunnittelija John Lybeck (1884). Kolmas kerros uusgotiikkaa, arkkitehtitoimisto Grahn-Hedman-Wasastjerna (1893). A

36. Oulun Kauppalubi, 1/7/3, Aleksanterinkatu 9 R, MK

Suunnittelija Theodor Höijer (1884). Hallituskadun puolella sijaitsevat porraspäätyiset "Hansa-talot" uusrenessanssia. Suunnittelija arkkitehti Helge Rancken (1884). Muutoksia viimeisten uusintatöiden yhteydessä. B
Rakennukset kuuluvat Oulun vanhaan uusrenessanssikeskukseen (ks. kohteet n:o 37 ja 79). C

37. Rantakadun korttelit, 1/1, 2, 3, 4 MK, M, R, H

Yhtenäinen pääosin uusrenessanssihenkinen korttelikokonaisuus, joka on rakennettu Oulun palon 1882 jälkeen. Huomionarvoinen katukokonaisuus on myös kortteleiden Aleksanterinkadun julkisivu (Aleksanterinkatu 2-12) sekä Oja-, Hallitus-, Pakkahuoneen- ja Kauppurienkadun osuudet. Ks. myös kohteet n:o 4, 5, 44 ja 79. C

.1 Tuomickapitulin rakennukset, 1/1/1, Rantakatu 1,
Ojakatu 1

Suunnittelija John Lybeck (kivirakennus, 1884) ja F.W. Lüchow (puurakennus 1883). Kivinen piharakennus. A

.2 Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto, 1/2/4, Rantakatu 2

Päärakennus on osin kolmikerroksinen kivitalo, uusrenessanssia. Vanha koulutalo-kauppakartano. Rakennettu 1884. Suunnittelija Hugo Neumann. Korttelissa on myös arvokkaita puurakennuksia (mm. 36.5 Rantakatu 2 sekä entinen voimistelusalirakennus). A

.3 Teräksen talo, 1/3/6, Rantakatu 4

Kaksikerroksinen kivitalo. Uusrenessanssia. Rakennettu v. 1884. Suunnittelija Hugo Neumann. B

.4 Musiikkiopisto, 1/1/2, Ojakatu 2

Yksikerroksinen kivirakennus. Muurit säilyneet v. 1882 palosta. A

.5 Rantakatu 2, 1/2/3

Kaksi yksikerroksista puurakennusta vuodelta 1883. Suunnittelija John Lybeck. V.J. Sucksdorffin v. 1909 suunnittelemissa muutoksissa rakennukset saivat jugendpiirteitä. A

.6 Kauppurienkatu 2, 1/4/11

Yksikerroksinen puuempiretalo. B

.7 Kauppurienkatu 1

Kaksikerroksinen, alaosaan kiven klassistinen asuin- ja liikerakennus. A

38. Heinätorin koulu, 4/21/1, Limingankatu 8 R, MK

Wolmar Westlingin 1800-luvun lopulla suunnittelema puurakennus, joka on valmistunut v. 1875. Osa puistomiljöötä. A

39. Kaupungintalo, ent. Seurahuone, 1, Kirkkokatu R

Oulun huomattavin uusrenessanssirakennus. Suunnittelija J.E. Stenberg (1885). Muutoksia v. 1920, Oiva Kallio. A

40. Lääninhallituksen talo, 1/13/41, Linnank. 3 R, MK

Päärakennus uusrenessanssia. Suunnittelijat L.J. Lindg-
vist ja Jack Ahrenberg (1887). Lisärakennus Mikko Huh-
tela (1968). (Ks. kohde n:o 5) A

41. Rauhala, 4/1/24, Mannenkatu 1 R, M, MK

Yksikerroksinen puurakennus. Uusrenessanssia, piirtei-
tä ns. nikkarityylistä. Rakennettu v. 1898, nyk. asu
ilmeisesti vuodelta 1906. Rikas piha- ja puistomiljöö.A

42. Oulun rautatieasema, 2, Rautatienkatu R, H

Suuri puinen, v. 1886 valmistunut asemarakennus. Kunnostettu. A

43. Kuusiluoto, 3/1, 2, 35, 36 MK, M, R

Perinteistä suomalaista puukaupunkimiljöötä. Rakennuk-
set 1800- ja 1900-luvulta. C

44. Kauppahalli, 1/35, Rantakatu R

Suomalaisen kauppahalliarkkitehtuurin tyypillinen edus-
taja vuodelta 1900. Suunnittelu arkkitehtitoimisto K.
Lindahl & W. Thomé. Monipuolisen rantamiljöön osa, ks.
kohteet n:o 4 ja 37. A

45. Ent. Weckmanin talo, 3/12/86 a, Kirkkokatu 26 R, M

Suunnittelija Carl Hård af Segerstedh (1902), jugend-
tyyliä. Nykyinen asu funktionalismia (Eino Pitkänen),
piharakennukset alkuperäiset. C

46. De Gamlas Hem, 4/19/108, Kirkkokatu 54 R

Vuonna 1906 valmistunut jugendrakennus. Suunnittelija
W.J. Sucksdorff. A

47. Pallaksen talo, 1/16/1, Pakkahuoneenkatu 12, R, MK
Kirkkokatu 8

Jugendrakennus. Suunnittelija Walter Thomé (1907). A
Osa Oulun historiallista "Kivikaupunkia", ks. kohde n:o
80. C

48. Läänin maanmittauskonttori, 1/12/34, Lin- R, MK
nankatu 1

Kaksikerroksinen kivirakennus. Jugendpiirteitä. Lin-
nankadun puoleisen osan nykyinen asu on arkkitehti W.J.
Sucksdorffin suunnittelema v. 1908. Yksikerroksisen lisärakennuk-
sen suunnittelija H. Andersen (1909). (Ks. kohde n:o 5.). A

49. Kuusiluodon lukio, ent. Oulun yhteislyseo, R
1/3/18 a, Maunonkatu 1

Jugendrakennus. Suunnittelija W.J. Sucksdorff (1908).A

50. Entinen PYP:n konttorirakennus, 1/17/58, R, MK
Kirkkokatu 12

Jugendrakennus: Suunnittelija Walter Thomé (1910). A
Katukokonaisuus, ks. kohde n:o 80. C

51. Puistola, 1/20/76, Isokatu 16 R

Jugendrakennus: suunnittelija Harald Andersin (1911). A

52. Oulun Säästöpankki, 1/16/51, Kirkkokatu 10 R, MK

Jugendrakennus: suunnittelija Wivi Lönn (1911). Kirk-

ko- ja Kauppurienkadun kulmassa vuosisadan alun klassismia edustava liike- ja asuintalo. A
 Katukokonaisuus, ks. kohde n:o 60. C

53. Intiön vesitorni, 11/1 R

Suunnittelija J.S. Sirén (1925). A

54. Sotilasläänin esikunta ja Sotilassairaala R, MK
 (Kilstupa), 6/1/22, Kasarmintie 11

.1 Esikuntarakennus on vuosisadan alun klassismia edustava tiilirakennus. Suunnittelu Jung & Jung (1929).

.2 Vierellä on samanhenkinen tiilinen asuintalo.

.3 Lähellä sijaitsee sotilassairaalan rakennusryhmä (C), johon kuuluu vanha kaupunginsairaalan klassistinen yksikerroksinen rakennus, ns. Kilstupa, A
 kohde n:o 20.

55. Keskuskansakoulu, 3/21/1, Saaristonkatu 22 R

Oulun parhaita funktionalismin edustajia. Suunnittelija K. Borg (1933). A

56. Valkealinna, 1/30/116-118, Hallituskatu 13-17 R

Seitsemäkerroksinen kivirakennus. Suunnittelija Eino Pitkänen (1939-41). A

57. SOK:n konttori ja varasto, 3/27/1, Kansank. 47 R

Funktionalismia. Suunnittelija Erkki Huttunen (1940). A

58. H.W. Snellmanin tavaratalo-, konttori- ja asuinrakennus, 1/17/4, Kirkkokatu 16 R

"1940-luvun romantiikkaa". Suunnittelijat arkkitehdit

Martta ja Ragnar Ypyä. A
 Katukokonaisuus, ks. kohde n:o 79. C

59. Karjasillan pientaloalue, 13 MK, M, R

Yhtenäinen. pääasiassa 1940-luvulla rakennettu pientalo-alue. C

60. Keskusmielisairaala, 18/6, Kajaanintie 43 MK, R

Klassistiset laitos- ja asuinrakennukset. Suunnittelija Aksel Mörne (1931). Funktionalismia edustava asuinrakennus. C

61. Jaakola, 30, Oulunlahti R, M

Viime vuosisadan asussa oleva hyväkuntoinen rakennusryhmä, jonka pihapiirissä suuri päärakennus, ulkorakennuksia mahdollisesti jo 1700-luvulta, aittoja ja luhti. A

62. Turkansaari, 32 H, R, MK

Ulkomuseoalue Oulujoen Madekoskella. Arvokkaampia rakennuksia: Kirkko vuodelta 1694, Ylitorion Särkilahden pappila 1700-luvulta. A

63. Knuutinkangas, 24 A

Vanha hirttopaikka. H

64. Linnansaari, 51 H, R, MK

Oulun linna rakennettiin 1590-luvulla ja 1600-luvun alkupuoliskolla (Beder Bagge, Isak Behm). Jäljellä enää vallituksia ja entisen kansliarakennuksen kivinen alaosa, jonka päälle rakennettu Wolmar Westlingin v. 1873 suunnittelema tähtitorni. Toimii nykyään kahvilana.

Linnansaari on rauhoitettu muinaismuistolaian nojalla. A

65. Hietasaaren ja Toppilansalmen huvila-alue, M, R, MK
55 ja 57

Huvilat alueilla: Seurakuntakoti-Hammar-Santeholma-Pit-
känmöljätie 1-Mallasjuoma-Kajaani Oy. C

66. Pikisaari, 50 MK, M, R, H

Perinteinen puukaupunki- ja teollisuusmiljö. Asuin-
ja teollisuusrakennuksia, rantamakasiineja. Suurin osa
nykyisistä rakennuksista 1800-luvun lopulta tai 1900-lu-
vun alkuvuosikymmeniltä, vanhin rakennus 1700-luvulta. C

67. Kaupunginsairaala, 52/43, Tuirantie 1 R, M

Sairaala- ja asuinrakennukset 1900-luvun alusta. Arvo-
kas puistometsikkö. C

68. Tuiran kirkko, 52/106, Myllytie 5 R

Rakennus valmistunut v. 1916. Suunnittelija Harald An-
dersin. Uusittu v. 1967 (M. Huhtela). C

69. Merikosken voimalaitos, 51/1 R, H

Suunnittelija Bertel Strömmer (1948). C

70. Mallasjuoma Oy Toppilan tehdas, 57 M, R, H

1800-luvun lopun huvilan ympärille syntynyt eri-ikäisie-
tä rakennuksista koostuva yhtenäinen teollisuusmiljö.
Puistikko, vanhoja jalopuita. Tehdas perustettu v.
1862. C

71. Taskila, 74/33, Koskelantie 104-106 R, M

Kahteen pihapiiriin ryhmittyneiden, kolmen asuinraken-
nuksen (1800-luvulta) ja ulkorakennusten muodostama ko-
konaisuus, jota osittain rikkoo uusin, neljäs asuinra-
kennus (1970-luvulta) sekä toiseen päärakennukseen teh-
dyt aukkomuutokset. Ulkorakennuksiin kuuluu aittoja,
paja, kivinavetta, suuri holvattu kellarit ja entinen sa-
vupirtti. B

72. Kalevankartano, 58/29/1, Tirolintie 1 R

Rakennettu 1920-luvulla. Kansallisromantiikkaa. C

73. Porila, 76, Pateniami MK, R

Patenieman sahan asuntorakennuksia. Rakennettu vuosien
1921 ja 1924 välisenä aikana. Siirretty v. 1932 Pate-
niemeen Oulunsalon Varjakasta. Kunnostettu. C

74. Laanilan virkatalo, 64, Laanila H, R

Talonpoikaista rakentamista edustava v. 1859 rakennettu
hyväkuntoinen rakennusryhmä. A

75. Korvenkylän kansakoulu, 87, Korvenkylä H, R

Pieni, 1900-luvun alkupuolen koulurakennus. C

76. Polvikangas, 96 H

.Vanhan piilopirtin jäänteitä. A

77. Oulujokivarsi MK, M, R, H

Jokivarren viljelysmaisema, johon suistopuolella liit-
ty kaupunkimaisia ympäristötekijöitä. Viljelysmaisema-

kokonaisuuteen kuuluu runsaasti perinteistä talonpoikaista rakentamista sisältäviä rakennusryhmiä (osa toimivia talouskeskuksia), joista mainittakoon Kastellin (192), Maikkulan (19b) ja Turkan talo (19c). C

78. Toivoniemi MK

Akateemikko Alvar Aallon v. 1944 tekemälle asemakaava-suunnitelmalle pohjaava tornitalojen alue. C

79. Hallituskatu MK, R, M

Yhtenäinen uusrenessanssin leimaama katutila Ranta- ja Torikadun välillä. Uudisrakentamisen tuomia muutoksia Aleksanterin- ja Torikadun välisellä osuudella (esim. Kauppaklubin ja ko. päätytalojen kohdalla). Ks. kohteet n:o 37, 33, 34, 35. B
Miljööön jatkeena Kaupungintalo, kohde n:o 38.

80. Kirkkokatu 8-16 MK, R

Oulun ainoa historiallisen "kivikaupungin" kehitystä va-
lottava yhtenäinen katuosuus, joka koostuu varsin edus-
tavista tämän vuosisadan rakentamispöyrkimysten tuloksis-
ta. Ks. kohteet n:o 47, 50, 52 ja 58. C

81. Asuin- ja liiketalo, Pakkahuoneenkatu 13, R, M
1/20/75A

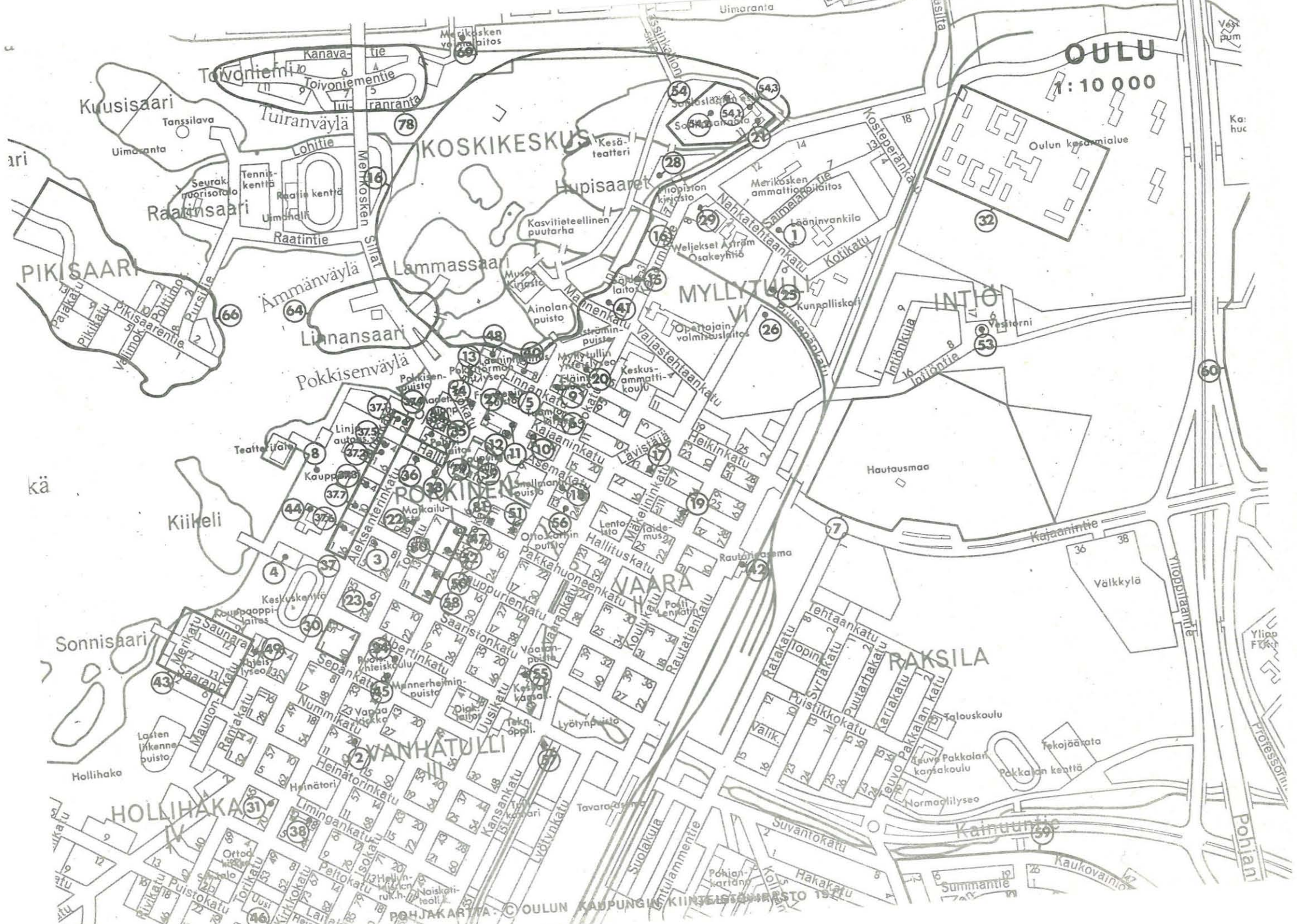
Tämän vuosisadan alkupuolen klassismia edustava, yksi-
tyiskohdiltaan rikasmuotoinen kivinen kaupunkirakennus. A

82. Oulujoen kirkko R

Suurehko puinen kirkkorakennus, jossa on mielenkiintoi-
sella tavalla sovellettu vuosisadan alun rakennustyyliä.

Kirkon on suunnitellut arkkitehti V.J. Sucksdorff ja se
on valmistunut v. 1908.

A



OULU

1:10 000

KOSKIKESKUS

MYLLÄNTULLI

INTIO

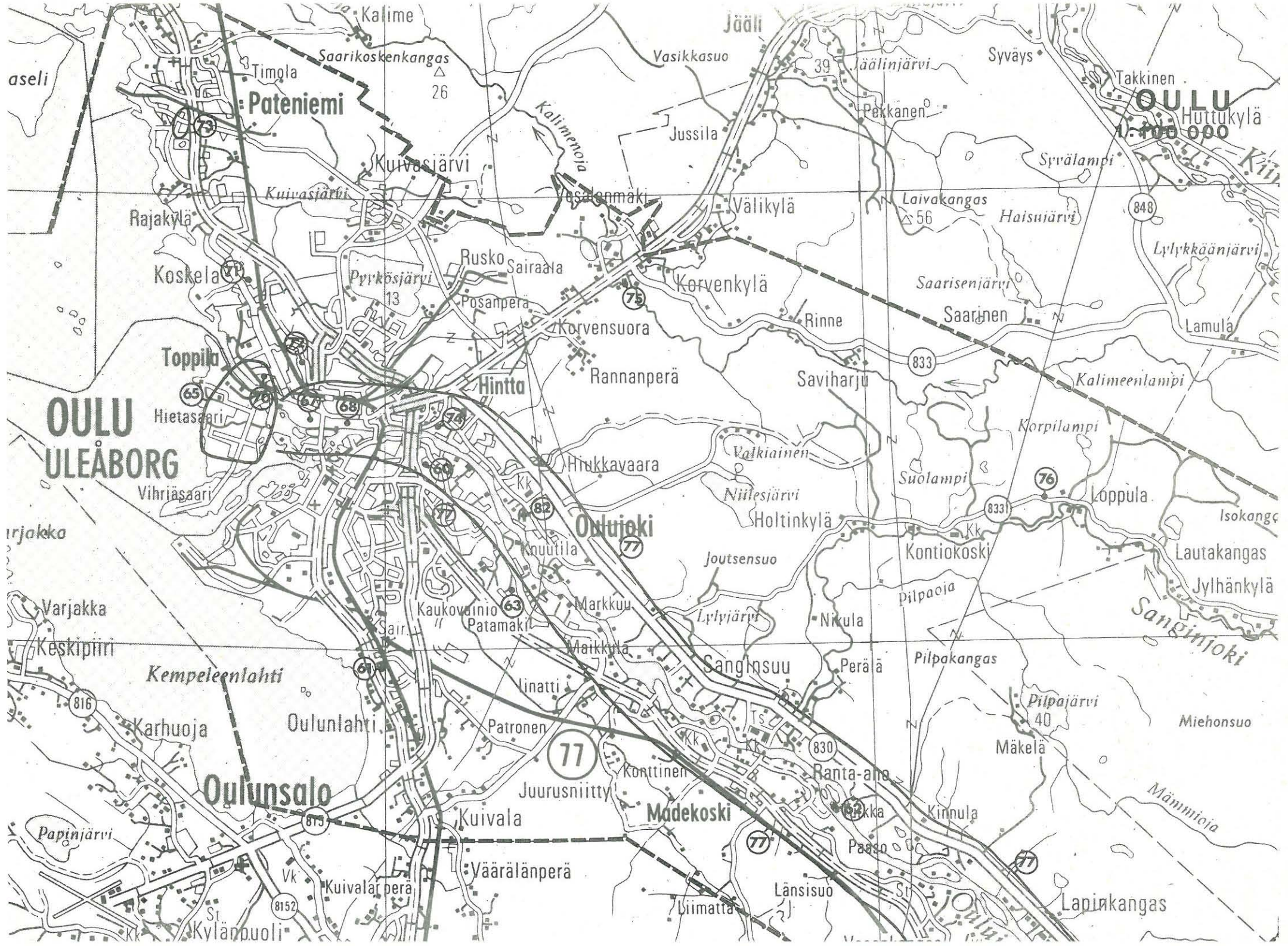
Hautausmaa

Valkkyä

RAKSILA

VANHATULLI

HOLLIHAKA





2 Matilan talo



8 Bergbomin makasiini



6 Oulun tuomiokirkko



10 Öbergin talo, 11 Franzenin talo, 14 "Kolmiotalo"



12 Kirkkokatu 2



19 Kajaanintullin kansakoulu



32 Oulun vanha kasarmi
"Ilmakuva: Ilmailuhallituksen Sotilasosaston
ilmakuvauslupa n:o 116/76."



37 Rantakatu



64 Linnansaari, tähtitorni



47 Pallaksen talo, 52 Oulun säästöpankki



81 Pakkahuoneenkatu 13



55 Keskuskansakoulu



73 Porilan taloja



82 Oulujoen kirkko

RAAHE

Luettelossa on Raahen kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet esitetty aloittaen laajoista kaupunkirakennuskokonaisuuksista. Keskeisen kaupunkialueen ympäristössä entisen Saloisten kunnan alueella olevat kohteet on kirjattu entisen Raahen kaupungin kohteiden jälkeen.

1. Vanha Raah

Yhtenäinen klassistinen säännöllisen ruutuasemakaavan mukaan rakentunut puutaloalue, jota rajoittavat Rantakatu, Pitkänkarinkatu ja Palokunnankatu sekä etelässä Koulukadun katutila. Kaupunkirakenne jatkuu paljolti samanlaisena myös Koulukadun eteläpuolella, jossa kaupunkirakenne on osin uudistunut liikekeskuksen rakentumisen myötä. Ehyen katukuvan löytää mm. Laivurinkadulta. Alueen rakennuksista mainittakoon:

1. SYP:n toimitalo, Koulukatu 17, Kirkkokatu 20: Koristeellinen tyyli, kaksikerroksinen kivitalo, jossa on vuosisadan alkupuolen piirteitä.
2. Raution talo, Kauppakatu 59: Hyväkuntoinen yksityistalo, jonka on rakennuttanut merimies Matti Rautio v. 1880.

Suurin osa nykyistä rakennuskantaa on rakennettu vuoden 1810 palon jälkeen, jolloin kaupungille laadittiin uusi asemakaava raahelaisten ja maaherran yhteistyönä maanmittari Gustaf Odenvallin toimiessa lähinnä teknisenä neuvonantajana. Kaupungin rakennuskanta kuvastaa 1800-luvun kaupunkia myös yhteiskunnallisena rakennelmana: Keskustan suuret porvaristalot vaihtuvat laidemmas mentäessä pienempiin käsityöläisten ja merimiesten asumuksiin.

Vanha Raah on ilmeisesti parhaiten säilynyt esimerkki erään renessanssin kaupunkisuunnittelun ihanteen, säännöllisen ruutukaavan mukaan rakennetuista puutalokaupungista.

2. Pekkatori

M, R, H

Claes Claessonin 1600-luvun puolivälin renessanssihenkisen ruutuasemakaavan pohjalta tehdyssä kaavassa korttelirakenteen korkealle sijoitettu umpikulmainen toriaukio (Gustaf Odenvall 1810). Toria reunustaa sangen yhtenäinen, rakennushistoriallisesti merkittävä rakennuskanta. Torin kulmiin on istutettu pienet puistikot. Torin keskelle on sijoitettu Pietari Brahen patsas, joka on pienennetty jäljennös Walter Runebergin v. 1888 Turkuun tekemästä työstä. Toria ympäröivistä rakennuksista mainittakoon:

1. Brahenkatu 13, "Kivi-Sovio", Raahen kaupungin omistama yksikerroksinen kivirakenteinen kulmatalo.
2. Kirkkokatu 14, puinen, entinen raatimies Joh. Friemanin talo torin ja Kirkkokadun kulmassa. Toiminut kansakouluna, nykyisin kirjasto.
3. Brahenkatu 11, Kirkkokatu 21, entinen Reinin kauppakartano. SOK:n omistama kiinteistö, jossa Brahenkadun puoleinen rakennus on varsinainen kauppatalo. Kirkkokadun puolella on tätä pienempi asuinrakennus.
4. Brahenkatu 10, Kirkkokatu 19, ns. Langin kauppakartano, joista pienemmässä Kirkkokadun puoleisessa on tehty fasadimuutoksia. (B) Kirkkokatu 9 on Karjalaisen perikunnan omistama liiketalo, Brahenkatu 10 on Raahen kaupungin omistuksessa.
5. Brahenkatu 12, Kirkkokatu 12. Vanha Montinin talo. Rakennukset ovat kunnostetut ja yksityisomistuksessa. Torin ympäristön rakennuskanta kuuluu Raahen rakennustaiteellisesti arvokkaisimpiin rakennuksiin. Pekkatori on Vanhan Raahen ydin, sen ympäristöllisesti sekä rakennus- ja kaavahistoriallisesti arvokkain aukio. A

3. Rantakatu ja Myhrbergin puisto

R, MK, H, M

Raahen edustavimpia rakennuksia sisältävä kaupungin merijulkisivu, johon liittyy puistoaukio Brahenkadun kulmas-

sa. Puiston ympäristön rakennuksiin kuuluvat:

1. Rantakatu 26 (Joh. Sovio), Raahen vanhin, palossa säilynyt talo, jonka alakerta on 1600-, yläkerta 1700-luvulta.
2. Brahenkatu 2 (Henrik Sovio, nyk Pietilän perik.). Arvokkaiden puurakennusten lisäksi tontilla on Raahen vanhan raatihuoneen kivinen osa, joka on vuoden 1810 paloa edeltävältä ajalta.

Muita huomattavia rakennuksia ovat:

3. Rantakatu 28, Freytagin talo (om. Pehkonen)
4. Rantakatu 30, Reinilän talo
5. Rantakatu 20, Cortenkatu 2
6. Rantakatu 22, Cortenkatu 1

4. Brahenkatu R, MK, M, H

Vanhan Raahen arvokkain katumiljö, joka on säilynyt suhteellisen ehyenä. Pekkatorin, Myhrbergin puiston sekä niitä ympäröivien rakennusten lisäksi ovat huomattavia mm. seuraavat: A

1. Brahenkatu 15, nyk. Vapaakirkko
2. " 12, " Työväenopisto
3. " 19, " O. Swanljungin talo
4. " 21, " J. Swanljungin perikunnan talo
5. " 16, " Hotelli Pehr Brahe
6. " 9, " Osuusliike Raahenseudun asuinrakennus, ent. Rehnbackin talo
7. Brahenkatu 7, nyk. liikerakennuksessa Kauppakadun puolella sisätilamuutoksia, Brahenkadun puoleinen asuinrakennus alkuperäisemmässä asussaan. (B) Ent. Rosenderin kauppakartano.
8. Brahenkatu 8, nyk. matkustajakoti, ollut postina. Ent. Lundbergin, myöh. Reinilän talo.
9. Brahenkatu 5, apteekkarin Mäkisen kunnostettu liike- ja asuintalo.
10. Brahenkatu 6, SOK:n liike- ja asuintalot, joihin tehty mm. aukkomuutoksia. (B)

11. Brahenkatu 3, nyk. asuin- ja liiketalo, ent. kauppias Huotarinen talo.

12. Brahenkatu 1, Japissonin talo, rak. tämän vuosisadan alussa, jugend-tyylin piirteitä (myös sisätiloissa puumateriaaliin sovellettuina).

5. Cortenkatu M, R, H

Yhtenäisenä säilynyt katuosuus, johon Rantakadun kulmatalojen (kohde 3) ja Kirkkopuistikon lisäksi kuuluvat mm. seuraavat rakennukset:

1. Cortenkatu 9, Kauppakatu 23: asuin- ja liiketalo
2. Cortenkatu 11, Kauppakatu 22: ent. Haglundin kauppakartano
3. Cortenkatu 13, Kirkkokatu 15: asuin- ja liiketalo. A

6. Saaristokatu M, R, H

Pienten puutalojen muodostama, Ranta- ja Reiponkadun välillä eheä katutila, jonka toisen päästä rikkoo yksi uudisrakennus. B

7. Kruunun makasiini, Merikatu 10 R, H

Tiilinen, kaksikerroksinen, v. 1852 rakennettu entinen viljamakasiini. A

8. Varastokellarit, Kirkkopuisto H

Kirkonmäen alle kaivettujen holvattujen kellareiden ryhmä, joka on alunperin jo ajalta ennen vuoden 1810 paloa. A

9. Raahe Oy rakennukset ja puisto R, M, H

Tehdasrakennusten lähellä puistossa olevista rakennuksista mainittakoon:

1. Konttorirakennus, ent. Suvion huvila Bellevue 1800-lu-

- vulta. Myöhemmin muutettu ja tehty lisärakennus.
2. Henkilökunnan asuinrakennus, ent. huvila
3. Ruokalarakennus, ent. luotsikapteenin talo vuosisadan vaihteesta. C
10. Lapaluoto MK, M, R
- Ruutukaavalle rakentuva asuntoalue, jonka vanhimmat rakennukset lienevät vuosisadan vaihteesta. C
11. Raatihuone, Rantakatu 40 R, H
- Rapattu yksityistalo vuodelta 1860, sisätiloissa tehty muutoksia virastokäyttöön ottamisen vuoksi. C
12. Ruiskuhuone ja museon varasto R, M
- Pienet jugend-tyylin piirteitä kantavat puurakennukset Rantakadun talojen ja museorakennuksen tuntumassa. A
13. Asuintalo, Merikatu 6
- Oletettavasti 1930-luvulla rakennettu pieni klassistinen yhdenperheentalo (ent. Helteen talo). C
14. Lasten päiväkotii, Merikatu 18 R
- Vuosisadan vaihteen tienoilla rakennettu hirsirunkoinen talo, ent. kunnalliskoti. A
15. Lybeckerin Kotiteollisuuskoulu, Reiponkatu 35 H, R
- Viime vuosisadan puutalo, jonka on rakennuttanut köydenpunoja J.P. Vestberg. Talo on saatu lahjoituksena Sofia Francénilta ja Helena Bergbomilta Raahan ensimmäiseksi tyttöjen "skouluksi" v. 1843. Talossa toimi nyt kotiteollisuuskoulu.

16. Raahan Porvari- ja Kauppakoulu, Merikatu 2. R, H
Fellmanin Puistokatu 1

Fellman-veljesten lahjoitukselle perustuva koulu, jonka vanhimmat rakennukset on suunnitellut arkkitehti Sebastian Gripenberg v. 1890. Näiden rakennusten ja puiston muodostama miljöö on muuttunut uudisrakentamisen myötä 1970-luvulla. C

17. ATK-oppilaitos, Pitkäkari R, M, H

Vanhat rakennukset on tehty v. 1899 arkkitehti W. Polónin suunnitelmien mukaan. Rakennuksissa on aiemmin toiminut Raahan seminaari. C

18. Keskuskoulu, Lukiokatu 1 R

Vuosisadan alkupuolen klassisia tyylipiirteitä kantava kivinen kolmikerroksinen koulurakennus. C

19. Lastenkoti, Palokunnankatu 23 R, H

Perinteinen puurakennus, jonka on lahjoittanut maalari-mestari P. Holmqvist Raahan Rouvasväen yhdistys ry:lle lastenkodiksi. C

20. Terveystieteiden neuvola, Reiponkatu 37 H, R

Johan Fellmanin omistuksessa ollut puutalo, jossa toimi mm. yksityinen "Svenska Fruntimmersskolen i Brahestad" (,jossa oli poikiakin) vuosisadan vaihteen tienoilla. Nyt kaupungin terveystieteiden neuvola. C

21. Raahan kirkko R

J. Stenbäckin suunnitelmien mukaan v. 1912 pääosin graniitista rakennettu tornillinen pitkäkirkko, jossa on

käytetty runsaasti vuosisadan alkupuolen tyyliaineiksia. C
Ympärillä vanha kirkkotarha holvikellareineen (ks. kohde
7). A

22. Härkätori, Sovionkatu-Laivurinkatu M, H

Puistoksi muutettu entinen eläinmarkkinoiden pitopaikka. A

23. Merimuseo, Rantatori H, R

Museona toimiva entinen pakkahuonerakennus vuosisadan
vaihteen tienoilta. Suomen ensimmäinen kotiseutumuseo. A

24. "Jaakopin lähde", Katinhäntä, Pitkänkarinkatu R

Reiponkadun päässä Vanhan Raahan pohjoislaidalla sijait-
seva vanha kaivo, jota suojaa koristeellinen rakennelma. A

25. Kinnusen päärakennus ja aitta, Mattilanperä R

Hyväkuntoinen asuinrakennus, joka on tehty useassa vai-
heessa: vanhin keskiosa v. 1862, toinen pääty v. 1880,
toinen v. 1929 ja kuisti v. 1943. Ikkunamuutoksia, jois-
sa kuitenkin pitäydytty pieniruutuisissa ikkunoissa.
Aittarakennus tehty kahdessa osassa v. 1882 ja v. 1888. C

26. Tokola, Haapajoki, Leinoperä R, M

Asumaton päärakennus luultavasti 1800-luvun alkupuolelta,
ilmeisesti samanikäinen aitta, talli, sauna ja osittain
kivinen navetta. C

27. Juusolan mäki, Saloinen MK, M, R

Saloisten kirkon lähellä kohoava mäki, jossa on viljelys-
ten keskellä usean talon ryhmä. Talot ovat pääosin asu-
taan perinteisiä. Joukossa on huonokuntoisia, mutta ta-

lokokonaisuuteen kuuluvia rakennuksia, esim. Björkvistin
autiotalo.

Juusola muodostaa varsin korkealuokkaisen maisemakokonai-
suuden yhdessä kirkonmäen kanssa. C

28. Kirkko ja tapuli, Saloinen R, H, MK

Tiilinen rapattu pikäkirkko vuodelta 1932. Kirkkoon
liittyy länsitorni; jyrkkäharjaisen katon katteenaan ti-
li, sisällä puuholvi.

Kellotapuli on rakenenttu v. 1785. Piirustuksen laati
Thure Gustav Wennberg kuningas Kustaa III:n luonnostenmu-
kaan. Rakennus oli pohja-alaltaan 4 m x 4 m, korkeus 6
m. Se oli avoin, muutokieleltään antiikin temppelisiin
pohjautuva kustavilaisen klassismin tuote. Uudistetta-
essa tapulia 1800-luvulla sen pohjaa suurennettiin 9 m x
9 m:n kokoiseksi, rakennelma nostettiin yli kaksimetri-
selle jalustalle ja tapulista tehtiin umpinainen. Uudis-
tus tehtiin entisen tyylin henkeen. A

Kirkko ja tapuli ympäristöineen (ks. Juusolan mäki, koh-
de n:o 27) muodostavat maisemallisen kokonaisuuden, jota
turmelee kirkon lähelle häiritsevästi sijoitettu uusi
seurakuntakeskus. MK, B

29. Vanha Pappila, Saloinen

Käyttämättömänä olevat kaksi rakennusta, joista pappila
("punainen puoli") rakennettu luultavasti v. 1751 kaksi
kamariala ja eteisen käsittäväksi. Laajennettu myöhemmin.
Pappilaan kerrotaan jo 1850-luvulla kuuluneen myös vie-
rashuoneita ja väentuvan sisältävän "keltaisen" puolen.
Rakennus on huonokuntoinen. B

30. Mutalan kartano, Kuljun lahti R, H

Nykyisin Rautaruukin omistuksessa (aiemmin mm. Levónin
suvulla) oleva tila, jonka ensimmäinen rakennus tehty v.

1791. Toinen pirttirakennus tehty vuoden 1815 jälkeen ja laajennettu vuoteen 1855 mennessä kolmella kamarilla ja eteisellä. Tämä rakennus on v. 1968 siirretty Arkkukarin museoalueelle ("Mutalan pikkupuoli"). Uusi päärakennus on vuodelta 1873, siihen on liitetty pirtti 1900-luvun alkupuolella. C

31. Öörnin sotilastorppa, Savolahti H
C

32. Hannila, Pieshinki H, R

Talossa toiminut kievvari viime vuosisadan lopulla. Päärakennus on yli satavuotias, sitä on korjattu uusimalla kate ja ulkovuoraus. C

33. Arkkukarin museoalue R, H

Museoalueella ovat seuraavat rakennukset:

- Saloisten manttaalikunnan ent. viljamäkiini, joka on sijainnit Arkkukarissa
- "Kunnallistalon jyvääitän", Arkkukari
- "Mutalan pikkupuoli", 1800-luvun alkupuolen asuinrakennus
- Veneläto 1800-luvulta, edelliset siirretty Mutalan kartanosta (ks. kohde 6)
- Luhtirakennus, perimätiedon mukaan 1700-luvulta. Siirretty Tammisen tilalta Haapajokivarresta
- Tokolan tuulimylly, käyttökelpoiseksi kunnostettu ent. Tokolan tuulimylly Kuljun mäeltä
- Paja, jonka sanotaan olevan 1800-luvun puolivälistä, palkeissa vuosiluku 1877. Siirretty Matti Tokolan talosta Leinoperältä Haapajokivarresta (ks. kohde 2)
- Sauna, rak. Janne Martinmäki 1900-luvun alkupuolella, siirretty Kalle Riskin talosta museoon
- Kalastajan asunto, alunperin yksihuoneinen kalamaja luultavasti 1800-luvun alusta, liitetty myöhemmin pie-

ni kamari. Rakennus on ollut kalastaja Herman Tokolan asuntona Kuljun lahden perällä

- Kalamaja 1800-luvun puolivälistä, ollut Eeva Anttilan kalamaja Pieshingin Pohjoiskarilla
- Silakkojen suolausaitta 1800-luvun puolivälistä, siirretty Eeva Anttilan kalamajalta Pohjoiskarista. C

50°
24'

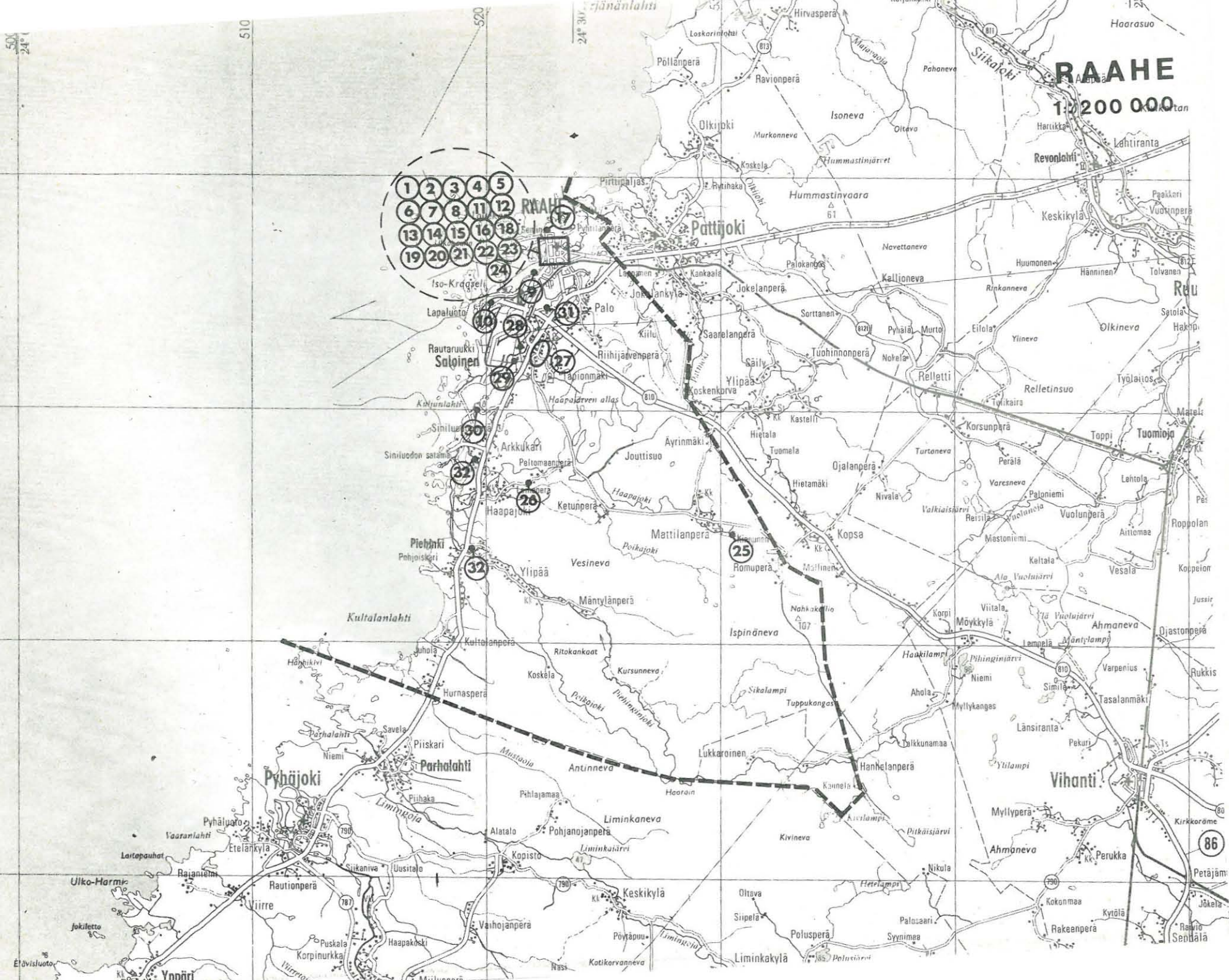
51°

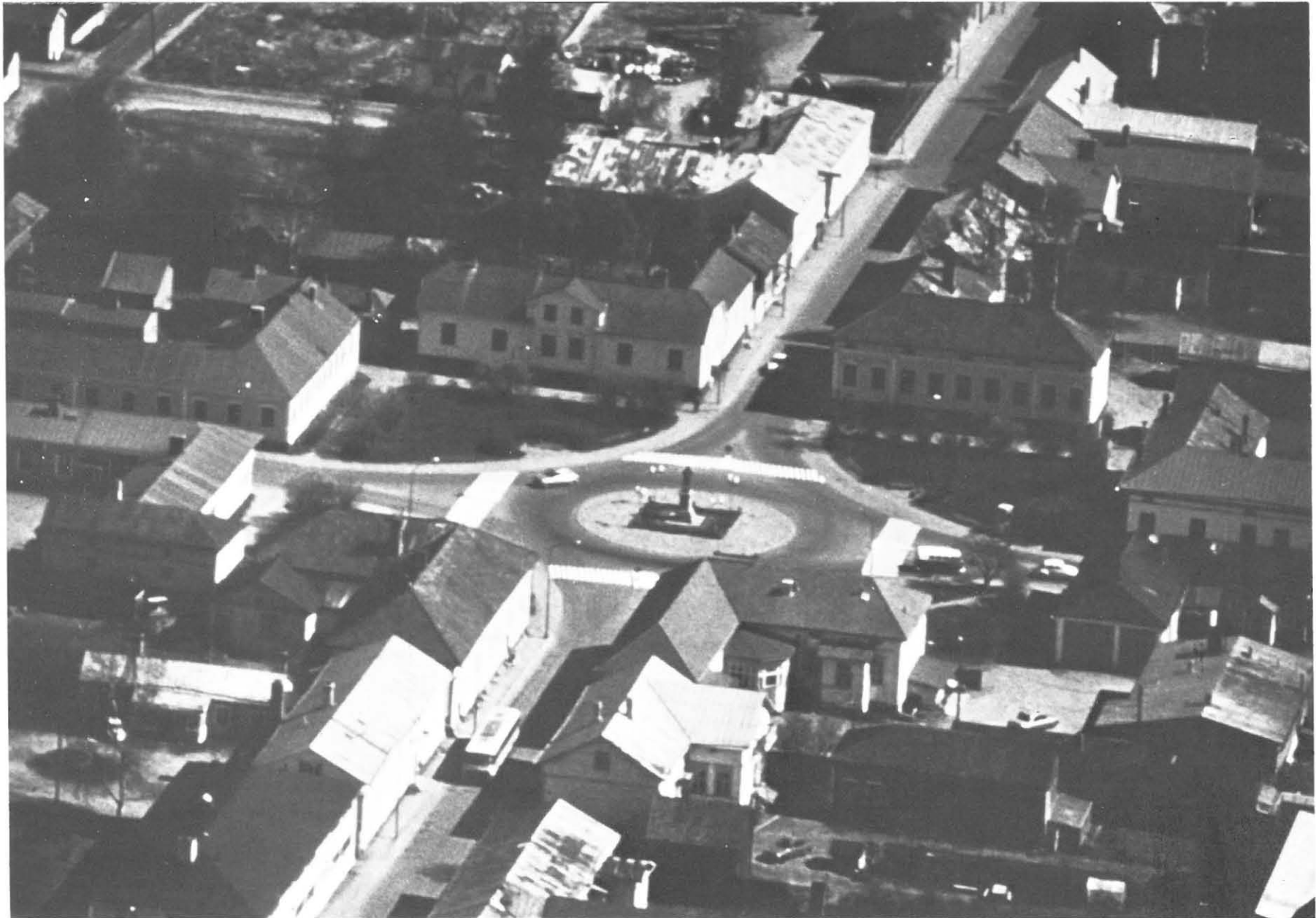
52°

24° 30'

RAAHE

1:200 000





1 Vanha Raahe



2 Pekkatori, 4 Brahenkatu

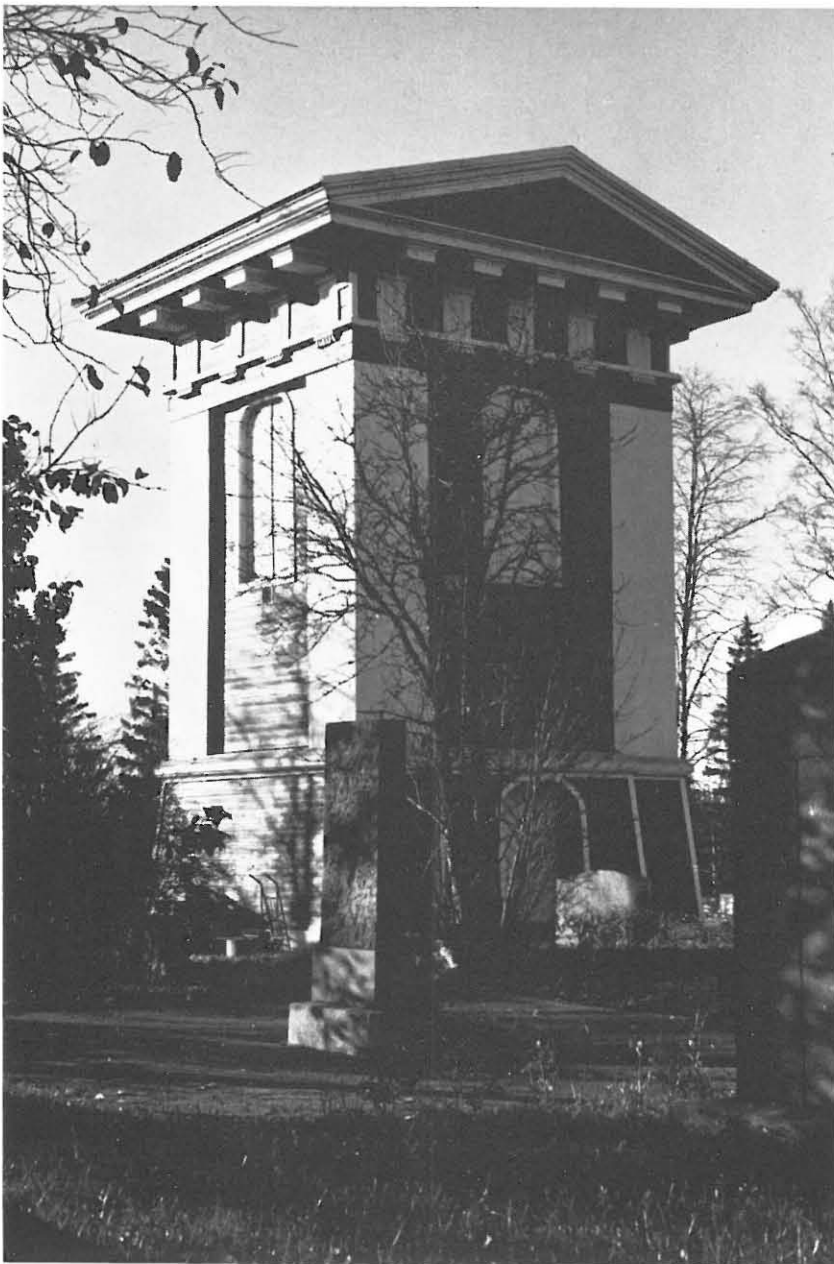


3 Rantakatu



11 Raatihuone





28 Saloisten tapuli



27 Juusolanmäki



32 Hannila

YLIVIESKA

1. Kaski, Ojakylä

R, M

Neliömäinen pihapiiri, johon kuuluvat hirsipintaiset asuinrakennus ja aitta- ja tallirakennus, jotka ovat ulkonäöltään lähes 1800-luvun loppupuolen asuksessa (ulkorakennuksessa on peltikatto).

C

2. Väskylä, Ylivieska

R

Suuri päärakennus oletettavasti 1800-luvun puolivälin tienoilta, siirretty nykyiselle paikalleen Ylitalosta v. 1870. Voimakkaasti ulkonevat räystäät on verhoiltu alapuolelta laudoilla kaareviksi v. 1875 (vuosiluku räystässä kuistin kohdalla).

A

Tätä räystäästyppiä tavataan alueella muuallakin (vrt. kohde n:o 4 Hautamäki), myöhemmin tehdyissä verhouksissa kaareva muoto suoristuu. Molemmat muunnokset löytyvät esim. Nivalasta.

3. Ylihannula, Ylivieska

R

Uudehko päärakennus sekä useita vanhoja ulkorakennuksia, mm. jauhoaitta. Talon vaateaitta on siirretty Kotilan talolle n. kilometrin päähän, jyväsaitta Vähäkankaalle (ks. kohde n:o 7).

C

4. Kontio, Hannula ja Hautamäki, Raudaskylä

R, MK

Maisemallisesti hallitsevalla paikalla Kalajoenlaaksoa rajaavalla mäellä sijaitseva rakennusryhmä, johon kuuluu mm. pystylaudoituksella verhoiltu suurehko asuinrakennus, jonka räystäitä on korostettu (vrt. kohde n:o 2) sekä pienempi hirsipintainen asuinrakennus. Taloissa on tehty aukkomuutoksia. Ryhmässä on lisäksi pitkäaukkoisella luhtikäytävällä varustettu kolmiosainen luhti, joka on

rakennettu v. 1793. Luhti on aiemmin ollut läpiajettava. A Hautamäen vanha asuinrakennus sijaitsee mäen alla lähellä Kontion taloa.

C

5. Raudaskosken tupa, Katajamäki, Raudaskylä

H

Katoton hirsirakennus, jonka oven päällä on vuosiluku 1641. Rakennelma on suojattu katoksella.

C

6. Raudasojan navetta, Raudaskylä

H

Käytössä oleva hirsinavetta, joka lienee rakennettu 1700-luvun lopulla.

A

7. Vähäkangas

MK, R, M

Jokilaakson viljelysmaisemakokonaisuus, jonka ydinalue on maantien varressa Vähäkankaan koulun tienoon ja Sarvojan välillä. Keskus on Ylivieskan-Raudaskylän maantien ja Kantokylän tien risteyksessä, jossa kohdassa pihapiirissä useita vanhoja talonpoikaisrakennuksia (mm. neljä asuinrakennusta) sekä vanha kauppatalo. Muutamat uudisrakennukset vähentävät maiseman yhtenäisyyttä. Päätien varressa useita muita perinteistä rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia.

C

8. Kankaanmäki

MK, R

Kalajokivarren viljelyslakeudella oleva mäki, jolla on peltojen ympäröimänä perinteisiä maaseuturakennuksia. Uudisrakentaminen muovaa osaltaan miljöön ilmettä. Kankaan talossa on hyväkuntoinen, nykyiselle paikalleen siirretty, oletettavasti 1800-luvun alkupuolella rakennettu luhti.

A

9. Kontio ja Hauhtonen, Niemelänkylä

M, MK, R

Kopakkeojan ja maantien risteyksen tienoilla sijaitseva

talouskeskusryhmä, joka asultaan eheänä voimakkaasti muokkaa raittimiljöötä. Ryhmä kuuluu osana Niemelänkylän laajaan viljelysmaisemaan. C

Kohteessa on perinteistä maaseudun rakennuskantaa:

- Kontio: asuinrakennus vuodelta 1802 (tuvassa taitteinen sisäkatto) ja aitta 1800-luvulta. A
- Kontio-Hauhtonen: asuinrakennus 1800-luvulta. C
- Hautapelto: asuinrakennus 1800-luvulta. C

10. Hakala ja Hihnala, Niemelänkylä M, R, MK

Kalajokirannassa sijaitsevat lähekkäiset talouskeskukset, joissa on havaittavissa rakennuksin ja aidoin suljetun umpipihaan muotoja. Hakalassa on 1800-luvulta olevat asuinrakennus ja aitta, Hihnalassa samalta vuosisadalta olevat autio asuinrakennus, aitta ja vilja-aitta. B
Laakea rantaviljelysmaisema. C

11. Nuorela, Niemelänkylä R, MK

Asuinrakennus 1800-luvun alusta tai 1700-luvun lopusta, tuvassa taitteinen sisäkatto sekä toinen 1800-luvun asuinrakennus. Maisema, ks. kohde n:o 10. C

12. Häivälä, Niemelänkylä R, MK

Alkuperäisen asunsa säilyttänyt 1800-luvun asuinrakennus. Maisema, ks. kohde n:o 10. A

13. Kippola-Harvala, Niemelänkylä M, R, MK

Tiivis kolmen talouskeskuksen ryhmä, jossa yksi tiivis umpikartano jokiäyrällä: pihapiiriin kuuluu 1800-luvun lopulla tehty asuinrakennus, navetta, aittarakennus ja talli. Näiden vieressä avonaisempi pihapiiri, johon kuuluu mm. asuinrakennus ja ulkorakennus 1800-luvulta sekä sivummalle rakennettu uusi matala asuinrakennus. Harva-

lassa on uudempien talousrakennusten lisäksi 1800-luvulta olevat puoji ja asuinrakennus, joka on siirretty nykyiselle paikalleen v. 1884. Rakennusryhmä on harvoja säilyneitä esimerkkejä Kalajokilaakson maatalouskylien tiivistä rakentamistavasta. Maisemakokonaisuus, ks. kohde n:o 10. A

14. Pohja-Häivälä R, H, MK

Asuinrakennus, joka lienee tehty 1700-luvun lopulla. Talo on toiminut kylän ensimmäisenä kansakouluna. Vilja-aitta 1800-luvulta. C

15. Niemelänkylän raitti MK, M, R

Hakalahden ja Niva-Häivälän välillä oleva osa vanhaa Kalajokivarren maantietä, joka on edelleen osittain käytössä talouskeskuksia palvelevana tienä. Raitin varteen joen tuntumaan sijoittui tiheä nauhamaisen asutuksen vyöhyke. Maanomistuksessa oli varhemmin käytössä ns. lohkojako; 1700-luvun lopulta alkaen toimeenpantu isojako säilytti asutuksen muodon. Tällöin tuli peltosarkojen yleisluonteiseksi pitkäkapea jokirannasta lähtevä maakaistale ja tälle jaolle perustuva maanomistus näkyy kylän nykyisenkin rakenteen pohjana.

Hakalahden ja koulun välillä vanhaa tietä merkitsee nykyisin koivurivi, Pietilän tilan kohtaa lukuunottamatta raitti palvelee muualla tienä. C

Perinteistä maaseuturakentamista raitin varrella on useissa taloissa

- Hakalahti: asuinrakennus 1800-luvulta, pohjoispään kamariosa on purettu C
- Ala-Lahti: aitta 1800-luvulta A
- Vanhatalo: aitta mahdollisesti 1700-luvulta A
- Ranta-ahde: asuinrakennus 1800-luvun alkupuolelta A
- Pietilä: aitta 1800-luvulta A
- Nikula: asuinrakennus 1800-luvun loppupuolelta A
- Niemelä: asuinrakennus mahdollisesti 1700-luvun lo-

- pulta. Pirtissä on taitteinen sisäkatto. A
- Alasaari: asuinrakennus ja aitta viime vuosisadalta. A
 - Hautaniemi: joen vastakkaisella rannalla sijaitseva talouskeskus, jossa on perinteisen maaseuturakentamisen muotoja noudattaen tehty 1940-luvulla uusi asuinrakennus vanhan talon hirsistä sekä toinen asuinrakennus 1950-luvun alussa. C
 - Niva-Häivälä: 1800-luvun asuinrakennus, joka on tuotu Häivälästä 1920-luvulla ja muutettu kahden perheen taloksi, 1800-luvulta oleva aitta. C

16. Kallio, Niemelänkylä H

Asumattomana oleva 1800-luvun päärakennus, jossa Kyösti Kallio syntyi v. 1874. Rakennus on korjausten yhteydessä saanut uuden lautavuorauksen ja ikkunat. B

17. Ritomäki, Kantokylä R, M

Kylän vanhin asutus. Rakennusryhmään kuuluu nyt kolme perinteistä asuinrakennusta (kahden ulkonäköä on muutettu) ja useita vanhoja ulkorakennuksia. C

18. Yrttikorpi, Tuomiperä R, M

Perinteisen ilmeensä säilyttänyt pihapiiri, jossa on mm. vanha hyväkuntoinen päärakennus. C

19. Alakangas, Tuomiperä R

Talouskeskus, johon kuuluu mm. nyt vaaleaksi maalattu vanha asuinrakennus sekä aittoja. C

20. Valli, Ylivieska R

Teljolan tienoilta vuosisadan vaihteessa siirretty, 1800-luvun lopulla rakennettu luhti. A

21. Mäki, Ylivieska R, M

Puiston keskellä sijaitseva, useassa vaiheessa tehty suuri asuinrakennus, jota on ryhdytty rakentamaan 1910-luvulla. Nykyinen ulkoasu on 1940-luvulta. C

22. Tervahytti, Yrttikorpi H

Vuosisadan alussa muurattu Vähäkankaan talojen omistama tervahytti, jonka päällä on katos. Hytin käyttö on lakannut 1950-luvulla ja rakennelma on osittain sortunut. Vieressä on pieni hirsinen tervänpolttajien kämpä. B

23. Ylivieskan kirkko ja Pappisaari

Kirkko on alkujaan rakennettu Ruotsin Yli-intendantinviraston vuodelta 1784 olevien piirustusten mukaan v. 1786. Kirkko on tehty puusta lähes tasavartisen ristin muotoon. Arkkitehti J. Basilierin suunnitelmien mukaisen korjauksen myötä kirkko sai nykyiset tyylipiirteensä v. 1892, jolloin tehtiin myös korkea terävähuippuinen kellotorni. Kirkon lähellä Kalajoessa on matala saari, jossa venäläisten sanotaan hirttäneen Ylistaron kappalaisen Antti Affrenin mahdollisesti v. 1718. A

24. Savisilta, Ylivieska H

Vuonna 1912 insinööri Hjalmar Castrénin suunnitelmien mukaan rakennettu n. 100 m pitkä betonisilta, joka nykyisin on kevyen liikenteen käytössä. A

25. Puuhkala H

Museoalue, jolle on siirretty pieni talonpoikaistalo "vattehuusi" (fattighus), jossa on ruokittu nälkää näkeviä 1860-luvun katovuosina. Alueella on lisäksi aitta, hirsinen käymälä, riihi sekä Järvelästä tuotu päärakennus (joka oli siirretty Järvelään Kaskelta 1860-luvulla). A

26. Viljamakasiini

H

Entinen manttaalikunnan lainajyvästö ("kassapuoji"), jossa on museoesinekokoselma.

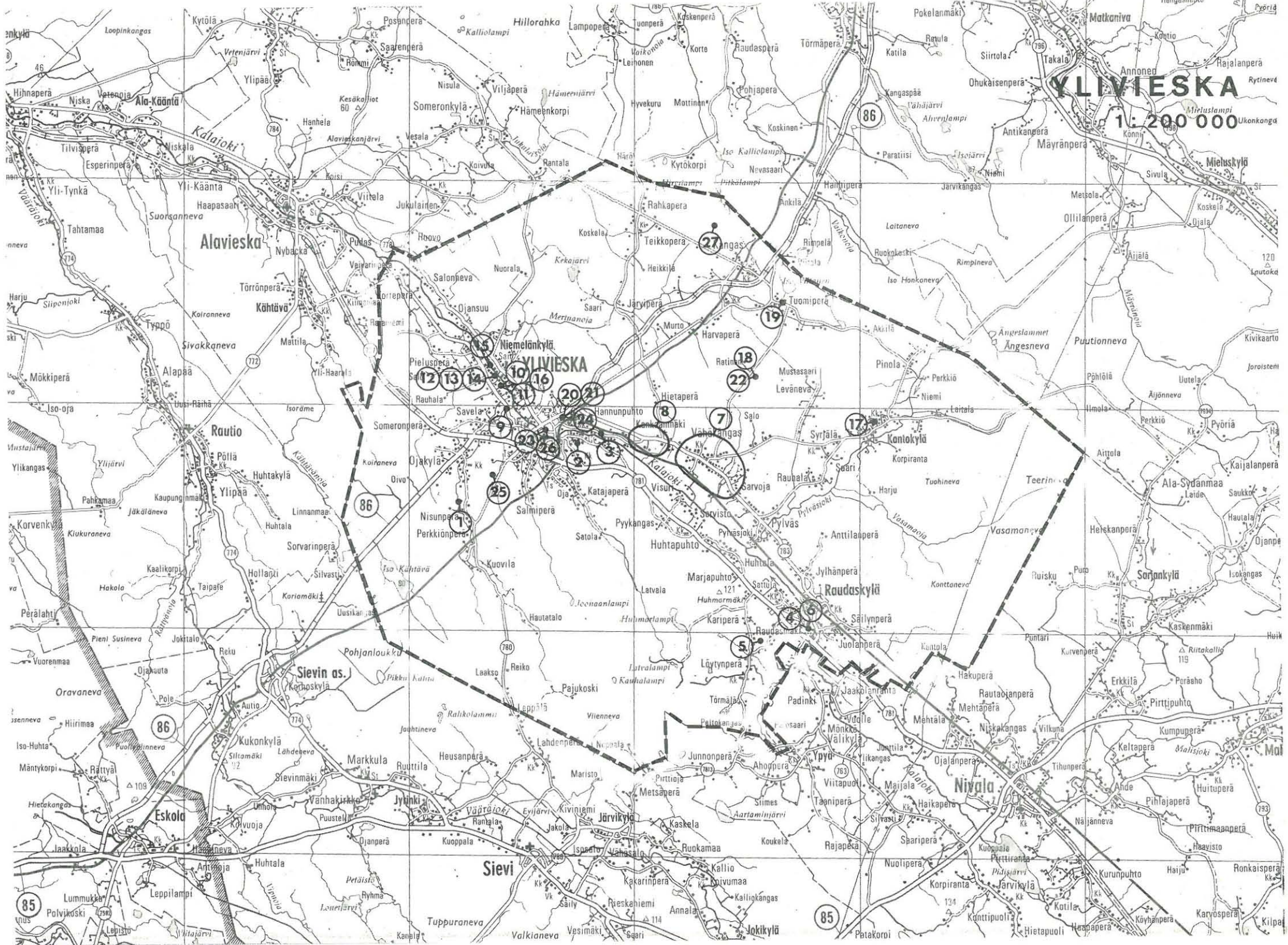
A

27. Pealukurun rajakivi

H

Kivipaasi, johon on hakattu vuosiluku 1760 sekä mahdollisesti kruunua esittävä kuvio. Kivi on mahdollisesti Kalajoen-Pyhäjoen pitäjänrajan merkki.

A

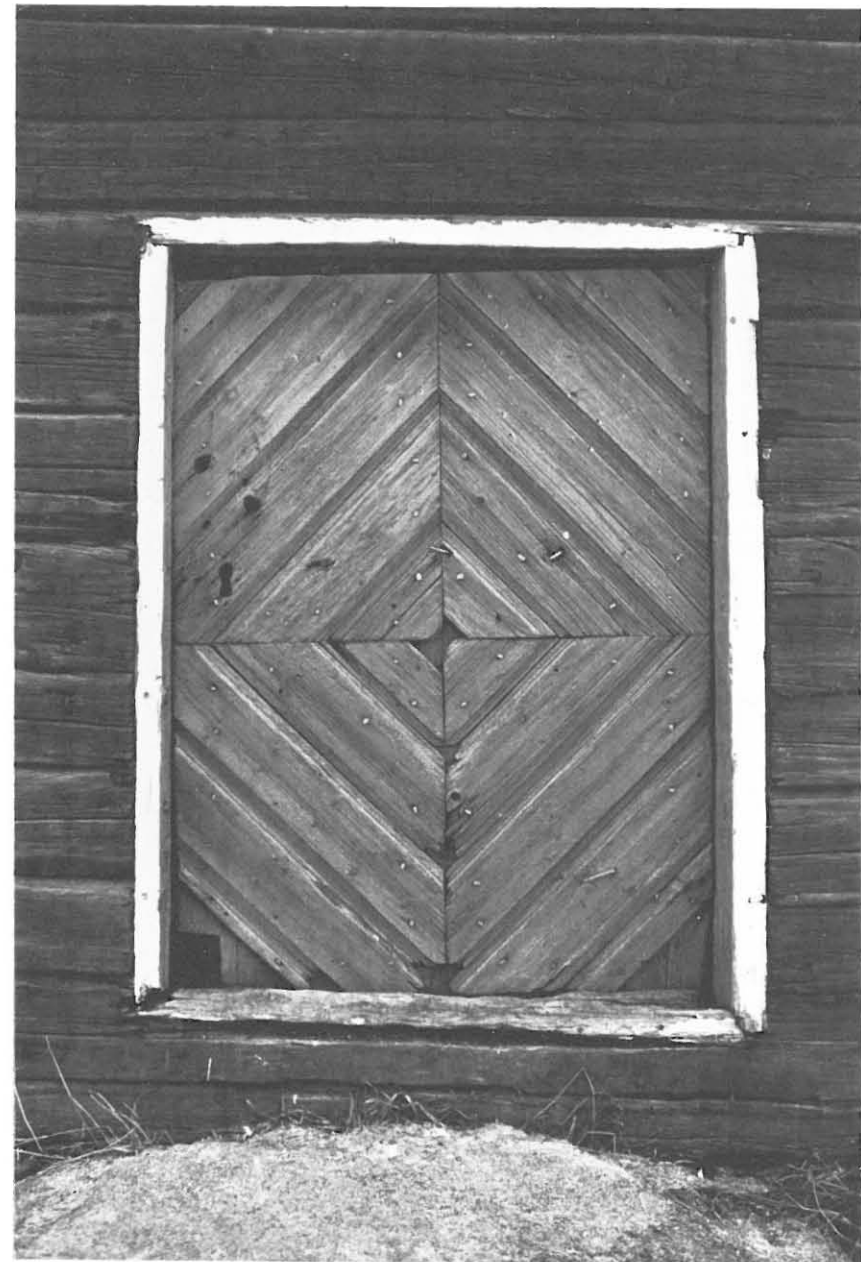




13 Kippola-Harvala



15 Niemelänkylä, Niemelä



15 Niemelänkylä, Alasaari

YLIVIESKA



2 Väskylä



7 Vähäkangas



7 Vähäkangas



26 Viljamakasiini (museo)

HAAPAJÄRVI

1. Joki-Kuona, Kuona R, M, MK

Kuonajoen haaran varrella viljelysten keskellä sijaitseva talouskeskus, jonka rakennuksiin kuuluu pihapiirin ympärille ryhmittyneet suuri asuinrakennus, talousrakennus ja aittaryhmä. A

2. Myllylän talot ja Viinala, Autioranta R, M

Perinteisten talonpoikaisrakennusten ryhmä, johon kuuluu hyväkuntoinen yhtenäinen Myllylän pihapiiri (mm. kaksi vaaleaksi maalattua asuinrakennusta) sekä Viinalan asuinrakennus luultavasti 1920-luvulta. C

3. Nokare, Haapajärvi R, M

Peltoaukean laidalla sijaitseva rakennusryhmä, jonka merkittävimät perinteiset maaseuturakennukset kuuluvat Nokareen talouskeskukseen (mm. päärakennus, luhtiaitta). A

4. Jaakola, Siiponkoski R, M, MK

Jokirannassa Kalajoen ja siinä olevien saarien tuntumassa sijaitseva talouskeskus, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta oletettavasti 1800-luvulta, näitä uudempi navetta sekä aittojen ja vajojen ryhmä talolle tulevan tien varrella sekä hieman sivumalla jokirannassa (A). Lähellä muissakin taloissa perinteistä maaseudun rakennuskantaa. Maisemakokonaisuus, ks. kohde n:o 7. C

5. Seppä, Siiponkoski R

Perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus, johon kuuluu asuinrakennus sekä ulkorakennuksia. C

6. Kontiola R

Talouskeskus, jossa on vanha asuinrakennus sekä suora-aukkoisella luhtikäytävällä varustettu luhti. C

7. Ronkaalan pappila, Haapajärvi R

Hyväkuntoinen aittarakennus 1800-luvulta. A
Pappilan päärakennus on tämän vuosisadan alusta, arkistosa on uudenpi. Toimii nyt lasten päiväkotina. C

8. Kerola, Kuona R

Luhtirakennus. C

9. Pesälä, Välioja R

Luhtitalli. C

10. Pajula R

Kunnostetut luhti ja entinen Järvikuonan aitta. A

11. Jämsä, Oksava R

Hyväkuntoinen, vuosisadan vaihteen tienoon asussa oleva suuri asuinrakennus. C

12. Siiponkoski ja Isosaari MK

Metsärantainen ja saarinen jokiuoma Haapa- ja Kortejärven välillä. Järvien rannoilla avarat viljelysmaisemat. Perinteistä maaseuturakentamista on mm. Jaakolan (kohde n:o 4) ja Sepän (kohde n:o 5) tilalla sekä Toivolassa (kesänavetta), Mäkelässä (aitta) sekä Kiurussa (luhti ja aittoja, A). Maisemakokonaisuutena kuuluva Isosaari on rauhoitettu (A). C

13. Mökkiperä, Oksava MK

Viljelyksille väljästi sijoittuneita pieniä maaseuturakennusryhmiä.

14. Tytärniemen mylly H

Käyttökuntoinen pieni vesimyllyrakennus, jossa on ollut sähkölaitos. Lähellä vanhaa maaseuturakentamista edustava Suilukan mökki. C

15. Aholan paja, Autioranta H

Hyväkuntoinen pienehkö pajarakenus. A

16. Eräntien kaupparakenus, Kauppatatu 1 H, R

Mansardikattoinen, ulkoasultaan koristeellinen, 1920-30-luvulla rakennettu kauppatalo. C

17. Kattelus, Haapajärvi R, H

Suuri taajamarakenus, joka on toiminut myös käräjätalona. A

18. Kukkanieni, Haapajärvi R

Perinteinen maaseudun taajamarakenus. C

19. Haapajärven kirkko ja tapuli, Haapajärvi R

Tasavartisen ristin muotoinen puinen kirkko rakennettiin v. 1802 (Ruotsin Yli-intendentinviraston piirustukset vuodelta 1800). Kirkon ristivarsilla on harjakatto ja keskuksesta kohoaa kahdeksankulmainen terävähuippuinen torni. Kirkko uusittiin täydellisesti v. 1880 F. W. Lüchowin suunnitelmien mukaan.

Kirkon vierellä on kaksinivelinen pohjalaistyylinen tapuli vuodelta 1812. A

20. K. J. Ståhlbergin lapsuudenkoti, Haapajärvi H, R

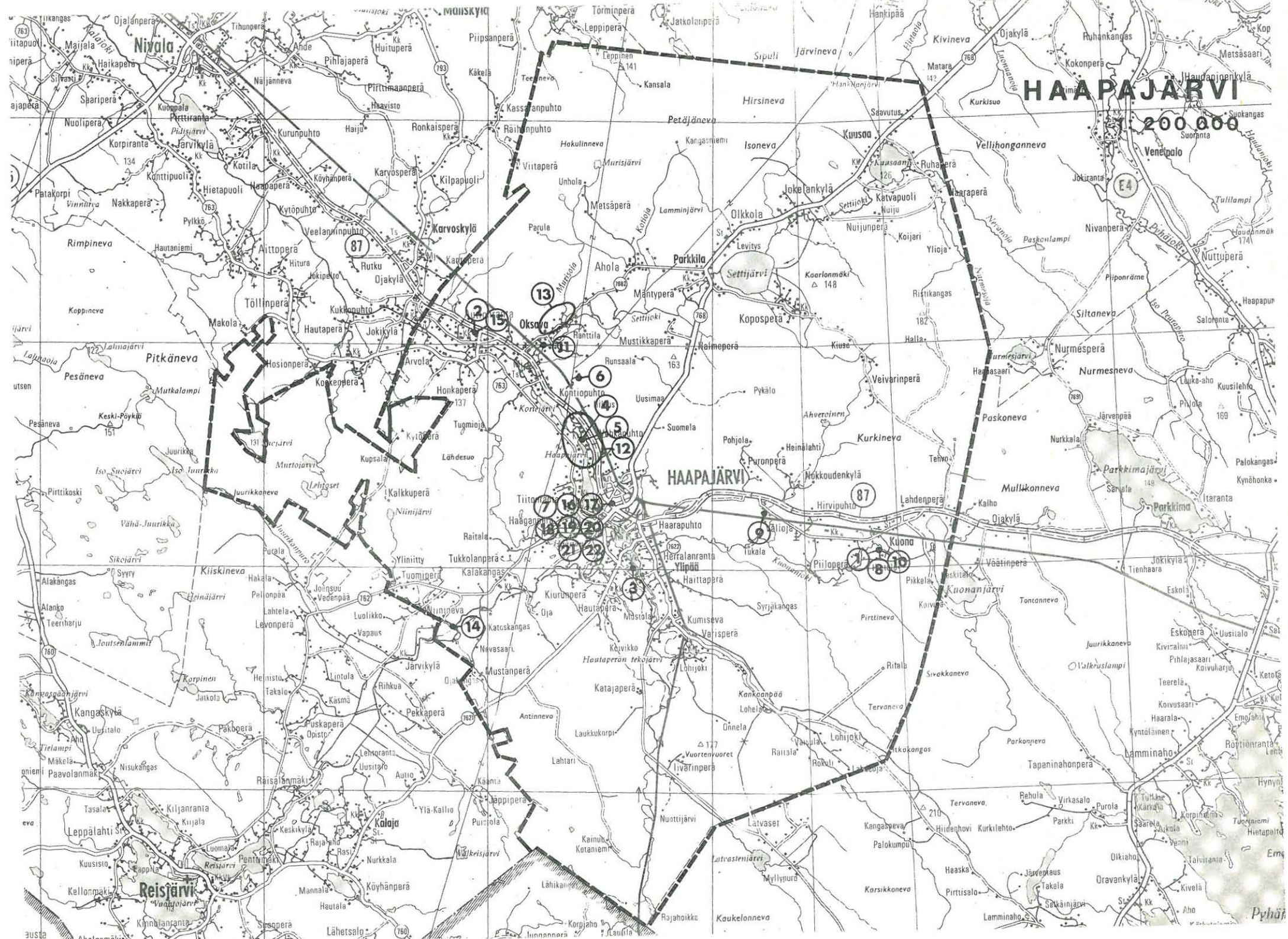
Nykyisin museona toimiva v. 1969 kunnostettu entinen papipilarakenus. A

21. Talomuseo, Haapajärvi H

Museoalue, jolle kootaan talonpoikaisrakennuksia. C

22. Pitäjänmakasiini, Haapajärvi H

Entinen lainajyvämäkasiini, jossa on museoesinekeräily. A



HAAPAJÄRVI

200 000

- 13
- 15
- 11
- 6
- 14
- 5
- 12
- 7
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 3
- 14

HAAPAJÄRVI



1 Joki-Kuona



3 Nokare



1 Joki-Kuona



4 Jaakola



11 Jämsä



20 K.J. Ståhlbergin lapsuudenkoti



17 Kattelus



22 Pitäjänmakasiini

OULAINEN

1. Kalliokulju, Petäjäskenkoski R, M, MK

Mäellä viljelysten keskellä seisova rakennusryhmä, jonka pihapiiriin kuuluu kaksi oletettavasti 1800-luvulta olevaa hirsistä asuinrakennusta ja ulkorakennuksia, mm. suora-aukkoisella luhtikäytävällä varustettu suurehko luhti. Pihapiirin vieressä lisäksi kammiaitta. Rakennuksissa on klassistisia yksityiskohtia sekä pärekatto.

A

2. Yli-Vaikko, Petäjäskenkoski R, MK

Pyhäjoen ja Vaikonojan yhtymäkohdalla sijaitseva talouskeskus, jonka rakennuksiin kuuluu perinteisen asunsa säilyttänyt asuinrakennus (seinässä kaiveruksia, vuosisiluku 1887), jota on korjattu ja siirretty samassa pihapiirissä ja jossa rikasilmäinen ulkovuoraus sekä kolmiosainen luhtiaitta, jonka kammiosassa on ikkunat ja joka on kengitetty vaihtamalla kolme alinta hirsikertaa n. kolmekymmentä vuotta sitten.

A

Lähellä sijaitsee Ala-Vaikon talo (kohde n:o 3) samalla viljelysaukealla (kohde N:o 6).

C

3. Ala-Vaikko, Petäjäskenkoski R, MK

Viljelysten keskellä Yli-Vaikon (kohde n:o 2) vieressä sijaitseva talouskeskus, jossa perinteistä maaseuturakentamista edustavat Yli-Vaikon asuinrakennusta muistutava, ulkoa pystylaudoituksella vuorattu päärakennus sekä pienehkö kaksikerroksinen vilja-aitta.

C

Maisema, ks. kohde n:o 6.

4. Tirilä, Matkaniva R

Pyhäjokivarren talouskeskus, jonka pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, puoji ja ulkorakennuksia sekä suu-

ria pihapuita. Vanhempaa asuinrakennusta on myöhemmin jatkettu kahdella lautarakenteisella kamarilla. Lähellä tien varrella mm. riihi ja kesänavetta. Talo on siirretty nykyiselle paikalleen joen eteläpuolelta 1700-luvulla. Entisellä paikalla on näkyvissä 14 rakennuksen pohjaa.

C

5. Ala- ja Yli-Kivelä, Matkaniva

Kaksi vierekkäistä talouskeskusta, molemmissa vanha kammiaitta. Perinteistä, nyt huonokuntoista maaseudun rakennuskantaa on autiona olevassa Yli-Kivelän talossa.

C

6. Vaikkola, Petäjäskenkoski MK, R

Viljelysmaisema Pyhäjoen ja Vaikonojan yhtymäkohdan tienoilla. Perinteistä rakennuskantaa on mm. Yli-Vaikon (kohde n:o 2) ja Ala-Vaikon (kohde n:o 3) talossa.

C

7. Irvanperä MK

Pyhäjoen mutkassa oleva pieni viljelysaukea, jossa maantie kulkee pitkin joen äyrästä.

C

8. Lehtopään mylly ja saha H, M

Piipsanjoen rannalla sijaitseva, käytöstä poistettu mylly- ja sahalaitos kanavineen. Rakennukset ovat peräisin 1900-luvun alkupuolelta, myöhemmin lisätty ja korjattu. Tällä hetkellä rakennukset ovat autioina ja rapistumassa.

C

9. Maunulan mylly ja pato, Oulainen H, MK

Vanha kaksikerroksinen myllyrakennus ja pääosin betonista valettu pato- ja kanavarakennelma. Mylly liittyy sillan tienoilla olevaan taajaman maisemakokonaisuuteen.

C

10. Koski R, H
Vanha asuinrakennus ja puromylly. C
11. Matkaselkä, Käpylä R
Talouskeskus, jossa on aittoja, sauna sekä vanha asuinrakennus. Tähän on tehty kotimuseo. C
12. Takalo-Eskola, Oulainen R
Vanhaa rakennuskantaa. C
13. Epäilyksen talo, Oulainen R
Oulaisten keskustan vanhimpiin rakennuksiin kuuluva, perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus. A
14. Kajaani Oy:n konttori- ja asuinrakennus, Oulainen R
Funktionalismin tyyliperinteeseen liittyvä pieni rapattu, valkeaksi maalattu "huvila". A
15. Vanhan sillan tienoo, Oulainen MK, H, R
Pyhäjoen yli johtaa myllyn (kohde n:o 9) kohdalla silta, jonka korvassa keskustan puolella pieni koristeellinen kioskiki sekä Osuuskaupan rakennus. C
16. Petäjäsken koulu R
Vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä kantava suurehko kyläkoulu. C
17. Entinen yhteiskoulun vanha rakennus, Oulainen R
Kaksikerroksinen klassistinen puinen (mm. pystyhirsirakenteita) koulurakennus, suunn. Salervo 1928, muutokset

J. Karvonen 1932. Rakennuksen ulkonäköä leimaa hillitty klassismi (ikkunat, pilasterit, koristeita) julkisivuissa, sisääntulopylväikkö sekä katolla oleva lyhtyrakennelma. A

18. Soihtula, Oulainen R, H

Vuosisadan alkupuolen tyyllillisiä pyrkimyksiä ilmentävä, 1910-luvulla rakennettu, massaltaan ja yksityiskohdillaan vaihteleva nuorisoseurantalo. A

19. Kirkko ja tapuli, Oulainen R

Vuonna 1753 rakennettu (Matti Honka) kirkko on puinen ristikirkko, jonka sakaroiden päätteet ovat särmikkäät ja jota kattaa korkea särmikäs aumakatto. Ristikeskuksessa on tornimainen kattoratsastaja. Kirkkoa uusittiin ja sakaristo rakennettiin v. 1882 (F.W. Lüchov), uusgoottilaiseen henkeen tehtyä korjausta on muutettu yksinkertaistaen julkisivuja alkuperäisen kaltaisiksi ja uusimalla sisäkatto puuholviksi v. 1930 (Rafael Blomstedt). Erik Westzyntius nuoremman seinämaalaukset (vv. 1779-1782) on myös korjattu. Pohjalaistyyllisen tapulin on rakentanut Matti Jylkkä v. 1757.

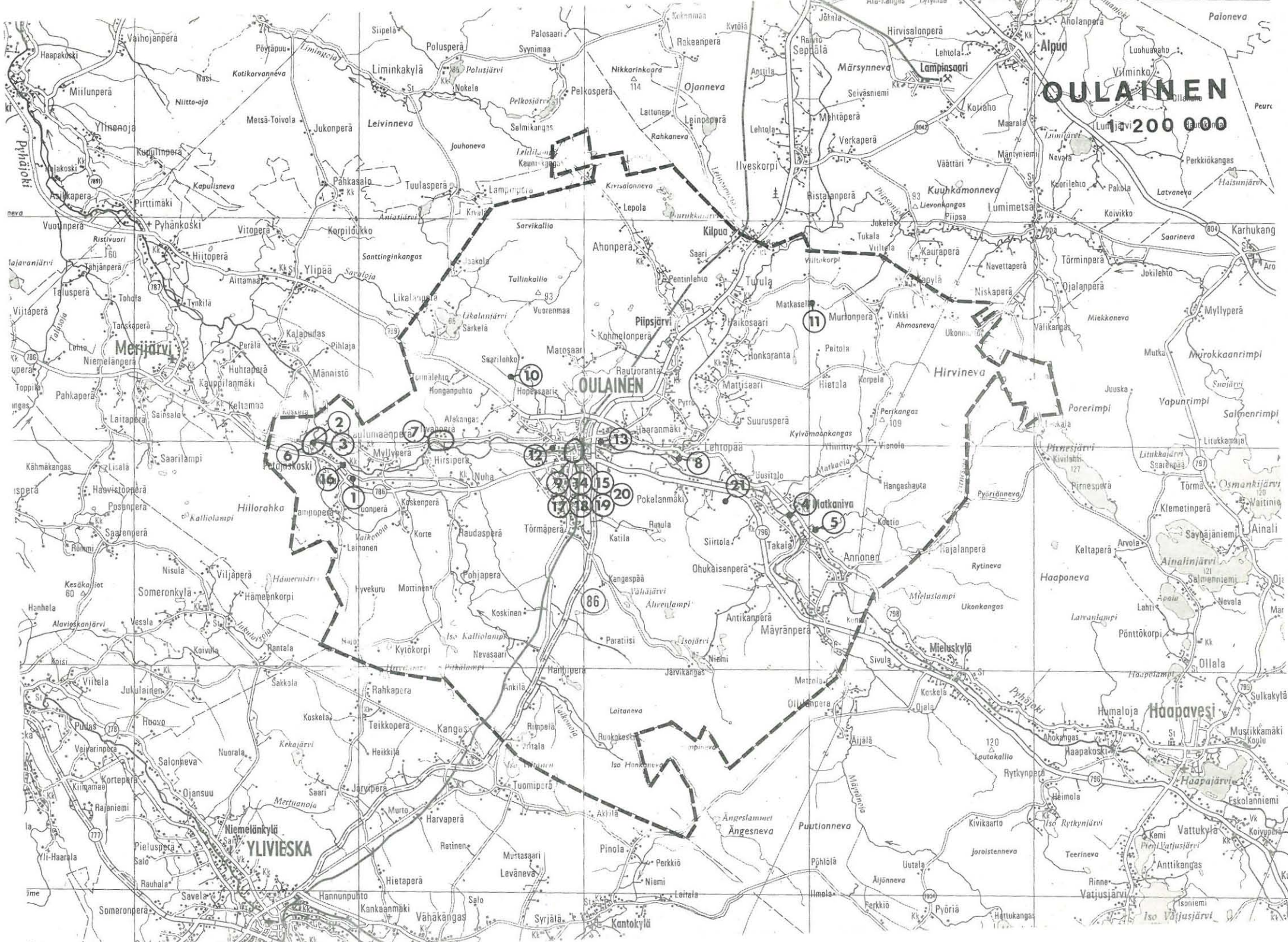
Kirkkoa ja tapulia ympäröi vanha hautausmaa ja puisto. A

20. Kotiseutumuseo H

Suuri hirsinen manttaelikunnan viljamakasiini, jossa on esinekeräily. A

21. Merkkikivet, Kalliokangas, Matkaniva H

Viisi kiveä, joihin on hakattu kruunun kuvia sekä M-kirjaimia. Kivet ovat mahdollisesti Pähkinäsaaren rauhan rajamerkkejä. A





1 Kalliokulju



1 Kalliokulju

OULAINEN



15 Osuuskauppa



18 Sointula



17 Vanhakoulu



19 Oulaisten kirkko ja tapuli

ALAVIESKA

1. Mattilanperä, Kähtävä R, M, MK

Metsän ympäröimä viljelysalue, jolla on tiivis yhtenäinen talouskeskusryhmä. Asutopaikan ympärillä paikalle siirretty asuinrakennus 1700-luvulta (kuisti 1930-luvulta), toinen 1860-luvun asuinrakennus, vaja sekä piharakennus, jossa on myös asunto. Pihapiirin ulkopuolella vanhoja aittoja, vaja ja sauna. Asuinpaikan jälkeen ovat navettapihat, joita rajaavat uusi navetta, vajat, vinttikaivo, sauna sekä kaksi kivinavettaa. Näiden hirsiosat on uusittu palon jälkeen v. 1815 ja yhä käytössä olevat navetat ovat tämänaikaaisessa asussaan toisen navetan jatkeeksi rakennettuja ulkorakennuksia lukuun ottamatta. Näiden vieressä sijaitsee toinen asutopiha: talousrakennus sekä asuinrakennus vuodelta 1957. Piha- puusto antaa oman leimansa rakennusryhmän ilmeeseen. B

2. Heikintalo ja Jokela, Kääntä R, M, H

Jokelan asuinrakennus on siirretty paikalleen Korvalta mahdollisesti v. 1890 (vuosiluku veistettynä) nykyiselle, jo kolmannelle sijoituspaikalleen. Talo on uudistettu sisältä v. 1946. Talon alla on liuskekivestä holvattu kellari. Rakennus on ulkoa pystyvuorattu ja maalattu punaiseksi.

Heikintalon asuinrakennus on vuodelta 1883, hirret on uitettu Haapajärveltä. Rakennuksessa on toiminut kylän ensimmäinen koulu, ensin kiertokoulu ja vv. 1919-21 kansakoulu. Talo on pystyvuorattu v. 1922. Rakennusta on korotettu v. 1938 ja kunnostettu v. 1952. C

3. Korva, Kääntä M, R

Yhtenäinen perinteisten maaseuturakennusten ryhmä, jonka pihapiirissä on vanha asuinrakennus, luhti ja ulkorakennus. C

4. Niskalan mäki, Alavieska M, R

Kylätien mutkassa olevat kaksi suurehkoa, ulkoa pystyvuorattua ja punaiseksi maalattua asuinrakennusta, joista Kangastalon päärakennus on tehty nykyiseen asuunsa v. 1881. C

5. Kivimaa ja Rajaniemi, Puttaanperä R, M

Samassa pihapiirissä sijaitsevat Kivimaan n. 1860-luvulla Sievin vanhan kirkon hirsistä tehty asuinrakennus, Rajaniemen asuinrakennus viime vuosisadan vaihteesta, ulkorakennus ja 1930-luvun asussa oleva navetta. A

6. Ylihautala, Kähtävä R

Vanha navetta, jonka alaosa on ladottu kivistä, yläosa on hirsinen sekä oletettavasti tämän vuosisadan alussa rakennettu "puolitoistakerroksinen" asuinrakennus, jossa on koristeellinen "kaksikerroksinen" kuisti. A

7. Tanhuala, Alavieska kk R

Vuonna 1849 rakennettu, n. 100 vuotta sitten nykyiselle paikalleen siirretty ja v. 1948 ulkoa lautavuorattu, kunnostettu asuinrakennus Kalajoen rannalla. Kuistin ulkoasu on vuodelta 1924. C

8. Anttila, Alavieska kk R

Taloukskeskuksen muodostaa joen rannalla oleva rakennusryhmä, pihapiirin ulkopuolella aitta, vajoja ja sauna, pihapiirissä ulkorakennuksia, kolmiosainen luhti (A) sekä asuinrakennus 1800-luvun alusta. Rakennus on osittain tuhoutunut tulipalossa, jonka jälkeen rakennusta on jatkettu kahdella kamarilla. Talossa on tämän vuosisadan puolella tehty kuisti. Pirtissä on vanha uuni ja taittainen sisäkatto. A

9. Ainali, (Palonenä, Palosaari), Haapasaari R

Asuinrakennuksen ensimmäinen kerros on tuotu Kääriälästä vuosisadan vaihteessa ja sitä on jatkettu kahdella kamarilla. Lautarakenteinen yläosa parvekkeineen on vuodelta 1926. C

10. Kahma, Haapasaari R, H

Suurehko hirsinen, n. 100 v vanha asuinrakennus, jota on korotettu viime vuosisadan lopulla talon vanhemman asuinrakennuksen hirsillä. Kuisti on muutettu nykyiselleen v. 1945. Talo on toiminut kievarina vuoteen 1915.

11. Talusperä MK, R

Vanhaa rakennuskantaa sisältävä taloryhmä (seudun vanhin asutus), johon kuuluvat Isotalukseen, Hautalan, Ollilan ja Takalon talot. C

12. Kanava H

Noin yhdeksän kilometrin mittainen, kallioiseen maastoon n. 2 km matkalta tehty oja, jonka kautta Alavieskan ja Kalajoen talot kuivasivat Alavieskanjärven niittymaaksi vv. 1833-58.

13. Alavieskan tapuli

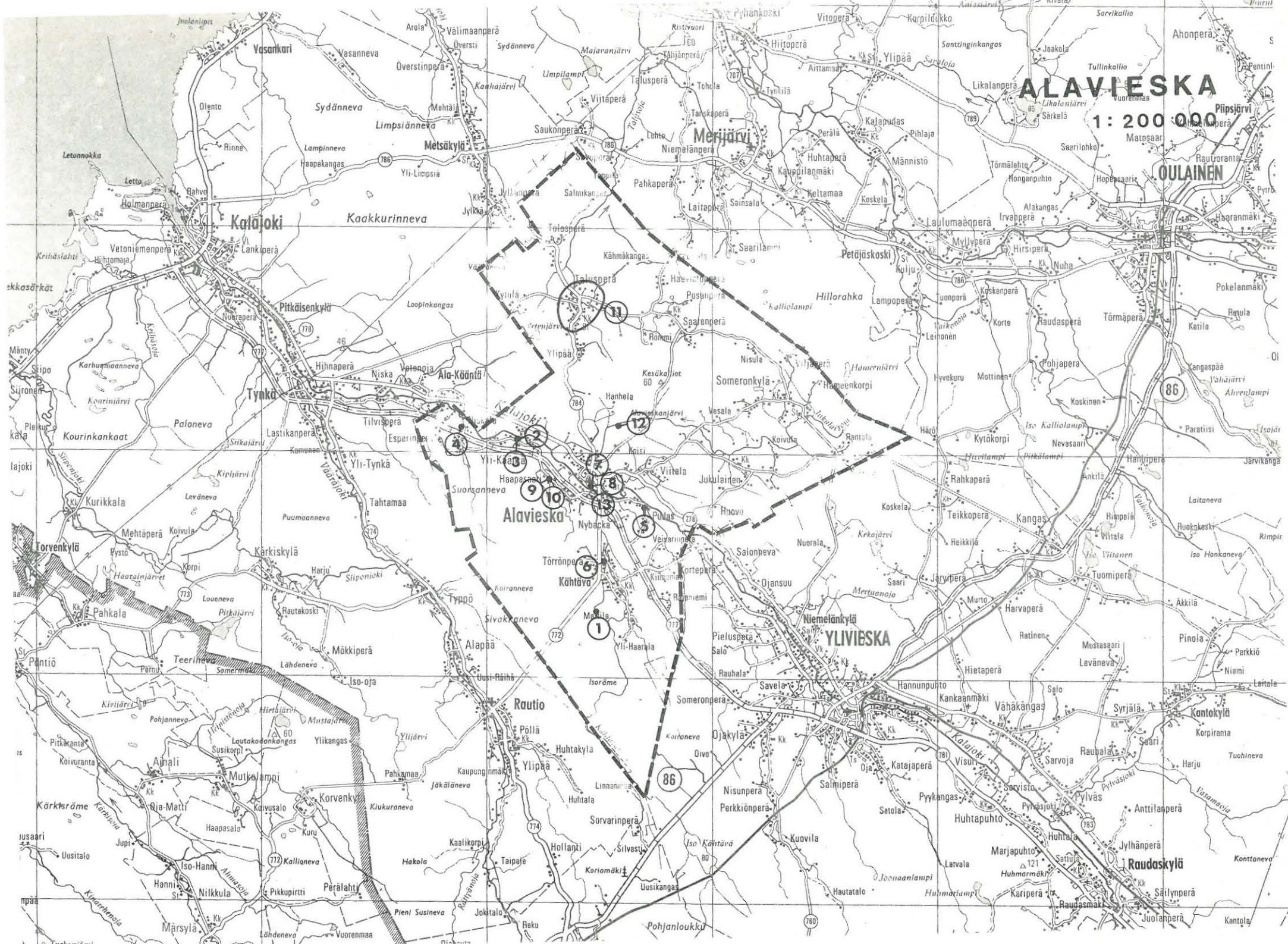
Tapuli on oletettavasti kuulunut vv. 1733-38 rakennetun Alavieskan toisen kirkon yhteyteen. Tapuli siirrettiin 1700-luvun loppupuolella nykyiselle paikalleen lähelle kolmatta kirkkoa (Simon Jylkkä-Silvénin piirustukset vuodelta 1787, valm. 1795). S. Jylkän sanotaan uusineen tapulin jo v. 1779.

Nykyinen kirkko on rakennettu v. 1948 edellisen tuhou- A
duttua palossa v. 1916. C

ALAVIESKA

1: 200 000

OULAINEN





1 Mattilanperä



2 Heikintalo



1 Mattilanperä



4 Niskalanmäki

HAAPAVESI

1. Koskela, Karhukangas

R, M, MK

Yhtenäisen pihapiirin muodostava rakennusryhmä, jolle on myönnetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi. Rakennuksiin kuuluu luhtitali, jossa on vuosiluku 1806, kolmiosainen luhti, jonka yhdessä osassa on luhtikäytävä, kahdessa osassa (tupapuoli 1840, toinen osa 1800-luvun loppupuolella, vuosilukuja 1870- ja 1880-luvulta) rakennettu asuinrakennus sekä toinen asuinrakennus, johon on lisätty uusi kuisti pihapiirin ulkopuolelle. Taloon tulevan tien vierellä on lisäksi navetta vuodelta 1912. Rakennuksien tuntumassa on puistomaista pihapuustoa sekä reheväkasvuinen puronotkelma, jonka lähellä on kaksi kammiaittaa (1781 ja 1804) sekä tallina toiminut aitta vuodelta 1707. Sukutila vuodesta 1609. B

2. Tiensuu, Tienvieri ja Kujala, Kytökylä

R, M, MK

Kahden suuren, perinteisen asunsa säilyttäneen asuinrakennuksen ja ulkorakennusten muodostama pihapiiri. Tienvierien päärakennus on vuodelta 1868 ja siinä on mm. suuri pirtti. Tiensuun asuinrakennus on tätä vanhempi ja se on nyt korjattuna kolmannella sijaintipaikallaan. Näiden lähellä sijaitsee puiden ympäröimänä kolmas ulkoasultaan koristeellinen asuinrakennus, jossa on monin listoituksin, puulaikkauksin ja ikkunoin somistettu kuisti. Pihapiirissä on puoji, jonka katolla on vellikello. A

3. Pajala, Vattukylä

R

Vanha autiona oleva asuinrakennus, jossa on suuri pirtti ja uuni. A

4. Ollila, Vaitinniemi

R, MK

Talon vanhoista rakennuksista on jäljellä 1800-luvulta peräisin oleva vanhempi asuinrakennus (ulkovuoraus ja kuistit 1930-luvulta) sekä kolmiosainen kahdessa vaiheessa rakennettu luhti, jonka yhdessä osassa on pieniaukkoinen luhtikäytävä ja jossa on vuosiluku 1801. A
Talon uudempi asuinrakennus on siirretty vieraiselle tontille. Rakennuksessa on toiminut kansakoulu ja vuodesta 1905 lähtien nuorisoseura. C

5. Vatjusjärvi

MK

Ison ja Pienen Vatjusjärven välisellä kannaksella ja sen lähistöllä järvien rannoilla sijaitseva viljelysmaisema, jossa on perinteistä rakennuskantaa. Ks. myös kohde n:o 16, koulu. C

6. Vaitinniemi, Ainali

Osmankijärven rannalla sijaitseva viljelysmaisema, jossa on vanhaa rakennuskantaa mm. Ollilassa (kohde n:o 4) sekä Kangasniemelässä. Rantapellolla on useita suurehkoja ja kivistä ladottuja kumpuja. Lähellä funktionalismin hankeen suunniteltu pieni osuuskaupparakennus. C

7. Karsikas

MK

Viljelysmaisema, jonka rakennuskanta on säilyttänyt perinteistä ilmettään (esim. Uusitalon asuinrakennus). C

8. Haavisto, Haapavesi kk

H, R

Maalaistalo, jossa on toiminut mm. kestikievari ja leipomo. Haapaveden kunta aikoo ennallistaa päärakennuksen ulkoasun. B

9. Linnainen, Haapavesi kk

R

Suuri perinteinen asuinrakennus, johon on tehty uusi kuisti.

B

10. Sompa, Haapavesi kk

R

Vuosisadan alussa rakennettu koristeellinen taajamarakennus (entinen apteekki), joka on kunnostettu ravintolaksi. Pihalla kammillinen patsasaitta, joka on tuotu paikalle Lapista sekä vanhoja ulkorakennuksia.

C

11. Raitti, Haapavesi kk

MK, M, R

Rakennuskannaltaan osin epäyhtenäinen, mutta esim. puuston vuoksi miljööltään varsin selkeä raittikokonaisuus, jonka varrelle sijoittuu monta perinteistä asuaan säilyttäneitä asuinrakennusta, entistä talouskeskusta ja "karttaloa" (mm. Tähtelä, Vienola, Myyrilä, Rauhaniemi, Ruusula sekä sivummalla pappila). Raittikokonaisuutta rikastavat osaltaan myös vanha hautausmaa ja hirsinen ruumishuonerakennus.

A

Muita perinteisiä taajamarakennuksia ovat lisäksi mm. Einola, nykyinen eläinlääkäarin talo sekä hieman taajaman ulkopuolella Pokela ja Alatalo, joissa on toiminut meijeri vuosisadan alussa.

12. Keskitalon mylly, Myllyperä

H

Entisen myllyosuuskunnan suurehko kaksikerroksinen myllyrakennus oletettavasti vuosisadan alkupuolelta. Toimii traktorikäyttöisenä.

B

13. Käräjäsojan mylly, Jokivarsi

H

Kohtalaisessa kunnossa oleva, 1800-luvun lopulla rakennettu vesimylly.

C

14. Joutenniven mylly, Joutenniva

H

Käytössä oleva saha- ja myllylaitos, jonka vanhin osa on luultavasti tämän vuosisadan alkupuoliskolta.

C

15. Rytkenperän entinen koulu

H

Kunnan omistama, asuinkäytössä oleva entinen talouskeskus, jossa on toiminut koulu.

C

16. Vatjusjärven koulu

R

Klassistisia tyylipiirteitä kantava "vinkkelirakennus", jossa on osittain aumakatto. Piharakennus mahdollisesti vanhempi (mm. kolmiruutuiset ikkunat).

A

17. Salliperän koulu, Vatjusjärvi

R, M

Pieni, vaatimattomia klassistisia yksityiskohtia sisältävä koulurakennus, jonka vierellä on puistikko jalopuineen (mm. lehmus, sembramänty, hopeapaju ja -kuusi).

C

18. Kansanopiston päärakennus, Haapavesi kk

R

Vuosisadan alkupuolella rakennettu vähäeleistä jugendia edustava, valkeaksi maalattu rakennus, jonka on suunnitellut arkkitehti Vivi Lönn.

A

19. Emäntäkoulu, Haapavesi kk

R, M, MK

Koulun rakennuksiin kuuluu mm. rikasmuotoinen, vuosisadan vaihteen tyyliperinteeseen liittyvä vanha päärakennus, joka sijaitsee sisääntulotien päässä rakennuksia ympäröivän tuuhean puiston keskellä. Alueella on muitakin vanhoja rakennuksia, mm. kolme aittaa.

Koulun sijainti lähellä Heapajärven rannan tuntumassa on maisemallisesti edustava.

C

20. Haapaveden kirkko ja tapuli R

Simon Jylkkä-Silvénin v. 1781 suunnittelema, v. 1784 rakennettu puukirkko on pohjamuodoltaan tasavartinen risti. Sakaroita kattavat aumakatot, keskuksessa on pieni tornirakennelma. Ovipielessä vaivaisukko. Kolminivelinen kellotapuli on vuodelta 1751. A

Tiepengerrykset turmenevat pahoin ympäristön. B

21. Ainalinjärven Kalmasaari H

Entinen kelirikkohautausmaa. A

22. Käräjäsaari, Jokivarsi, Haapavesi H

Saari Pyhäjoen Käräjäojalla, missä sanotaan käydyn Pähkinäsaaren rauhaan liittyviä neuvotteluja. C

23. Kotiseutumuseo, Haapavesi kk H

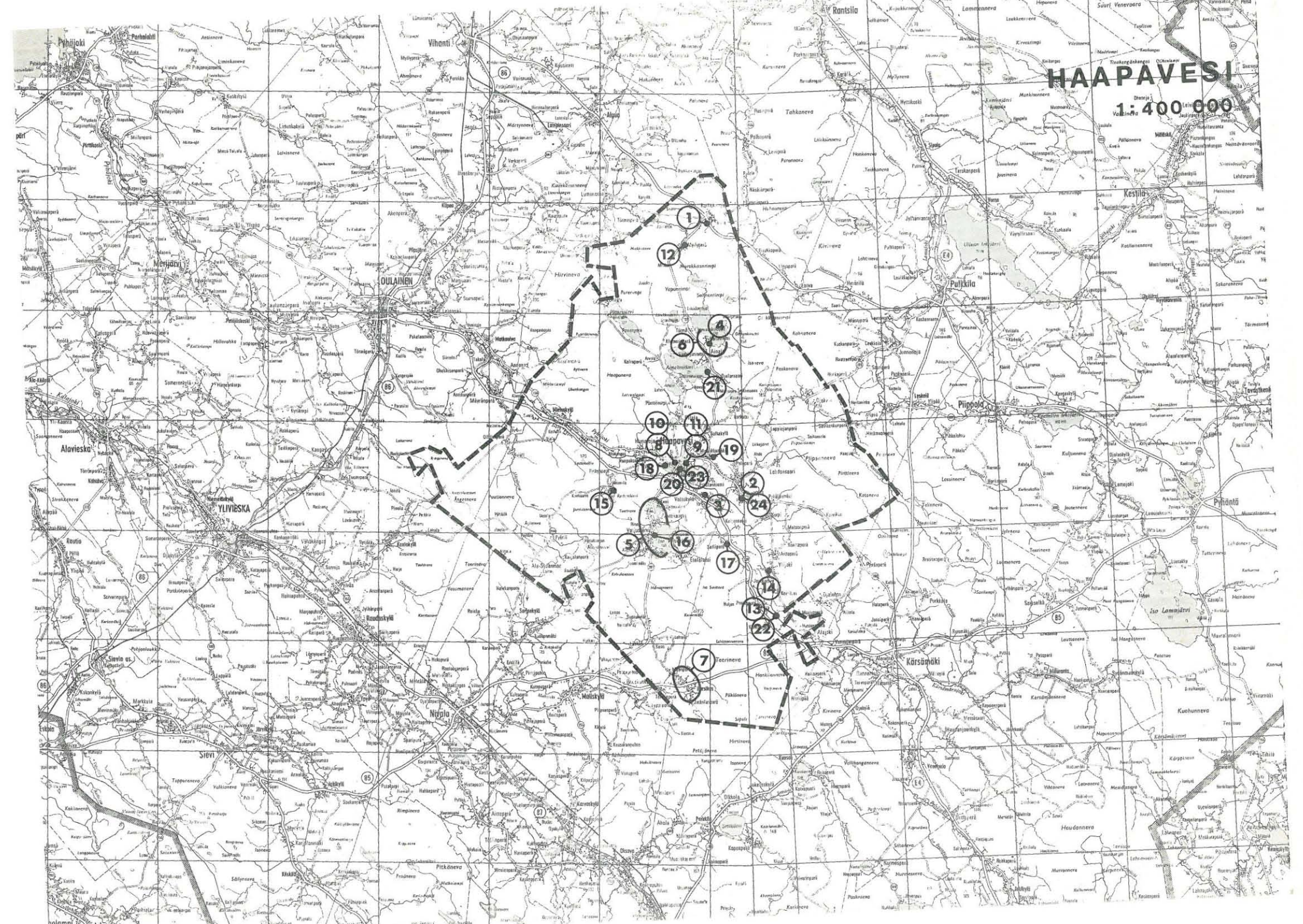
Viime vuosisadan puolivälissä rakennettu perinteinen maa-seuturakennus, joka on sittemmin toiminut Pohjois-Pohjanmaan ensimmäisen maalaiskansakoulun pitopaikkana ja pitäjäntupana. Osa rakennusta on purettu tietöiden yhteydessä (vrt. kohde n:o 20 Kirkko ja tapuli). C

24. Ahonperän aitta, Kytökylä H, R

Hyväkuntoinen yksityisenä esinemuseona oleva vanha aitta. A

HAAPAVESI

1:400 000





1 Koskelan luhti



1 Koskela



6 Osuuskauppa, Ainali



10 Sompä



20 Vaivaisukko, Haapaveden kirkko

HAILUOTO

1. Kauppi, Ojakylä R, M, MK

Talousskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta (toisessa rikasmuotoisia detaljeja), sekä ulkorakennuksia. Piha-
piiri on pääosin vuosisadan vaihteen tienoon asussa.
Lähellä heikokkokuntoinen tuulimylly, joka on tarkoitus
kunnostaa. Ks. kohde n:o 11. B

2. Trupukka, Ojakylä R, M, MK

Viljelysaukealla sijaitseva talousskeskus, jossa on run-
saasti perinteistä rakennuskantaa. Ryhmään kuuluu mm.
kivinavetta. Ks. kohde n:o 11. A

3. Kalaja, Kirkonkylä R, M

Kahden pihapiirin muodostama, perinteisessä asussaan säi-
lynyt rakennusryhmä. Ks. kohde n:o 10. C

4. Kujala-Toikki, Kirkonkylä R, M, MK

Kirkonkylän keskustan eteläpuolisilla viljelyksillä hal-
litsevasti sijaitseva talousskeskusryhmä, johon kuuluu
runsas pihapuusto. Vanhimman asuinrakennuksen sanotaan
olevan Isonvihan ajalta. Korjaustöissä on rakennusten
ulkoasua muutettu mm. ikkuna-aukkoja uusiessa. Ks. koh-
de n:o 10. B

5. Kittilä, Kirkonkylä R, M

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talousskeskus, johon
kuuluu mm. asuinrakennus lautaholvilla varustettuine
pirtteineen. Uudisrakennus suunnitteilla. Ks. kohde
n:o 10. C

6. Sauvola, Kirkonkylä R, M, MK

Pienellä määllä lähellä maantietä sijaitseva rakennus-
ryhmä, jonka pääosin perinteiset rakennukset ovat hal-
litsevinä peltoaukean laidalla. Talolle voidaan katsoa
päätyvän kirkonkylän raitin (kohde n:o 10). C

7. Yrjänä R

Talousskeskus, jossa on perinteistä maaseuturakentamista.
Porakivinavetta. C

8. Vuotikka R

Vanhaa talonpoikaisrakentamista sisältävä talousskeskus:
toinen asuinrakennus yli 150-vuotias; 3 vanhaa aittaa. C

9. Kniivilän-Virpin aitat, Kirkonkylä R

Neljän oletettavasti 1800-luvun aitan rivi. Ks. myös
kohde n:o 10. A

10. Kirkonkylän raitti ja viljelykset MK, M, R, H

Hailuodon peltoaukean "selkärangaksi" nousee männikköä
(mukana vanhoja ns. tarrimäntyjä) kasvava harju, jonka
pohjoislaitea seuraa Huikusta Marjanimeen kulkeva Luo-
don päätie. Vilkinon tienoilta Sauvolalle (kohde n:o
6) puusto muokkaa tiemaisemaa voimakkaasti; välillä au-
keaa näkymiä pohjoisen puoleisille viljelyksille. Tien
tuntumaan sijoittuu monia perinteistä maaseuturakenta-
mista edustavia taloja, vanhan kirkon kivijalka, hautaus-
maa (kohde n:o 24) ja uusi kirkko, seurakuntatalo sekä
vanhat koulurakennukset (kohde n:o 20) ja museoalue
(kohde n:o 25). Kirkon tienoilla ja hautausmaalla on
myös tervahaudan pohjia sekä puistomainen vanhan kanto-
rilan (kohde n:o 22) ympäristö. Kniivilän (kohde n:o

9) seudulta länteen raitin varsi on paikoin taajamaisen tiiviisti rakennettua; raitin varrelle antaa rakennusten ja viljelysten lisäksi ilmeensä vanha puusto mm. Ketolan männikön kohdalla. C

11. Ojakylä

MK, M, R, H

Laaja Ojakylänlahden perällä leviävä viljelysmaisemakokonaisuus, jonka peltoaukeita täplittää perinteinen talonpoikaisrakentaminen; talouskeskusten (mm. kohteet n:o 1 ja 2) lisäksi alueelle antavat ilmettä ladot (olkikattoja) ja kaksi tuulimyllyä (kohteet n:o 16 ja 17). Ojakylässä on myös vuosisadan alkupuolen rakentamista edustavat entinen kansakoulu (kohde n:o 19), nuorisoseuran talo (kohde n:o 21) sekä perinteistä rakennuskantaa sisältävällä Vilkin tilalla oleva vanha kunnantalo. Pikku vihan taisteluihin ja sissipäällikkö Tapani Löfvingin toimintaan v. 1743 liittyy muistomerkkinä säilytetty ns. Askelin sotamänty (A). C

12. Marjaniemi

MK, R, H

Satamapaikka, jossa sijaitsee kalastuskylä ja luotsiasema majakkoineen. Kalakylän mökit ovat ulkoasultaan muttuneina ja uudelleenrakennettuina merkitsemässä vanhan kylän kaavallista rakennetta. Alueesta on muodostunut nykyaikainen kalasatama ja kesämökkiihdyskunta. B Marjaniemeen on vuosien 1850-1872 välillä rakennettu ns. vanhan luotsiaseman vartio-, asuin- ja ulkorakennukset, jotka nyt on kunnostettu Oulun yliopiston Perämeren tutkimusaseman tiloiksi. C Pyöreä tiilinen 25 m korkea majakka on valmistunut v. 1872 arkkit. Dahlströmin piirustusten mukaan. A

13. Pajuperän kalastuskylä

MK, H, R

Suurelta osin harmaiden hirsi- ja lauterakennusten muo-

dostama kalastuskylä, jonka miljöötä rikkoo pari perinteisestä poikkeavaa, uutta rakennusta. Alueella on parikymmentä rakennusta: tilapäisesuntoina käytettäviä mökkejä, venevajoja, varastoja ja aittoja. B

14. Korkea Sunikari, kalastuskylä

MK, H, R

Kymmenkunnan pienen rakennuksen muodostama ehytilmeinen kokonaisuus, jossa on kalamökkejä, kesäasuntoja varastorakennuksia. A

15. Iso Sunikari ja Fiskin Sunikari

H, R

Laakeaan rantamaastoon harvakseltaan sijoittuneita perinteisiä kalamökkejä ulkorakennuksineen. Uudempi rantarakentaminen on alueella monin paikoin hallitsevaa. C Kalamökkejä ja vajoja on Hailuodossa lisäksi mm. Keskinien tienoilla ja Rautaletossa. C

16. Piakkolan tuulimylly, Ojakylä

H, R

Kohtalaisessa kunnossa oleva siivetön tuulimylly. B

17. Heikkalan tuulimylly, Ojakylä

H, R

Siivetön tuulimylly. B

18. Vähä metsän tuulimylly, Ojakylä

H, R

Huonokuntoinen suuri tuulimylly. B

19. Entinen kansakoulu, Ojakylä

R, H

Taideleirien pitopaikkana toimiva, v. 1899 valmistunut, perinteisen maaseuturakentamisen muotoja noudattelava entinen koulutalo. A

20. Vanhat koulurakennukset, Kirkonkylä R, H

Koulurakennuksia tämän vuosisadan alkupuoliskolta, mm.
vuodelta 1937. C

21. Hailuodon nuorisoseuran talo, Ojakylä R, H

Rakennusmestari Johannes Kanosen suunnitelmien mukaan v.
1923 valmistunut, vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä
kantava suurehko nuorisoseuran talo. A

22. Vanha pappila, Kirkonkylä R, H

Rakennuksiin kuuluu n. 70-vuotias kunnostettu pääraken-
nus sekä kivinavetta n. vuodelta 1815. Ks. myös kohde
n:o 10. C

23. Kanttorila, Kirkonkylä R

"Tarrimännikön" tuntumassa sijaitseva rakennusryhmä, jo-
hon kuuluu mm. n. 100-vuotiaat päärakennus ja aitta.
Päärakennuksen pirttiosa oletettavasti muuta rakennusta
vanhampi. C

24. Vanhan kirkon kivijalka ja hautausmaa H

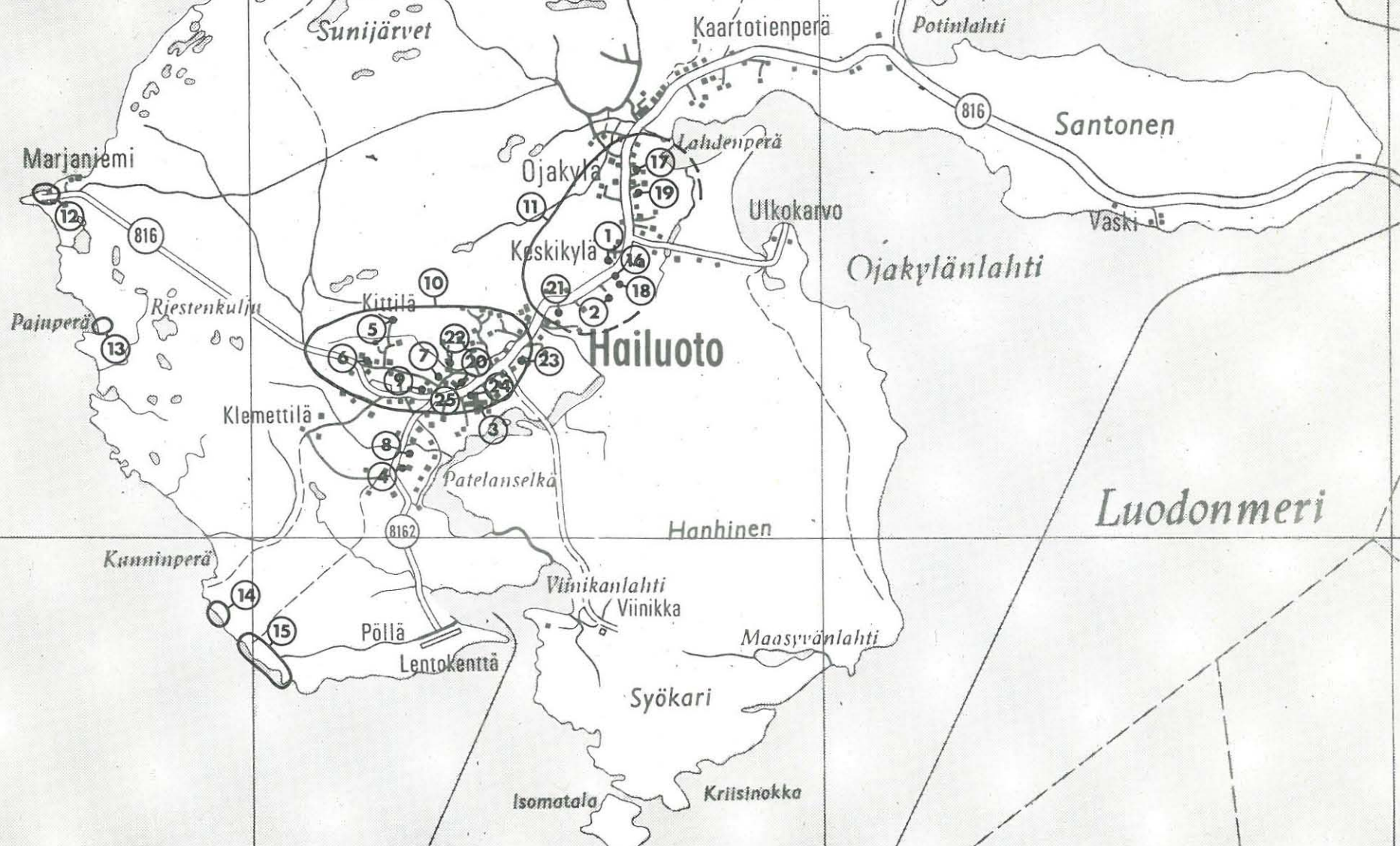
Hailuodon v. 1968 palaneen, 1600-luvun alkupuolella ra-
kennetun hirsiaukkukirkon sekä tapulin kivijalka; vie-
ressä hautausmaa. Ks. kohde n:o 10. A

25. Museoalue, Kirkonkylä H, R

Koulun lähellä sijaitsevat aittaryhmä ja entinen Kaupin
tuulimylly. Ks. myös kohde n:o 10. A

HAILUOTO

1: 100 000





10 Kirkonkylän viljelyksiä



10 Kirkonkylän raitti



13 Pajuperä



13 Pajuperä



15 Sunikari

HAUKIPUDAS

1. Luukela, Haukipudas kk R, M
Entinen Granlund, entinen Herrala

Haukiputaan keskustalle ilmettä antava hyväkuntoinen, punaiseksi maalattu talonpoikaisrakennusten ryhmä: kaksi asuinrakennusta (uusin 1970-luvulta), aittarakennus ja navetta-talli. Talliossa rakennettu vanhoista hirsistä 1800-luvulla. Navetta on luonnonkivistä muurattu 1900-luvun alussa välittömään yhteyteen tallin kanssa. Pihapiirin neljännellä sivulla oleva aitta on tehty alueella olleen vanhan päärakennuksen hirsistä mahdollisesti tämän vuosisadan alussa. Alueella on useita vanhoja perustusten jälkiä. Luukelan suvun hallussa tila on ollut 4 sukupolvea. Tila on toiminut myös kestikievarina 1900-luvun alussa. C

2. Markukselan aitat ja vanha tuparakennus R, MK

Tila siirtynyt 1870-luvulla nykyiselle omistajasuvulle. Rakennukset eivät kokonaisuudessaan muodosta yhtenäistä pihapiiriä: tontilla on kaksi päärakennusta, joista uudempi eroaa muusta rakentamisesta mataline siipirakennelmineen ja loivine harjakattoineen. Alueella on säilynyt kolme vanhaa patsasaittaa sekä ehkä 1700-luvulta peräisin oleva paritupa, joka nykyisin on varastona. Tuvan arvellaan olleen savupirtin, joskaan tulisijaa ei enää ole jäljellä. Hirret ovat kirveellä veistetyt, ovi- ja ikkunakarmit puuttuvat. Oviaukot ovat yläosistaan veistetyt kaareviksi. Rakennus on maalaamaton, ovi- ja ikkunapielet ovat olleet aiemmin punamultaiset. Alimmat hirsikerrat ovat lahoja. B

Kolme muualta siirrettyä vilja-aittaa muodostaa rivistön pihan perällä. Aitat ovat suhteellisen hyväkuntoiset, joskin hirret ovat kertaalleen käännetty. Aitton perustus on patsasratkaisu: aitat seisovat ohuiden koristeellisiksi veistettyjen pylväiden vareissa. Rakennus-

nuksia käytetään edelleen viljan ym. varastointiin. A
Maisema, ks. kohde n:o 10.

3. Holma, Haukipudas kk R, M

Tila on ollut saman suvun hallussa 1640-luvulta asti. Kahden eri-ikäisen asuinrakennuksen, navetan ja aitan reunustama neliömäinen pihapiiri on kokonaisuutena Haukiputaan eheimpiä talonpoikaisrakennusryhmiä. Toisen asuinrakennuksen tupaosa rakennettu 1700-luvulla savupirtiksi, jatko-osa 1820-luvulta. Samoilta ajoilta, jolloin tila jaettiin osiin, ovat myös kuistit sekä toinen asuinrakennus. Aitan seinässä on vuosiluku 1782, navetta oletetaan rakennetun 1800-luvun alkupuolella. Rakennusryhmä on ulkonaisesti säilynyt koskemattomana tämän vuosisadan alusta lähtien ja on edelleen hyväkuntoinen ja hoidettu kokonaisuus.

Rakennukset ovat hirrestä, punamullalla maalattu ulkomaalaus, nurkka-, ikkuna- sekä ovipielet ovat valkeat. A Uusin asuinrakennus, tiilitalo n. vuodelta 1975, on rakennettu pihapiiristä erilleen.

4. Luukinen, Martinniemi R, M, MK

Tila ollut saman suvun hallussa vuodesta 1738. Neliömäistä pihapiiriä reunustavat v. 1821 rakennettu edelleen hyväkuntoinen, maalaamaton hirsinen luhti, vuodesta 1951 tyhjillään ollut huonokuntoinen asuinrakennus, 1867 rakennettu asuinrakennus sekä korjauksen alla oleva navetta. Asuinrakennukset ovat punahonkaa, ulkopuolelta laudoitettuja ja punamullalla maalattuja, listoitukset ovat valkoiset. Nykyisen päärakennuksen kuisti on rakennettu v. 1937, muutamia pieniä muutoksia on tehty myös myöhemmin. A

Taloryhmästä erillään sijaitsee vanha savupirtti, joka nykyisin toimii myllynä ja varastona. Rakennusta on muutettu lisärakennelmin ja aukoituksin kaukana alkupe-

räisestä muodostaan.

B

Viljelysmaisema.

C

5. Graus, Ukkolanperä

R, M, MK

Rakennusryhmä, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta, aitoja, navetta, talli ja sauna. Uudempi 1850-luvulta peräisin oleva asuinrakennus säilynyt sangen hyvin alkupe-
räisessä asussaan. Vanhemmassa 1800-luvun asuinrakennuksessa tehty ikkuna- ja kuistimuutoksia.

B

Pihan perällä on noin 200 vuotta vanha patsasaitta, jonka takaseinässä on luokinpaininpuu.

A

Viljelysmaiseman muodostaa Kiiminkijokisuistoon viettävä metsän reunustama peltoaukea. Ks. myös kohde n:o 11.

C

6. Törmälä, Haukipudas kk

R, M

Perinteisistä maaseuturakennuksista koostuva ryhmä, johon kuuluu asuinrakennus sekä ulkorakennuksia. Kesäasuntona.

C

7. Kellotörmä, Jokikylä

R, M, MK

Suorakaiteen muotoinen pihapiiri muodostuu kahdesta vastakkaisilla puolilla olevista aitasta, asuinrakennuksesta sekä navetasta. Rakennukset ovat pärekattoisia, hirsipintaisia, punamullalla maalattuja. Päärakennus on hieman yli sadan vuoden ikäinen. Pihapiiristä erillään sijaitsee vuonna 1873 rakennettu riihi, jossa hirren päät ovat kauniisti muotoillut. Alueella on lisäksi kaksi patsasaittaa sekä paja, joka oletettavasti on paikan vanhin rakennus. Pajassa on palkeet sekä muita työvälineitä.

A

Kellotörmän nimi johtuu alueen aiemmasta käytöstä kello-
laisten tarvanpolttopaikkana. Maanviljelysmaisema.

C

8. Takkuranta

M, MK

1450-luvulla merenrantaa, nykyisin sisämaata. Osittain tiivistä kylämäistä maalaismaisemaa, jolla on vanhat asutusperinteet. Kylänraitti on osin ilmeeltään perinteinen, osin nykyaikaisten tyyppitalojen muuttama.

C

9. Vahtola, Martinniemi

MK

Viljelysmaisema, jossa on kaksi komeaa kuusikujaa. Rakennukset moneen kertaan jatkettut ja huonokuntoiset. Vanhin rakennus purettu, jäljellä luonnonkivistä holvattu kellari.

C

10. Ervastinranta

MK, R

Viljelysmaisema, jossa on perinteistä rakennuskantaa mm. Markukselan (kohde n:o 2) ja Ruuskasen taloissa.

C

11. Ukkolanperä

MK, R

Tienvarren viljelysmaisema, jota leimaa osin perinteinen rakennuskanta sekä viljelyksiä halkova puro. Ks. myös kohde n:o 5.

12. Halosenniemen Saha

M, R, H

Toiminut vuodesta 1910 vuoteen 1951. Lautarakenteinen saharakennus tuhoutunut, jäljellä enää jäänteitä uittokourista. Tiilinen kaksikerroksinen voimalaitos korkeine savupiippuineen ja rantatöyräsrakennelmat ainoat sahasta jäljellä olevat rakennelmat. Voimalaitos on autiona ja osin raunioitunut, piippu hyväkuntoinen ja toimii merimerkinä.

B

Asuntoalue: kookkaita mansardikattoisia, punamullalla

maalattuja puurakennuksia raitin varrella. 1920-luvulla rakennetut hyvinhoidetut asuintalot ulkorakennuksiin ja puutarhoihin muodostavat viihtyisän kokonaisuuden. Rakennuksista ovat toiset Rauma-Repolan omistuksessa eläkeläisten asuntoina, toiset yksityisten hallussa. Osa rakennuksista on purku-uhan alla. A

13. Rauma-Repolan Saha, Martinniemi R, M, MK

Perustettu 1904, rakennuttaja Keuruun asemapäällikkö Granfelt. Vuodelta 1905 saha-alueella ovat jäljellä vielä tyyliltään jugendhenkiset johtajan asunto (suunnittelija Lappi-Seppälä) sekä klubitalo. Rakennukset sijaitsevat vehmaan puistomaisen piha-alueen reunamilla lähellä sahaa. A

Nykyinen saharakennus on peräisin vuodelta 1919, puuhiomo vuodelta 1927. Lisäksi alueella on lautatarha, satama ja rautatie. C

Martinniemen Sahan asuntoalue: Yhtenäinen v. 1910 rakennettu alue, joka käsittää asuintaloja, aittoja, ulkorakennuksia sekä yhteistiloja. Rakennukset muodostavat suljettuja viihtyisiä pihamiljöitä. Alueen uudistuminen on käynnissä, vanhat rakennukset puretaan "peruskorjauksen kannattamattomuuden" vuoksi ja tilalle rakennetaan 4-kerroksisia asuintaloja. B

"Pomola". Martinniemen Sahan virkailijoiden asuntoalue on yhtenäinen puutarhamainen ja viihtyisä 1940-50-luvuilta peräisin oleva asuma-alue. A

14. Huovelinin (ent. Jussilan) saha ja mylly R, M, H

Edelleen käytössä oleva 1900-luvun alkupuolella rakennettu hyväkuntoinen saha- ja myllyrakennus. Paikalla on myös patorakennelmia ja myllykanavia. C

15. Haapalahden myllykanava H

Vanha myllykanava, jossa on patorakennelmia. C

16. Kiviniemi, Kello M, R, H

Kalastajakylä ja kalasatama

Raitin varrella oleva asutus muodostaa vanhan kalastajakylän. Vanhinpien rakennusten ikä saatujen tietojen mukaan on noin sata vuotta. Kylässä asustaa edelleen kalastajia ja muutama troolikunta toimii satamasta käsin. C

17. Halkokari M, H

Kalastajakylä Kiiminkijoen suistossa Isoniemessä: satama ja vajarakennuksia. C

18. Tervahaudat, Haukipudas kk H

Jokihaaran törmällä ("Haudanpalttu") sijaitseva tervahaudan pohja. Läheisellä puistoalueella kaksi tervahaudan pohjaa. C

19. Kirkkoniemen kansakoulu, Haukipudas kk R, H, M

Rakennettu v. 1875. Toiminut kouluna vuoteen 1971. Museoviraston suosittama rauhoitettavaksi v. 1971. Hyväkuntoisena, punamultaisena rakennuksena valkoisine listoituksineen ja puuleikkauksineen kirkon läheisyydessä Haukiputaan vanhaa keskustaa rikastuttava lisä. A

20. Ala-Jussila, Jussilanperä H, R

Jussilanperässä sijaitseva Haukiputaan ensimmäinen kansakoulu 1870-luvulla rakennettu asuinrakennus, jossa on

toiminut kansakoulu ennen Kirkkoniemien kansakoulun valmistumista. Nykyisin asuinrakennuksena. Ala-Jussilas-
sa on myös vuosisadan vaihteen tienoilla rakennettu toi-
nen asuinrakennus sekä kivinavetta. C

21. Kirkko ja tapuli, Haukipudas kk R, H

Kirkko rakennettu vuonna 1762, tapuli 1751. Vuonna 1630 rakennettu puinen varuskuntakylän kirkko purettiin 1700-luvun puolenvälin aikoihin liian pienenä haukiputaalais-
ten tarpeisiin. Tilalle rakennettiin Matti Hongan suun-
nitelmien mukaan puinen ristikirkko, jonka nurkat ovat
viistetyt. Rakentamistyön suoritti Jaakko Suonperä, sei-
nämaalaukset ovat Mikael Toppeliuksen. Vuonna 1848 kirk-
koa korjattiin aukaisemalla uusia ikkuna-aukkoja viisto-
seinille ja muita ikkunoita mahdollisesti myös suuren-
nettiin. Tämä toimenpide tuhosi osan seinämaalauksista.
V. 1908 teki arkkitehti Josef Stenbäck kolme korjaus-
ehdotusta, joita ei kuitenkaan noudatettu. Toteutettu kor-
jaus ehdotus on arkkitehti Viktor J. Sucksdorffin, minkä
mukaan kirkon alkuperäiseen rokokoo-ilmeeseen liitettiin
jugend-tyylisiä lisiä. Kirkon rakenteita muutettiin teh-
täessä lehteriä ja lisärakennelmia. Viimeistä tuomiota
esittävä taulu siirrettiin 1,5 metriä taemmaksi. Uusi
sakaristo rakennettiin kirkon itäpäähän. Muutamat ikku-
nat suurennettiin oviksi. 1900-luvun alussa konservoi-
ttiin myös kirkon maalauksia. Uusi konservointityö vv.
1972-75. Ylikiminkiläisen Heikki Väänäsen rakentama
tapuli on alkuperäisessä asussaan. A

22. Vanha pappila, Salmela R, H

Jakob Rijfin suunnittelema v. 1796 rakennettu kolmiosai-
nen, pohjaratkaisultaan karoliininen asuinrakennus.
1800-luvun loppupuolella rakennusta laajennettiin kum-
mastakin päästään ja sisäänkäyntien eteen rakennettiin
kuistit. Rakennus on peruskorjattu. C

23. Vanha hautausmaa, Haukipudas kk H

Lehtomainen valkoisella puuaidalla rajattu alue lähellä
kirkkoa. Kasvuston seassa on useita ristejä ja muisto-
kiviä. B

24. Weckmanin huvila, Karsikonokka, Isoniemi R, M

Kansallisromantiikan henkinen, 1930-luvulla rakennettu
hyväkuntoinen rakennusryhmä: sauna, huvila, talli, ulko-
rakennus. A

25. Hedmanssonin huvila, Isoniemi R

1929 rakennettu, nykyisin Haukiputaan kunnan leirikes-
kuksena toimiva hyväkuntoinen huvila. A

26. Välillä Haukipudas-Kello kaksi VR:n radanvartijan
tupaa R, H

Vuonna 1903 tehdyt rakennukset, joista toinen on perus-
korjattu vuonna 1960. A

27. Rautatieasema R

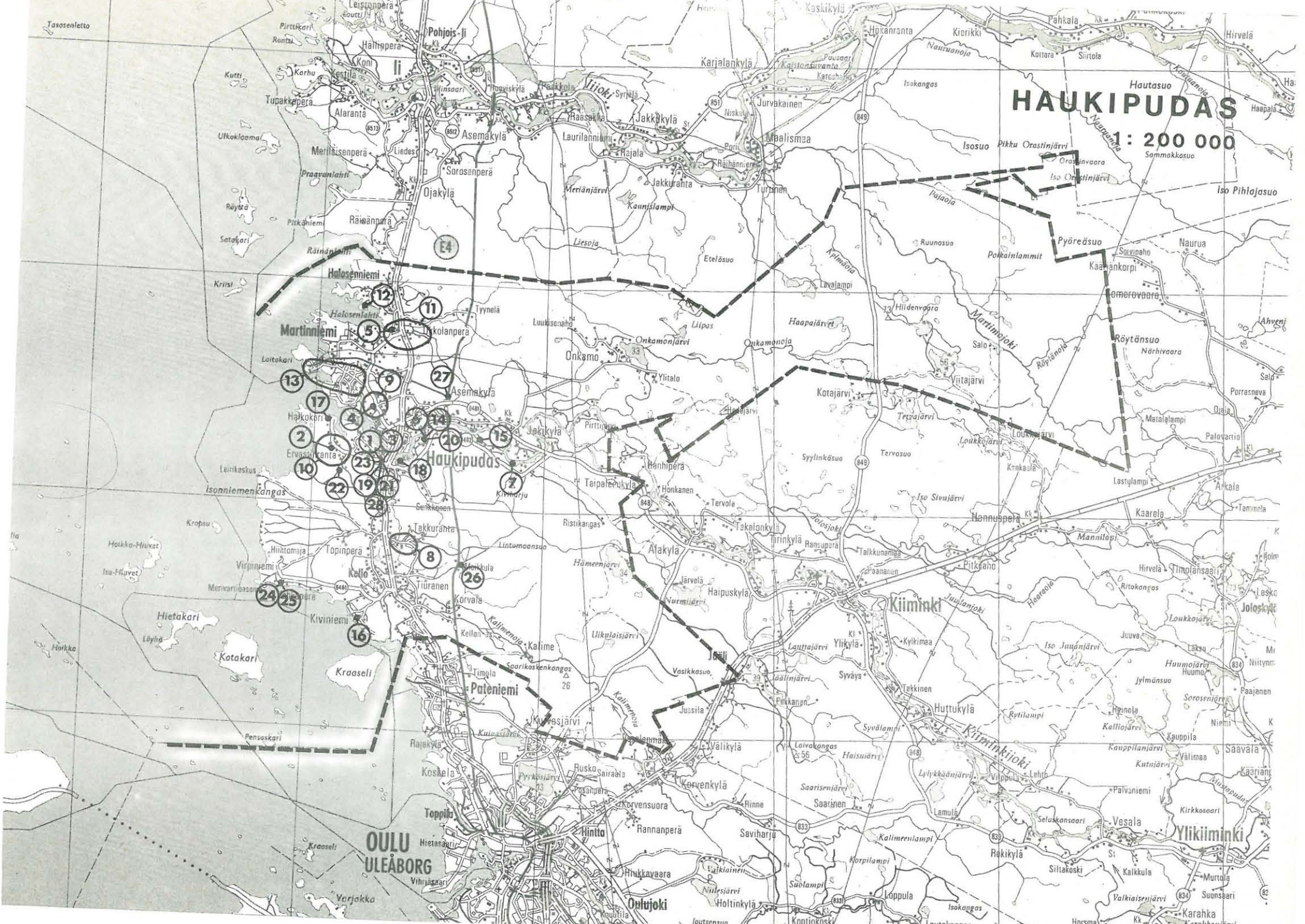
Rakennettu vuonna 1903, vesijohto ja viemäri v. 1974.
Kunto välittävä. Suunnittelija VR:n talonrakennusjaosto. A

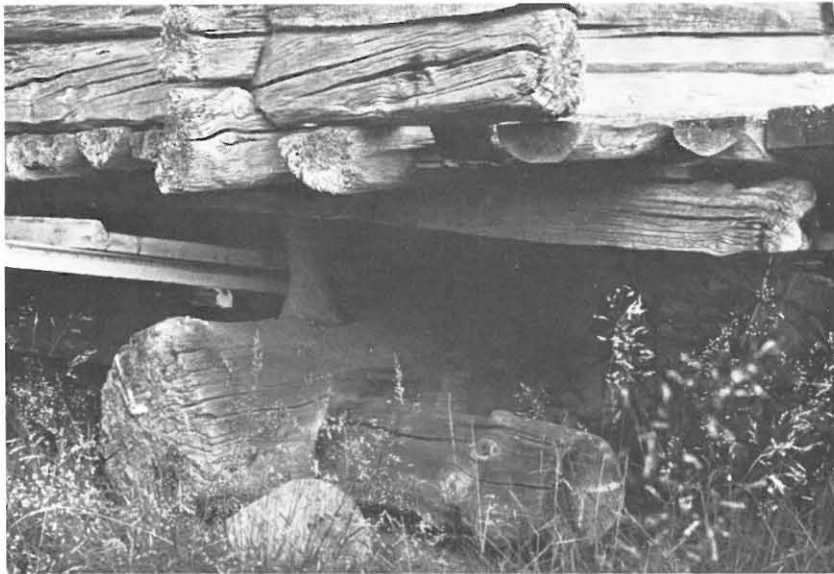
28. Kotiseutumuseo, Haukipudas kk H, R

Vuonna 1858 seurakunnan varoilla rakennettu lainajyväs-
tön makasiini, joka on sisustettu kotiseutumuseoksi.
Nykyiset omistussuhteet epäselvät; rakennus sijaitsee
seurakunnan maalla. Rauhoitusanomus lääninhallituksel-
le tehty v. 1971. A

HAUKIPUDAS

1: 200 000

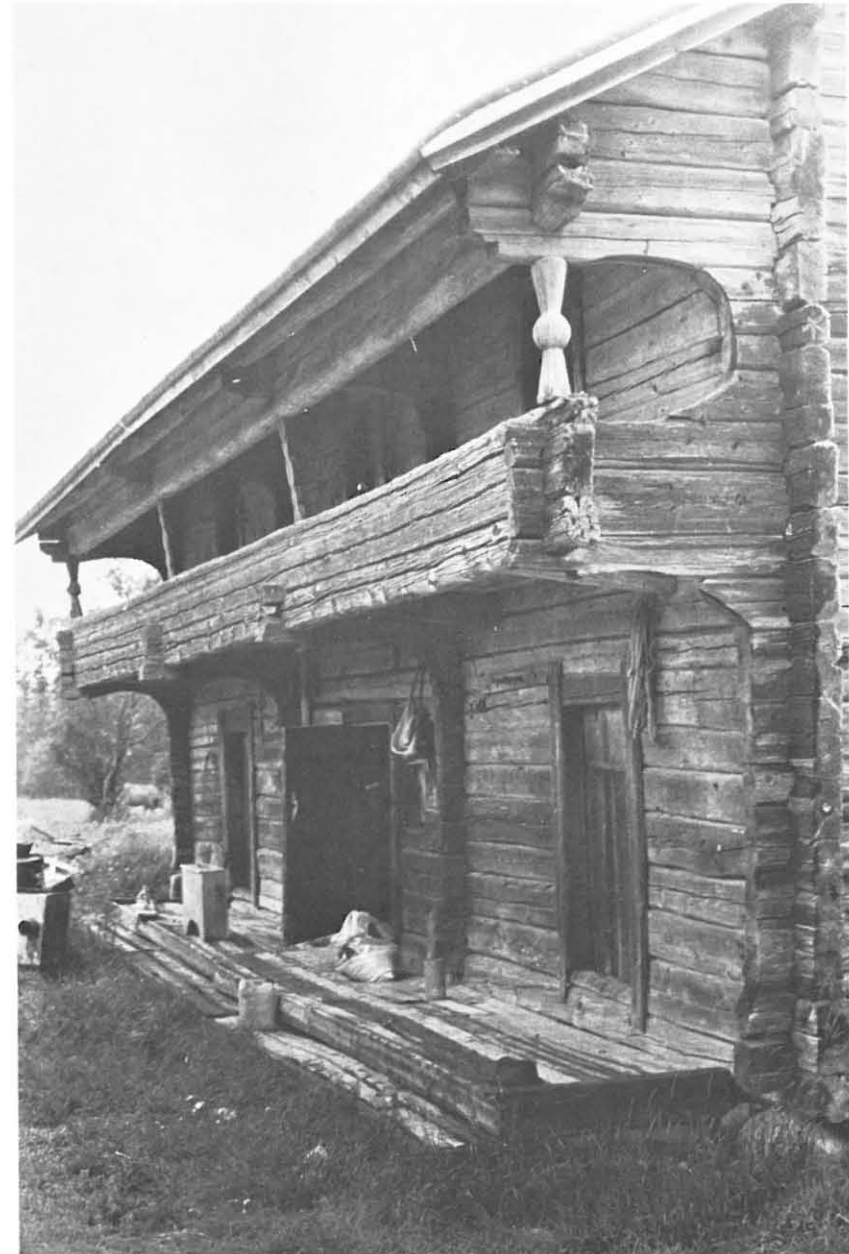




2 Markuksela



2 Markuksela



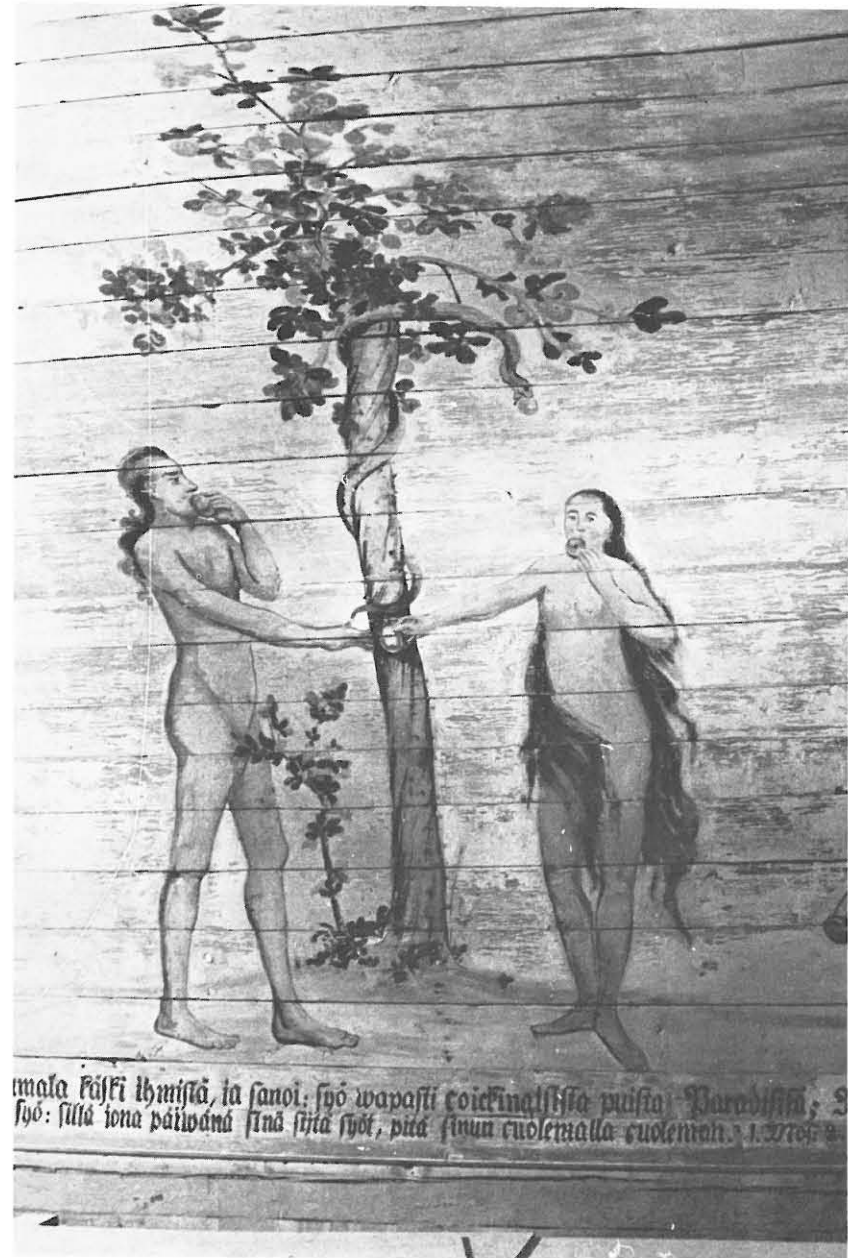
4 Luukinen



12 Halosenniemi



19 Kirkkoniemen kansakoulu



21 Kirkon maalauksia

II

1. Pahkala, Kauppila
Entinen Savilaakso

R, H, M

Pekka Aulinin 1890-luvulla rakennuttama, alunperin kahdessa osassa ollut asuinrakennus. 1930-luvulla osat ovat liitetty toisiinsa yhdysosan avulla. Pihalta katsoen vasemmanpuoleisessa osassa ovat sijainneet varsinaiset asuintilat, oikeanpuoleisessa väentupa. Asuinosan kuisti on nikkarityyliä, samankaltainen kuin Oulun Koskelan seurakuntakodissa, väentuvassa on yksinkertainen umpikuisti. Pihapiiriin kuuluvat myös kaksi yksihuoneista aittaa, kellari ja uudempi aittarakennus. Vierisellä tontilla sijaitsee 1800-luvun loppupuolella rakennettu kansakoulu.

A

2. Veijola, Karhunsaari

R, M, MK

Viime vuosisadan loppupuolelta peräisin oleva, hyväkuntoinen rakennusryhmä. Asuinrakennus punamultainen, hirsipintainen. Navetta luonnonkivistä muurattu (kivet tuotu Kiimingistä), vuosiluku 1895 seinässä.

A

Lähellä sijaitsee Ranta-Veijolan talo, jossa on perinteistä maaseuturakentamista edustava, ulkoa vuorattu päärakennus sekä kivinavetta.

C

Pihalta avautuu kaunis näkymä joen yli Iin Haminaan. Maisema

C

3. Ellala, Hamina

R, M

Neliömäinen pihapiiri, jota reunustavat kolme tyyliin yhtenäistä eri omistajille kuuluvaa asuinrakennusta, joista suurin on kaksikuistinen Hirnien talo. Muut rakennukset pienempiä ja iältään nuorempia. Rakennusten tyyli poikkeaa hieman muista Iin 1800-luvun lopun

talonpoikaisrakennuksista detaljirikkaudessaan. Kuistit ovat nurkistaan viistotut (suurimman rakennuksen kuistissa vuosiluku 1890) ja rakennusten nurkissa pilaria jäljittelyä koristelevä koristelu. Väriyksessä on käytetty pääosin punamultaa, okrankeltaista kuisteissa ja valkoista listoituksissa. Rakennukset ovat hirsipintaisia ja hyväkuntoisia.

A

4. Akolan kartano, Pohjois-Ii

R, M, H

Laamanni Antell rakennutti kartanon 1790-luvulla, hieman myöhemmin kuin hänen omistamansa Nybyn lasipruukki aloitti toimintansa. Suomen sodan aikoihin kartanossa asui sotapäällikkö Fahlander. Akolan suku on hallinnut tilaa 1800-luvulta lähtien kahdessa sukupolvesta. Tällä vuosisadalla se on ollut Kurkelan suvun hallussa. Nykyisin päärakennus on vain kesäkäytössä. Päärakennus on mansardikattoinen kookas kaksikerroksinen rakennus. Tila on aikoinaan ollut Iin parhaita, navetta on ollut rakennettu 100:lle lehmälle. Nykyisin tila on jakaantunut kahdeksi eri pihapiiriksi (Kurkela ja Brusila). Brusilan kuisti on siirretty uuden pihan puolelle. Brusilassa on aikoinaan toiminut meijeri. Tila on Pohjo-lan Voiman rakennettua Iijokeen voimalaitoksen menettänyt maisemansa ja rantansa. Joen paikalla on nykyisin hiekkavallit. Itse rakennukset ovat hyväkuntoisia, joskin niitä on useaan kertaan muuteltu. Kolmas asuinrakennus, väentupa on eniten kärsinyt muutoksista, ikkunat ovat laajennetut. Akolassa on säilytetty paljon vanhaa kalustusta ja sisustusta, mm. uuneja.

B

5. Virkkula, Pohjois-Ii

R

Perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus, jossa on koristeellinen kuisti. Ulkoa pystylaudoitettu, räystäällä vellikello.

A

6. Laurila, Yliranta R, M, MK

Päärakennus saatujen tietojen mukaan ollut savupirtti. Rapistunut pihapiiri, josta hieno näkymä Iijoelle. B

7. Kyröläinen, Olhava R

Noin 150 vuotta vanha hirsinen asuinrakennus, jossa kaksi koristeellista kuistia. Rakennus on suurimmalta osaltaan kylmillään ja huonossa kunnossa. B

8. Penjala, Olhava R

Suurikokoinen, kahteen pihapiiriin (Pakonen, Tolonen) kuuluva asuinrakennus 1800-luvun puolivälistä. Talossa on kuisti molemmilla pitkillä sivuilla. Tila on jaettu n. 50 vuotta sitten. C

9. Takaluoma, Nyby R, H, M
Omistaa Pentti Takaluoma

1840-luvulta peräisin oleva 46 metriä pitkä, 13 asuinhuonetta käsittävä, noin 2 metriä korkealla kivijalustalla seisova asuinrakennus. Kuulunut Nybyn lasipruukkiin, joka on ollut aikanaan Pohjoismaiden suurin lasitehdas. Tehdas lisärakennuksineen on palanut tämän vuosisadan alussa ja siitä on jäljellä perustusten rauniot Takaluoman talon läheisyydessä (ks. kohde n:o 17). Rakennukseen kuuluu luonnonkivistä muurattu kookas navetta, joka on rakennettu 1800-luvun puolivälissä. Asuinrakennus on hieman rapistuneessa kunnossa ulkoapäin. Atilaan kuuluu leirintäalue, joka vie suuren osan merenranta-alueesta.

10. Kesänavetta ja aitta, Maunula, Väli-Olhava R, MK, MR

Hyväkuntoiset, 1900-luvun alkupuolella rakennetut har-

maat hirsipintaiset rakennukset Konttilan tien varrella. A

11. Karhusaari

Karhusaaren Haminan puoleinen ranta muodostaa yhdessä Haminan kanssa maisemallisen kokonaisuuden. Vanhan raitin varrella paikoin yhtenäistä asutusta: vauraita maataloja ja vanhaa asutusta. C

12. Yliranta MK, M, R

Maisemallinen kokonaisuus: jokitörmä taloineen ja viljelyksineen. Maasto kumpuilevaa. Hyväkuntoisia maataloja, tyyliltään melko yhtenäisiä. Ijoen kauneuspadot pitävät huolen veden korkeudesta. C

13. Päkkilänkangas MK, R

Suurin kyläkunta Haminan jälkeen. Rakennukset pienehköjä, hyväkuntoisia, sijoittuneet kylänraitin varrella. C

14. Ojakylä MK, M, R

Vanhat talot (mm. Härmän talo) Liesojan varrella muodostavat pihapiirejä, viimeaikainen uudisrakentaminen hajottaa maiseman yhtenäisyyttä. Pienet puusillat johtavat ojan yli. C

15. Olhava MK, M, R

Olhavanjoen ja kylänraitin varrella vanhaa asutusta. Joki- ja viljelysmaisema. C

16. Iin Hamina MK, H, R, M

Rakennettu 1700- ja 1800-luvuilla noin 5 km merenrannasta Ijoen törmälle. Tunnettu kauppapaikka jo 1300-lu-

vulta lähtien. Haminan edustalla Iijoen saarissa on ollut Iin vanhimmat kirkkopaikat. "Haminan kulttuurihistoriallinen arvo perustuu sen asemakaavalliseen muotoon. Sekä katulinjan että pihan ympärille tehty rakennuskanta ja vähitellen topografian mukaan syntynyt katujärjestelmä epäsäännöllisine kortteleineen ja tontteineen ovat muodostaneet mittakaavallisesti yhtenäisen kylän. 1800-luvun kuluessa syntyi etnologisesti mielenkiintoisen syntyprosessin ja asukkaiden samanlaisten rakennustarpeiden ja -edellytysten seurauksena yhtenäinen miljö. Se on paikoin kuitenkin viimeisten vuosikymmenien aikana ollut häviämässä purkamisen seurauksena". (Arkkitehtilehti n:o 3/1972: Iin Haminan rakennuskaavan esittely). Ks. kohde n:o 33. C

Asemakaava. A

17. Nybyn lasitehdas, Olhava

H, R, M

Lasitehdas perustettu v. 1780. "Pruukki" on lopettanut toimintansa vuonna 1885. Nybyn lasia näkee joissakin Pohjois-Pohjanmaan vanhimpien rakennusten ikkunoissa. Tehdas on palanut vuosisadan alussa ja nykyisin siitä on jäljellä vain perustusten rauniot. A
Alueella on maatalo. (Ks. kohde n:o 9)

18. Kestilän saha, Kestilä

H

Toiminut vuodesta 1859 vuoteen 1910. Suomen vanhin höyrysaha, josta on jäljellä komea piippu muisto- ja merimerkinä. Piipun omistaa Iin kotiseututoimikunta. A
Nykyisin paikalla on pajalaitos, jossa valmistetaan veneitä.

19. Röyttä

H, R

Satamapaikka, jossa rakennuskantaa vuosisadan vaihteen tienoilta: entinen luotsitupa, lastaajien majapaikka.

Toiminut puutavarasatamana, lastaus nyttemmin lopetettu. C

20. Krunnit, Ulkokrunni ja Maakrunni

Ulkokrunni on Krunnisäätiön omistama rauhoitettu luonnonsuojelualue. Saarella on runsaasti kivilatomuksia, "laksmarkkeja", joiden käyttötarkoitusta ei tunneta. Saarella on myös jatulintarhoja ilmeisesti samoilta ajoilta kuin kivilatomukset. A
Pohjoispäässä saarta ovat luotsirakennus ja sauna sekä vuodelta 1874 peräisin oleva merimerkki, "pooki". A
Maakrunni on Ulkokrunnin itäpuolella oleva suurimmalta osaltaan metsän peitossa oleva saari, joka on rauhoitettu luonnonsuojelualue. Ks. kohteet n:o 21 ja 34-36. B
Saarella on muutamia kalastajamökkejä.

21. Luotsirakennus, Ulkokrunni

Vuonna 1872 valmistunut kaksihuoneinen rakennus, jota myöhemmin on laajennettu. Toimii nykyisin Oulun yliopiston Perämeren tutkimusasemana. Rakennuksen läheisyydessä on hirsinen savusauna, joka on 1800-luvun lopulla ilmeisesti siirretty paikalleen. Luotsirakennus on hyväkuntoinen, sauna rapistunut ja poistettu käytöstä. Paikalle antaa omalaatuisen ilmeen puinen majakka, joka on maalattu punamullalla. Majakka eli pooki on peräisin vuodelta 1874, sen huippu on teräväksi suippeneva. Majakka ei enää ole toiminnassa. (Ks. kohteet n:o 20 ja 34-36.) A

22. Illinkari (lohipadot), Illinsaari

H, M

Illinkarissa ollut aiemmin kaksi lohipatoa: Illin- ja Venäjänkarin. Paikalla on nykyisin Pohjolan Voiman rakentama kauneuspato. Padon saaren puoleisessa päässä on vanha venevaja lohipadon ajoilta, joka sisältää kaksi sammaloitunutta jokivenettä ja kalastukseen kuulunut-

ta välineistöä. Vajan lähellä on kalamaja, joka on siirretty muualta. B

23. Puodinkosken myllykanava, Hamina H

Rakennettu 1877, paikalla nykyisin leirintäalue. Jäljellä myllykanava, joka toimii leirintäalueen uima-altaana. Myllyrakennus sortunut, pieni sähkölaitos toiminnassa. Vanhoja ja uusia patorakennelmia osittain jäljellä. C

24. Kauppilanmäen kansakoulu, Kauppila R, H, MK

Iin vanhin kansakoulu 1800-luvun puoleltavälin. Tontilla on kaksi hyväkuntoista vanhaa kansakoulurakennusta ulkorakennuksineen. Toinen on asuintalona, toisessa toimii pieni tekstiilitehdas. Kansakoulutoiminta on lopetettu vuonna 1956. Punamultaiset, talonpoikaistyyliiset rakennukset sijaitsevat Iijoen törmällä, josta avautuu hieno näkymä joelle. C

25. Iin työväentalo H, R

Nelostien varrella, aivan keskustassa sijaitseva kookas vuosisadan alun tyylipiirteitä kantava puurakennus. A

26. Illinsaari H, MK

Iin ensimmäisen kirkon paikka. Saaren Kellolammessa ovat perimätiedon mukaan tuhoutuneen kirkon kellot. Kirkon tarkkaa sijaintipaikkaa ei tiedetä, mutta sen oletetaan sijainneen paikalla, jolla nyt on hiihtomaja. Saari on tunnettu myös kauppapaikkana. Metsäinen harju-maasto; rantamaiseman laatu on saaren pohjoispuolella heikentynyt Iijoen rakentamisen myötä. B

27. Kirkkosaari H

Saari Iijoessa, jossa on perimätiedon mukaan entinen kirkonpaikka. C

28. Pappila, Ii H, R, M, MK

1700-luvulta oleva Kuninkaanpirtti, jonka jatkona on ollut vanha pappila. Nykyinen pappila on 1800-luvulta. Rakennuksen kumpaankin päähän on tehty lisähuoneita 1840-luvulla. Rakennuksen pohjakaava on tyyppiltään karoliininen. Pappilasta on joitakin piirustuksia kotiseutumuseossa. Rakennus sijaitsee kauniilla paikalla Iijoen rantatörmällä. Päärakennuksen muodostama pihapiiri ulkorakennuksineen on viihtyisä. Pihapiiristä erillään on kaksi hyväkuntoista aittaa. A

29. Pohjois-Iin rukoushuone, Pohjois-Ii R, H

Vuonna 1923 valmistunut puinen rakennus, jossa suurikoiset koristeelliset ikkunat. A

30. Kruununsaari, entinen Satamasaari H, MK

Entinen kauppapaikka, nykyinen hautausmaa. Puistomainen, suuria lehtipuita ja honkia kasvava saari, jota nelostien sillat sivuavat. Hieno näköala Haminaan. A

31. Asemarakennus, Ii R

Tyydyttävässä kunnossa oleva, v. 1918 rakennettu ja vv. 1961 ja 1975 korjattu asemarakennus lisärakennuksineen. Ollut myös postitoimipaikkana. A

32. Asemarakennus, Olhava R

Vuonna 1903 valmistunut, huonokuntoinen asemarakennus. B

33. Kotiseutumuseo, Iin hämälä

H, R

Viime vuosisadalla rakennettu lainajyvästön makasiini, joka on korjattu kotiseutumuseoksi. Kaksiosainen viljamakasiini, jonka hirsiseinät ovat kaksinkertaiset, rakennuksen päässä vuosiluku 1866. Lähellä Kurtin pirtin koulumuseo (ks. kohde n:o 16).

A

34. Laksmarkit, Ulkokrunni, Äijänharju

"Neliösyllän kokoista alaa ympäröiviä, noin 1 1/4 kynnärää vahvoja mukulakivilatomuksia, joiden kahdella vastakkaisella seinällä ovat oviaukot". (Hannes Paaso: Kalastuksesta kuningasvallan aikana) Joissain kivilatomuksissa on hirsijäännöksiä ja tiilijäännöksiä. Rakennelmat ovat sijoittuneet siten, että oviaukot avautuvat polulle, eräässä astinkivessä vuosiluku 1850. Kiveen hakattu aurinkokello, jossa vuosiluku 1840.

35. Piistarin leikki, Ulkokrunni, Äijänharju

Suurin ja parhaiten säilynyt kolmesta Äijänharjun jatulintarhasta.

36. Kalajumala, Maakrunni

Litteä kivi.

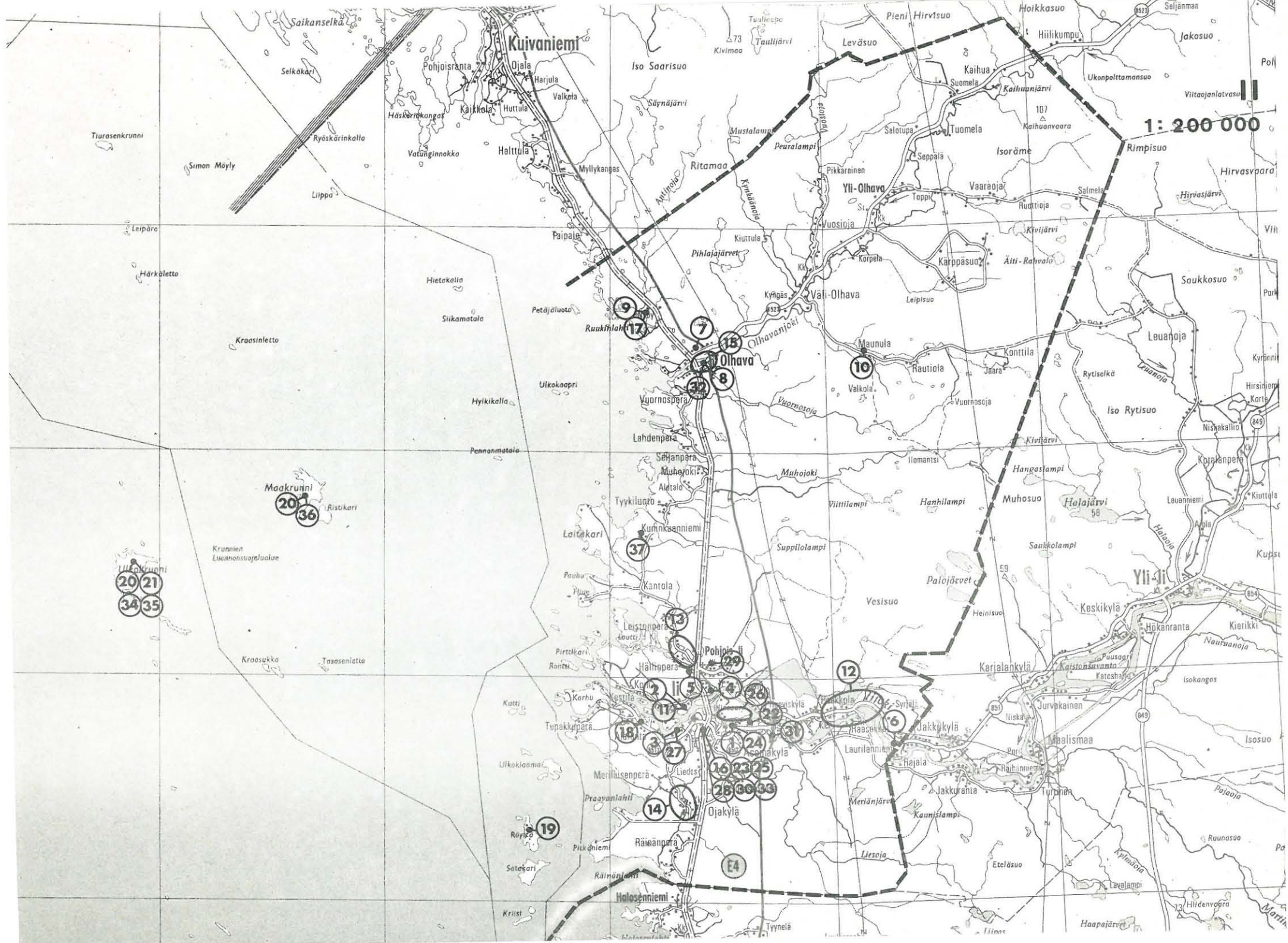
Krunnit, ks. kohteet n:o 18 ja 19.

37. Kuninkaan petäjä, Kuninkaanniemi

H

Suuri mänty, jonka juurelle perimätieto sijoittaa Ruotsin kuninkaan aterioimaan matkansa aikana.

A





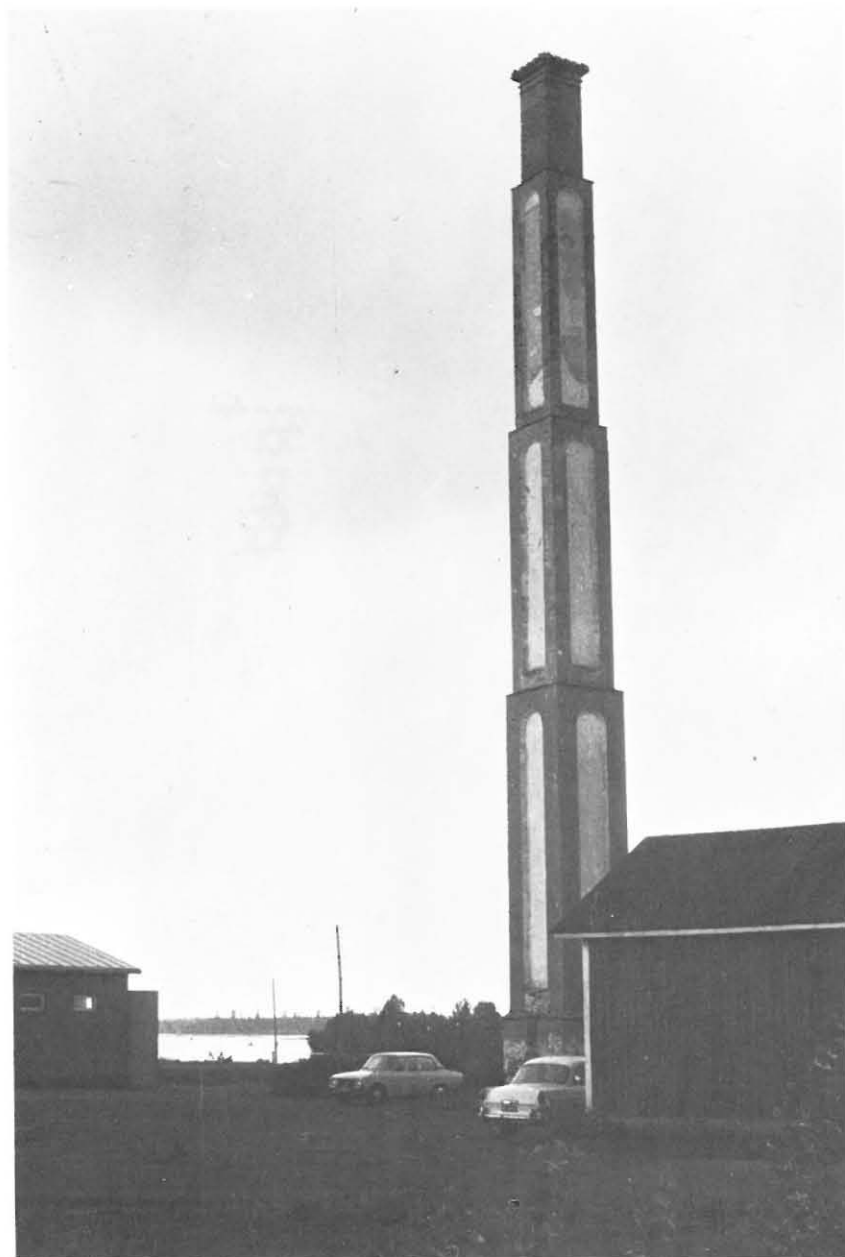
1 Pahkala



4 Akola



16 Iin hamina



18 Kestilän sahan piippu



21 Luotsirakennus ja pooki



31 Rautatieasema

KALAJOKI

1. Tavasti, Tynkä

R, M

Pihapiiriin kuuluu suuri oletettavasti 1800-luvulla useassa osassa tehty päärakennus, jossa on kaksi yhteenrakennettua erikorkuista, n. 18 m pitkää vaaleaksi maalattua osaa. Toisessa on koko pihajulkisivun mittainen kuisti, johon liittyy kulmittain autiona oleva kolmas asuinrakennus. Pihan yhden sivun rajaa n. 35 m pitkä hirsipintainen talli. Rakennusryhmään kuuluu myös muita ulkorakennuksia, mm. uudet karjarakennukset sekä sisääntuloa reunustavat kolme aittaa, joista yhden ulkoseinässä on pärevuoraus. Talouskeskuksessa on myös vanha kivinen holvikellari.

C

2. Joensuu, Rahjankylä

R, M

Kalajoen rannalla sijaitseva väljä pihapiiri, johon kuuluu asuinrakennus vuodelta 1850 (nyt peltikatto), toinen Tyngän kylältä siirretty, v. 1902 rakennettu asuinrakennus (talot ovat ulkoa vaakalaudoitettuja, vaaleiksi maalattuja ja niissä on koristeelliset kuistit), ulkorakennuksia sekä kolmen aitan ryhmä: luultavasti 18 1860-luvulla rakennettu aitta, vv. 1914-15 rakennettu aitta ja näiden välissä pieni kammiaitta 1600-luvulta.

B

3. Tavasti, Pitkäsenkylä

R

Piinehkö klassistinen suhdakas asuinrakennus, jossa on koristeellinen kuisti.

A

4. Jylkkä, Mehtäkylä

R, M

Kolmen asuinrakennuksen ja puojitallin rajaama yhtenäinen pihapiiri, jonka vanhin päärakennus on vuodelta 1822. Rakennuksen sisäänkäynti on aiemmin ollut pihal-

ta. Taloa on korjattu ja muutettu vuosina 1962 ja 1964. Toinen asuinrakennus on 1800-luvulta, kolmas vanha rakennus on siirretty Yppäristä, jonne se lienee ensin myyty samalta paikalta. Talon ulkorakennuksiin kuuluu mm. vanhoja aittoja.

B

5. Yli-Nikula ("Samuli"), Mehtäkylä

R, M

Monia vanhoja rakennuksia sisältävä talouskeskus, jonka keskeinen osa neliömäinen, kolmen asuinrakennuksen ja puojitallin reunustama piha. Kaksi rakennusta on hirsipintaisia, oletettavasti 1700-luvulla rakennettuja. Toisen näistä on kuistiton, vanhan asunsa säilyttänyt, ja jota nyt käytetään varastona. Toisessa on ilmeisesti viime vuosisadan vaihteen tienoilla tehty kuisti sekä myöhemmin kaksiruutuisiksi muutetut ikkunat. Nuorin asuinrakennus on vuodelta 1889 ja siinä on koristeellinen kuusikulmainen "mutterikuisti". Talo on peruskorjattu v. 1975, jolloin siihen on tehty mm. kolmiruutuiset (T-malliset) ikkunat ja peltikatto. Pihan neljännellä sivulla on talli- ja varastorakennus, josta osa on purettu v. 1959. Lähellä pihapiiriä on vanha navetta, uusi on vuodelta 1959.

Sivummalla on aittoja: kuivaamona toimiva vajaosalla jatkettu korkea aitta vuodelta 1711, aitta vuodelta 1782 (lukko on kyläseppän tekemä), kaksi muuta 1700-luvun aittaa sekä yksi oletettavasti näitä nuorempi aitta.

B

6. Keski-Sorvari, Mehtäkylä

R, H

Suurehko, perimätiedon mukaan yli 200 v sitten rakennettu asuinrakennus, joka on eteläseinän pysty-laudoitusta lukuun ottamatta vuorattu ulkopuolelta päreillä. Kuisti on 1940-luvulta. Talo on toiminut kestikievarina 1800-luvulla. Pihalla on vanha aitta.

A

7. Silvasti, Mehtäkylä

R

Päärakennus on 1700-luvulta, vanhan uunin tiilestä on löydetty vuosiluku 1743. Rakennus on korjattu v. 1967, jolloin sisäänkäynti on muutettu talon toiselle puolelle. Ikkunat ovat nyt kaksiruutuiset. Talousrakennukset ovat vuodelta 1900 ja 1947. Kaksi 1700-luvun aittaa (toisen hirressä merkintä T.L.Z. 1764, toisessa 1773) sekä kaksi oletettavasti 1800-luvun loppupuolella rakennettua aittaa.

B

8. Kurikkalan talo, Kurikkala

R

Asumaton heikohkokuntoinen "puolitoistakerroksinen" rakennus 1700-luvun lopulta. Kuisti on tehty 1900-luvun puolella.

C

9. Lanteri, Vasankari

R, H

Mahdollisesti v. 1842 rakennettu, nyt autiona oleva, pystylaudalla vuorattu talo, jossa on koristeelliset ulko-ovet ja yksinkertainen avokuisti. Lähellä aittoja pihan editse virtaavan ojan takana on tuulimylly (kohde n:o 29).

B

10. Puskala, Vasankari

R

Kolmen suuren, mahdollisesti 1800-luvun alkupuolelta peräisin olevan aitan (yksi kammillinen) ryhmä, A. Piha-piiriin kuuluu lisäksi mm. päärakennus vuodelta 1902. C

11. Manninen, Vasankari

R

Päärakennus on 1800-luvun puolivälissä rakennettu ja siinä on aumakattoinen koristeellinen kuusikulmainen kuisti. Rakennus on nyt maalattu vihreäksi. B
Lähellä kaksi korkeaa 1700-luvulla rakennettua aittaa. A

12. Simosen aitat ja piharakennus, Käännänkylä

R

Kaksi aittaa, joista vanhempi on vuodelta 1794, A. Piharakennus on vuodelta 1793 ja siihen on tehty aukko-muutoksia. B

13. Aksila, Käännänkylä

R, H

Mahdollisesti v. 1811 rakennettu asuinrakennus, joka on korjattu 1960-luvulla. Talossa on runsaasti entisen omistajan, valuri Olli Helanderin (1801-86) tekemiä valutöitä, mm. heloja. C

14. Isokääntä ja Kääntä, Käännänkylä

R

Käännän rakennuksiin kuuluu suora-aukkoinen kolmiosainen aiemmin läpiajettava luhti vuodelta 1778 sekä perinteistä talonpoikaistrakentamista edustava asuinrakennus, joka on purku-uhan alaisena. Talouskeskukseen on rakennettu uusi tiilinen asuinrakennus. A

Isokäännän luhti on vuodelta 1768. Siinä on kolmella profiloidulla aukolla varustettu luhtikäytävä ja sen keskimmäinen osa on muutettu läpikuljettavaksi. Asuinrakennus on alkujaan mahdollisesti 1700-luvulta. Sitä on myöhemmin uusittu. Siihen on lisätty kamarit n. v. 1880 sekä liitetty uusi kuisti ja lisärakennus. B

15. Pätäistö, Rautio

R, MK, H, M

Vääräjoen rannalla sijaitseva rakennusryhmä, jonka keskeisenä maisemaa hallitsevana tekijänä on suuri kaksikerroksinen "pytinki", joka on rakennettu 1860-luvulla Sievin Ylipäästä tuoduista hirsistä. Hyväkuntoisessa peltikattoisessa rakennuksessa on pihanpuolella kaksikerroksinen aumakattoinen kuusikulmainen kuisti sekä toinen tähän liittyvä matalampi veranta. Talo on ollut kestikievarina 1800-luvulla, vv. 1915-18 talossa on toiminut posti.

Pihapiiriin kuuluu lisäksi vanha kotimuseoksi aiottu asuinrakennus, jota on jatkettu v. 1841 kolmella huoneella, porakivi- ja hirsirakenteinen vanha navetta sekä pitkä työkaluliiteri. Rannan puolella on sauna, hirsinen "pakaritupa" ja tuulimoottori, tien puolella neljän pienen aitan rivi sekä tien toisella puolella puuvaja.

B

16. Ala-Typpö, Rautio

R, M

Monista rakennuksista koostuva ryhmä, jonne vie Vääräjoen yli renkkusilta (aiemmin Kärkivälän maantie vei pihan läpi ja talon rannassa olevan kahluupaikan kautta yli joen). Asuinrakennus on vuodelta 1788 (korjattu v. 1972), samoin navetan kivinen alaosa. Muita rakennuksia ovat lammashuone, vasikkamökki, sikamökki, masinahuone, kota, puuvaja, kaksi karjalatoa, riihi, sauna ja aitta hirrestä, kaksiosainen hirsinen talli, jonka yhteydessä lautainen kärryliiteri ja hirsiaitta, työkaluliiteri sekä lautalatoja, etäämpänä paja.

A

17. Takussaari, Rautio

R

Kaksi vuoraamatonta hirsistä asuinrakennusta, toinen on siirretty pihapiiriin noin sata vuotta sitten läheisen Vääräjoen rannasta. Toinen rakennus on mahdollisesti 1800-luvulta ja se on korjattu v. 1912. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi riihi vuodelta 1904 sekä kaksi vanhaa kammiaittaa.

C

18. Pahikkala, Pohjankylä, Kalajoki kk

R, H, M

Pihapiiriin kuuluu 1800-luvulla rakennettu (kivijalassa vuosiluku 1878) ja v. 1965 korjattu Pahikkalan asuinrakennus, jossa on kuusikulmainen kuisti sekä perinteisen maaseuturakentamisen muotoja noudatteleva Rantalan asuinrakennus. Lähellä tienvierellä on Pahikkalan van-

ha aitta. Pahikkalassa on toiminut kievari.

C

19. Ojala-Siipola, Etelänkylä, Kalajoki kk

R, H

Suuri klassistinen, noin v. 1860 rakennettu talo, joka on toiminut mm. kärjäatalona. Kaksi itäpäädyn kamaria rakennettu noin 80 vuotta sitten. Hyväkuntoinen, korjattu v. 1968.

C

20. Kärjän talo, Etelänkylä, Kalajoki kk

R

"Maaseutuklassismia" edustava, v. 1855 rakennettu päärakennus, joka on ollut nimismiehen talo, käräjien pito- paikka sekä posti.

C

21. Naatus ja Ventelä, Pohjankylä, Kalajoki kk

R, M, H

Kaksi perinteistä, hyväkuntoista maaseudun taajamarakennusta. Naatus on ollut kestikievarina 1800-luvun lopulla.

A

22. Leitala, Pohjankylä, Kalajoki kk

R, H

Suuri kulmarakennus, joka sanotaan rakennetun ennen vuosisadan vaihdetta. Talo on nyt asumaton, se on toiminut liiketalona, lyijykynätehtaana sekä kasarmina vv. 1915-18.

23. Poukkula, Pohjankylä, Kalajoki kk

R, M, MK

Runsaan puuston keskellä oleva asumaton kulmarakennus, jota on mahdollisesti rakennettu jo 1800-luvun alkupuolella. Rakennuksessa on viime vuosisadan lopun tyyliin liittyviä rikasmuotoisia kuisti-, porteikko- ja tornirakennelmia.

A

Poukkula muodostaa tiiviin kokonaisuuden viereisen Ojalan talon sekä koulun kanssa (ks. kohteet n:o 24 ja 32).

C

24. Ojala, Pohjankylä, Kalajoki kk R, MK

Mahdollisesti 1600-luvun lopulla rakennettu talo, jossa on toiminut mm. kauppa, posti ja elokuvateatteri. Liittyy samaan kokonaisuuteen viereisen Poukkulan ja koulun kanssa. C

25. Plassi MK, R, H, M

Markkinapaikan ja kalasataman tuntumaan syntynyt tiivis kaupunkimainen, pääasiassa kalastajien ja käsityöläisten yhdyskunnaksi syntynyt ympäristökokonaisuus, jossa on useita merkittäviä rakennuksia: A, C

- Kalasataman aitat ja vajat.
- Santaholman sahan konttorirakennus: kylätietä rajaava n. 36 m pituinen matala, pystyvuorattu hirsirakennus, joka on ollut tervehdovinhoitaja J.O. Roosin talo, myöhemmin mm. heränneiden kokoontumispaikkana 1930-luvulla. Ryhmään kuuluu mm. piharakennus sekä kaksi tienristeyksessä olevaa suurta aittaa. A
- Jokisuon koulu: käytössä oleva koulurakennus, joka on tehty suuresta "kruunun puojiin" suolamakasiinista, C
- "Kruunun puoji", entinen viljamakasiini, joka on Plassin vanhimpia rakennuksia (seinässä vuosisiluku 1753), A
- Evali: entinen "kruunun puoji" suolamakasiini, joka on muutettu asuintaloksi. C
- Kilpisen talo: kantelemestari O. Kilpisen talo, jonka sanotaan olevan Plassin vanhin rakennus. A
- Kalaoja (Haarala): joen rannalla sijaitseva, oletettavasti 1600-luvun alkupuolella rakennettu klassishenkkinen asuinrakennus, jossa on koristeellinen avokuisti ja jonka pihapiirissä on viisiosainen tallipuoji ja osittain purettu tupa, C
- Pienelä (Östmanin talo): päärakennus on kulmatalo, jonka vanhempi osa lienee 1650-luvulta (vanhassa tiilessä vuosisiluku 1654), uudempi osa on vuodelta 1885. Rakennuksessa on koristeellinen harjakattoinen kuisti.

Talo on nyt kesäkäytössä, aiemmin se on ollut mm. kievarina, lääkärintalona, kulkutautisairaala ja siirtolaisten käytössä 1940-luvulla. Ryhmään kuuluu toinen pienempi asuinrakennus sekä olutpanimon toimintu piharakennus,

- Havula: v. 1912 arkkitehti Palmquistin suunnitelmien mukaan rakennettu hyväkuntoinen huvila, johon kuuluu puisto. A

26. Kalla H, R, MK

Maakallasta ja Ulkokallasta muodostuva noin 20 ha laajuinen saariryhmä.

Ulkokallassa on ollut majakka vuodesta 1872. Maakalla on perinteinen tärkeä kalastuspaikka jo 1500-luvun lopulta lähtien. Kalastuskylä sinne alkoi kehittyä 1600-luvulla, jolloin pyyntikauden ajaksi käyttöön otettavia asumuksia ryhdyttiin rakentamaan. Kallaa varten on annettu oma rajoitettu paikallishallinto v. 1669. Kallaa käyttävien venekuntien määrä oli noussut n. kuuteenkymmeneen 1700-luvun lopulla, v. 1827 oli Maakallassa 75 venekuntaa ja 197 henkeä. Suurimmillaan venekuntien määrä oli v. 1852: 11 venekuntaa ja 302 henkeä.

Tyylillinen vanha kalastaja-asumus käsitti pienen tuvan ja kala-aitan. Saaren keskustassa rakennukset muodostivat varsin tiiviin yhdyskunnan, jonka rakenne on vieläkin havaittavissa. - Esim. vuonna 1776 rakennuksia B merkittiin karttaan 102. Sauna oli yhteinen.

Maakallan nykyinen kahdeksankulmainen jyrkkäkattoinen kirkko on rakennettu vv. 1779-80 Simon Jylkkä-Sivénin piirustusten mukaan vanhan, v. 1680 rakennetun pienen kirkon tilalle. Kirkko korjattiin perusteellisesti v. 1852. Pappila rakennettiin vuoden 1782 jälkeen entisen papintuvan sijalle, pieni kaksikuonainen rakennus sai lautavuorauksen vv. 1792-95. Pappila on korjattuna käytössä edelleenkin. A

27. Mehtälän tuulimylly, Mehtäkylä H, R
Heikkokuntoinen mansardikattoinen tuulimylly. B
28. Lanterin tuulimylly, Vasankari H, R
Kohtalaisessa kunnossa oleva, mutta siivetön tuulimylly. B
29. Niskakankaan tuulimylly, Rautio H
Rapistumassa oleva, v. 1877 tehty suurehko myllyrakennus, jonka yhteydessä on ollut saha, pärehöylä, höylähuone ja sähkölaitos. B
30. Peurakosken sahalaitos ja mylly, Rautio H
Peurakosken Mylly-, Saha- ja Sähköosuuskunnan vv. 1921-22 rakentama pienteollisuuslaitos. Nykyisin siinä harjoitetaan sahaustoimintaa ja vähäistä myllyn käyttöä. C
31. Savenvalajan työpaja, Kivioja, Tynkä H
Rakennus on Rautiosta v. 1890 siirretty pieni hirsirakennus, joka on myöhemmin rapattu. Talo on toiminut savenvalajan työpajana, jossa edelleen muokataan savea. Rakennus on muutteilla museoksi. A
32. Pohjankylän koulu, Kalajoki kk H, R
Kaksi koulurakennusta, joista vanhempi, ennen maalaistalon toiminut on vuodelta 1884. C
33. Kalajoen kirkko ja tapuli R
Tiilinen kirkko on rakennettu vv. 1876-79 arkkitehti F. W. Lüchowin v. 1875 tekemien piirustusten mukaan. Pa-

lon jälkeen kirkko uusittiin vv. 1930-31 arkkitehti W. G. Palmqvistin toimiessa suunnittelijana. Muutoksia tehtiin etenkin sisätiloihin, jolloin tyyllillisesti siirryttiin uusgotiikasta klassismiin. Puinen tapuli on vuodelta 1814 ja se on korotettu nykyisen kaltaiseksi v. 1858. A

34. Raution kirkko ja tapuli R

Puisen ristikirkon on suunnitellut Simon Jylkkä-Silvén v. 1795, kirkko valmistui v. 1800. Vuosien 1881-84 korjauksissa kirkon kattorakenteita muutettiin ja ristikeskukseen tehtiin pieni tornirakennelma. Kirkon vieressä on kolminivelinen tapuli, kirkon ympärillä v. 1796 perustettu vanha hautausmaa. Uusi hautausmaa on perustettu kirkon pohjoispuolelle sata vuotta myöhemmin. A

35. Maakallan kirkko ja pappila R, H

Ks. kohde n:o 26. A

36. Jokelan pappila, Pohjankylä, Kalajoki kk R

Pappilan päärakennus sijaitsee Kalajoen rannalla joen suuntaisena. Rakennus on suuri, mansardikattoinen ja koristeellisella kuistilla varustettu. Talo on valmistunut v. 1802 ja se on viimeksi korjattu perinteinen ulkoasu säilyttäen 1960-luvulla. A

37. Hietalan pappila, Kalajoki kk R

Rakennus on rakennettu v. 1826 ja korjattu 1963, jolloin tehdyt sokkelin uusiminen, toisen sisäänkäynnin tekeminen ja autotalli rikkoivat ulkoasua. Talossa on komea kuisti. Pihalta johtaa tielle koivukuja. B

38. Raution entinen pappila, Rautio kk

R

Asuinrakennus on noin v. 1820 rakennettu empirehenkinen, myöhemmin suurella kuistirakennelmalla lisätty talo, joka nyt rapistuu varastokäytössä. Pihapiiriin kuuluu myös renkitupa ja talousrakennus.

B

39. Raution kotiseutumuseo, Rautio kk

R, H

Kotiseutumuseo on Raution entisen Kanttorilan alueella. Päärakennus on klassishenkinen, suurella kuistilla varustettu rakennus, joka on tehty entisen sotilastuvan paikalle vv. 1818-19. Vanhan kanttorilan lähelle on siirretty entinen manttaalikunnan viljamakasiini, kaksi aittaa (Niemelän ja Lankilan) 1700-luvun lopulta sekä Rautakosken paja.

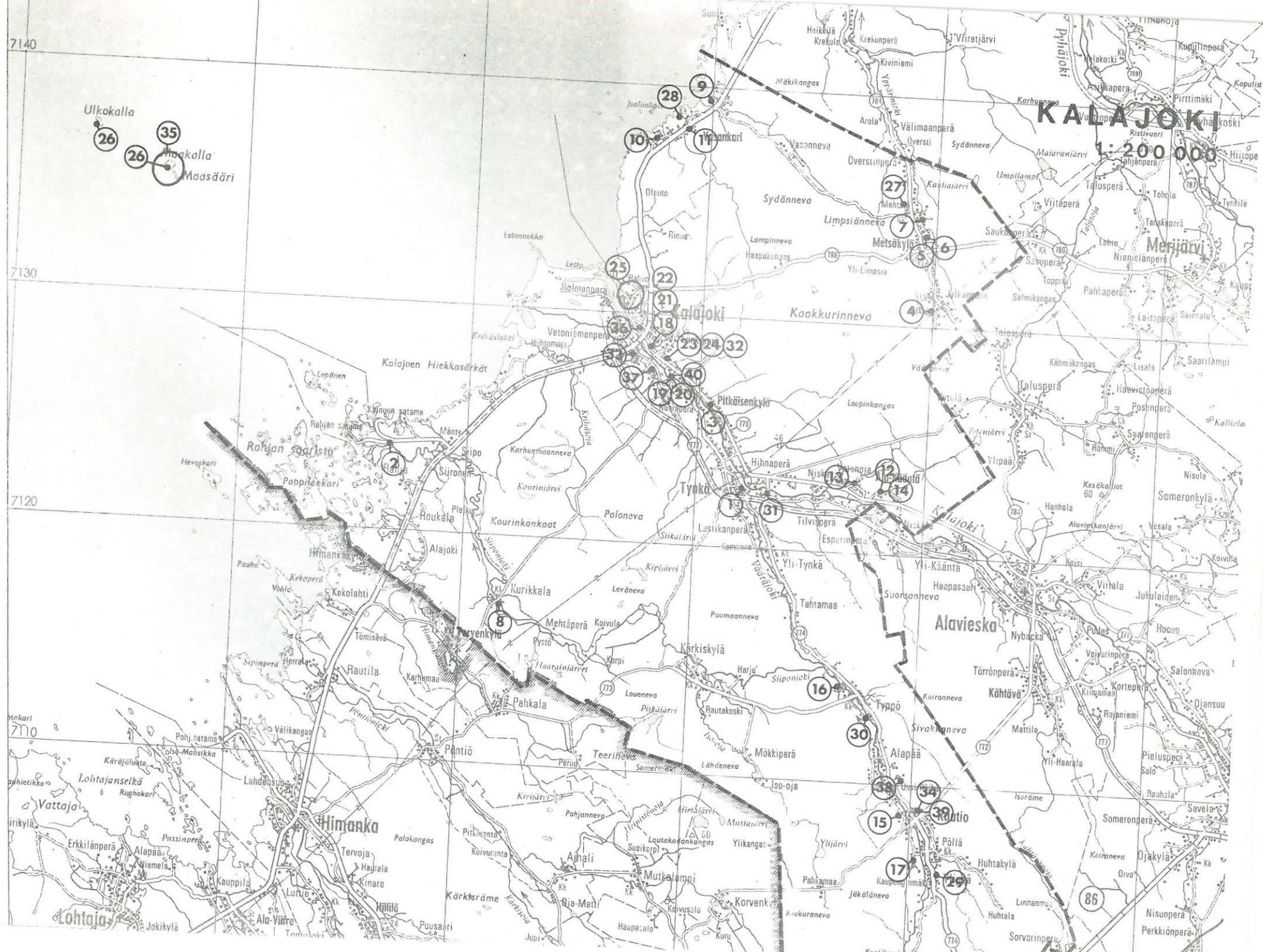
C

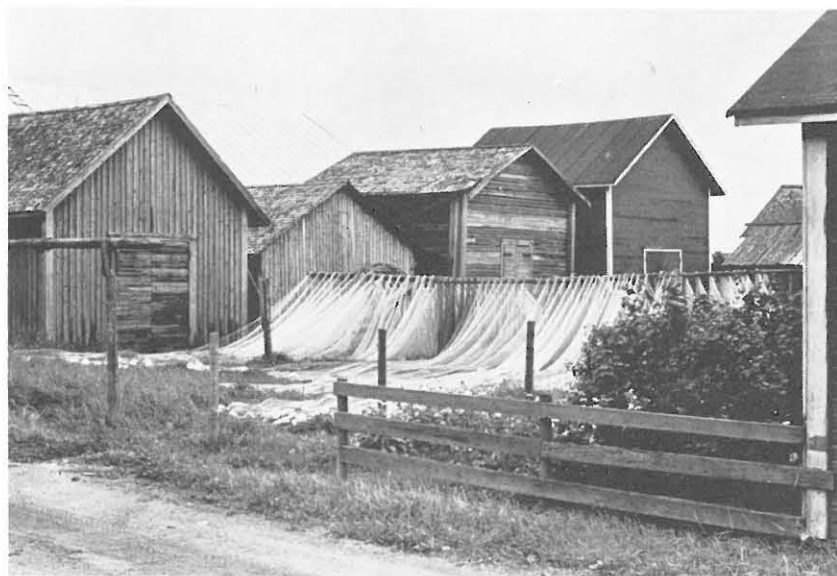
40. Kalajoen kotiseutumuseo, Siltasaari, Kalajoki kk

H, R

Hirsinen, oletettavasti 1800-luvun alussa rakennettu Törnwallin (entisen Ranta-Pahikkalan) talo, joka on siirretty nykyiselle paikalleen 1960-luvulla. Alueelle siirretään myös luhtiaitta.

C





25 Kalasatama



25 Plassi: Pienelä



25 Plassi: Santaholman sahan konttori



25 Plassi: Havula

9. Ainali, (Palonenä, Palosaari), Haapasaari R

Asuinrakennuksen ensimmäinen kerros on tuotu Kääriälästä vuosisadan vaihteessa ja sitä on jatkettu kahdella kamarilla. Lautarakenteinen yläosa parvekkeineen on vuodelta 1926. C

10. Kahma, Haapasaari R, H

Suurehko hirsinen, n. 100 v vanha asuinrakennus, jota on korotettu viime vuosisadan lopulla talon vanhamman asuinrakennuksen hirsillä. Kuisti on muutettu nykyiselleen v. 1945. Talo on toiminut kievarina vuoteen 1915.

11. Talusperä MK, R

Vanhaa rakennuskantaa sisältävä taloryhmä (seudun vanhin asutus), johon kuuluvat Isotelukseen, Hautalan, Ollilan ja Takalon talot. C

12. Kanava H

Noin yhdeksän kilometrin mittainen, kallioiseen maastoon n. 2 km matkalta tehty oja, jonka kautta Alavieskan ja Kalajoen talot kuivasivat Alavieskanjärven niittymaaksi vv. 1833-58.

13. Alavieskan tapuli

Tapuli on oletettavasti kuulunut vv. 1733-38 rakennetun Alavieskan toisen kirkon yhteyteen. Tapuli siirrettiin 1700-luvun loppupuolella nykyiselle paikalleen lähelle kolmatta kirkkoa (Simon Jylkkä-Silvénin piirustukset vuodelta 1787, valm. 1795). S. Jylkän sanotaan uusineen tapulin jo v. 1779.

Nykyinen kirkko on rakennettu v. 1948 edellisen tuhoututtua palossa v. 1916. C



22 Ylikiiimingin kirkko



23 Vanha pappila



15 Petäistö



23 Poukkula



32 Pohjankylän koulu



35 Maakallan kirkko



26 Kalla



35 Maakallan kirkko



36 Jokelan pappila

KEMPELE

1. Vuoppola

R, M, MK

Vanhan Oulunsalon tien varressa sijaitseva, perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus. Siihen kuuluvat kahdessa vaiheessa rakennettu, osittain pärekattoinen vaaleaksi maalattu asuinrakennus, pärekattoinen ulkorakennus, korkealle kivijalalle salvettu kaksiosainen kuis-tillinen aittarakennus sekä vilja-aitta. Aittojen päädyissä on rikas räystäsprofilointi. B
Tiemiljöö, ks. kohde n:o 2 ja 16. C

2. Juvani

R, M, MK

Pihapiiri, jossa on kaksi asuinrakennusta: vanha 1800-luvun harmaa hirsirakennus (yläosa vuorattu) sekä tätä jonkin verran uudempi asuinrakennus, joka on vaaleaksi maalattu ja jonka ikkunoita on muutettu. Vanhaa, nyt autiona olevaa asuinrakennusta vastapäätä on 1920-luvulla tehty pärekattoinen navetta, jonka luhtirakennuksen puoleisessa päässä on tiilinen jatke. Ulkorakennuksen toisesta päästä kaksi osaa muodostavat luhtiaitan käytävään, keskimäinen osa noudattaa luhtin linjaa, mutta toisen kerroksen seinä on ovea lukuunottamatta umpinainen. Navetan puoleinen osa on suoraseinäinen. Talon kaksi vilja-aittaa ovat toisella puolella rakennusryhmää sivuavaa tietä. B

Juvanin ja Vuoppolan talojen ohella puusto muovaa tällä kohdalla merkittävästi tiemaisemaa. Talouskeskukseen luota sekä tieltä avautuvat laajat viljelykset. Ks. kohde n:o 16. C

3. Juusola

R, M

"Tavallinen" vaaleaksi maalattu päärakennus, jonka pirt-

tiosa vuodelta 1902 ja kamarit n. vuodelta 1907, kaksi "puohirakennusta" 1910-luvulta ja navetta vuodelta 1929. Hirsinen aittarakennus tämän vuosisadan ensikymmeneltä. C

4. Hahtonen

R, M

Perinteistä maaseuturakentamista edustava talouskeskus, johon kuuluvat asuinrakennus, navetta (1923), talli, luhti ja kaksi aittaa, joiden lähellä heinälato ja varasto. Vinttikaivo. C

5. Marttila

R, H, M

Oletettavasti vuodelta 1879 peräisin oleva asuinrakennus, joka nyt on vaaleaksi maalattu ja tiilikattoinen. Ulkorakennukset ovat pärekattoisia ja punaisiksi maalattuja. Vinttikaivo. Rakennusryhmä kuuluu samaan kokonaisuuteen kirkon (kohde n:o 19), kotiseutumuseon (kohde n:o 22), Junttilan (kohde n:o 11), seurantalons (kohde n:o 20) ja maatalousoppilaitoksen (kohde n:o 18) kanssa. Marttila on ollut everstin ^{luhtin} virkatalo ("Hovi"). Kempeleen Säästöpankki, jota talon edellinen isäntä on ollut perustamassa, on toiminut päärakennuksessa 30 vuoden ajan vuoteen 1947. Marttila on nyt Kempeleen kunnan omistuksessa ja se on suunniteltu otettavaksi yleisiksi tiloiksi. C

6. Parviainen

R, M, MK

Pihapiiri, joka koostuu asuinrakennuksesta (vuodelta 1862; viistettykulmainen kuisti koristeellisilla ikkunoin), vanhasta puolesta (entinen asuinrakennus, johon liittyy puohiosa), 1800-luvun loppupuolella rakennetusta navetasta ja tallirakennuksesta. Vilja-aitta maantien ja pihautulotien kulmassa. Runsas puusto etenkin tien ja asuinrakennuksen vaiheilla, rakennusten toisella puolella aukeavat viljelykset. A

7. Pekuri, Pekurinkylä

R

Avoimesti viljelyksillä sijaitseva harmaa ja melko huonokuntoinen talouskeskus. Päärakennuksen vanhempi osa on joidenkin tietojen mukaan Kempaleen kirkkoa (v. 1686) vanhempi. Rakennuksessa on uusi pulpettikattoinen kuisti, talon kateaineena on sekä huopa että pelti. Pihapiirissä ovat lisäksi ns. pikkupuoli, osaksi hirsipintainen osaksi pystylaudoitettu rakennus, hirsiset kaksikerrokset navetta ja puohi, jossa on myös pystylaudoitusta sekä heinälato. Vieressä kaksikerroksinen aitta. B

8. Niemelä ja Yli-Niemelä

R

Vaakalaudoituksella peitetty asuinrakennus, josta osa on vuodelta 1929, osa vanhempi (Niemelä) sekä asuinrakennus vuodelta 1908 ja vanhasta kammiaitasta v. 1932 tehty kaksikerroksinen vilja-aitta (Yli-Niemelä). C

9. Kuivala

R

Päärakennus luultavasti vuodelta 1900, viistettynurkkaisten kuisti, uusi peltikatto. Kaksi 1800-luvun kammiaitaa, joista toinen yhdistetty ulkorakennusriviin. B

10. Tannila-Paituri

R, MK

Pienehkö n. 200 vuotta vanha asuinrakennus, jossa nyt on uusi lautavuoraus, peltikatto ja avokuisti. Kaksikerroksinen jyvääitta, jonka jatkeena lautavaja. B
Rakennusten luota avautuu laaja viljelysmaisea. C

11. Junttila

R

Kaksi perinteistä maaseuturakentamista edustavaa asuinrakennusta n. vuodelta 1900. C

12. Pääskylä

R, H
RUMMUN

Asuinrakennuksen pirttiosa on mahdollisesti 1680-luvulta. Rakennus on kunnostettu: ulkovuoraus, maalaus, kuisti, tiilikatto, kattoikkuna. Tila on ollut autiotilana v. 1680, sittemmin vuokratilana samalla suvulla vuoteen 1902. Myöhemmät omistajat ovat lunastaneet tilan omistukseensa. Tilan on ilmoitettu olleen Suomen sodan aikana väepelinpuustellina. Myöhemmin talossa on toiminut kieväri. C

13. Anttilan aitat

R

Kaksi pärekattoista kammillista patsasaittaa. Hyväkuntoisia. A

14. Ohukeisen aitta

R

Hyväkuntoinen kaksikerroksinen entinen vilja-aitta. A

15. Mäen aitta, Katolanperä

R

Korkea 1800-luvun kammiaitta. Kunto hyvä. A

16. Vanha tie kirkolta Kuivalaan

M, MK, R

Loivasti mutkainen ja mäkinen tie seurailee metsänreunaa ja on etenkin länsipuoleltaan metsän rajaama. Talouskeskukset sijaitsevat länsipuolella tavallisesti puiden katveessa, itäpuolella lähellä tietä, josta avautuu näkymiä näiden talojen takaisille viljelyksille. Raitin kirkon puoleisessa päässä historiallista rakennuskantaa sisältävä kohderyhmä: kirkko (kohde n:o 19), kotiseutumuseo (kohde n:o 22), maatalousoppilaitos (kohde n:o 18), Marttilan talo (kohde n:o 5), nuorisoseurantalo (kohde n:o 20) sekä Junttilan asuinrakennukset (kohde n:o 11). Raitin varrella useita aittoja sekä perinteistä rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia (kohteet n:o 1, 2, 3, 9, 10, 13). C

17. Sarkkirentä

R, M, MK

Kolmen pääosin perinteistä 1800-luvun rakennuskantaa sisältävän talouskeskuksen ryhmä, joka sijaitsee Kempelen vanhimman asutuksen (1400-1500-luku) sijoilla. Asutus on ollut Kempelen ja Oulunsalon välisen kuivuneen salmen rannalla. Oulunsalon puolella alueeseen liittyy Kylänpuolen vanha asutus. Maatalouskäyttö on pyritty turvaamaan rakennuskaavalla.

C

Sarkkirannan taloista mainittakoon lisäksi

- Monkkanen: kanalaksi muutettu vanha asuinrakennus. B
- Harjaperä: pihapiiri, johon kuuluu liiteri, kivinavetta ja suuri asuinrakennus, joka on sanottu tehdyn suola-aitan hirsistä. C
- Häkkilä: pieni perinteinen asuinrakennus ja kaksi vilja-aittaa. C

18. Maatalousoppilaitos, Kempele kk

R, H, M

Entinen Pirilän tilan tiilinen rapattu päärakennus (1800-luvulta) on uusittu maatalousoppilaitoksen tarpeisiin (mm. tupa jaettu, uudet kuistit). Kuusiruutuisten lähellä seinän ulkopintaa olevien ikkunoiden kohdalla on sisäseinä ulospäin kaareva. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi yli 100 lehmän navetta, joka on 1910-luvulla rakennettu sementtitiilistä, hirsinen viisiosainen kaksikerroksinen ulkorakennus sekä sen jatkeena kolme mahdollisesti päärakennusta vanhempaa aittaa.

A

Pihan keskellä on ollut pieni neliöpohjainen loivalla aumakatolla varustettu keliari- ja maitohuonerakennus, joka on vuonna 1973 muutettu paviljongiksi jättäen katto nurkkapilarien varaan. Rakennuksen katolla on ollut tuulimooottori. Avara puistomainen piha. Tilalla on toiminut sodan aikana kranaattitehdas, vv. 1946-51 Karjapohjojan sikala ja puutarha, vuodesta 1956 lähtien maatalousoppilaitos. Alueella on toiminut myös osuusmeijeri. Tilalla on ollut valtion omistuksessa vuodesta 1963. Rakennusryhmään kuuluu myös uudempia laitoksen rakennuksia.

Ks. kohde 16.

C

19. Kempelen kirkko ja tapuli

R

Vuonna 1686 rakennettu pitkäkirkko, jonka länsipäädyssä on terävahuippuinen torni. Ulkoseinät on vuorattu punaiseksi maaltulla pystylaudoituksella, sisällä on Mikael Toppeliuksen maalauksia vuosilta 1785-95.

Tapuli on luultavasti vuodelta 1769.

A

Ympäristö, ks. kohde n:o 16.

20. Nuorisoseuran talo

H, R

Talon vanhin osa on 1800-luvulla rakennettu entinen pappila, joka on myyty nuorisoseuralle vuosisadan lopussa. Rakennuksen ulkoasua on uusittu ja 1920-luvulla siihen on tehty vanhaa osaa korkeampi lisärakennus.

C

21. Vanha pappila

H, R

Nyt kouluna toimiva 1800-luvun lopun ulkoasunsa säilyttänyt entinen pappilarakennus, joka on ollut myös varastona.

C

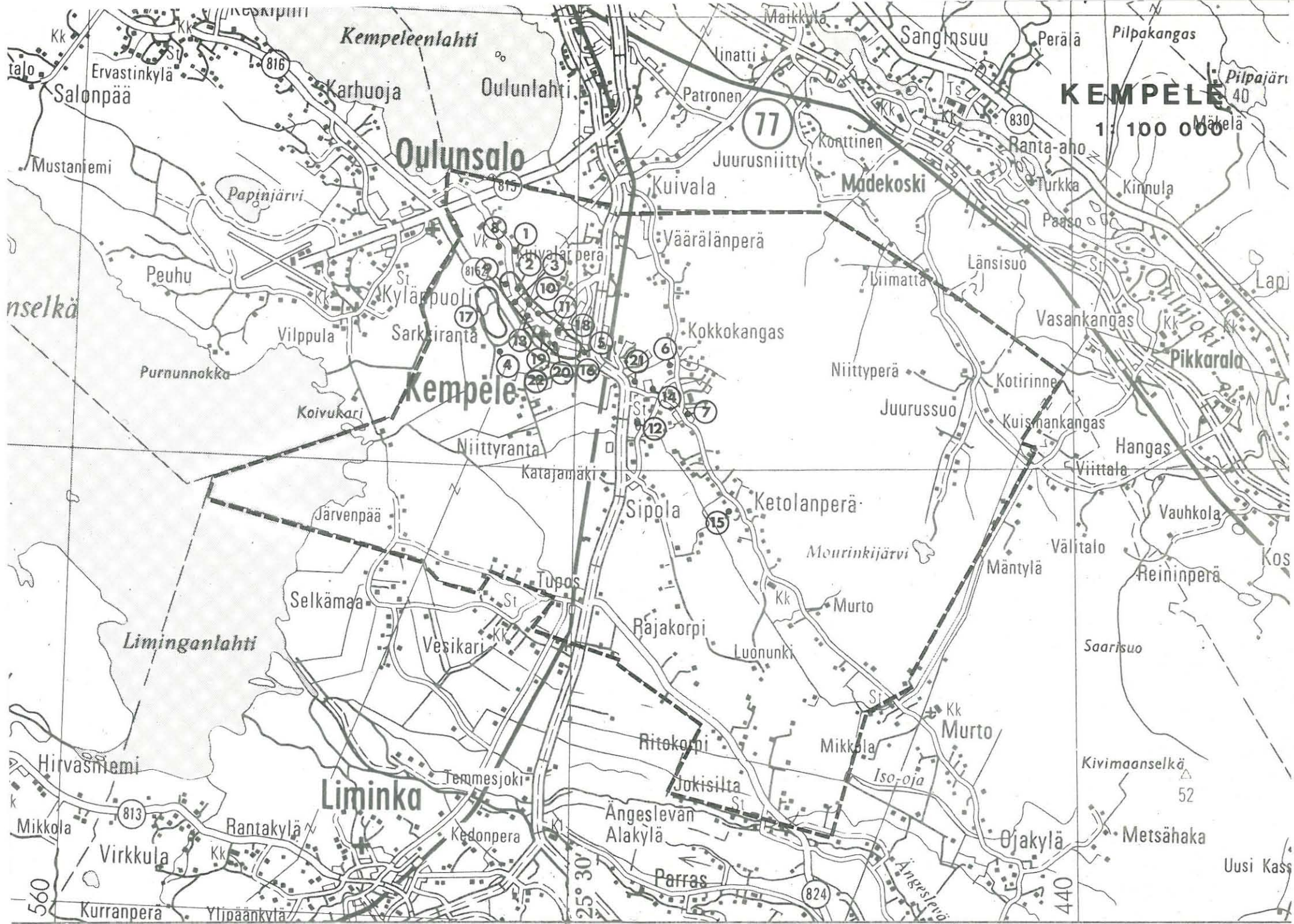
22. Kotiseutumuseo

R, H

Kirkon vierellä sijaitseva museoalue, jonne on siirretty seuraavat rakennukset:

- Oulussa Hallituskadun ja Mäkelininkadun kulmassa sijainnut pieni asuintalo
- Honkasen vilja-aitta 1800-luvulta
- Hemmilän aitta 1800-luvulta
- Oulun Pikisearessa ollut aitta vuodelta 1857
- Tyrnävältä siirretty 1870-luvulla rakennettu hirsinen kalustuhuone
- Vuoppolan savusauna 1900-luvun alkupuolelta.

C





4 Hahtonen



13 Anttilan aitat



8 Yli-Niemelä



18 Maatalousoppilaitos



25 Vanha pappila



18 Maatalousoppilaitos

KESTILÄ

1. Rasi, Rasinperä

R, M

Kaksi eri-ikäistä lähekkäistä talouskeskusta, joista vanhempi on yhtenäinen hirsirakennusryhmä. Tämän päärakennus on siirretty Haanpää-nimisestä entisestä kruunun-torpasta. Ryhmään kuuluu lisäksi kolmiosainen talli- ja puojirakennus, savusauna, kaksi aittaa ja kaksi varastorakennusta. Uudemman päärakennus on tehty vanhaa maaseuturakentamisen tyyliä noudatellen v. 1968.

A

2. Hassila, Hyvölänranta

R, M

Neliömäisen pihapiirin sivuilla sijaitsee kaksi asuinrakennusta, navetta vuodelta 1930 sekä talli- ja luhtiaittarakennus vuodelta 1935.

C

3. Ruottala, Hyvölänranta

R, H

Hirsipintaiset huopakatteiset asuinrakennukset ovat 1800-luvulta ja vuodelta 1905, talli- ja puojirakennuksen hirsiosa vuodelta 1822. Talo on ollut ruotutalona, josta talon nimi on tullut.

C

4. Alatalo, Alatalonperä, Hyvölänranta

R, M

Pihapiiriin kuuluu vanha perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus sekä rakennusmestari Halosen suunnittelemat päärakennus (rak. v. 1912), A, ja luhtipuoji- ja tallirakennus sekä 70 lehmän navetta vuodelta 1907. Puojitalli on huonokuntoinen. Uudemman asuinrakennuksen takana on viiden aitan ryhmä.

C

5. Martintalo, Väyrylänsaari

R, M

Pihapiiriin kuuluu kaksi asuinrakennusta: punaiseksi maa-

lattu hirsirakennus 1800-luvulta ja vaaleaksi maalattu vuorattu hirsirakennus, jossa on vuosiluku 1901 (mahdollisesti korjausvuosi, rakennus lienee vanhempi). Talouskeskuksessa on lisäksi talli- ja puojirakennus, kolmen aitan ryhmä, navetta ja sen sivurakennuksena lato, josta osa on rakennettu v. 1799.

A

6. Lahti, Selkälä

R

Taloukeskus, jossa on kahdessa osassa tehty asuinrakennus (vanhemman puolen sanotaan olevan yli 200 v. vanha), puoji sekä talli- ja navettarakennus.

C

7. Kangaskestilä ja Kesti, Kestilä kk

R, M

Yhtenäinen rakennusryhmä, johon kuuluu Kangaskestilän vaaleaksi maalattu asuinrakennus 1800-luvulta (ikkunat uusittu 1950-luvulla) sekä Kestin asuinrakennus, jossa on ollut savupirtti ja joka on kengitetty ja vuorattu v. 1939. Pihapiiriin kuuluu myös puoji ja varasto sekä hie-
man sivusta kaksi Kestin aittaa, joista toinen on vuodelta 1860.

C

8. Lievola, Lievonperä

R

Hirsipintaisten rakennusten muodostama ryhmä, johon kuuluu asuinrakennus, talousrakennus ja kolme aittaa.

C

9. Alihepo-oja, Pihkalanranta

R

Luhtiaitta ja vilja-aitta, jossa on koristellut räystäät A
Vanha vaaleaksi maalattu asuinrakennus.

C

10. Alipihkala, Pihkalanranta

R

Luhtiaitta vuodelta 1795.

A

11. Sipo. Järvikylä R, H
Kansakouluna toiminut päärakennus, vanhoja aittoja ja navetta. C
12. Nivalan vilja-aitta, Kestilä kk R
Alkuperäisessä käytössään oleva aitta vuodelta 1756. A
13. Myllylän aitat, Kestilä kk R
Kaksi kaksikerroksista ja kaksi pienempää aittaa, yhdessä vuosiluku 1811. A
14. Hautakankaan aitat, Ahonperä R
Kammiaittaa ja kaksi pikkuaittaa, joiden on ilmoitettu olevan yli satavuotiaita. A
15. Rasin paja, Rasinperä H
Varsin hyväkuntoinen pieni pajarakennus, jossa on vanhoja työkaluja. A
16. Lehdon torppa, Lehtola H, R
Maalaamattomien, pääosin hirsisten rakennusten ryhmä, johon kuuluu asuinrakennus, navetta, savusauna, vilja-aitta ja vaja. Pihalla on vinttikaivo. C
17. Mäläskä MK, R, M
Neittävänjokivarren viljelysmaisema, jossa perinteinen rakennuskanta keskittyy sillan ja Ohenojan tienristeyksen tienoille. Vanhoja rakennuksia on mm. Mäläskän talossa: oletettavasti 1800-luvulta oleva asuinrakennus, jonka päätyyn on tehty uusi kolmas, perinteistä poikkeava

kuisti sekä puoji, entinen talli, navetta, riihi, vilja-aitta ja vajoja. Rinteen talossa on harmaa hirsinen, mahdollisesti 1700-1800 -luvun vaihteen tienoilta oleva asuinrakennus, joka on tuotu nykyiselle paikalleen viime vuosisadan vaihteessa sekä vanha vilja-aitta ja puoji. C

18. Järvikylä MK, R

Mulkuanjärven rantaviljelysmaisema, johon liittyy perinteistä rakennuskantaa esim. Sipon talossa (kohde n:o 11) sekä Kankaan talossa: vanha 1800-luvun lopulla rakennettu ja v. 1969 uudistettu asuinrakennus, uudempi asuinrakennus n. vuodelta 1910 (nyt traktoritallina), talli, liitari, vilja-aitta, kaksi pikkuaittaa sekä kaksikerroksinen aittarakennus, jonka seinässä mm. vuosiluvut 1904, 1905 ja 1931. C

19. Hyvölänranta MK, R, H

Esimerkki Siikajokivarren viljelysmaisemasta välillä Hassila (kohde n:o 2)-Keihäälä. Vanhoja maaseuturakennuksia alueella on mm. Pirttikankaalla (hirsiset talousrakennus, talli- ja aittarakennus sekä päärakennus, jonka kuistissa rikasta puuleikkauskoristelua) ja Keihäälässä (suuret huonokuntoiset asuin- ja navettarakennukset sekä aitta). Alueen arvokkaimpiin rakennuksiin kuuluu Keihäälän vesimylly (kohde n:o 22). Alueen rakennuskantaan kuuluu myös koulu vuodelta 1920 (kohde n:o 23). Hyvölänrannalla Toivolassa on myös näkyvissä tervahaudan pohja C

20. Pihkalanranta, Kestilä kk MK, R, M

Laaja viljelysmaisema Siikajokivarressa. Perinteisen rakennuskannan muodostamia kyläkokonaisuuksia ei alueella ole. Yksittäisissä taloissa on sen sijaan arvokkaita rakennuksia ja miljööltään rhyitä pihapiirejä, ks. kohteet n:o 6. 7. 9. 10, 12, 13. Näiden lisäksi mainittakoon

Ylipihkala (vanha asuinrakennus, puoji, kaksi aittaa), Selkälän koulu vuodelta 1927, Alikeräsen autio päärakennus ja puoji, Hovin kaksi aittaa kirkonkylän etelälaidalla, pappilan aitta ja puoji, Mannermaan rakennukset (kohde n:o 21), Lepolan asuinrakennus vuodelta 1914 ja Tolpan asuinrakennus ja aitta kirkonkylällä sekä Latolan oletettavasti 1800-luvun puolivälissä rakennettu, 1920-luvulla uudistettu asuinrakennus ja n. 50-vuotias vilja-aitta kirkonkylän pohjoispuolella.

Jokivarren kohdekokonaisuuteen kuuluvat kirkonkylällä lisäksi jokivarressa sijaitseva puistometsikkö, ns. Möhjösen puisto, kaksi pitäjänmakasiinia hautausmaan vierellä (kohde n:o 24), kastekiviksi mainittu kivirykelmä vanhan koulun tontilla sekä Kestilän kirkko (kohde n:o 25). C

21. Mannermaa, Kestilä kk R, H

Kaupparakennus on rakennettu luultavasti v. 1875, laajennettu v. 1880. Tien toisella puolella kolmiosainen hirsinen makasiini. C

Asuinrakennuksen on suunnitellut rakennusmestari Halonen v. 1912, taloon on myöhemmin liitetty pihan puolelle tyyllisestä poikkeava siipirakennus. B

Pihalla sijaitsee kolme museoaittaa, joista luhtiaitta on peräisin Siposta Järvikylältä ja pieni Kammiaitta Järvikylän Rantalasta. Aitoissa säilytetään vanhaa esineistöä. A

22. Keihäskosken mylly, Keihäälä, Hyvölänranta H

Kohtuullisessa kunnoissa oleva hirsijä lautarakenteinen myllyrakennus. A

Pihalla on ollut myös pärehöylä ja vesisaha. Ks. myös kohde n:o 19 Hyvölänranta.

23. Koulu, Hyvölänranta R

Vuonna 1920 rakennettu, punaiseksi maalattu kaksikerroks-

sinen koulu, jossa 12-ruutuiset ikkunat. Ks. myös kohde n:o 19. C

24. Manttaalikunnan viljamakasiinit H

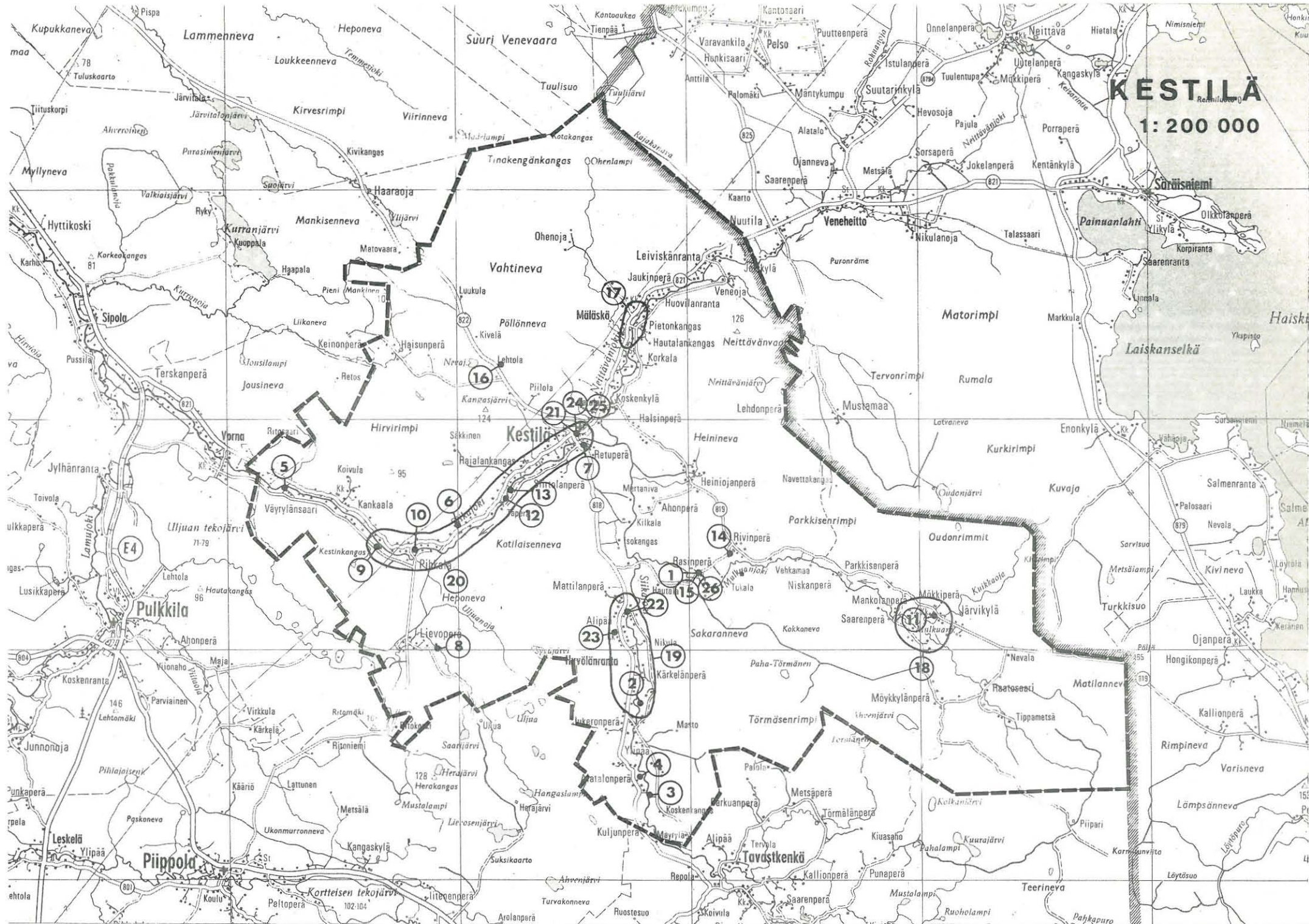
Kaksi kaksikerroksista, joista toisessa on peltinen harjakatto, B, ja toisessa aumakatto, jonka keskellä on pieni tornirakennelma. A

25. Kestilän kirkko, Kestilä kk R

Klassistishenkinen, uusgoottilaisia tyyliaineksia sisältävä kirkko on rakennettu vv. 1854-1855 Suomen Intendentinkonttorin (Ernst Bernhard Lohrmann) v. 1852 vahvistamien piirustusten mukaan. Rakennus on ristikirkko, johon liitetty kuorin puolella matala sakastiosa ja tämän vastaiseen ristisakaraan kellotorni. A

26. Kilkakallio, Rasinperä H

Siikajokivarressa sijaitseva kallio, jonka kivien joukossa sanotaan olevan Pähkinäsaaren rauhan rajakiven. A





16 Lehdon torppa



21 Mannermaa



21 Mannermaa



23 Koulu, Hyvölän ranta

KIIMINKI

1. Saarinen R, H, MK

Rantaviljelysten keskellä sijaitseva talo, jossa asuinrakennuksen sanotaan olevan 1700-luvulta. Rakennus säilynyt myös interiöriltään perinteisenä (mm. uuni), kunto kohtalainen. Aitta (vuosiluku 1752), kivinavetan rauniot, toinen heikkokuntoinen autio asuinrakennus, ulkorakennuksia. B
Näkymä metsärantaiselle Saarisjärvelle.

2. Kangas, Saarinen R

Aitta vuodelta 1763 sekä Saarisesta siirretty luhti. A
Kivinavetta (1930), asuinrakennus samalta ajalta. C

3. Lehmilä, Huttukylä R

Talonpoikaista rakentamista edustava asuinrakennus, jossa suuri pirtti (ks. kohteet n:o 4 ja 10). A

4. Runttila, Huttukylä R, MK

Aittaryhmä, johon kuuluu mm. aitta vuodelta 1823. A
Viljelysmaisema, jonka perinteiseen rakennuskantaan kuuluvat myös kaksi Runtin talon asuinrakennusta (ks. kohteet n:o 4 ja 10). C

5. Mikkola, Alakylä R, MK

Suuri kaksikuistinen perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus. A

6. Aitta, Kiiminki kk R

Kaksikerroksinen aittarakennus Kiimingin kirkon vieressä. C

7. Luhti, Takalonkylä R

Pieni luhtirakennus, jossa tahty aukkomuutoksia. B

8. Puirama H, R

Karjalasta hirsinä tuotu, 1910-luvun lopulla pystytetty asuintalo, joka on toiminut myös kansakouluna. C

9. Alakylä MK

Joenvarren viljelysmaisemakokonaisuus Takalonkylältä Honkaseen. Maisema koostuu kolmesta pääjaksosta: 1) Itäisin on laakea agraarimaisema Takalonkylältä Alakylän Nuorisoseuran talon tienoille; tähän osaan kuuluvat mm. Mikkolan talo (kohde 4) sekä sen lähellä joen pohjoispuolen talouskeskus. 2) Maiseman keskijakso, joka sijoittuu jokivarteen Alakylän sillan molemmiin puolin. 3) Honkasen viljelysmaisema; alestöntä traditionaalista maaseuturakentamista edustavia taloja, joiden luota jo-kiäyräältä avautuu näkymä Kiiminkijoelle. C

10. Huttukylä MK, R

Laaja viljelysmaisema, jossa on perinteistä rakennuskantaa kohteiden n:o 3 ja 4 lisäksi myös mm. Karjalaisella (suuri pirtti ja Takkisella. C

11. Saha ja mylly, Kiiminki kk H, M

Vanha myllykanava Kiiminkijoen etelärannalla. Rakennusten ja viljelysten täplittämä jokimaisema. C

12. Pärehöylä, Alakylä H

Ladon viereen katoksen alle sijoitettu käyttökuntoinen pärehöylä. A

13. Kiimingin kirkko ja tapuli R, H

Ristikirkko vuodelta 1760, sisällä Mikael Toppeliuksen maalauksia. Urut v. 1907. Tapuli valmistunut v. 1777. Kirkon korjaus vv. 1975-77 (prof. Esko Järventaus, arkit. Jorma Huusko). Vanha hautausmaa, joka on otettu uudelleen käyttöön v. 1960. A

14. Pappila, Kiiminki kk R

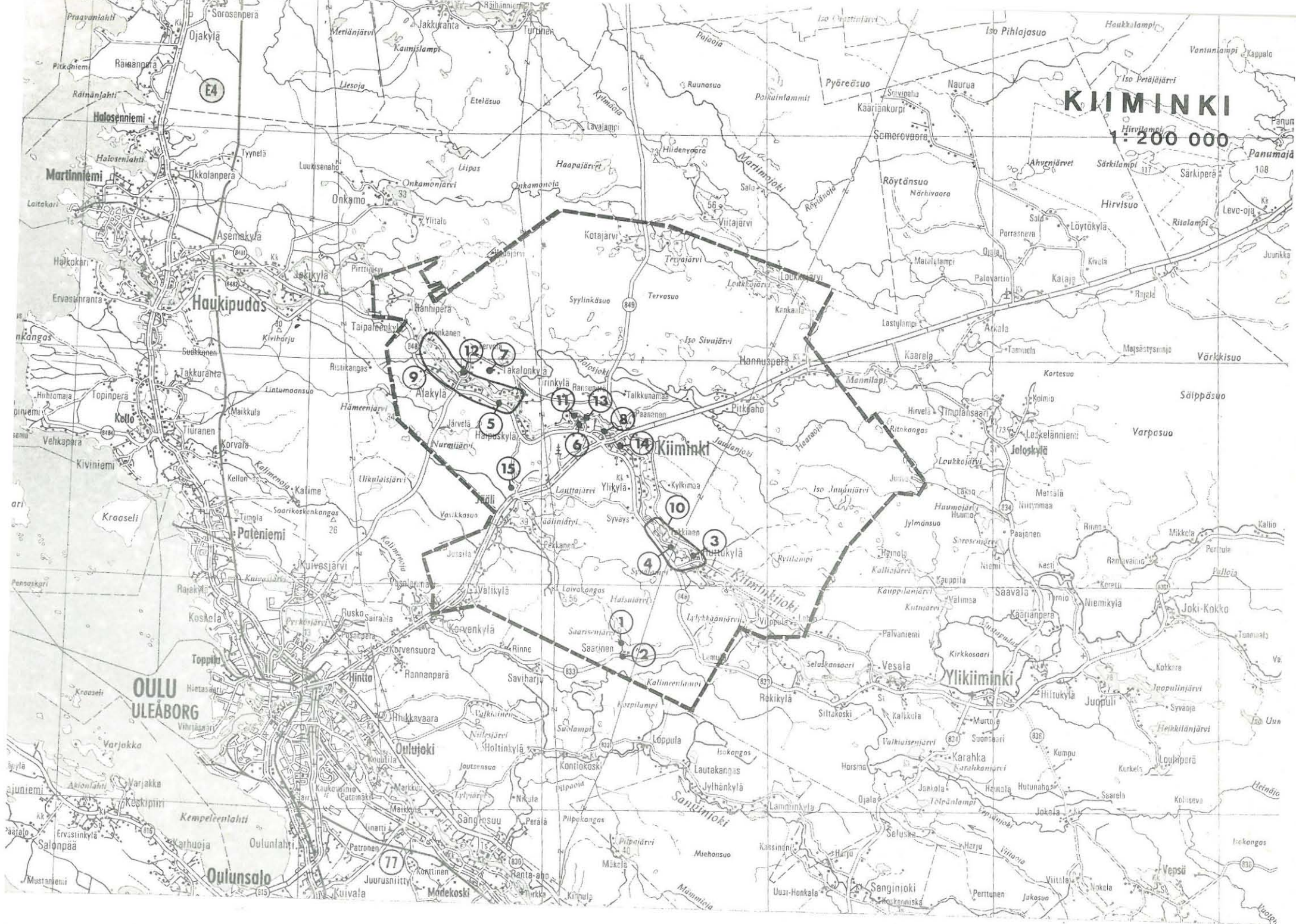
Vuonna 1970 korjattu pappilarakennus, jonka vanhin osa 1700-luvun loppupuolelta. Pappilaa on rakennettu myös 1860-luvulla. B

15. Jäälin hautausmaa, Jäälinkylä H

Huonokuntoinen, v. 1890 vihitty hautausmaa, johon hautaaminen on lopetettu. A

16. Linnasuon piilopirtti, Linnasaari H

Ison vihan aikainen raunioitunut piilopirtti. B





1 Saarinen



13 Kiimingin kirkko



12 Pärehöylä



14 Pappila

KUIVANIEMI

1. Yli-Kauppi, Pohjoisranta

R, M

Asuinrakennus 1840-luvulta peräisin oleva, vaaleaksi maalattu talonpoikaisrakennus, jonka ikkuna-aukot on muutettu 1910-luvulla. Vanhemmasta päärakennuksesta on osa purettu.

C

Pihapiiriin johtaa vanhojen punamultaisten aittojen reu-
nustama raitti.

A

2. Rajala, Pohjoisranta

R, M

Päärakennus, navetta ja ulkorakennus muodostavat piha-
piirin, jonka halki kulkee kylätie. Päärakennus on ko-
mea, Heikki Akseli Kehuksen 1870-luvulla rakentama kak-
sikerroksinen asuintalo, jossa kaksikerroksinen kuisti.
Rakennuksesta on purettu toinen puoli vuonna 1966, mikä
tekee rakennuksen suhteettoman näköiseksi.

B

3. Miettunen, Pohjoisranta

R, H, MK

Perimätiedon mukaan vanha kappelin paikka. Asuinraken-
nukset 1900-luvun alusta. Kuivaneen jokiuoman törmällä
ryhmä aittoja ja vajoja vanhan reitin varrella. Tilan
kohdalla Kuivajokirannassa kalasetama verkkovajoineen.

A

4. Halttu, Pohjoisranta

R, M

Omistaa Esko Halttu. Saman suvun hallussa 1700-luvun
alusta lähtien. Kunnossapidettyjä vanhoja rakennuksia
1800-luvulta: päärakennus ja kaksi aittaa. Rakennukset
muodostavat lähes suljetun pihapiirin, jonka halkaisee
kylätie.

A

5. Haltun kesänavetta ja aitta, Jokikylä

R

Sanaskosken jyrkällä rantatörmällä sijaitseva maatila,
jonka aitta 1800-luvun puolesta välistä ja kesänavetta
1920-luvulta. Kesänavetta on aikaisemmin ollut lammäs-
suojana.

A

6. Särkiahon navetta, Särkijärvi

R

Liuskekivistä vuonna 1885 rakennettu malkakattoinen koo-
kas navetta, joka ei enää ole käytössä. Rakennusryhmään
kuuluu harmaita aittarakennuksia, joista yksi kaksiosai-
nen.

A

7. Koivuniemen asuinrakennukset, Koivuniemi

R, M, MK

Yhtenäinen, kunnossa pidetty pihapiiri rakennuksineen:
kaksi asuinrakennusta, joista toisessa on ollut meijeri,
aittoja ja varastoja sekä navetta. Meijerin toiminta
on lopetettu vuonna 1910. Asuinrakennukset ovat 1800-
luvun jälkipuolelta tai puolesta välistä, nyt erittäin
hyvässä kunnossa. Koivuniemi sijaitsee kauniilla pai-
kalla Kuivajoen mutkassa.

A

8. Veskan asuinrakennus, Veska

H, R, MK

Vuonna 1890 rakennettu asuinrakennus on toiminut jääkä-
reiden majapaikkana vv. 1916-1917.

C

Paikalla on jääkäreiden suojelijoiden muistomerkki.

Kuivajoen varressa on Veskan kohdalla 4 000 vuotta van-
hoja asuinpaikkoja, joista todisteena 1960-luvulla teh-
dyt nuotiopaikkalöydöt.

D

Alueelta löydettyjä esineitä on Kansallismuseossa ja
Kuivaniemen Kotiseutumuseossa.

9. Ellilä, Kuivaniemi kk

R, MK

Tontilla on punaisen talonpoikaistyyllisen asuinrakennuksen lisäksi vanhempi kaksikerroksinen aitta- ja asuinrakennus, jossa ei ole muureja ja uuneja. Se on siirretty paikalle vuonna 1833. Rakennus on harmaa, hirsipintainen. Ikkunat ovat Nybyn lasia, katto on juuri korjattu. Alueella on kaksi punamullalla maalattua aittaa. Ellilä on vanhimpia asuinalueita Kuivaniemellä, mahdollisesti ensimmäinen talonpaikka. Tila on mersnranalla Kuivajokisuistossa, josta avautuu kaunis näköala. Paikalta on löydetty englantilaisten tykinkuulia vuodelta 1855, ks. kohde n:o 23.

Ellilästä jonkun matkan päässä on toinen vanha ja yhtenäinen rakennusryhmä, joka on myös nimeltään Ellilä. C

10. Pohjoisranta

MK, R, M

Talouskaskusten ryhmä, joka yhdessä joen ja sen rannoilla eläkeajan viljelysmaiden kanssa muodostaa eheän maisemallisen kokonaisuuden. Tilat ovat Kuivaniemen vanhimpia, mm. Miettusen suku on ollut Pohjoisrannalla vuodesta 1662. Kalastus on tilojen toinen tulonlähde, Kuivajoen suu muodostaa hyvän sataman. Verkkovajat ja vene-suojat ovat jokirannalle tunnusomaisia rakennusryhmiä. Uudisrakentaminen on yleistä, lähes jokaisessa talossa on uusi rakennus, usein kuitenkin irti vanhasta pihapiiristä, joka usein on hyvin säilynyt. Oman erityisluonteensa paikalle antaa tie, joka kulkee kartanon keskeltä erottaen navetan tai vajan muusta kartanosta. Alueella on vanhan kulttuurimaiseman laima. C

11. Ahmonen

MK, H, R

Tyypillinen Kuivajokimaisema, jossa luonnontilainen joki ja turmelemattomat rannat peltotilkkuihin ja rakennuksiin ovat osia maisemallisesta kokonaisuudesta.

Alueeseen kuuluu Ahmonen tilan autiot ja huonokuntoiset rakennukset; asuinrakennuksessa vuosisiluku 1849. Ahmonen on ollut mm. jääkärien etappipaikka. C

12. Oijärven rantojen viljelysmaisema, Lalli MK, H, R

Vanha asuinpaikka, jossa talot sijaitsevat järven rannassa laajojen viljelysmaiden keskellä. Rantatöyrästä reunustavat istutetut puut. C

13. Hammeslääkärin talo, Kuivaniemen asemakylä R

Kunnan omistuksessa oleva hyväkuntoinen, entinen rautatieasema, joka on ollut myös posti. Jalopuita kasvava puisto. C

14. Suukosken mylly, Pohjoisranta

M, H, R

Vuonna 1918 rakennettu alunperin Mylly- ja Sahaosuuskunnan omistama mylly Kuivajoen suulla. Myllykanava patoitteineen ja itse rakennus muodostavat yhtenäisen pienen teollisuusmiljöön. Laitos on hyväkuntoinen ja edelleen käytössä. C

15. Soivuoren mylly, Jokela, Oijärvi

H

Paikalla ollut 4 myllyä, joista nykyinen rakennettu 1922. Hyväkuntoinen, toiminnassa oleva mylly, jonka yhteydessä toimii pieni saha. Mylly on kunnostettu 25 vuotta sitten säilyttäen suuret myllykivet puisine rattaistoinen. C

16. Patosaaren saha ja mylly, Kuivaniemen Asemakylä H, R

Paikalla ollut 3 sahaa, joista järjestyksessä toinen on ollut merkittävin yritys Kuivaniemellä 1800-luvulla. Se siirrettiin 1853 Hirvosaareen, jossa se oli toiminut vv.

1840-1852. Viimeisin saha perustettiin 1918, sen toiminta lakkasi 1953. Nykyisin paikalla on enää jäänteitä vanhasta sahasta sekä hyväkuntoiset asuinrakennukset. Kaksikerroksinen konttorirakennus on siirretty Ouluun. Nykyinen asuinrakennus on 100 vuoden takainen entinen konttorirakennus. Tontilla on suuri luonnonkivistä muurattu vanha kellari, joka ilmeisesti on toisen sahan ajoilta. Patosaarella on toiminut Kuivaniemen sähkölaitos. Joki on Patosaaren kohdalla ollut padottuna useasta kohden, nykyisin se on mataloitunut ja muodostanut pieniä saarekkeitä. C

17. Seppälän tervahaudan pohja, Särkijärvi H

Viimeinen Kuivaniemellä käytössä ollut tervahauta. Mat-
sittynyt. B

18. Kattilankosken tervahaudat ja Korkeakangas H, MK

Kattilankoski on hiidenkirnuineen merkittävä luonnonympäristö, lisäksi alueella on tervahaudan pohjia. Läheinen Korkeakangas on entinen saksalaisten varikko, missä on nähtävissä v. 1944 kaivettujen juoksuautojen jäänteitä. C

19. Laukkupalon tukkikämpä H, R, M

Asuinkämpän, tallin, saunan sekä ulkorakennuksen käsittävä piha. Rakennukset ovat hirrestä, kooltaan suuria. Asuinkämpän katto osittain sortunut, lattia kellistunut. Sauna käyttökelpoinen. B

20. Oijärven säännöstelypato, Krupala H

Hannu Särkisha rakennutti 1920-luvulla jauhopalkalla Oijärveen kanavaa saadakseen lisää viljelysmaata. Kanava

rakennettiin loppuun 1960-luvulla säännöstelypatoineen samalle paikalle. C

21. Kirkko R

Ernest Bernhar Lohrmann suunnitteli kirkon v. 1852. Kirkko rakennettiin vuonna 1874. Se on yksilaivainen, puinen, harjakattoinen rakennus, jonka katolla on kello-
tapuli. Pihamaata ympäröi luonnonkivimuuri. Alttaritaulu on kuivaniemeläisen Iivari Haltun tekemä jäljennös: "Jeesus asettaa myrskyn". Kirkon satavuotisjuhlaa varten tehtiin pihamaan sekä rakennuksen korjaustyöt. A

22. Vanha hautausmaa ja kirkon paikka, Kuivaniemi H

Vanha kirkko on ollut rakennettu vuonna 1672. Hautausmaahan on haudattu 20 kuivaniemeläistä pappia. Alueella on kotiseutuyhdistyksen toimesta pystytetty vuonna 1972 muistomerkki. A

23. Vanha pappila R

Vuonna 1901 rakennettu suurikokoinen rakennus, joka on muutattu seurakuntataloksi v. 1976. Rakennus on toiminut myös mm. kansanopiston aputiloina. B

24. Vätunginnokan muistomerkki H

Englantilaisten sotilaiden vuonna 1855 tapahtuneen maihinnoisuuden kukistamisen kunniaksi pystytetty muistomerkki. A

25. Myllykankaan seisakkeen rakennukset R, H

Ennallaan säilynyt, v. 1903 rakennettu ratavartijan mökki ulkorakennuksineen. A

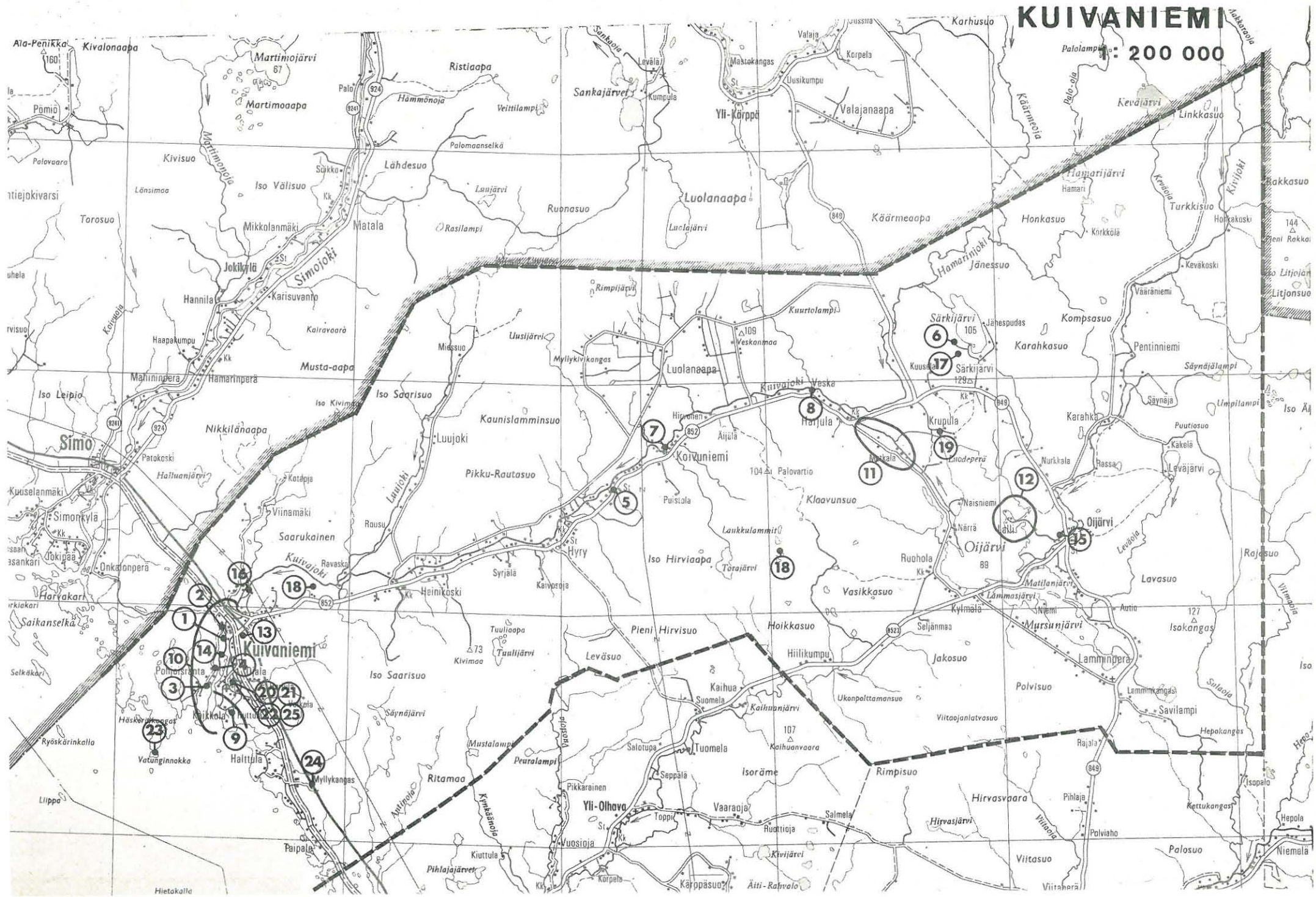
26. Kotiseutumuseo, Kuivaniemi kk

Melko huonokuntoinen vanha torppa, jonka toisessa päässä on 1910-luvulla toiminut osuuskauppa. Emäntä Hilma Miettunen perusti rakennukseen Kotiseutumuseon vuonna 1950.

B

KUIVANIEMI

1: 200 000





5 Haltun kesänavetta



6 Särkiahon navetta



9 Ellilä

KUUSAMO

1. Raatesalmen tila, Puutteenkylä R, MK

Rakennukset ovat ränsistymässä, varsinkin ulkorakennukset ovat huonokuntoisia. Tilalla toimii kunnalliskoti, jonka uusi päärakennus on vanhoista rakennuksista hieman sivummalla.

Viljelysmaisema.

B

C

2. Siikaluoman talot, Kantoniemi R, M, MK

Hyväkuntoiset 1920-30 -luvulla rakennetut asuinrakennukset. Ks. kohde n:o 10.

B

3. Konttinen, Kuolion kylä R

Hyväkuntoinen päärakennus on 1920-luvulta. Rakennusryhmään kuuluu useita hyväkuntoisia talousrakennuksia.

B

4. Seppälä, Käsmän kylä R, H, MK

Kohtalaisessa kunnossa oleva päärakennus on toistasataavuotias, talli ja riihi on siirretty paikalle 70 v. sitten. Aitta ja sauna on kunnostettu. Talossa on runsaasti esineistöä.

B

5. Kurvinen, Vaaraperä R, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus. Maisema, ks. kohde n:o 17.

C

6. Päiväniemi, Irninjärvi R, M, MK

Hyväkuntoiset päärakennus ja useita talousrakennuksia. Talo on kesäisin asuttu ja sen pellot ovat viljelyksessä.

B

7. Ahoniemi, Kerojärvi R, MK

Kohtalaisen kuntoiset asuinrakennus ja talousrakennukset. Talo on nyt autiona.

C

8. Latvala, Poussu R

Rakennusryhmä, joka sisältää perinteistä talonpoikaisrakentamista.

C

9. Kaikkonen, Kurkijärvi R, MK

Tilan rakennuksiin kuuluu huonokuntoinen vanha päärakennus ja useita talousrakennuksia.

B

Yhtenäinen, Koillismaalle ominainen viljelysmaisema.

C

10. Penttilä, Vähäjärvi R, M

Vuosisadan vaihteessa rakennettu taloryhmä, jonka kunto on kohtalainen.

B

11. Kantoniemi MK, R

Useita hyvin säilyneitä pää- ja talousrakennuksia viljelysmaisemassa. Ks. myös kohde n:o 2.

C

12. Heikkilä MK

Viljelysmaisema.

C

13. Hukkanen MK

Viljelysmaisema.

C

14. Purnuvaara MK, R

Tyypillinen koillismaalainen kylämaisema.

C

Useita rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia, joista useimpien kunto on huono. B

15. Pulkkanen MK

Kylän merkittävimmät talonpoikausrakennukset on siirretty museoon. Viljelysmaisema. C

16. Penttilänvaara MK

Viljelysmaisema. C

17. Vaaraperä MK, R

Viljelysmaisema. Perinteistä rakennuskantaa, ks. kohde n:o 5. C

18. Kuusela, Lehdentausta, Kuusamo kk R

Päärakennus on yli satavuotias. Tilan rakennukset ovat ainoat sodalta säästyneet rakennukset Kuusamon kirkonkylällä. Rakennukset ovat suhteellisen hyväkuntoisia. Talo on nykyisin asumaton. C

19. Soivion koulu R

Seurakunnan omistama entinen koulutalo, joka on kunnostettu leirikeskukseksi. C

20. Kitkanhaaran porokämpä H, R

N. v. 1950 rakennettu porokämpä Kitkanjoen etelärannalla kilometrin verran rajavyöhykkeeltä. Kämpän seinät on sammalein tilkitty. Kämpä on korjattu kesällä 1973 ja se on varsin hyväkuntoinen. A

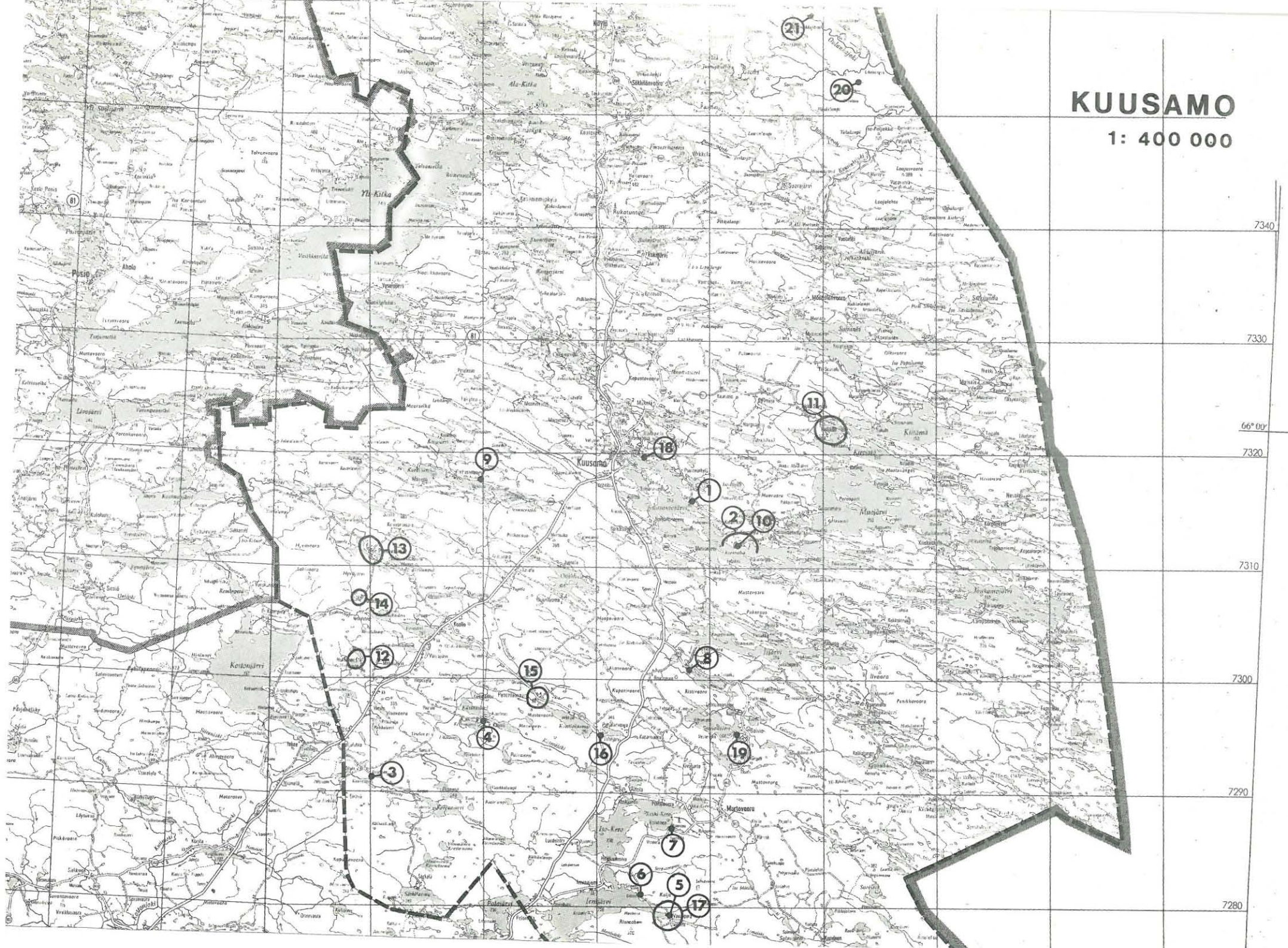
21. Honkamutkan poroaita, Oulankajoki H

Poroaita on peräisin 1920-30 -luvulta. Alueella olevat

talli- ja kämppärakennukset ovat huonokuntoiset: katot ovat romahtaneet talvella 1974. Kuusamon Yhteismetsän hakkuut muuttaneet luonnonympäristöä. B

KUUSAMO

1: 400 000







2 Siikaluoma



20 Kitkanhaaran porokämppä



3 Konttinen



21 Honkamutkan poroaita

KÄRSÄMÄKI

1. Korkatti ja Pietikäinen, Kärsämäki kk R, M

Rakennusryhmä, johon kuuluu luhtitali ja kaksi asuinrakennusta: pääosin viime vuosisadan asussa oleva hirsipintainen päärakennus (uusi kuisti, huopekatto) sekä ulkoa vuorattu, ilmeeltään vuosisadan vaihteen henkinen asuinrakennus (Korkatti). Ryhmään kuuluu lisäksi ulkorakennuksia, mm. kammiaitta. Pietikäisen talo on toiminut kieverina ja käräjätalona.

A

Vanhon rakennuksen viereen tehty uusi vaalea tasakattoinen asuinrakennus vähentää ryhmän miljööarvoa.

B

2. Konttila, Kärsämäki kk R

Hyväkuntoinen, n. v. 1850 rakennettu asuinrakennus ja puoji taajaman laidalla viljelysten keskellä. Lähellä muutakin perinteistä rakennuskantaa, mm. vilja-aitta. Talo on toiminut kieverina.

A

3. Harju, Kärsämäki kk R

Kaksi perinteistä maaseudun asuinrakennusta, joista toinen on peruskorjattu.

C

4. Kananen, Kärsämäki kk R

Perinteistä rakentamista edustavat asuinrakennus ja aitat.

C

5. Mikkola, Venetpalo R, MK

Talousskeskus, jossa on n. 60 vuotta vanha hyväkuntoinen hirsipintainen päärakennus sekä oletettavasti samanikäiset ulkorakennukset, olleet kieveritalo. Kumpuileva Pyhäjokivarren viljelysmaisema (kohde n:o 12).

C

6. Lystilä, Venetpalo

R, MK

Kaksikerroksinen, v. 1920 rakennettu suuri päärakennus, jossa on koristeelliset ikkunat ja joka on vuorattu ulkoa pystylaudoituksella n. 30 vuotta sitten. Pihapiiriin kuuluu lisäksi ilmeisesti päärakennuksen ikäinen suuri mansardikattoinen navetta ja kaksikerroksinen puoji, jonka katolla on vellikello. Talo on ollut kieveritalona. Viljelysmaisema, ks. (kohde n:o 12).

C

7. Palolan riihi, Venetpalo H

Käyttökuntoinen pieni riihi, johon liittyy varastorakennuksia. Viljelysmaisema, ks. kohde n:o 12.

C

8. Hartikaisen navetat, Venetpalo H, R

Lähekkäisiin talousskeskuksiin 1930-luvun alussa Hypoteekkipankin lainojen turvin rakennetut kaksi korkeaa, silloisten lainasäännösten mukaisilla tyyppipiirustuksilla rakennettua navettaa.

C

9. Juhola, Sydänmaankylä R

Suuri perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus, joka on vastikään korjattu.

C

10. Haarala, Porkkala R

Suuren pirtin sisältävä n. 100-vuotias asuinrakennus. Maisema, ks. kohde n:o 17.

C

11. Mäenpää, Pyrrönperä R

Talousskeskus, johon kuuluu oletettavasti 1800-luvun lopulla tehty asuinrakennus (suuri pirtti) sekä kolmiosaiset puoji ja kammillinen entinen hollitalli, johon on liitetty uusi navetta.

C

12. Kahelinin aitta, Pyrrönperä R

Pieni kammillinen hirsiselle jalustalle salvettu aitta A

13. Vesilän luhti, Saviselkä R

Yksiosainen luhti, jossa on taidokkaita puuleikkauksia konsoleissa, alahirsien päissä ja pienen luhtikäytävääu-
kon pylväissä. Luhdin yläkerran oven pielet ja kamana
on veistetty kaareviksi, alakerran ovi on uusittu. Luh-
dissa on käytävän seinään kaiverrettuna 17 p. 1782 sekä
1711. Rakennuksen katto on uusittu äskettäin. B
Luhtiin kuulunut tallicsa on tilan jaon yhteydessä siir-
retty Kettulan tilalle ja siellä myöhemmin purettu.

14. Hevosenkankä, Kärämäki kk H

Uutualla v. 1942 talkoolla puhdetöinä tehty rakennus, jo-
ka on tuotu hirsinä Kärämäkelle, koottu uudelleen ja ra-
pattu ulkopuolelta n. 10 vuotta sitten.
Talon nimi johtuu tekopaikan, sodanaikaisen puolustusloh-
kon nimestä. C

15. Venetpalo MK, R

Pyhäjokiverren viljelysmaisema, jossa pieniltä mäiltä
avautuu näköala jokilaaksoon. Kokonaisuudelle antavat
rakennushistoriallista merkittävyyttä mm. Mikkolan, Lys-
tilän ja Palolan rakennukset (kohteet n:o 5-7), koulu
(kohde n:o 19) ja nuorisosaunan talo (kohde n:o 20). C

16. Alaranta MK

Jokivarsimaisema kirkonkylän alapuolella. Pyhäjoen ja
rantaviljelysten lisäksi maisemaa muovaavat väljästi si-
joittuneet talouskeskukset sekä paikoin rantapuusto ku-
ten vanhalla hautausmaalla (kohde n:o 26) ja Raatissa
(kohde n:o 27). C

17. Porkkala MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävien talouskeskusten
ympärillä leviävä viljelysmaisema. Ks. kohteet n:o 10
ja 23.

18. Aution tuulimylly, Saviselkä H

Kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly. C

19. Kuoppalan kauppatalo, Saviselkä R

Suuri hirsinen, mansardikattoinen rakennus, jossa on toi-
minut kauppa. C

20. Halonen, Kärämäki kk H, R

Toimiva mylly, jossa on ollut myös saha ja sarkatamppi.
Lähellä sijaitsee taitekattoinen asuinrakennus. C

21. Vanha kunnantalo, Kärämäki kk H, R

Suuri kaksikerroksinen, vuosisadan alkupuolen tyylipiir-
teitä sisältävä rakennus, jota on korotettu 1920-30 -lu-
vun vaihteessa ja joka on toiminut mm. käräjäsalona,
postina ja kunnantalona, alakouluna ja säästöpankin kont-
torina. Nyt rakennus on asuin- ja varastokäytössä. C

22. Venetpalon koulun vanha rakennus R

Pieni klassishekinen koulurakennus, korjattu (mm. palti-
katto). C

23. Koulu, Porkkala H, R

Vuonna 1902 rakennetut koulu ja piharakennus. C

24. Nuorisoseuran talo, Venetpalo H, R

Vuosisadan alussa rakennettu, nyt heikohkokuntoinen seurantal.

25. Käsämän kirkko ja tapuli R

Puinen empirekirkko on rakennettu 1842 Suomen Intendentinkonttorin piirustusten (vuodelta 1828/C.L. Engel) mukaan. Kirkko on yksityiskohdiltaan uusklassillinen, pohjaratkaisultaan lähes tasavartinen ristikirkko, jonka keskuksessa katolla on pieni kupupäätteinen torni. Kaksinivelinen kupupäätteinen puutapuli on rakennettu v. 1842 Intendentinkonttorin piirustusten (vuodelta 1841/E.B. Lohrmann) mukaan.

Tapulia ja kirkkoa yhdistää aidan reunustama, koivurivien välissä kulkeva käytävä, joka on harmaakivisen korokkeen päällä. A

26. Vanha kirkon paikka ja hautausmaa, Käsämäki kk H, MK

Alue ja sille menevä tie sijaitsevat joen varrella vanhojen puiden siimeksessä. Paikalla on sijainnut seurakunnan ensimmäinen, v. 1765 rakennettu pieni puukirkko (muistomerkki) sekä siitä joen puolella tapuli. A

Alarannan maisema, ks. kohde n:o 16. C

27. Raatti, Käsämäki kk R, M, MK

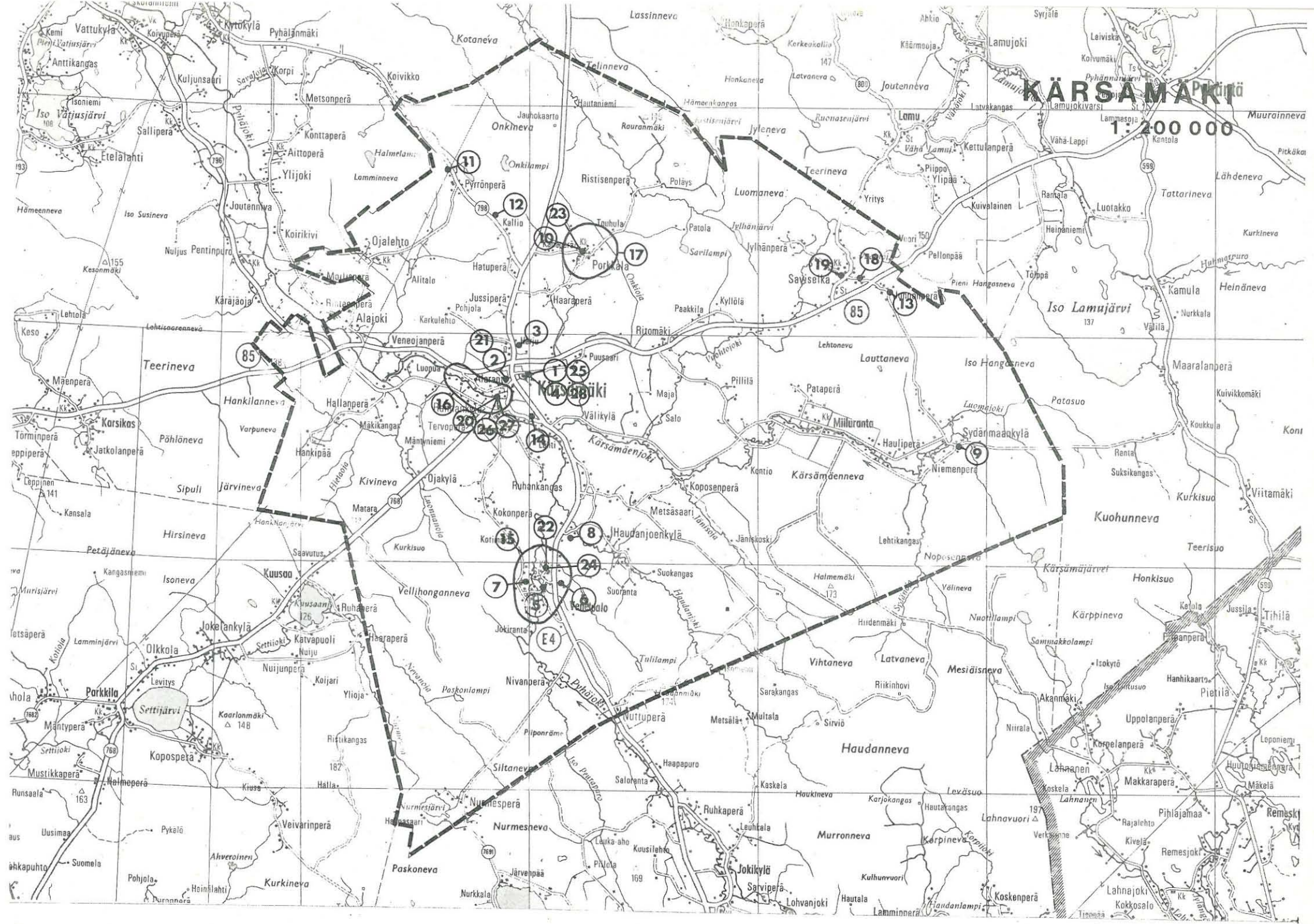
Pieni, oletettavasti viime vuosisadan lopulla rakennettu lukkarinpuustellin asuinrakennus, jota puut ympäröivät. Rakennuksen paikalle johtaa kuusikuja. Maisema, ks. kohde n:o 16.

28. Kotiseutumuseo, Käsämäki kk R

Museona palveleva suurehko, oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu entinen jyvämakasiini. A

KÄRSÄMÄKI

1:200 000

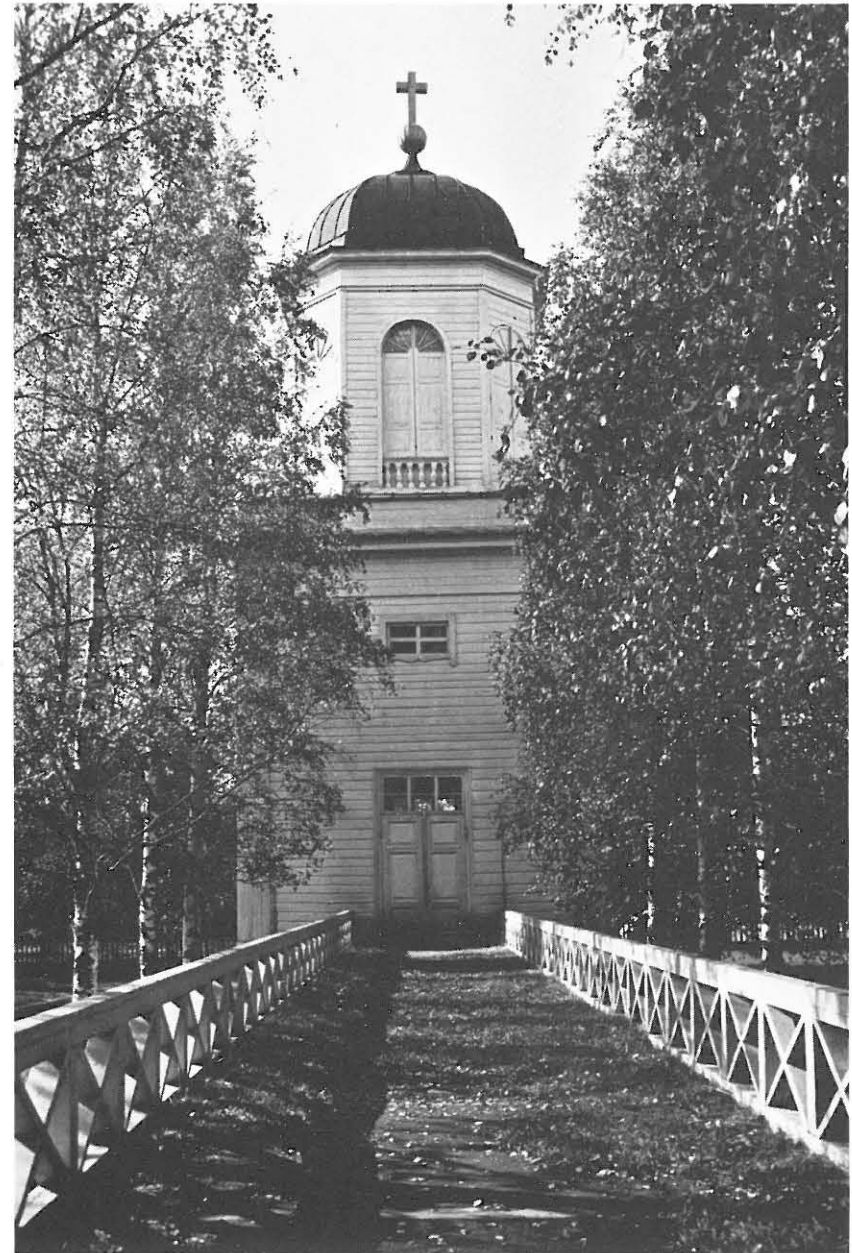




6 Lystilä



16 Alaranta



25 Kärsämäen tapuli

LIMINKA

1. Pehkonen, Alatemmes

R, H, M, MK

Temmesjokivarressa sijaitseva talouskeskus, jossa rakennukset sulkevat pihapiirin kolmelta sivulta. Joen suuntaisena suuri kaksikerroksinen, läpiajettava aittarakennus, jolle talolle johtava tie tulee joen yli pientä siltaa myöten. Aitan sekä hirsisen tallirakennuksen kunto heikkenemässä. Asuinrakennus on tiilestä, ullakko ja kattorakenteet puuta. Salissa rokokoohenkisiä seinämaalauksia 1700-luvun lopulta. Rakennuksen sisätiloja uudistettu. Talossa on toiminut myös kansakoulu. B
Rakennusryhmään kuuluu myös kaksi muuta aittaa. A
Ympäröivälle peltomaisemalle antaa ilmettä jokitörmien tuuhea puusto. C
Ryhmän ulkonäön säilyttämisestä tehty sopimus Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa ennen museon siirtymistä Oulun kaupungin laitokseksi.

2. Punttala, Alatemmes

R, M

Rakennusryhmään kuuluu v. 1885 rakennettu kaksikerroksinen tiilinen (tiilet on tehty rakennuspaikalla) pääarakennus, jossa myöhemmin tehty uudistustöitä (mm. pieni lisäsiipi ja kuisti). Entistä umpikartanoa reunustavat nyt lisäksi asuinrakennusta vastapäätä oleva navetta vuodelta 1723, näiden välillä E4-tien puolella puistikko ja kaksikerroksinen vilja-aitta sekä ulkorakennus. Tähän kuuluvat entinen tallipää, aittaosa sekä asuinkäytössä oleva pää, joka on yhdistetty uudella välittävällä osalla asuinrakennukseen. Tuuliviirissä vuosiluku 1753. B
Pihapiirin läheisyydessä on suuri rauhoitettu mänty, muuta puustoa ja pieni aitta. A
Laakea viljelysmaisema. C

3. Pietilä, Alatemmes

R, M, MK

Maantienvarren rakennusryhmä, johon kuuluvat E4-tien itäpuolella olevat kolmikerroksinen vilja-aitta, pikkuaitta sekä suhteellisen hyväkuntoinen tuulimylly. Tien länsipuolelle jää varsinainen talouskeskus: päärakennus, jonka ullakolla maalattuina vuosiluvut 1862 ja 1863, Temmesjoen törmältä siirretty vanhempi pirttirakennus ja ulkorakennuksia; ympärillä puita. A
Peltomaisema. C

4. Pyhtisen luhti ja aitat, Alatemmes

R

Suuri hyväkuntoinen luhtirakennus, joka ainakin osittain lienee vuodelta 1785. Rakennus on siirretty ja kengitetty. Kaksi kaksikerroksista aittaa. A

5. Ojanperän luhti, Liminka

R

Hyväkuntoinen vanha luhtirakennus. A

6. Puodinmäki, Liminka kk

R, M, MK

Rakennusalueeltaan yhtenäinen 1800-luvun alkupuolella syntynyt pihapiiri. Rakennukset sijaitsevat kirkonkylän pohjoispuoliselta pelto- ja niittyalueelta kohoavalla, puustoa kasvavalla kumpareella. Pihan vastakkaisilla puolilla sijaitsevat 1800-luvun asussa oleva päärakennus sekä ulkorakennus, johon kuuluu osa ns. pikkupuolesta (tulipalossa osittain tuhoutunut asuinrakennus). Pihapiirissä ovat lisäksi aitta ja navetta, jonka päädys on vuosiluku 1811. Sivummalla sijaitsee pikkuaitta, jossa vuosiluku 1816. A

7. Ranta-Hirvelä, Liminka kk

R

Asuinrakennus vuodelta 1923, aittoja oletettavasti 1800-

luvulta (nyt ulkovuoraus laudoista). A
Sijainti ja ympäristö kuten kohteen n:o 6.

8. Hirvelä ja Mäki-Hirvelä, Liminka kk R

Talousskousryhmä Ranta-Hirvelän viereisellä kumpareella. Hirvelän päärakennuksen arvellaan olevan vuodelta 1871; entinen umpikartano, jossa läpiajettava luhti. Rakennus on nyt muutettu ja huonokuntoinen. Mäki-Hirvelässä (Limingan vanhin sukutila, vuodesta 1591) vanha asuinrakennus sekä kolmen aitan ryhmä. Asuinrakennusten korjauksissa tehty mm. ikkunamuutoksia. B

9. Matturi, Rantakylä R, M, MK

Pääsin perinteisessä asussaan säilytetty pihapiiri (Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi), johon kuuluvat pystylaudoituksella vuorattu asuinrakennus, ulkorakennus, jossa "peritiholvi", aittarakennus sekä navetta. Ryhmään kuuluu useita erillisiä aittoja: suurempi jyvät ja jaloitteita vuodelta 1762, ruoka-aitta, pienempi jyvät-aitta sekä vaateaitta ja nukkuma-aitta. B
Rakennukset sijaitsevat metsän laidalla Rantakylän laajan viljelysmaisan etelälaidalla. C

10. Pleisula, Ylä-Jutila ja Ala-Jutila, R, H, M, MK
Rantakylä

Kolmen talousskousryhmä viljelysten keskeisellä saarekkeella. Perinteisen rakennuskannan (aittoja, asuinrakennuksia) muodostamia pihapiirejä. Pleisula on ollut keppäläisen pappilana ja koulutalona. Lähellä Riivarin talo, jossa on tuulimylly. B
Viljelysmaisa. C

11. Riitun mökki, Rantakylä H

Hirsinen, yksikerroksinen pieni asuinrakennus sekä vanhoja ulkorakennuksia. C

12. Virkkulanmäki R, M, MK

Perinteisen maaseuturakentamisen muovaama talokokonaisuus, jossa miljööltään laadukkaita pihapiirejä ja kujanteita. Rakennusryhmä sijaitsee keskeisesti puustoa kasvavalla mäellä Rantakylän-Virkkulan viljelysaukealla. B

13. Matinmäen torpat, Virkkula H, R, MK

Pienimuotoista maaseuturakentamista edustavien, väljästi metsänreunan tuntumaan sijoittuneiden rakennusten vyöhyke Virkkulan peltoaukean länsilaidalla välillä Kukala-Rintilä. Osa taloista on entisiä torppia; talot ovat nyt mm. kesäasuntoina. C

14. Yli- ja Ala-Elsilä, Alatemmes R, M, MK

Temmesjoen rantapuuston ympäröimä talousskousryhmä, joka sisältää runsaasti talonpoikaista rakennuskantaa. Yli-Elsilän rakennukset ovat merkittävä kokonaisuus: talossa on säilytetty ehyenä 1800-luvun leimaa kantava suuren pohjois-pohjalaisen maalaistalon pihapiiri. Päärakennus on yli satavuotias, ja sen ulkovuoraus on vuodelta 1911. Toinen asuinrakennus on 1800-luvun lopulta. Rakennuksen päässä on aittaosa. Tätä vastapäätä pihan toisella puolella sijaitsee samansuuntaisena aittarakennus, jonka keskiossa on rakennettu salvomalla yhteen kolme kaksikerroksista aittaa, joista yksi on kammiaitta. Päärakennuksen puoleinen osa on entinen savupiirtti vuodelta 1801. Pihan päärakennuksen vastaisella sivulla on kokonaisuuteen sopiva uudempi navettarakennus. A
Myös Ala-Elsilä sekä lähitaloissa perinteisiä maaseuturakennuksia. Peltomaisema. C

15. Limingan ranta

M, R, H, MK

Liminganjoen varteen sijoittuva kylän vanha keskusta ja alemman jokivarren viljelykset.

Keskusta-alue: Talouskeskuksien, taajamarakennusten, tien, jokivarren ja puuston sekä ympäröivien peltöjen muodostama tiivis ja ehyt kokonaisuus välillä Kaite-ra-Sunila. Rakennuskanta on pääosin perinteistä ja se luo ympäristöinä korkealuokkaisia pihapiirejä sekä raittiosuusia, joissa jokiäyräiden runsas kasvillisuus ja pienet sillat ovat miljöön laatua nostavia elementtejä.

Raitti on taajamainen Sunilasta Foudilaan; miljöön rikkoo Kramsun ja peppilan välistä kulkeva uusi Lumijoen maantie, joka katkaisee vanhan, joen länsirantaa kulkevan tien myös liikenteellisesti. Raitin loppupäässä tulevat maisamakuvaan myös peltoaukeat tarkastelehteassa miljöötä "sisältä päin", raitilta, ja ylempään jokivarren tienoo yhtyy ympäröivään viljelysmaisemaan. C

Rakennuksista ja niiden historiasta mainittakoon

- Sunila, jonka päärakennus on oletettavasti n. 200 vuotta vanha suuri taajamarakennus, joka on toiminut mm. majatalona ja kauppana. Keisari Aleksanteri on vierailut talossa v. 1819; pääministeri Erik Sunilan sukutalo. Tilalla on harjoitettu myös maataloutta, kuten useissa raitinvarren taloissa tehdcään edelleenkin. B
- Lehtikangas: perinteinen maaseudun taajamarakennus. C
- Kotila: entinen maatalo, myöhemmin apteekki, uusittu asunnoksi. Puistomaisella pihalla vanha ulkorakennus, toisen kivijalka sekä aitta. A
- Kramsu: vanha autio asuinrakennus. C
- Peppila: keksikerrroksinen, vv. 1840-50 rakennettu empiratyylinen pappilarakennus; Pohjois-Pohjanmaan merkittävimpiä. A
- Härmälä: entinen virkatalo. C

- Rantajuustila: vanha kestikievari, jonka asuinrakennus ja pitkä ulkorakennus edustavat pihapiirissä parhaiten perinteistä rakentamista. A
- Maja: asuinrakennus, toiminut lastenkotina ("Lastenmaja"), ulkorakennus. C
- Koskela ja Kylmänen: pieniä perinteisiä taajamarakennuksia pihapiireineen. C
- Arvola: entinen kärkejä- ja kievaritalo. A
- Okkonen C
- "Kivikoulu": vuonna 1868 rakennettu Pohjois-Pohjanmaan ensimmäinen kansakoulurakennus. Rakennus on kunnostettu ja siinä toimii nyt taidemuseo (Vilho Lampi -museo) sekä Limingan taidekoulu. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi vanha kunnanpirtti. A
- Aappola ja kotiseutumuseo: paikalla on sijainnut Ojanperän talo. Nykyinen "muistokotina" säilytetävä rakennus on ollut opparalaulaja Abraham Ojanperän huvila. Vieressä on kotiseutumuseoksi muutettu entinen pitäjän lainajyvämakasiini. Aappola ja kotiseutumuseo yhdessä viereisen Vilho Lampi -museon kanssa muodostavat Pohjois-Pohjanmaalla ainalaatuksen museokokonaisuuden. A
- Kansanopisto: ensimmäinen suomenkielinen kansanopisto (perustettu v. 1892). Vuosisadan vaihteen leimaa kantavia koulurakennuksia. C
- Piipari C
- Poutala C
- Foudila: kahden pihapiirin muodostama, perinteistä rakentamista edustava ryhmä. Vanha päärakennus on ollut kärjätalona. Tilan historia juontunee myöshäiskeskialjalle (Pohjanmaan voudin talo). A
- Vuotila: vanhaa talonpoikaistrakentamista. A
- Matinlauri: huonokuntoinen, rakennuskannaltaan perinteinen talouskeskus, taidemaalari Vilho Lammen kotitalo. B
- Kaiteira: vanha sukutalo, talonpoikaista rakennuskantaa. C

- Vesilaitos: uusi matala rakennus, joka näkyvällä sijainnillaan rikkoo raitin yhtenäisyyden. B

16. Liminganjokivarsi välillä Rauhanyhdistys-Pyhtilä, Liminka kk MK, M, R

Väljähkosti rakennettu, pääosin asuinrakennuksia ja talouskeskuksia sisältävä vyöhyke, jonka runkona ovat viljelysten keskellä kulkevat joki ja rantatie. Muina miljöötekijöinä ovat sillat sekä jokivarren kasvillisuus ja pihapuut. Perinteiset maaseuturakentamista käsittävät mm. seuraavat rakennusryhmät:

- Kärppä (päärakennus, aitta)
- Härmä (päärakennus, vilja-aitta)
- Alatalo (päärakennus, vilja-aitta, ulkorakennus)
- Arvonolli (asuinrakennus)
- Repekkö (asuinrakennus, vilja-aitta)
- Jukola (vilja-aitta)
- Pyhtilä (mm. vilja-aitta), joka liittyy Hirvelän-Puodinmäen (kohteet n:o 5-7) "asuttujen saarien ketjuun, joka leimaa jokivarren alajuoksulla leviävää viljelysmaisemaa. Tärkeä rakennettu elementti maisemassa ovat ladot. Ympäristö on alavan, maan kohomisen muokkaaman viljelysmaiseman tyyppiesimerkki: pellot muuttuvat rantaa kohti edettäessä niityiksi, pensastoiksi ja pieniksi metsiköiksi sekä lopulta ruohikkoksi, rantaviivaltaan epäselsäksi merenrannaksi. C

17. Limingan Osuusmeijeri, Liminka kk R

Vuosisadan alun tyyliä kuvastava, v. 1916 valmistunut meijerirakennus. A

18. Tuulimylly, Shell-huoltamo H, R

Mylly ja huoltoasema muodostavat rakennuskannaltaan ja toiminnaltaan ristiriitaisen kokonaisuuden. B

19. Yli-Kestilän vesimylly, Värminkoski H, R, M

Limingan ainoa säilynyt, kunnoltaan sangen hyvä vesimylly. Vieressä aitta. A

20. Emäntäkoulu, Liminka kk R, M, H

Launosen havaintotilalle (,josta jäljellä vanha aitta) perustettu emäntäkoulu, jonka päärakennus on vuodelta 1929. Puistikko ja koivukuja. C

21. Kirkko ja tapuli, Liminka kk R

Suuri empiretyylinen ristikirkko, jonka keskuksessa torni (A.F. Granstedt, valm. v. 1826). Tapuli vuodelta 1733 (Grels Nordling). Vieressä vanha hautausmaa. A

22. Alakestilän puisto M

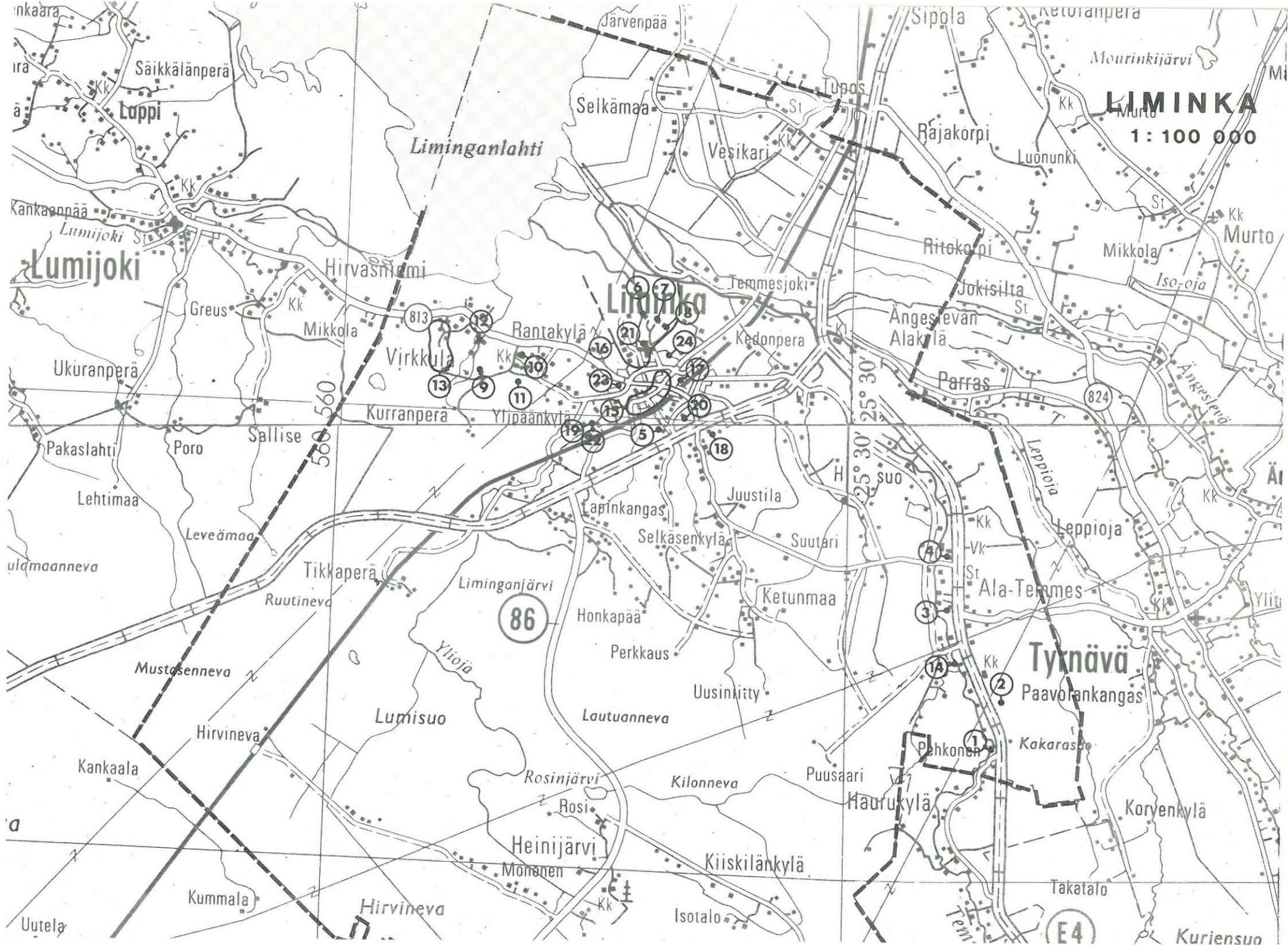
Liminganjoan saarille ja rantatörmille perustettu puisto, jossa on yli sata puu- ja pensaslajia. Puistolle ovat luonteenomaisia monipuolisen kasvillisuuden muodostamat pienet aukiot sekä useihin uomiin jakautunut Liminganjoki. C

23. Heiskari, Liminka kk H, R

Entinen kievaritalo, jonka pihapiirissä kaksi pääosin perinteisessä asussa säilynyttä asuinrakennusta. Päärakennuksessa on rikasmuotoinen kuistirakennelma. B

24. Linnukkapatsas, Liminka kk H

Linnukkamäelle pystytetty vv. 1589-92 hävitysten muistomerkki. A





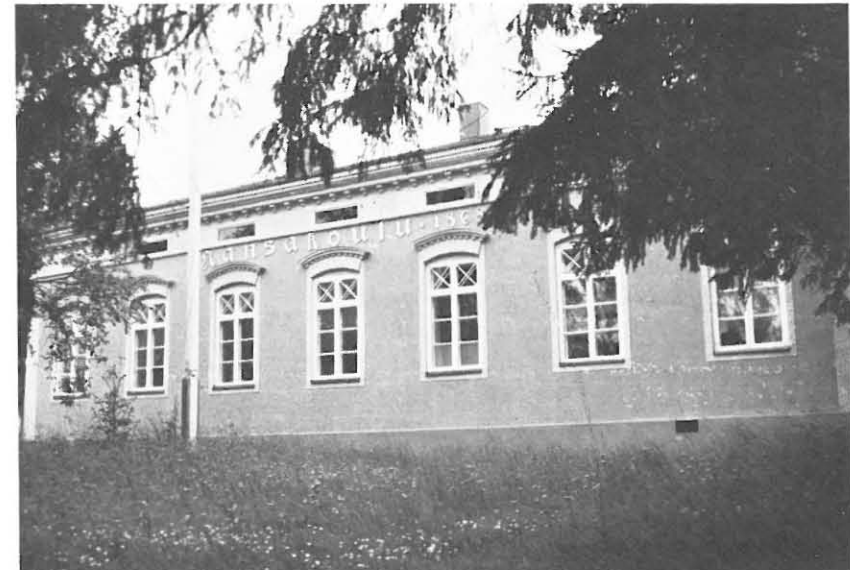
9 Matturi



15 Limingan ranta, pappila



10 Rantakylä (Riivari)



15 Limingan ranta, kivikoulu



15 Limingan ranta, kivikoulu



15 Limingan ranta, Aappola



21 Limingan kirkko

LUMIJOKI

1. Pääatalo, Hirvasniemi R, M
Pääosin esumiskäytössä oleva maalaistalo, jonka pihapiirissä 1800-luvun loppupuolen päärakennus sekä pihan muilla sivuilla ulkorakennukset. Yhden osana vanha heikohkokuntoinen asuinrakennus, jossa on hirsinen vanha puoli sekä seinän suuntaisista pölkyistä muurattu, ulkopuolelta vaakalaudoituksella vuorattu osa. Taloon johtaa maantieltä koivukuja, jonka varressa kaksikerroksinen viljaaitta. B
2. Knuutilan aitat, Hirvasniemi R
Kahden aitan ryhmä, nuoremmassa vuosiluvut 1807 ja MDCCVII. A
3. Seikkalan navetta, Hirvasniemi R
Yläosaaltaan hirsirakenteinen kivinavetta, jossa on hakattuna vuosiluku 1781. (Viereisellä tilalla vastaavan kaltainen Heinulan kivinavetta.)
4. Hammilän aitta, Ylipää R
Vanhalla talonpaikalla jäljellä oleva kaksikerroksinen suurehko patsasaitta. Rapistumassa. B
5. Särkioja, Alapää R, M
Huvileksi kunnostettu entinen talouskeskus. Tie vie yli pienen ojan ja sen rantapuuston läpi pihalle, jota reunustavat ulkorakennukset ja asuinrakennus. Sivummalla aittaryhmä. Rakennusten ulkoasu kunnostettu perinteiseen tukeutuen: seinien väritys punainen, listat valkoiset. Asuinrakennuksessa on nyt lautakatto, sisäkäynti ja sisätilat on uudistettu. C

6. Penttilä, Lapinkylä R, M, MK

Lapinkylän viljelysaukealla sijaitseva talouskeskus, jonka pihapiiriin kuuluvat perinteisessä asussaan olevat asuinrakennus (vuodelta 1867) ja ulkorakennukset: navetta, "puoti" sekä osittain asuinkäytössä oleva rakennus. Vierellä lisäksi aittoja (mm. vilja- ja ruoka-aitta), A sekä lähellä siivetön, kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly. B
Viljelysmaisema, ks. kohde n:o 11. C

7. Kauppi, Lapinkylä R, M, MK

Talouskeskus, jossa perinteistä rakennuskantaa: vanha asuinrakennus, lato- ja tallirakennus, navetta n. vuodelta 1915 sekä uusi, massaltaan vanhaan sopeutuva parikymmenvuotias asuinrakennus. Ryhmää jatkaa harmaiden ulkorakennusten rivi, johon kuuluu mm. kaksi kammiaittaa. A Rakennukset kuuluvat laajojen viljelysten ympäröimään, puuston elävöittämään rakennuskokonaisuuteen: Lapinkylän entinen kansakoulu, Petäjän talo (kohde n:o 8), Kauppi ja viereinen Pikku-Kauppi. C

8. Petäjä, Lapinkylä R, M, MK

"Umpikartano", jossa pihan sivuilla sijaitsevat perinteisestä muutettu (ikkunat), luultavasti 1600-luvun puolivälissä rakennettu päärakennus, mahdollisesti 1700-luvun lopulta peräisin oleva kivinavetta, osin asuntona palveleva sivurakennus sekä aittarakennus. Sen osana on luhti, joka on ollut läpiajettava. B
Alavalle Pohjois-Pohjanmaalle tyypillinen viljelysmaisema (ks. kohde n:o 11)

9. Jakkulan aitat, Lumijoki kk R

Kaksi suurehkoa 1800-luvun vilja-aittaa. A

10. Pieti, Lumijoki kk

R, M

Kahden perinteistä maaseuturakentamista edustavan asuinrakennuksen, joissa on tehty ikkunamuutoksia, toinen uusittu n. 20 vuotta sitten: ulkopuolella vaakavuoraus ja vaalea maali, toisen vaakavuoraus punainen, listat valkoiset), puodin ja vanhan navetan rajaama pihapiiri, jonka ulkopuolelle jää uusi navetta.

Talolle tulevan tien varressa useiden ulkorakennusten reunustama raitti: entinen paja (aukkomuutoksia) sivurakennuksella jatkettu kaksikerroksinen jyväaitta, pieni kammillinen aitta sekä pitkä pucjirakennus. Raitti- ja pihapiiret, vinttikaivo.

B

11. Mäkkylä, Lapinkylä

M, R, MK

Lapinkylän viljelysaukean eteläosassa puustoa kasvavalla maalla sijaitseva kuuden talouskeskuksen ryhmä, jossa pääosin perinteisasuinen rakennuskanta muodostaa pihapiirijä ja raitinpätkiä. Myös puustolla on osuutensa sekä miljöön tilanrajaajana että maisemakokonaisuudessa. C Rakennuksista mainittakoon:

- Marttila: osin huonokuntoiset ulkorakennukset toimivat raitin "porttina".
- Kaekinen: pihapiirissä perinteinen vaaleaksi maalattu asuinrakennus, ulkorakennuksia, puustoa ja kaksi pientä aittaa.
- Prokkola: avara piha, jonka laidoilla ulkorakennuksia ja kaksi asuinrakennusta: nuorempi oletettavasti 1800-luvun loppupuolella tehty sekä toinen, johon kuuluu talon ns. vanha puoli. Rakennus on uusittu (mm. ikkunat, kuisti, ulkopuolen levyverhous).
- Perttu: n. vuodelta 1910 olevat asuinrakennus ja ulkorakennus, jonka osana on näitä vanhempi pieni asuinrakennus.
- Merilä: kammiaitta. Talon navetta on raitin dominoinvin uusi rakennus.

- Taavittila: kolme pientä aittaa pihapiirin ulkopuolella. B

12. Lapinkylä

MK

Laaja tasainen maanviljelysmaisema, jonka keskellä sangen yhtenäisiä rakennusryhmiä (kohteet n:o 6-8, 11, 16, 17). C

13. Jokiparras, Lumijoki kk

MK, M, R, H

Lumijoen pohjoispuolta kulkeva tie, jonka varrelle on väljästi sijoittunut rakennuksia, pääosin talouskeskukset. Maisemakuvaan kuuluvat myös Lumijoki rantakasvustoineen, talojen luona oleva puusto, viljelykset (etenkin pohjoispuoliset laajat peltoaukeat) sekä taajaman rakennuksista huomattavimpana Lumijoen kirkko. Raitin tiheämmin rakennettu pääosa on tien 813 länsipuolella. Itäpuolella tie jatkuu Lumijoen rantaa viljelysten keskellä ja johtaa jokisuiston ruohikoille Liminganlahden rantaan. Täällä Lumijoen maisemaosuus yhtyy Limingan viljelysmaisemiin: Lumijoen puolella Hirvasniemen tienoo (mm. kohteet n:o 1 ja 2), Limingassa Virkkula ja Rantakylä (ks. ko. Limingan kohteet). C

Perinteistä rakennuskantaa on mm. seuraavissa taloissa:

- Kallisenaho: aittoja, C,
- Pottala, C,
- Ylilauri: asuinrakennus, jonka toinen pää vuodelta 1765, välisosan siihen yhdistämä toinen osa mahdollisesti vanhempi. Aitta vuodelta 1702 (oviaukkoa korotettu kahden hirren verran) sekä ulkorakennuksen osana oleva vuonna 1774 rakennettu luhti, jonka luhtikäytävä ja profilointi peitetty uudella lautajulkisivulla, B,
- Rahtula,
- Pappila: päärakennus vuodelta 1904, entisestä poikkeavat kuisti ja lisärakennus vuodelta 1966. Pihapiirissä on lisäksi aitta ja ulkorakennus, C,
- Risto: yhtenäinen pihapiiri, johon ulkorakennusten li-

säksi kuuluu yli satavuotias asuinrakennus. Pirtti on sisältä maalattu liituvärillä taitteista kattoa myöten; suuri uuni. Viereinen "pieni puoli" on päärakennusta vanhempi, A.

- Kansakoulun vanha päärakennus ja entinen alakoulu. Ks. kohde n:o 21, B.

14. Kleimo, Lumijoki kk R, H, M

Suorakaiteen muotoinen piha, jonka vastakkaisilla sivuilla perinteinen puojirakennus ja osittain uusittu asuinrakennus sekä uusi navetta ja autotallilla jatkettuluhti. B Tie Lumijokitörmältä on aiemmin tullut talon luhdin läpi, vuosisiluku 1777 on veistettynä luhdissa sängyntolppaan. Lähellä kunnostettu vesimylly (kohde n:o 19). A

15. Laurila, Lumijoki kk R

Suuri taajamarakennus, joka on toiminut kestikievarina. Katto, ulkovuoraus ja ikkunat uusittu v. 1922. Sisätilat kunnostettu äskettäin. Myös talouskeskus; tien toisella puolella kaksi päärakennuksen ikäistä aittaa. Kirkonkylän raittia rajaava koivurivi tien ja talon välillä. A

16. Erkkilän tuulimylly ja aitta, Lapinkylä H, R

Tilalle on siirretty Tynin aitta, jossa vanhin vuosisiluku on 1766 sekä Meskuksen tilalta entinen Tynin tuulimylly, joka on kunnostettu ja maalattu. B

17. Penttilän tuulimylly, Lapinkylä H, R

Kohtalaisessa kunnossa oleva 1800-luvun alkupuolella rakennettu, nyt siivetön tuulimylly. B

18. Kyrön tuulimylly, Lumijoki kk H, R

Siivetön kunnostuskelpoinen tuulimylly. B

19. Kleimon vesimylly, Saarela, Lumijoki kk H

Kunnostettu pieni puromylly. B

20. Lainajyvämakasiini, Lumijoki kk H, R

Kaksikerroksinen, hyväkuntoinen, maataloustuottajien omistama makasiini. A

21. Vanhat koulurakennukset, Lumijoki kk H, R

Toinen rakennuksista on tehty kolmessa osassa (v. 1864, n. v. 1900 ja v. 1910), toinen v. 1925. Rakennukset ovat hyväkuntoisia, aukkomuutoksia.

22. Nuorisoseurantalo, Lumijoki kk H, R

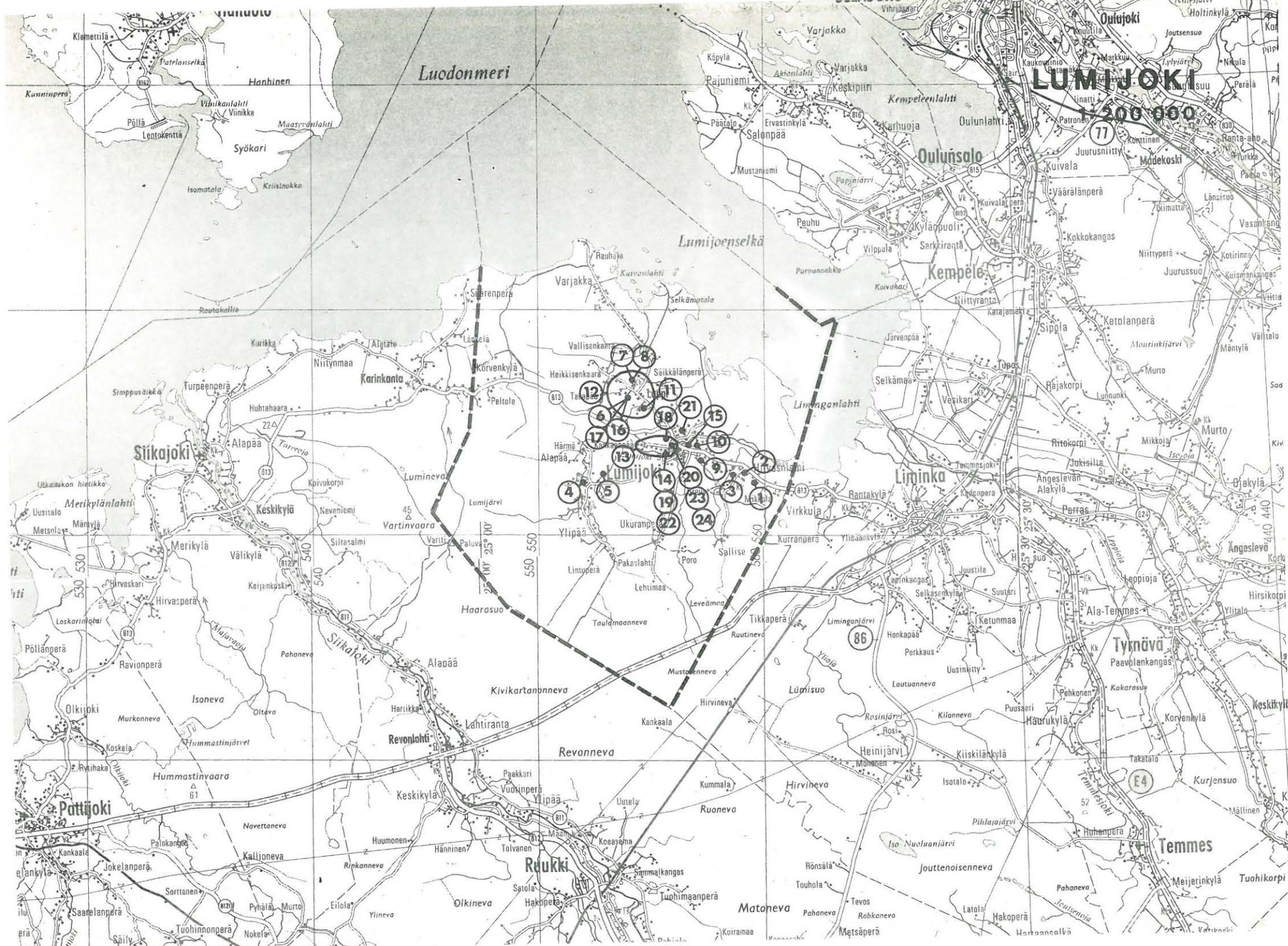
Vuosisadan alkupuolella rakennettu suurehko punaiseksi maalattu hirsirakennus. Uusi kuisti poikkeaa rakennuksen tyylistä. B

23. Lumijoen kirkko ja tapuli R, H, M

Suuri tiilinen Johan Lybeckin suunnittelama pitkäkirkko on vihitty v. 1890. Vierellä oleva vanhan kirkon tapuli on vuodelta 1747. Ympärillä vanha hautausmaa, johon hautaus on lopetettu vuosisadan vaihteessa. A

24. Kotiseutumuseo, Lumijoki kk H

Pieneen entiseen rukoushuonerakennukseen on sijoitettu esinekokoelma. Rakennuksen kunto heikko. B





10 Pieti



11 Mäkikylä



17 Penttilän tuulimylly



23 Lumijoen kirkko

MERIJÄRVI

1. Talus, Talusperä

R, M, MK

Useista pienehköistä hirsirakennuksista koostuva rakennusryhmä, jonka keskuksena on ulkoa pystyvuorattujen asuinrakennusten muodostama pihapiiri: asuinrakennus vuodelta 1823, toinen tätä vanhempi, jossa on vuosisadan alussa tehty, esim. Pyhäjoella tavattavaa tyyliä edustava kuisti sekä kolmas vanha asuinrakennus, josta kamariosa on purettu. Vanhoista rakennuksista hieman sivussa sijaitsee uusi asuinrakennus. Tulotien varrella on kolme aittaa, puoji ja varastoja, hirsinen puojin takaseinään liittyvä ulkokuone, jossa kaiverrettuna vuosisiluku 1882 sekä mäen rinteeseen sijoitettu hirsinen navetta vuodelta 1796, jonka alakerros on ladottu kivistä alerinteen puolella. Hieman sivummassa on vanha verkko (lähinen Talusjärvi on kuivattu) sekä vanhaa tervaspuualuetta osittava suuri "tervapatjia". A Rakennuksilta avautuu laaja viljelysmaisema, ks. kohde n:o 6 Talusperä. C

2. Tähjä, Tähjänperä

R, M

Hermaiden hirsirakennusten muodostama rakennusryhmä, jonka pihapiirissä on jäljellä korkehko (puolitoistakerroksinen), oletettavasti vuosisadan vaihteen tienoilta rakennettu asuinrakennus, jossa on uudehko kuisti sekä kolmiosainen luhti, jonka kahden osan eteen ulottuu suora-aukko luhtikäytävä. Rakennukset ovat huopakattoisia, luhdin päätyyn on liitetty pärekattoinen vajo. Lähellä tien varressa on lisäksi vajoja ja latoja sekä pieni pärekattoinen, heikkokuntoinen kammiaitta, jossa on kaiverrus ANO 1763. B

3. Rantapudas, Kalapudas

R, M, MK

Kolmelta sivulta rakennusten sulkema piha: asuinrakennus,

jonka ulkoasu on muutettu uudella ulkokuorauksella, kuistilla ja ikkunoilla, hyväkuntoinen suuri kammillinen luhtirakennus (A) sekä toisen tilan pihalle avautuva, perinteisen asunsa säilyttänyt 1800-luvun asuinrakennus. Rantapudas liittyy Pyhäjoen rannalla sijaitsevaan, tiiviiseen neljän talouskeskuksen ryhmään. (Kohde n:o 7 Kalapudas, n:o 4 Heikkilä). C

4. Heikkilä, Kalapudas

MK, R, M

Suuri harmaahirsinen peltikattoinen luhti sekä saman pihan ympärillä kaksi perinteistä asuaan säilyttäneitä asuinrakennusta: Kallion päärakennus sekä Heikkilän talo, jossa on säilytetty suuri pirtti. (Ks. kohde n:o 3 Rantapudas ja n:o 7 Kalapudas).

5. Kestin luhti, Pyhäkoski

R

Kunnostettu peltikattoinen luhti, jossa on profiloituneet luhtikäytävän aukot. Kunnostustöiden yhteydessä tehty aukkomuutoksia. B

6. Talusperä

MK, M, R

Laakea, osittain kuivatusta Talusjärvestä syntynyt viljelysalue, jossa on runsaasti vanhaa maaseudun rakennuskantaa mm. Taluksessa (kohde n:o 1) ja Harjulla (aita ym.). C

7. Kalapudas

MK, M, R

Pyhäjoen rannan viljelysten keskellä kumpareella sijaitseva neljän talouskeskuksen ryhmä, jossa on pääosin vanhan rakennuskannan muodostamia pihapiirejä (ks. kohde n:o 3 Rantapudas ja n:o 4 Heikkilä) ja väljästi rajautuvia kujanteita. C

8. Tanskanperä

MK, R, M

Viljelysalue, jonka keskeisenä tekijänä on Tanskalan rakennusryhmä: kolme ulkoa vaakalaudoitettua vaaleaksi maalattua tiilikattoista, vanhaa asuinrakennusta (yksi-, puolitoista- ja kaksikerroksinen, jossa kuusikulmainen koristeellinen kuisti ja jota ympäröi puistomainen piha- ja puutarha-alue), kaksikerroksinen puoji, aittoja sekä muita ulkorakennuksia. C

9. Taka-Eilola, Merijärvi kk

R

Perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus. C

10. Pärkkälä, Ylipää

R, M, MK

Kalliolle viljelysten ja metsän tuntumassa sijaitseva talouskeskus, jonka pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta: oletettavasti vanhampi, 1600-luvun talo, jonka kuisti on muutettu talon pihapiirin vastaiselle puolelle sekä toinen autiona oleva asuinrakennus, jossa on tehty mm. ikkunamuutoksia. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi puoji ja navetta. B

11. Perälä, Ylipää

R, M, MK

Viljelyksillä olevalla maalla sijaitseva rakennusryhmä, jossa on samassa pihapiirissä kolme asuinrakennusta: vanhin on tuotu Suomesta (Merijärvi) yli 100 v. sitten, toinen on siirretty Pyhäjoelta ja siihen on uusittu ikkunat. Kolmas asuinrakennus on tehty kahdessa vaiheessa: alakerran sanotaan ainakin vanhimmilta osiltaan olevan 250-300 v. vanha. Rakennus on korotettu kaksikerroksiseksi n. v. 1940. Asuinrakennusten tuntumassa on lisäksi puoji ja uusi navetta. B

12. Toholan kanava

H

Kapeahko, 1930-luvulla työttömyystöinä louhittu uittokanava. C

13. Haglundin mylly ja talo, Pyhäkoski

H, R, M

Suuri huonokuntoinen myllyrakennus, jonka yhteydessä on toiminut myös saha ja sähkölaitos. Vanha asuinrakennus.

14. Merijärven kirkko ja tapuli

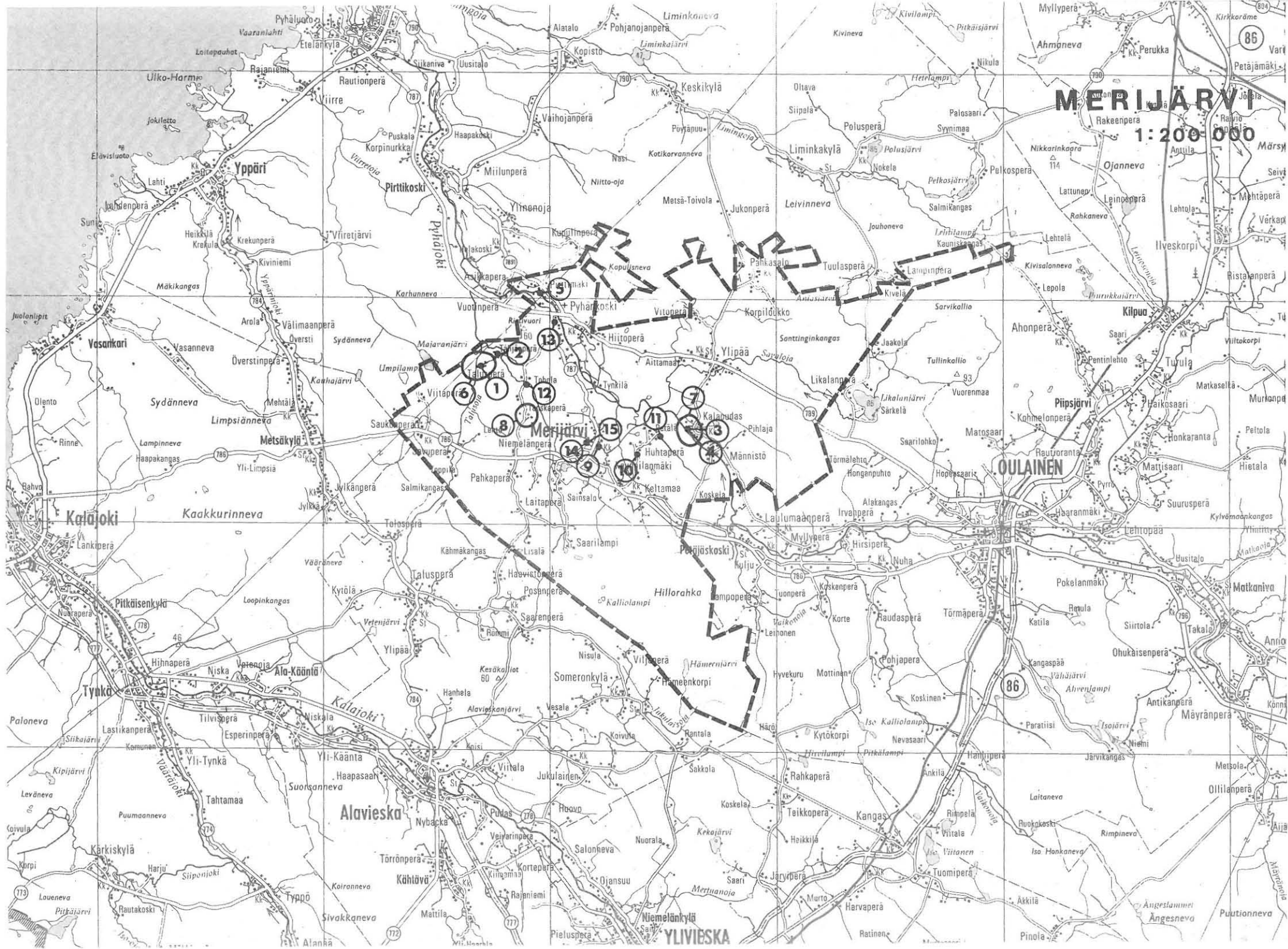
R

Kirkko on rakennettu puusta v. 1781 Simon Jylkkä-Silvénin laatiman (Intendentinkanttorin muuttaman) suunnitelman mukaan. Kirkko on ristikirkko, jonka varret ovat samanlewyiset, mutta pitemmät suunnassa pääsisäänkäyntialtari. Kirkossa on päistään aumattu harjakatto ja ristikeskuksessa lyhtyrakennelmaan päättyvä laajentuma. Puinen kaksinivelinen (yläosa kartio, alaosaa levenee taseisesti alaspäin) tapuli on rakennettu v. 1799 Intendentinkanttorin piirustusten mukaan. A

15. Makasiini, Merijärvi kk

H

Entinen lainajyvämakasiini, jossa nyt on museoesinekoelma. A



MERIJÄRVI

1:200 000



1 Talus



2 Tähjä



3 Rantapudas, Kalapudas



7 Kalapudas

MUHOS

1. Apaja-Inkala, Laitasaari

R, M

Laitasaaren-Laukan tien ("vanhan tien", kohde n:o 18) varrella oleva kahden asuinrakennuksen ja ulkorakennusten ryhmä, joka ympäröivän puuston kanssa muodostaa perinteisen, väljästi rakennetun raittimiljöön. C

2. Peri-Karhu, Ylikylä

R, M, MK

Jokilaakson viljelyksillä (kohde n:o 19) sijaitseva kolmen talouskeskuksen ryhmä. Korjattuihin ja hyväkuntoisiin rakennuksiin kuuluu mm. runsaasti pieniä ulkorakennuksia. C

3. Similä

R

Kunnostetut asuinrakennus sekä kolmen aitan ja yhden varastosuojan rivi oletettavasti 1800-luvun lopulta. C

4. Ranta-Kesti, Ylikylä

R, MK

Oulujoen rannassa sijaitseva suuri 1930-luvun päärakennus, jossa on koristeellisia yksityiskohtia (kaksi kuistia, toisen kerroksen parveke pihajulkisivun keskellä, ikkunalistoituksia). Kivinavetta, koivukuja. Rakennuksen sisätiloissa on tehty myöhemmin muutoksia. C
Viljelysmaisema, ks. kohde n:o 19.

5. Kangesolli, Laitasaari

R

Kesäkäytössä oleva, perinteistä rakennuskantaa sisältävä entinen talouskeskus. C

6. Yrjämä, Laitasaari

R, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus vil-

jelysmaisemassa (kohde n:o 18) Oulujoen pohjoispuolella. C

7. Hartikka, Laitasaari

R, M, MK

Kahden hyväkuntoisen talouskeskuksen ryhmä, johon kuuluu mm. päärakennukset vuosilta 1902 (om. Y. Hartikka) ja 1903 (om. Pohjolan Poikakoti). Viljelysmaisema (kohde n:o 18). A

8. Könö-Vikič, Muhoskylä

R

Suuri puinen yksikerroksinen asuinrakennus vuodelta 1850. Hirsipintainen, koristeelliset ikkunalistoitukset luultavasti 1800-luvun lopulta. "Herraskartano". A

9. Nykyri, Muhoskylä

R, M, MK

Jokirannan viljelysaukealla sijaitseva talouskeskus, jonka rakennuskanta on asultaan yhtenäinen ja pääosin 1800-luvulta. Asuinrakennuksen pirttiosa on 1900-luvun alkupuolelta. Yksi rakennuksista on mahdollisesti 1700-luvulta ja tässä on toiminut myöhemmin kauppa. A

10. Lukka, Muhoskylä

R, M

Talouskeskus, jonka sangen eheään pihapiiriin kuuluu mm. asuinrakennus vuodelta 1901 sekä vanhempi, mahdollisesti 1700-luvulta peräisin oleva asuinrakennus. Aittaja, vanhaa puustoa. C

11. Ranta-Leitila, Muhoskylä

R, MK

Muhosjokivarren viljelyksillä (kohde n:o 19) maisemallisesti hallitsevalla paikalla sijaitseva, perinteistä maaseuturakentamista sisältävä talouskeskus. C

12. Törmä-Laitila, Muhoskylä R, M, MK

Mäellä maisemallisesti merkittävällä paikalla oleva talouskeskus, jonka pihapiirissä on useita hyväkuntoisia perinteisiä maaseuturakennuksia. C

13. Halola, Muhoskylä R, M, MK

Hyväkuntoinen maalaistalo, johon kuuluu suuri päärakennus, ulkorakennuksia (mm. kaksi kammillista aittaa) sekä jalopuita sisältävä puistomainen ympäristö. Tietävästi Muhoksen vanhin tila. A

14. Huikola, Kylmälänkylä R, M, MK

Muhosjoen rannalla viljelysten laidalla sijaitseva, perinteistä talonpoikaisrakentamista edustava rakennusryhmä. Tie taloille kulkee pientä siltaa Muhosjoen yli; jokivarsia leimaa tiheä rentakasvillisuus. Huikolan keskeisen osan muodostavat kaksi rakennusten sulkemaa pihapiiriä, joihin kuuluu kaksi 1800-luvun asuinrakennusta. Uusin n. vuonna 1918 rakennettu asuinrakennus on hieman sivussa, samoin kaksi aittaa, joista pienemmässä on vuosiluku 1781. Rakennukset ovat osittain autioina. A

15. Kuurna, Kylmälänkylä R

Vanha asuinrakennus, johon kunnostustöiden yhteydessä on tehty muutoksia. Savusauna. - Talon rakennuksiin on kuulunut myös vesimylly ja raamisaha. C

16. Viskaalin aitat, Viskaalinmäki R

Kolmen pienen hyväkuntoisen aitan ryhmä Viskaalin maatalouskeskuksella. A
Aittojen lisäksi pihaa reunustavat mm. uusitut perinteinen asuinrakennus sekä kivinavetta. C

17. Luhtirakennus, Kontu, Laitasaari R

Oulujoen pohjoisäyrällä sijaitsevaan talouskeskukseen kuuluva hyväkuntoinen luhtirakennus, jossa on kolmiaukoinen luhtikäytävä ja pärekatto. Rakennus on ollut aiemmin läpiajettava, nyt alhaalla keskellä on jyväaita. Luhti on sijainnut joen törmällä, josta se on siirretty pihapiirin vastakkaiselle sivulle. Hirret on käännetty. A

18. Kosula MK, R

Viskaalinmäeltä itään avautuva viljelysmaisema, jonka rakennuskantaan kuuluu tyypillisen perinteisen maaseuturakentamisen esimerkkejä. Alueella on mm. viisi vanhaa hyväkuntoista talouskeskuksen asuinrakennusta, esim. Kosula-Kinnula ja Saarela. C

19. Laitasaari-Laukka MK, M, R

Oulujokivarren viljelysmaisemakokonaisuus, jonka tärkein osa sijoittuu joen etelärannalla kulkevan tien äärellä. Tieltä on useilta paikoilta hyvä näköala Oulujoelle ja sen viljellyille rannoille. Alueella on useita perinteistä talonpoikaisrakentamista sisältäviä talouskeskuksia (mm. kohteet n:o 1, 6, 16) sekä miljööltään kiinteitä raittiosuoksia (ks. kohde n:o 1, talotilivistymä Laukan sillan eteläpuolella sekä tähän liittyvä Kärnän talon tienoo). Joen pohjoispuolella maisema on yhtenäisin Päivärinteeltä itään. C

20. Korivaara-Muhos kk MK, R

Korivaaralta aukeavista maisemista on selkeimmin havainnoitavissa vaaralta itään Muhoksen kirkonkylälle leviävä viljelysaukea Oulujoen eteläpuolella. Peltojen lisäksi alueelle antavat leimansa piha- ja rantapuusto se-

kä paikoin vanhat maaseuturakennukset (kohteet n:o 2 ja 4, Viinikan aitat, "Alaparrila"). Maiseman kahtena rajamarkkinä ovat puustoa kasvavat Korivaara ja kirkonkylän länsilaidan mäki. C

21. Hyrkäs-Muhoskylä MK, R

Rajoiltaan epäselvä viljelysmaisemakokonaisuus, jota maantiet ja reutatie halkovat. Maisemallisena selkärangana on Muhosjoki, joka rantapuustoineen ja -viljelyksineen leimaa useita maiseman jaksoja. Alueella on perinteistä rakennuskantaa (mm. kohteet n:o 8 - 12) sekä paikallishistoriallisena lisänä Syväyksen ranta: paikka, josta tervaveneet vedettiin maihin niiden siirtämiseksi Pyhäkosken yläpuolelle. C

22. Sänginjokivarsi MK

Maisemakokonaisuus, johon kuuluu viljelysalueita, perinteistä rakennuskantaa sekä luonnonmaiseman elementtejä. C

23. Vanha apteekki, Muhos kk R

Pystyhirsirakenteinen, 1920-30-luvun vaihteessa tehty, vaakalaudalla ulkoa vuorattu suurehko liike- ja asuinrakennus, jonka hahmoa elävoittävät vaihtelevat kattomuodot ja -ikkunat, erkkeri, parveke ja ikkunajäsentely. A

24. Tuomisen huvila, Muhos kk H, M

Vanhan puistikon ympäröimä asuinrakennus, joka pääosin on rakennettu vuonna 1794. Rakennus on nyt vuorattu ulkoa ja maalattu vaaleaksi; aukkomuutoksia. B

25. Koivikko, Muhos kk R, M

Koivikon maatalousoppilaitokseen kuuluvat puistossa sijaitsevat asuinrakennus ja johtajan asunto, joiden yksi-

tyiskohtien muodoissa on nähtävissä vuosisadan vaihteen arkkitehtuurin piirteitä. A

26. Pohjolan Poikakoti, Muhos kk R

Alueelle on kerätty seitsemän kammiaitan rivi, keskimäisen katolla vellikello. A
Muihin rakennuksiin kuuluu mm. kolmikymmenluvun tyyli-
piirteitä kantava kaksikerroksinen puinen laitoseraken-
nus. Alueelle johtaa maantieltä peltojen halki kciivu-
kuja. C

27. Saarikosken mylly H, R

Suurehko huonokuntoinen myllyrakennus, johon on liittynyt myös saha sekä puusepänverstaas. B
Lähellä kesäasuntona toimiva, mahdollisesti 1880-luvulla tehty asuinrakennus. C

28. Pyhäkosken voimala R

Oulujoen suurin, v. 1948 valmistunut voimala (arkkit. Aarne Ervi). Lähistöllä saman aikainen Leppiniemen asuintoalue. C

29. Valkola, Muhos kk H, R

Kirkonkylässä lähellä vanhaa satamapaikkaa (kohde n:o 30) sijaitseva talouskeskus, jossa on perinteistä talonpoikaista rakennuskantaa, mm. 1880-luvulla pystytetty, pääosin alkuperäisessä asussaan oleva asuinrakennus. Talo on toiminut kuntakokousten pitopaikkana, käräjätalona ja postina. - Lähellä Valkolan törmä, joka perimätiedon mukaan on vanhan vihan aikainen taistelupaikka. Tällä paikalla olisi käyty muhoslaisen Mustan Nykyrin (jonka kotitalo on joko Pyhänsivun tai Muhosjokivarren Nykyrin talo) johdolla taisteluja vienankarjalaisia vastaan. C

30. Kirkko ja tapuli, Muhos kk

H, R

Vuonna 1634 rakennettu hirsiarkkukirkko (seinähirret on tuettu hirsistä sahattuihin tukiarkkuihin) on Suomen vanhimpia puukirkkoja. Kirkossa on tehty useita korjauksia: v. 1762, v. 1872 (kivijalka, katto, lattia, penkit ja lehteri uusittiin), myöhemmin asennettu mm. lämmityslaitteet. Emmanuel Granbergin maalauksia 1770-luvulta, restauroitu osittain v. 1956. Kirkon ympärillä vanha männikkö, vierellä kolminivelinen, yksityiskohdiltaan alkuperäisestä muutettu pohjalaistapuli (1762), jonka ovipielessä on varsin uusi vaivaisukko (Elias Vainio v. 1934).

A

31. Hautausmaa, Muhos kk

H, M

Muhossaareassa sijaitseva vanha, edelleen käytössä oleva hautausmaa; osa kirkonkylän tienoon jokimaisemaa (kohde 32).

C

32. Pappilan tupa, Muhos kk

H, R

Pappilan entinen arentimiehen tupa, huonokuntoinen. Ympärillä ja pappilaan johtavan tien varrella vanhaa puustoa.

C

33. Suvela

R, M

Puistikon ympäröimä v. 1899 rakennettu perinteistä maa-sauturakentamista edustava huvila, joka on kunnostettu.

C

34. Öhrnbergin ranta, Muhos kk

H

Oulujoen laivaliikenteen (reitti Oulu-Muhos) sekä koskenlaskun entinen päätesatama. Rakennelmat on purettu; vieressä jäljellä oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu, satamatoimintaan liittynyt talo, jossa on olleet mm. kauppa ja ravintola.

C

35. Kotiseutumuseo, Muhos kk

H, R

Viljamakasiinin (jossa esinekeräily), aitan ja koskiveeneen käsittävä museo vanhassa männikössä, mm. piiskausmänty.

A

36. Jokivarsi, Muhos kk

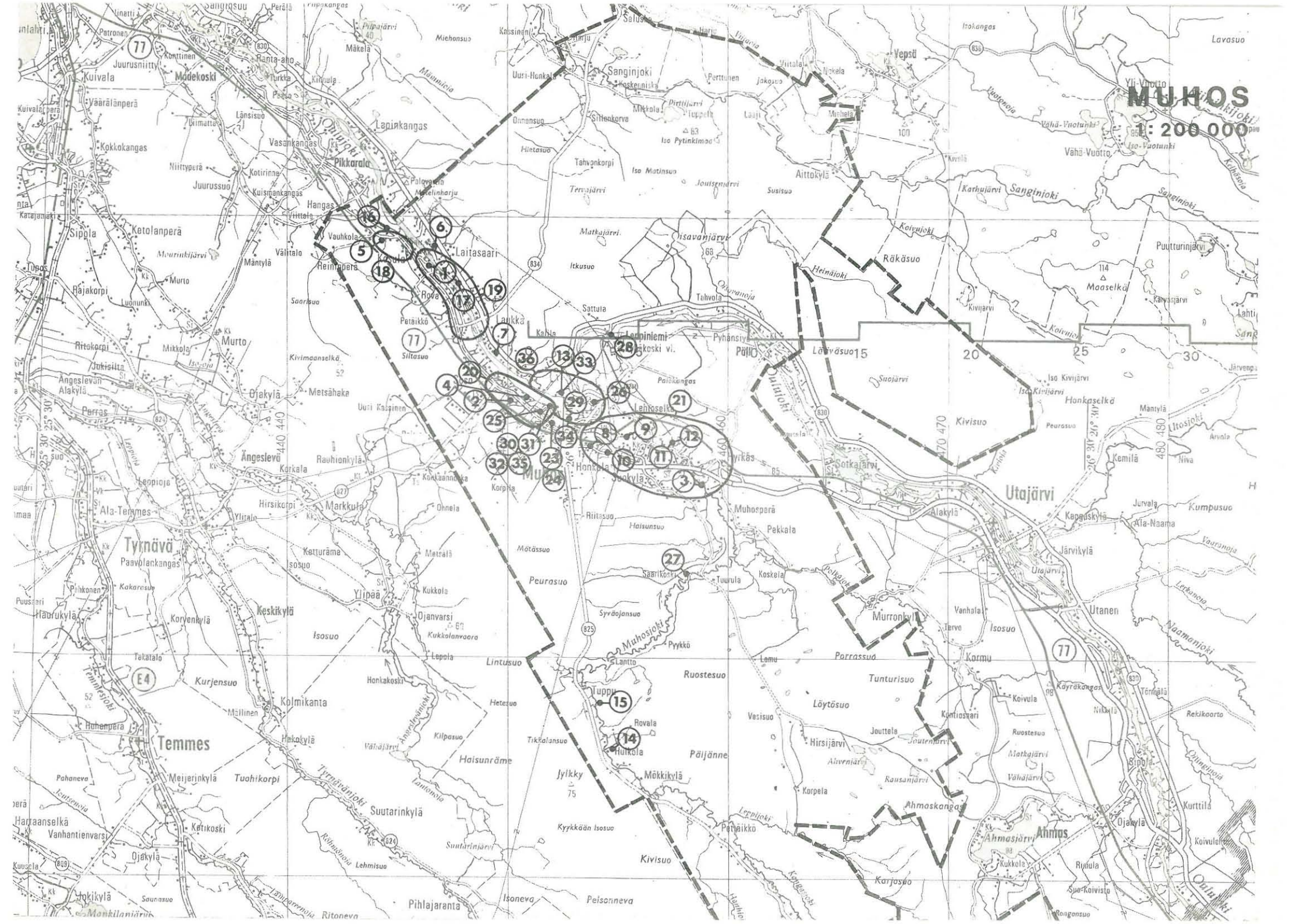
MK

Oulujoki laajenee Muhoksen kirkonkylän kohdalla laajaksi, jonka puuston hallitsemilla rannoilla on myös viljelyksiä. Maisemaan kuuluvat rehevät purolaaksot. Kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa alueella on taajaman kohteiden 21, 23, 27, 30, 32, 33 lisäksi mm. kohteissa 4, 12, ja 24. Alue liittyy Korivaaran tienoon (kohde n:o 19) sekä Muhosjoen (kohde n:o 19) maisemallisiin kokonaisuuksiin.

C

MUROS

1:200 000







23 Vanha apteekki, Muhos kk



30 Kirkko ja tapuli

NIVALA

1. Djalehto, Köyhänperä, Haapaperä R, M, MK

Yhtenäinen talouskeskus, jonka rakennuskanta on pääosin n. vuodelta 1890. Asuinrakennuksen lisäksi ryhmään kuuluu hirsiset navetta, tallit, lampolat, aitta, paja, riikki ja latoja. Rakennukset säilyttäneet vuosisadan vaihteen asunsa.

Pihapiirin vierellä on uusi asuinrakennus. Maisema, ks. kohde n:o 10.

2. Heikkilä, Nivala kk H, R

Uusiutuva talouskeskus, johon perinteistä ilmettä tuovat asuinrakennus (rakennuttanut nimismies Adenvall) sekä presidentti Kyösti Kallion aikaiset muut rakennukset. Presidentti Kallion kotitalo. Rakennusryhmään kuuluu myös entinen väentupa. Tien toisella puolella on Heikkilään kuuluva asuinrakennus "Muhjala", jonka sisätilat ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä. C

3. Myllymäki, Mehtälä R

Hyvin säilynyt mahdollisesti 1800-luvun alkupuolella rakennettu asuinrakennus. Maisema, ks. kohde n:o 12. A

4. Keskitalo, Mehtälä R

Kyösti Kallion 1890-luvulla rakennuttama talouskeskus, jonka osin perinteistä talonpoikausrakentamista noudatettava asuinrakennus on säilyttänyt myös tyyliin sopivan sisustuksensa. Maisema, ks. kohde n:o 12. A

5. Jokisaari R

Suuri perinteistä maaseuturakentamista edustava kaksikuistinen päärakennus. C

6. Vilkuna, Nivala R

Taloukeskus, jossa on 1800-luvun loppupuolen rakennuskantaa: asuinrakennus, puoji ja aittoja. C

7. Vuolteenaho R

Peruskorjattu asuinrakennus, jonka ulkoasu on uudistustöissä säilytetty perinteisenä (suunn. arkkite. H. Vuolteenaho, 1973). C

8. Kangas, Ruuskankylä R

Maaseuturakentamisen traditiota rikastava kahden perheen asuinrakennus, jossa talon keskelle on sijoitettu kaksi tupaa ja näiden päihin kamarit. C

9. Rettismäen mökkialue, Korpiranta H

Kohtalaisen hyvin säilynyt entinen mäkitupalaisten asuma-alue, joka käsittää kymmenkunta mökkiä. C

10. Köyhänperä, Haapaperä MK, R

Usean talouskeskuksen muodostama kyläkunta, jonka yhteistoimista kertovat mm. yhteiset riikki, paja ja tervahytti. Rakennuskannan ja ympäristön yleisilme perinteinen maaseutumainen. Alueella on myös Djalehdon talo (kohde n:o 1). C

11. Raitti, Nivala kk MK, R

Nivalan kirkonkylässä joen länsipuolella oleva maantie sillan tienoon ja 87-tien välillä. Sillan korvassa on harvaa taaajama-asutusta (mm. Korva-Pekan kauppakartano, kohde n:o 13 ja vanha apteekki), muualla rakennuskanta on taloukeskustyyppistä, joukossa traditionaalista maaseuturakentamista. Metsiköt ja pellot vaihtelevat tie-

maisemassa. C, B
 Kirkonkylällä olevia perinteisiä rakennuksia on lisäksi mm. Raitalassa, Hyppylässä, Niemelässä ja Jaakolassa. C
 Pajarilla on entinen Kontion aitta, jossa on vuosiluku 1666 sekä toinen aitta oletettavasti 1740-luvulta. A

12. Mehtälä MK, R

Rautatien molemmilla puolilla oleva viljelysmaisema, johon liittyy säilyttämiskelpoisia talonpoikaisrakennuksia (mm. Myllymäki, Myllykangas, Keskitalo sekä perinteistä ulkorakennuskantaa). (Ks. kohteet n:o 3, 4, 18 ja 21.) C

13. "Korva-Pekan" kauppakartano, Nivala kk H, R

Kirkonkylän vanhinta asutusta edustava kaupparakennus ulkorakennuksineen. C

14. Myllykujan mökkialue H, R

Vuosisadan alussa perustettu asuntoalue Jyrkän myllyn työväkeä varten. Joitakin alkuperäisiä rakennuksia säilynyt. C

15. Lipposen kauppa, Karvosenoja, Karvoskylä H, R

Kauppa kokonaisuutena säilynyt viime vuosisadan lopulta vain vähän muuttuneena. B, C

16. Makolan kaivoskylä H

Toimintansa v. 1954 lopettanut louhos, jossa kaivoslaitteiden lisäksi on kolmisenkymmenen rakennuksen säännöllisen kaavan mukaan rakennettu asuntoalue. C

17. Heikkilän mylly, Nivala kk H

Kälisjässä oleva huonokuntoinen vesimylly. B

18. Paräahon tuulimylly, Mehtälä H

Käyttämättömänä ja siivettömänä oleva n. 35 vuotta sitten rakennettu tuulimylly. B

19. Jyrkän mylly, Nivala kk H

Vuosisadan alkupuolella perustettu suurehko myllylaitos. Rakennuskanta pääosin 1920-30 -luvulta. C

20. Nivalan Nuorisoseuran talo, Nivala kk H, R

Vuosisadan alkupuolella rakennettu, myöhemmin korjauksissa muutettu suuri nuorisoseurantalo, jonka kunto on heikentymässä. B

21. Mehtälän koulun vanha rakennus H, R

Osittain kaksikerroksinen, vaatimaton koulurakennus 1930-luvulta. C

22. Manttaalikunnan talo, Nivala kk R, H

Nivalan kunnan omistama, 1880-luvun puolivälissä rakennettu (myöhemmin ulkovuoraus ja korjauksia) suuri hirsirakennus, jossa on toiminut mm. sairaala. Nyt kunnan toimistotiloina. B

23. Kirkko, Nivala kk R

Rakennettu v. 1803 (rak.mest. Niilo Koski), korjattu v. 1874 (lääninarkkitehti F. W. Lüchow), jolloin myös erillinen kellotapuli (rak. v. 1806) siirretty uusittuna kirkon länsipäätyyn. Alttaritaulu "Kristus ristillä" (maal. E. Vendelin Kristiinankaupungista) v. 1875, urut v. 1897, lämmitys v. 1906. Korjaustoimia v. 1950: sisustustöitä, uudet urut ja keskuslämmitys. A

Kirkkotarhan hautausmaalla mm. Kaisa ja Kyösti Kallion
hautaus (muistomerkin suunnitellut Kalervo Kallio). C

24. Vanhan kirkon muistomerkki H

Nivalan ensimmäisen, v. 1682 rakennetun kirkon paikalle
pystytetty muistomerkki Malisjoen varressa Sarparannalla
(Kirkkorannalla). Suunnitellut Kalervo Kallio. A

25. Pakola, Maliskylä H, R

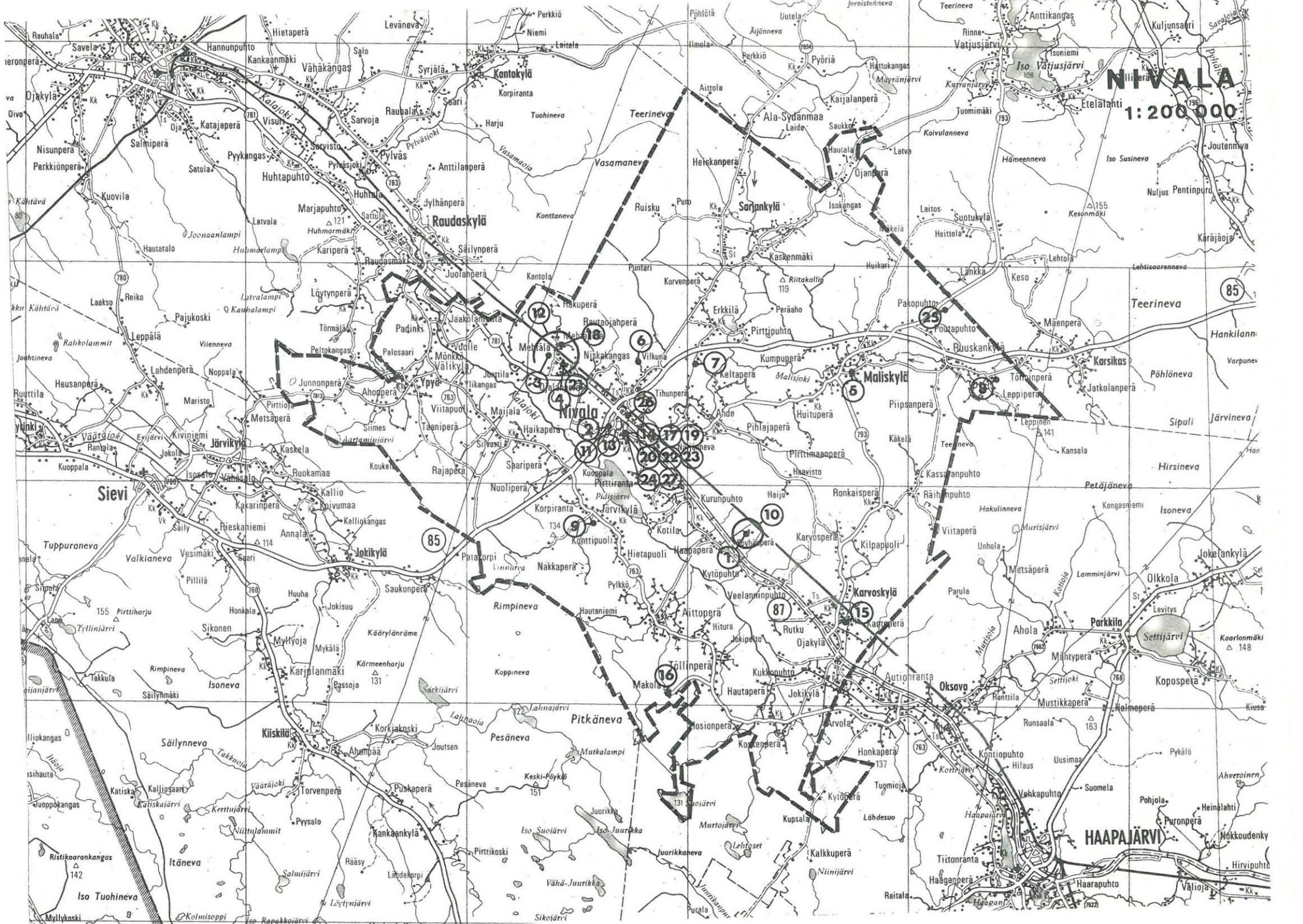
Osittain kolmikerroksinen entinen kestäkievarirakennus,
joka suureksi osaksi säilynyt alkuperäisessä asussa (mm.
huonejärjestys ja osin sisustus ja esineistö). A

26. Rautatieasema, Nivala kk R, H

Pieni asemarakennus 1930-luvulta. C

27. Katvalan talomuseo, Nivala kk R, H

Suurehko toimiva talomuseo, johon kuuluu mm. päärakennus
1880-luvulta, kivinavetta, riihi, neljä aittaa (vanhimmat
1750-luvulta, talli, työläisesunto, tervahytti, paja).
Museon rakennuksiin kuuluu lisäksi tuulimylly ja aitta
erillään varsinaisesta museoalueesta kirkon vierellä. A





2 Heikkilän puoti



4 Keskitalo



3 Myllymäki



5 Jokisaari



8 Kangas



11 Nivalan raitti, Niemelä



11 Nivalan raitti, Hyppylä



22 Manttaalikunnan talo

OULUNSAALO

1. Päättalo ja Uutela, Salonpää

R, M

Talojen tärkeimmät rakennukset ovat ryhmittyneet suora-
kaiteen muotoisen pihan ympärille. Toisella pitkällä si-
vulla asuinrakennukset. Päättalon pirtti on rakennettu
v. 1850, vv. 1880-89 keittiö- ja kamariosa, korjauksia
1900-luvun puolivälissä (mm. peltikatto). Uutelan asuin-
rakennus on 1910-luvulta ja siinä on kuusikulmainen kuis-
ti. Asuinrakennuksia vastapäätä ovat navetat. Päättalon
hirsinavetta vuodelta 1936. Uutelan navetta on tätä uu-
dempi, pihapiiriin sopiva rakennus. Toisiaan vastapäätä
ovat hirsiset ulkorakennukset. Päättalon versta- ja ke-
säsäuntorakennus on punaiseksi maalattu entinen puohital-
li, Uutelan harmaa sivurakennus myös puohitalli, rak. v.
1910. Ryhmään kuuluvat lisäksi Päättalon kaksi vilja-ait-
taa ja verkkoaittaa; navettojen välissä on vinttikaivo. C

2. Muikku, Salonpää

H, R, M, M

Tila on ollut 1700-luvulla sotilaspuustellina (vänrikki
Ludvig Fredrik von Essen). Nykyiseen rakennuskantaan
kuuluvat oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu ul-
koa pystylaudoituksella vuorattu asuinrakennus, johon on
lisätty kuisti v. 1947, vanha asuinrakennus, vuonna 1906
rakennettu kivinavetta, talli, lato (katolla vellikello)
sekä kaksi pärekettoista aittaa. Rakennusryhmän kohdal-
la runsas puusto; vanhaa maantietä rsunustaa talon koh-
dalla korkea kuusikko. C

3. Niemi, Karhunoja

R, M, MK

Talvisin autiona oleva osin huonokuntoinen rakennusryhmä,
jossa on vanha asuinrakennus vuodelta 1718, tähän nurkit-
tain kiinnirakennettu vuodelta 1820 oleva uudempi päära-
kennus, jonka pirtti uuneineen alkuperäisessä asussa se-

kä ulkorakennus, jonka keskimäinen hirsinen luhtiosa on
vuodelta 1718. Päärakennusta vastapäätä neliömäisen pi-
han laidalla sijaitsee matala hirsinavetta, jonka katto
osittain luhistunut. Tämän vieressä on kaksikerroksinen
pieni talli vuodelta 1754. Navetan päädyssä on vintti-
kaivo. Taloa sivuavan tien toisella puolella on kaksi-
kerroksinen vaakalaudoituksella vuorattu vilja-aitta.
Rakennusryhmä sijaitsee näkyvästi peltoaukealla. B

4. Kuivala-Lääkkö, Kirkonkylä

R, M

Tiiviin pihapiiriin muodostava hyväkuntoinen rakennusryh-
mä. Asuinrakennus on ulkoa vuorattu hirsitalo, jonka
vanhin osa on mahdollisesti 1700-luvulta, pirtti 1800-lu-
vun loppupuolelta ja saliosa 1900-luvun alusta. Talossa
on kuusikulmainen kuisti. Kivi- ja hirsirakenteinen na-
vetta on rakennettu n. vuonna 1900, kolmiosainen luhti
vuonna 1772 kuten pystylaudoituksella vuorattu, pihapii-
rin ulkopuolella oleva jyvääittakin. Pihassa lisäksi
luhtia vastapäätä talli- ja latorakennus (kammillinen
keskiosa) sekä pikkunavetta. Talouskeskus sijaitsee vil-
jelysten laidalla lähellä hautausmaata. A

5. Uusi-Juntti, Kylänpuoli

R

Päärakennus on vuoraamaton hirsirakennus 1800-luvulta,
samoin nyt talousrakennuksena toimiva pikkupuoli. Puohi
(ollut ennen mm. tallina) on kaksikerroksinen viisiosai-
nen hirsirakennus, jossa on koristealliset pariovet.
Uuden navetan sijoitus on avannut pihapiiriin yhden sivun,
joskin navetta muuten sopii ilmeeltään muiden rakennusten
yhteyteen. C

6. Junkkonen

M, R

Hoidettu pihapiiri, jossa n. 100-vuotias hirsinavetta,
talli (luultavasti n. 160 vuotta vanha; hirret käännet-

tyl), asuinrakennus, joka on rakennettu 1800-luvun alku-
puolelle ja siirretty myöhemmin nykyiselle paikalleen se-
kä pärekattoinen, asuinrakennuksen ikäiseksi oletettu
puohirakennus. Asuinrakennuksessa pieniä ikkunamuutok-
sia. B

7. Prokkola R, M, MK

Puuston ympäröimä hyväkuntoinen rakennusryhmä, jonka ym-
pipihaa avaritettu n. vuonna 1920 rakennuksia siirtämällä.
Ryhmään kuuluvat varastona toimiva vanha asuinrakennus,
uudempi asuinrakennus vuodelta 1896 (jossa kuusikulmai-
nen kuisti), hirsinavetta vuodelta 1803, puohi sekä ait-
ta. C

8. Helenen, Salonpää R

Tila on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1633. Nykyi-
nen rakennuskanta käsittää yhtenäisen ulkoasunsa säilyt-
täneen asuinrakennuksen vuodelta 1902 (päätykamari hie-
man myöhäisempi), puohitallin, jonka tallipääty on vuo-
delta 1948 sekä pärekattoisen entisen ruoka-aitan. Ai-
tassa on käytetty hirsien välissä riiveenä tuolta. A
Uusi sauna ja lautarakenteinen navetta hajottavat raken-
nusryhmän kokonaisuuden. B

9. Ervasti ja Korpela, Ervestinkylä R, M, MK

Ervestintäellä sijaitseva harmaiden hirsirakennusten do-
minoima rakennusryhmä, jonka yhtenäisyyden uudisrakennuk-
set (navetta, vaja) jossain määrin rikkovat. Ervastian
asuinrakennuksen vanhempi osa n. 200 vuotta vanha, Korpe-
lan asuinrakennus tämän kaltainen ja saman ikäiseksi ole-
tettu. Ervastian pihapiirissä on lisäksi puohi, jonka
hirsinen osa luultavasti n. kaksisataavuotias. Korpelas-
sa on päärakennuksen tyylinen "pikkupuoli", puohi ja ait-
ta. Korpelan rakennukset ovat autioina ja niiden kunto

heikkenee. B
Viljelysmaisema. C

10. Lassila, Karhunoja R

Asuinrakennuksen vanhempi osa 1700-luvulta, kamariosa
1800-luvun puolimaista. Rakennuksessa on kuusikulmainen
kuisti. Pihapiirissä ovat myös luhti vuodelta 1724 sekä
huonohkokuntoinen navetta. A

11. Santaniemi, Kylänpuoli R

Asuinrakennus sanotaan tehdyn "paaluista savella muura-
ten" 1800-luvun puolivälissä, ulkoverhouksena vaakalau-
doitus. Alaosastaan kivistä rakenteinen navetta on 1870-lu-
vulta. A

12. Kukkonen ja Jääskö, Kylänpuoli H, R, M

Vierekkäiset, hyväkuntoiset ja rakennuskannaltaan yhte-
näiset talot, jotka ovat toimineet kestikievarina. Jääs-
kössä on perinne jatkunut n. vuoteen 1950 asti. Talot
sijaitsevat lähellä Oulunsalon kirkkoa ja Kukkonen isän-
nät ovat olleet "kirkkoväärtejä".

Kukkonen asuinrakennuksen pirttiosa oletetaan rakennetun
viime vuosisadan alussa, kamarit on tehty myöhemmin lan-
kunkätkistä. Rakennus on ulkoa vuorattu ja siinä on kuu-
sikulmainen kuisti. Kartanolla on myös n. 150-vuotias
puohi ja sen takana riihi sekä asuinrakennusta vastapää-
tä oleva, Kempeleen Vuopposelta siirretty kaksikerroksi-
nen aitta. Oulunsalon kunta on ostanut talon tehdäkseen
siitä museon.

Jääskön rakennuksiin kuuluu asuinrakennus, jonka pirtti-
osa on mahdollisesti vuodelta 1850, uudempi siipi on ra-
kennettu v. 1892 "lankuista muuraamalla". Tämän osan ik-
kunoita on myöhemmin muutettu. Rakennus on ulkoa vuorat-
tu ja maalattu punaiseksi kuusikulmaista vanhan osan kuis-

tia lukuunottamatta. Jääskössä on myös navetta vuodelta 1892, aittarakennus vuodelta 1893 sekä talon kohdalla toisella puolen tietä sijaitseva kaksikerroksinen 1800-luvun lopun vilja-aitta. B

13. Yli-Kaakinen, Kylänpuoli R, MK

Avarassa peltomaisemassa puiden katveessa oleva talouskeskus, jonka päärakennus on pitkä hirsitalo vuodelta 1860. Rakennuksessa on kolme eteistä, joista kaksi yhdistetty suureksi kuistirakennelmaksi. Kuisteissa koristeelliset pieniruutuiset ikkunat, talon ikkunoiden karmilistat ovat detaljikkaat. A
Pihapiiriä rajaavat kaksi puohirakennusta sekä uusi L-muotoinen navetta. Taloon kuuluu lisäksi pellillä katettu riihi ja vilja-aitta vuodelta 1873. B

14. Ala-Kaakinen, Kylänpuoli R

Asumaton hyväkuntoinen vv. 1871-72 rakennettu talo, jossa ulkopuolella lautavuoraus. Kuistin kulmat viistetyt. Pihapiirissä kuusiosainen hirsinen puohirakennus. A

15. Raumalan luhti R

Hyväkuntoinen 1700-luvun luhti, johon on myöhemmin tehty lautainen lisärakennus. B

16. Isolan aitta, Kylänpuoli R

Kolmikerroksinen, pystylaudoituksella vuorattu hirsiaitta. A

17. Filppula, Kylänpuoli H, R

Tila on ollut sotilasvirkatalona 1700-luvulla. Perinteistä maaseuturakentamista edustavat asuinrakennus ja

kaksi ulkorakennusta ovat huonokuntoisia. B

18. Salola, Kylänpuoli R, M

Vuonna 1914 rakennettu loivakulmaisella mansardikatolla varustettu asuinrakennus, jonka yläkerran päätyparveke sekä ikkunoiden yksityiskohdat kertovat vuosisadan alun tyyliyrkimyksistä. Tuuhea pihapuusto. A

19. Salonpää MK, R, M

Viljelysmaisema, jossa perinteistä rakennuskantaa (ks. kohteet n:o 1 ja 8). C

20. Ervastinkylä MK, R, M

Viljelysmaisema. Rakennuksista ks. kohde n:o 9. C

21. Kylänpuoli MK, M, R

Viljelysmaisema, jonka halki kulkee puuston osittain rajaama raitti. Tien varrelle sijoittuu myös runsaasti perinteisiä maaseuturakennuksia (mm. kohteet n:o 4, 7, 12, 13, 14, ja 17). Maisemakuvaan kuuluu myös Oulunsalon kirkko (kohde n:o 25). Itään päin avautuvan viljelysaukean toisella puolella on rakennuskannaltaan merkittävä Kempeleen Sarkkirannan alue (ks. Kempele, kohde n:o 17). C

22. Vanha Varjakka H, R, M

Kolmen asuinrakennuksen muodostama väljä pihapiiri. Kaksi vanhinta taloa on rakennuttanut merikapteeni Georg Franzén v. 1900, nuorin rakennus on vuosisadan alkupuolelta. Rakennukset kuuluneet mm. Warjakka Trävaru -yhtiöllä (perustettu 1898), myöhemmin Uleå-yhtiölle. - Varjakka on entinen teollisuusalue, Varjekan saarella

on ollut laivatelakka (per. 1852), sen jälkeen korjaustelakka, sitten saha. Sen viimeinen toimintakausi oli vv. 1922-29. Osa Varjakan rakennuksista on siirretty Petaniemeen, missä niistä on tehty Oulu Oy:n työntekijöiden asuntoja. Vanhan Varjakan paikalla on ollut talo jo ainakin 1700-luvulla. Nykyiset rakennukset on Oulu Oy kunnostanut toimihenkilöidensä kesäasunnoiksi. C

23. Ervestin entinen kansakoulu H

Vuonna 1905 rakennettu pienehkö koulurakennus, jonka ikkunanlistoissa ja ruutujaossa vuosisadan alun henkeä. Talo toimii nykyisin Rauhanyhdistyksen rukoushuoneena. A

24. Salonpään kansakoulu H

Luokkahuoneita ja asuntoja sisältävä koulurakennus vuodelta 1922. A

25. Oulunsalon kirkko R

Oulunsalon kolmas kirkko, joka on rakennettu vv. 1888-91 arkkitehti Julius Basilierin piirustusten mukaan. Rakennus on länsitornillinen uusgoottilaista tyyliä edustava pitkäkirkko. Korjauksia vuosina 1905 ja 1908, ulkomaa-laus 1974. A

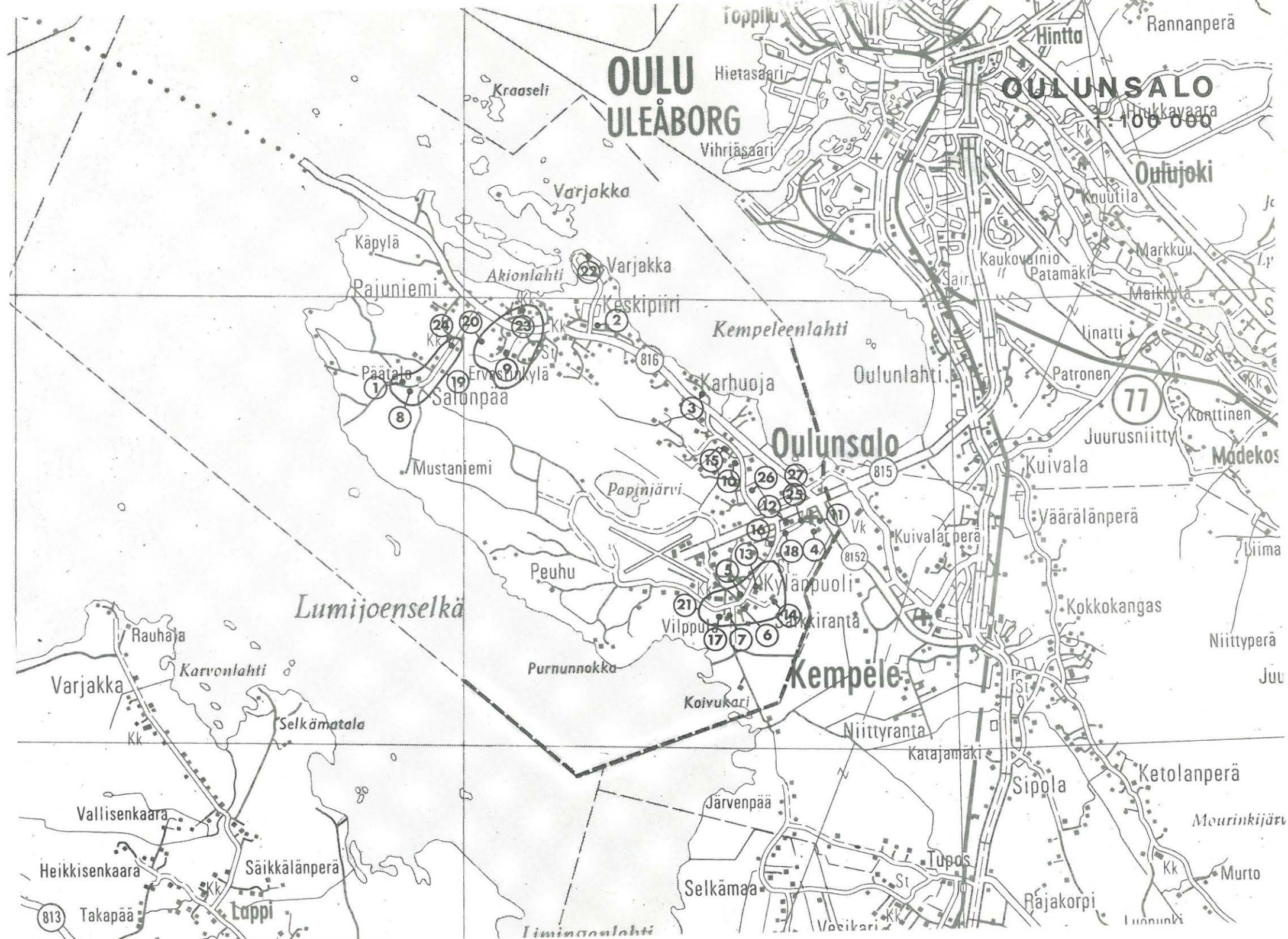
26. Pappila R

Vanhin keskimäinen osa on liminkelaisen Abraham Sunin v. 1656 rakentama. Rakennusta on myöhemmin jatkettu symmetrisesti molemmista päistä, lisätty kuistit ja avoveranta sekä tehty aukkomuutoksia. C

27. Uhrikirkon muistomerkki H

Muistomerkki on Oulunsalon kirkon vieressä sijaitsevalla

hautausmaalla. Siihen kaiverrettu uhrikirkon kuva on tehty J.W. Calamniuksen v. 1862 muistinvaraisesti laatimaan piirrokseseen perustuen. Perimätiedon mukaan Oulunsalon ensimmäisen kirkon rakennutti eräs piispa, joka myrskyssä haaksirikkouduttuaan lupasi rakentaa kirkon saarelle, jolle hän pelastuisi. Puinen v. 1665 rakennettu kappeli oli kooltaan 9 x 16 m. Sitten kirkkoon tekivät merenkävijät lahjoituksia matkaonnea saadakseen tai kiittääkseen onnistuneesta matkasta. Uhraamistavan katsotaan jääneen käytöstä 1880-luvulla. Uhrikirkko revittiin Oulunsalon toisen kirkon valmistuttua (kirkkoa rakennettiin vv. 1853-55, se valmistui lopullisesti v. 1877 ja paloi salaman sytyttämänä v. 1882). Kirkosta on jäljellä Jaakko Suonperän v. 1763 tekemä ja Mikael Toppe-liuksen v. 1764 maalauksin koristelema saarnastuoli sekä pappilan kärryvajaa v. 1957 purettaessa löydetty kuorilauta, jossa on oululaisen Lars Galleniuksen maalauksia vuodelta 1689. Molempia esineitä säilytetään Pohjois-Pohjanmaan museossa Oulussa. A





1 Päättalo ja Uutela



4 Kuivala-Lääkkö



1 Päättalo ja Uutela



4 Kuivala-Lääkkö



10 Lassila



22 Vanha Varjakka



13 Yli-Kaakinen



23 Ervastian entinen kansakoulu

PATTIJOKI

1. Ingerttilä, Pattijoki kk

R

Asuinrakennus 1800-luvun loppupuolelta, laudoitettu ulkoa n. 30 vuotta sitten. Katteena on hyt betonitiili, kivijalka vahvistettu betonilla. Talo on säilyttänyt perinteisen ilmeensä uudesta kuistista huolimatta. C
Kammillinen aittarakennus, jonka oletetaan olevan päärakennusta vanhemman. Pärekatte (ollut tuhi), osa ulkoseinien pärevuorauksesta jäljellä. B

2. Fihlejaniemi, Pattijoki kk

R

Kahden asuinrakennuksen ja ulkorakennuksen muodostama pihapiiri. Toinen asuinrakennus on yli 100-vuotias, toinen luultavasti tämän vuosisadan alkupuolelta. Rakennusten kuistit on siirretty nykyisille paikoilleen Pattijoen kirkonkylän vanhasta Kansakoulusta ja Raahan vanhasta sairaalasta. - Aukkomuutoksia. B

3. Eskola, Pattijoki kk

R, M

Viime vuosisadan lopulta oleva rakennusryhmä, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta (toinen kesäkäytössä; kunnostettu) sekä ulkorakennuksia. Eheä pihapiiri. A

4. Peltola, Pattijoki

R

Vanhaa rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, johon kuuluu mm. alkuperäisen asunsa sangen hyvin säilyttänyt asuinrakennus n. vuodelta 1895. A

5. Pucskarin torppa, Kopsa

H, R

Pihapiiri, johon kuuluu huonokuntoinen 1700-luvun "puojitalli"-tyyppinen aittarakennus, vanha asuinrakennus

sekä riihi ja navetta. Asuinrakennuksen vanhempi n. 200-vuotias osa on ollut vuorattu ulkoa pärsillä, nyt laudoitettu. Toinen 1800-luvun lopussa rakennettu osa on hirsipintainen. Torppa on nyt autiona. B

6. Kamutanmäki, Pattijoki

R, MK

Viljelysten keskellä sijaitseva rakennusryhmä, jossa on perinteistä maaseuturakentamista edustavat asuinrakennus ja aittoja. C

7. Pramila, Pattijoki

R

Talouskeskus, jonka rakennuskanta on pääosin n. 100-vuotiaista. C

8. Ylitälo, Pattijoki

R

Rakennusryhmä, johon kuuluu 1800-luvun rakennuksia: ns. pikkupuoli sekä vanha asuinrakennus; tämän vieressä uusi asuinrakennus. C

9. Myllylä, Pattijoki

R

Talouskeskus, jossa on 1800-luvulla rakennettu pikkupuoli ja pihapiiristä ulommas siirretty, viime vuosisadalla rakennettu aitta. C

10. Silveri, Äyrinmäki, Ylipää

R

Yli 100-vuotiaaksi ilmoitettu kolmiosainen luhtirakennus, joka on kunnostettu (mm. huopakatto). A
Pihapiirissä on myös vanha asuinrakennus. C

11. Pikkarainen, Kopsa

R

Rakennusryhmä, johon kuuluu oletettavasti viime vuosisa-

della rakennetut ulkorakennus ja asuintalo, joka on toiminut myös koulun keittolana. C

12. Pekuri, Kopsa R, H

Pääosin 1800-luvulta olava maaseuturakennusten ryhmä, jossa on kolmiesainen puoji, ns. pikkupuoli sekä päärakennus, jossa toimii kyläkirjasto. C

13. Kopsakankaan aitta, Kopsa R

Käytössä oleva suuri kammillinen vilja-aitta, jonka sisäpuolella oven päällä on vuosiluku 1780. Muutos: kammin seinään tehty pieni ikkuna. B

14. Jussila, Olkijoki R, MK

Perinteisiä talonpoikausrakennuksia sisältävä talouskeskus. Viljelysmaisema. C

15. Mikonkari H, R, MK

Vanha kalastuskylä, jossa ovat niemen kärjestä lukien seuraavat kalamökit: Koivisto, Meskus (vanhin) ja Tervakanges, joiden rakennuskanta on esultaan perinteistä. Rennessa on vajoja; lähistöllä vuosisadan vaihteen tyylinen Mäkisen huvila. - Kesäasumukset ovat muuttaneet ympäristöä. C

16. Ojala, Pattijoki kk H, R, M

Pattijoen kunta luovutti Ojalan ja Jääskelän tilat A. Kurakmanin lanjoitusvaroin perustetulla turvakodille, josta v. 1957 tuli Pattijoen kunnalliskoti. Kankaalan perinteiset, vuosisadan vaihteen tienoon tyylipiirteitä sisältävät rakennukset ovat olleet käyttämättömiä vuodesta 1975 lähtien. Ryhmässä on kaksi vanhaa asuin- ja

laitoskäytössä ollutta rakennusta. Yhtenäinen pihapiiri. A

17. Jokelan vanha koulu, Pattijoki H, R

Vanhasta maalaistalosta n. v. 1925 tehty, koulukäytöstä poistunut rakennus. C

18. Ylipään koulu H, R

Rkm. J. Karvosen vuodelta 1945 olevien piirustusten mukaan tehty koulurakennus. C

19. Kopsan koulu H, R

M. Halosen v. 1916 suunnittelemat ulkorakennus ja vanha koulurakennus, joka on katoksella yhdistetty uuteen koulutaloon. C

20. Olkijoen koulu H, R, MK

Koulurakennus vuodelta 1919 (suunn. F.H. Granlund). C
Liittyy Olkijoen kylämaisemaan.

21. Pattijoen kirkko R

J. Stenbäckin suunnittelema v. 1912 valmistunut tiilestä ja betonista tehty tornillinen pitkäkirkko, jonka runkokuoneen toiseen päähän liittyvät matalat poikkipäädty. Katteena ovat sementtipaanut, kirkkosalin sisäkattona on betoniholvi. Rakennuksen massoittelu ja koristeaineiden käyttö on sangen hillittyä. A

22. Ruumiinhautakangas H

Suomen sodan aikainen venäläinen sotilashauta. A

23. Olkijoen rauhanpirtti, Olkijoki H, MK

Pattijoen kunnan omistama pieni rakennus, joka on osa Lassilan tilan päärakennuksesta. Tässä osassa oletetaan solmitun Olkijoen rauha v. 1808. - Lassila toimi kestikievarina 1800-luvulla ja siinä pidettiin kansakou-

lua luultavasti vuoteen 1918 asti. A

Osa Olkijoen tienoon viljelysmaisemaa. C

24. Holvisilta, Pattijoki kk H

Graniittilohkareista oletettavasti vuosisadan vaihteessa rakennettu silta, jonka jokiuoma alittaa holvissa.

Kaiteet rakennettu myöhemmin. Kunto kohtalainen. B

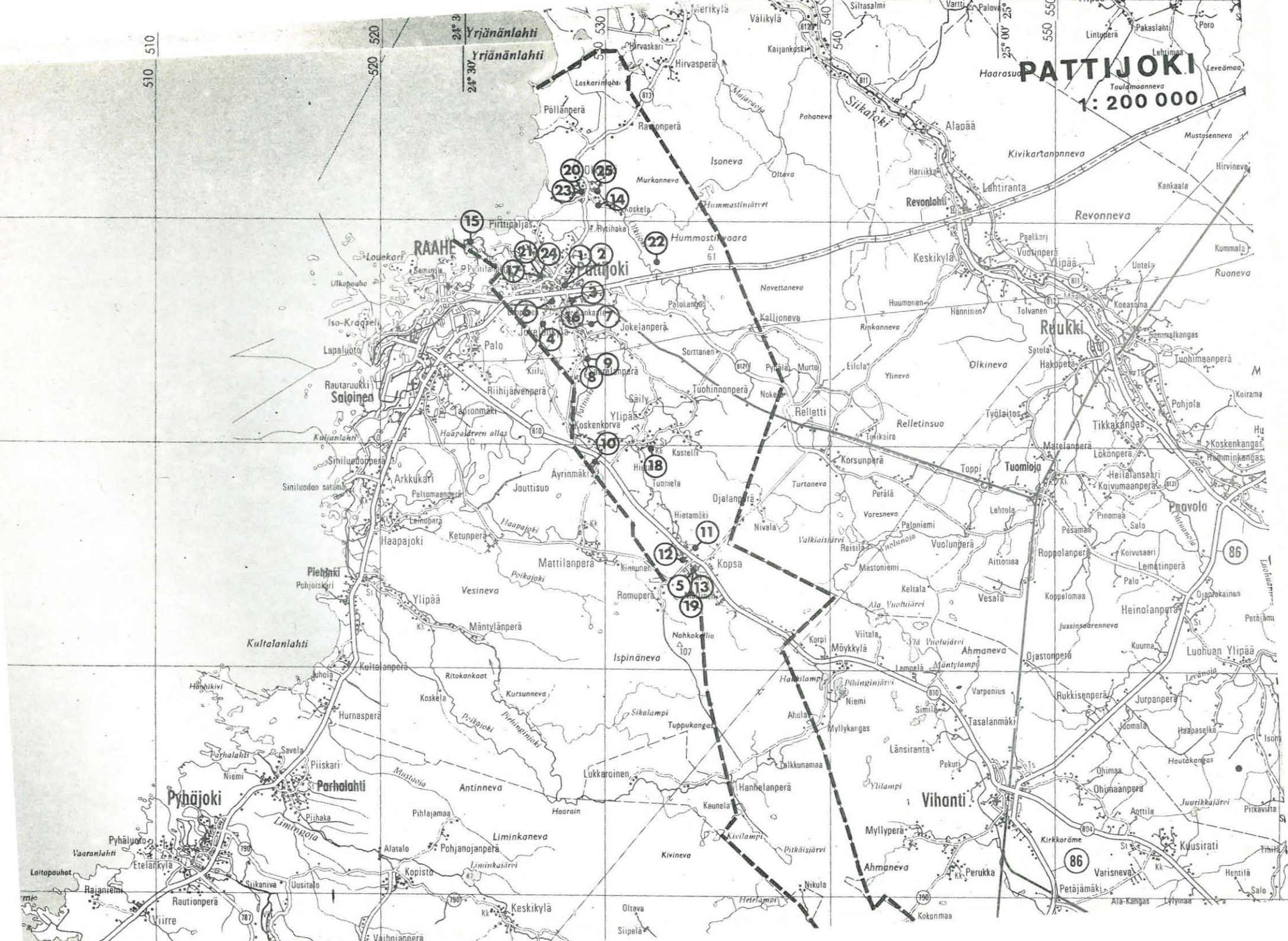
25. Pilkkapetäjä, Yli-Maunula, Olkijoki H

Luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettu suuri mänty, joka on aikoinaan ollut sotilaiden maalitauluna. A

510 510

Yrjänänlahti
Yrjänänlahti

PATTIJOKI
Touluomaanve
1: 200 000





1 Ingerthilä



10 Silveri



5 Puoskarin torppa



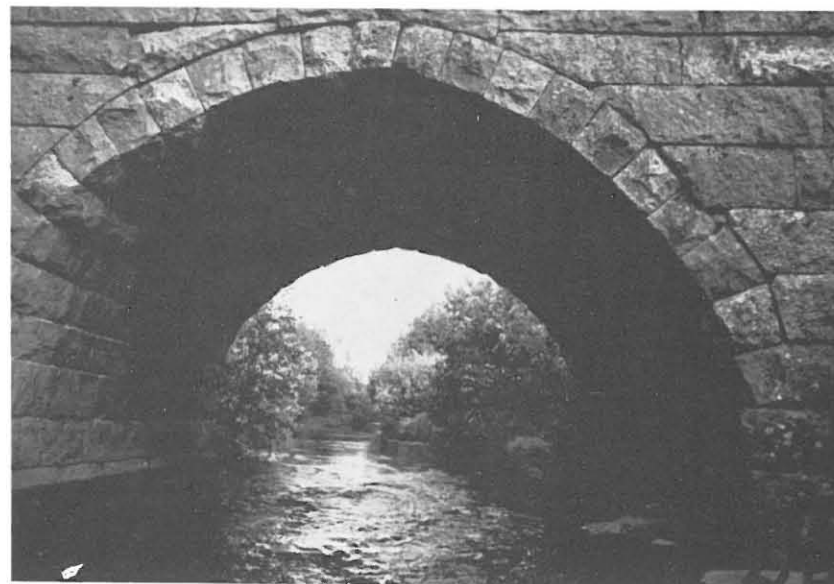
16 Ojala



21 Pattijoen kirkko



23 Olkijoen rauhanpirtti



24 Holvisilta, Pattijoki kk

PIIPPOLA

1. Hassila, Peltoperä

R, M

Rakennusryhmä, joka koostuu asuinrakennuksesta (pirtti-puoli 1800-luvun puolivälistä; taloa muutettu myöhemmissä korjauksissa), 1760-luvulta olevasta talli- ja luhtirakennuksesta, puojista, kammiaitasta, pikkuaitasta, navetasta ja edelleen käytössä olevasta, pihapiiristä sivussa sijaitsevasta pajasta.

B

2. Marttila, Piippola kk

R, M, H

Yhtenäinen pihapiiri, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta (vanhemmassa on koristeellinen kuisti), puoji ja navetta. Taloon johtavan tien varrella on kaksi aittaa, joista toisessa on koristeelliset räystäät. Talo on toiminut kestäkievarina.

C

3. Hautala, Leskelä

R, M

Maalaamattomien rakennusten muodostama eheä ryhmä. Päärakennuksen toinen pääty on n. 150-vuotias, uudempi pirttiosa on n. 65 v. vanha. Lisäksi talouskeskukseen kuuluu vanhoja aittoja, savusauna, karjasuoja, "lammaskömmänä" sekä navetta vuodelta 1904.

A

4. Hankonen, Manninkangas

R, M, H

Talouskeskus, johon kuuluu 1800-luvulla rakennetut päärakennus (nuorempi pirttipuoli vuodelta 1891) ja tallipuoji, navetta vuodelta 1922, luhtiaitta vuodelta 1796, vilja-aitta vuodelta 1815 sekä Pajalasta v. 1850 tuotu tuulimylly. Lisäksi talossa on riihi, pieni puoji ja paja.

A

5. Alijarva ja Ylijarva, Piippola kk

R, M

Kahden talouskeskuksen muodostama yhtenäinen rakennusryhmä Lamujokivarressa. Alijarvan asuinrakennus on vuodelta 1890, Ylijarvan asuinrakennus on luultavasti n. 200-vuotias. Asuinrakennukset ovat ulkoa vuorattuja ja vaaleaksi maalattuja. Alijarvan pihapiiriin kuuluu lisäksi puoji ja varasto, pihoille johtavaa kujaa reunustavat aitta- ja liiterirakennukset.

C

6. Anttila, Piippola kk

R

Talouskeskukseen kuuluu mm. kaksikuistinen punaiseksi maalattu hirsinen asuinrakennus (peruskorjattu vv. 1972-73), sitä vastapäätä luhtipuoja sekä taloon johtavan tien varrella liiteri ja kaksi aittaa, joista toisessa on vuosiluku 1818. Tietävästi Piippolan ensimmäinen tila, asukas oli Olli Piippoi.

A

7. Tuomaala, Piippola kk

R

Talon tallirakennus on vuodelta 1765, se on korjattu v. 1896 ja siirretty nykyiselle paikalleen v. 1940. Rakennukseen on liitetty myöhemmin lautarakenteisia osia. Päärakennus on vuodelta 1874, ulkolaudoitus on tehty n. 20 v. sitten. Korjausten yhteydessä on tehty aukkomuutoksia. Kolmesta aitasta yksi on vuorattu pärsillä, yksi tehty tuulimyllystä.

C

8. Piippo, Piippola kk

R, M

Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus vuodelta 1870, kolmiosainen puoji, luhtitalli sekä uudehko navetta. Pihalle johtavan kujan varressa on aitta sekä liiteri- ja tallirakennuksia.

C

9. Rantala, Leskelä R
- Noin 200-vuotiaan päärakennuksen lisäksi talon pihapiirin muodostavat puoji, navetta, maitohuone, vinttikaivo sekä perinteisestä poikkeava, uusi matala asuinrakennus. Lähellä tien vierellä tiettävästi yli 200 v. vanha aitta. C
10. Ristola, Lamu R
- Päärakennuksen arvellaan olevan 1700-1800-luvun vaihteen tienoilta, myöhemmin sitä on lyhennetty n. viisi metriä, vuorattu ulkoa v. 1950 ja uusittu ikkunat sen jälkeen. Pihapiiriin kuuluu myös talli- ja luhtirakennus, joista osa on tehty v. 1819, osa 1871 sekä kaksi aittaa, joista toisessa on vuosiluku 1909. C
11. Ahola, Piippola kk R
- Asuinrakennus, jossa vuosiluku 1896, luhtipuoji sekä riikki. C
12. Lessila, Piippola kk R
- Pitäjän vanhimpiin kuuluva tila, jonka nykyinen päärakennus on vuodelta 1910. Kaksi aittaa oletettavasti viime vuosisadalta. C
13. Piipon navetta ja paja, Lamu H
- Vuonna 1949 pölkynkappaleista muuraten tehty navetta. Paja on 1900-luvun puolivälistä. C
14. Kokon aitat, Kangaskylä R
- Vilja-aitta, jossa on vuosiluku 1805. Pienemmässä, kamillisessa aitassa sanotaan tehdyn leipää venäläisille sotilaille Suomen sodan aikana. C

15. Jukolan luhti, Piippola kk R
- Luhti vuodelta 1782. Taloon kuuluu myös kunnostettu niittypirtti. H
16. Lamujokivarsi, Piippola kk MK, R
- Piippolan vanhimpien tilojen tienoille syntynyt jokivarren viljelysmaisema, jonka osana on useita perinteistä rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia: n:o 5 Alajarva ja Ylijärva, n:o 6 Anttila, n:o 7 Tuomaala, n:o 8 Piippo, n:o 11 Ahola, n:o 12 Lassila, n:o 15 Jukola; lisäksi mm. Väärä, Autio, entinen kievaritalo Anttila, Kujala ja Ikola, johon kuuluu vuodelta 1804 oleva asuinrakennus, jossa perimätieto kertoo "hallitsijan" vierailleen. Talon oven päällä on koristeellinen liljoin somistettu peitelauta, jossa on vuosiluku 1806.
- Kirkonkylällä edustavat vanhaa taajaman rakennuskantaa mm. 1920-luvulla rakennettu matkustajakoti Puistola, nuorisoseuran talo (kohde n:o 25), Piippolan kirkko ja tapuli (kohde n:o 26) sekä pappilan rakennukset (kohde n:o 27) puistikoineen. C
17. Manninkangas MK, R, H
- Piippolan kirkonkylältä n. kaksi kilometriä etelään sijaitseva viljelysalue, jonka taloissa on säilynyt vanhaa maaseudun rakennuskantaa; esim. n:o 4 Hankonen sekä Vanhatalo, Takalo, Mannila ja Manninmaa, jossa on mm. lato 1700-luvulta. Alueella ovat lisäksi Pärin ja Spetsin entiset sotilastorpat (kohteet n:o 29 ja n:o 30). C
18. Keskipisteen tuulimylly, Leskelä H
- Peltoperän Peltolasta leirintäalueen vierelle tuotu tuulimylly. C
- Lähellä sijaitsee Suomen keskipisteeksi v. 1958 mitatulle paikalle pystytetty patsas.

19. Koivulan paja, Piippola kk H
Käytössä oleva vanha paja. C
20. Peltolan paja, Peltoperä H
Pajarakenmus oletettavasti vuosisadan vaihteesta. C
21. Kangaskylän tervahaudat H
Kangaskylän koulun lähelle on rakennettu uusi poltteman "museotervahauta". Kylällä useita vanhoja tervahaudan pohjia. C
22. Heikkisen maja, Leskelä H
Piippolan kunnan omistuksessa olava, luultavasti tämän vuosisadan alkupuolella rakennettu entinen niittypirtti, jonka vierellä on riihi ja tuohikattoinen talli. A
23. Hankosen karjamaja, Kivijärvi H
Harmaiden pärekatteisten rakennusten muodostama pihapiiri: asuinrakennus, navetta, talli ja sauna. A
24. Rauhala H
Manninmaan talon karjamaja, jonka rakennusryhmään kuuluu asuinrakennus, talousrakennus ja riihi sekä vinttikaivo. C
25. Piippolan Nuorisoseuran talo, Piippola kk H, R
Punaiseksi maalattu, n. vuonna 1900 rakennettu ja 1930-luvulla laajennettu hirsirakennus, joka on kunnostettu talkoovoimin. C
26. Piippolan kirkko ja tapuli R
Puinen ristikirkko, jonka sakaroiden kulmat ovat veistetyt. Ristikeskuksessa on torni, joka on alunperin ollut kaksinivelinen ja viirihuippuinen. Kirkon on rakentanut Simon Jylkkä vv. 1769-70, kirkko on vihitty v. 1771. Vuoden 1849 uudistustöissä kuorisakaraan rakennettiin alttariseinä, jonka taakse sijoittui sakaristo. Vuonna 1888 kirkon yksityiskohtia muutettiin aikakauden tyyli-ihanteita vastaaviksi, sakaroihin lisättiin päädyt ja torni uudistettiin. Kirkko on peruskorjattu v. 1957 ja maalattu yleisväriltään keltaiseksi v. 1975. Myös alunperin pohjalaistyylinen tapuli uusittiin ulkoasultaan vuoden 1888 korjauksissa. Kirkkopuisto on Piippolan ensimmäinen hautausmaa. A
27. Kauppilan ja Snellmanin pappila, Piippola kk R, H
Kauppilan pappila on v. 1850 rakennettu suuri hirsirakennus, joka on muutettu seurakuntakodiksi v. 1973. Pihamiljööseen kuuluu lisäksi puoji ja aitta; pappilaan johtavan kujan varrella sijaitsee toinen aitta. Pappilan-niemellä Lamujen mutkassa on rakennusten ympärillä puistometsikkö, jonka keskustassa puut ovat istutettuja. Puistikkoon on siirretty Snellmanin pappilaksi sanottu kaksihuoneinen, v. 1770 rakennettu hirsirakennus, jossa Piippolan ensimmäinen pappi Gerhard Snellman asui vv. 1771-77. C
28. Viitainahon kappaleispuustelli, Piippola kk R, H
Kylän laidalla sijaitseva kaksiporstuainen, ulkoa rikasmuotoisesti vuorattu hirsirakennus, jonka pohjaratkaisu noudattelee vanhan virkatalon mallia: keskellä sali, molemmissa päissä kaksi huonetta (ns. karoliininen pohjaratkaisu). Rakennus on vuodelta 1777 ja sen on suunnitellut pastori Gerhard Snellman. Taloon on tehty uusi avokuisti v. 1976. Talo on tarkoitettu kunnostaa museokäyttöön. Ks. kohde n:o 32. A

29. Pärin sotilastorppa, Manninkangas H

Entinen sotilastorppa, jonka rakennuksiin kuuluu ulkorakennus, kaksi aittaasekä asuinrakennus, jota on myöhemmin jatkettu ja jonka ikkunat on uusittu. C

30. Spetsin sotilastorppa, Manninkangas H

Entinen sotilastorppa, joka on ollut myös lukkarinpuustelli. C

31. "Sandelsin sotatie" H

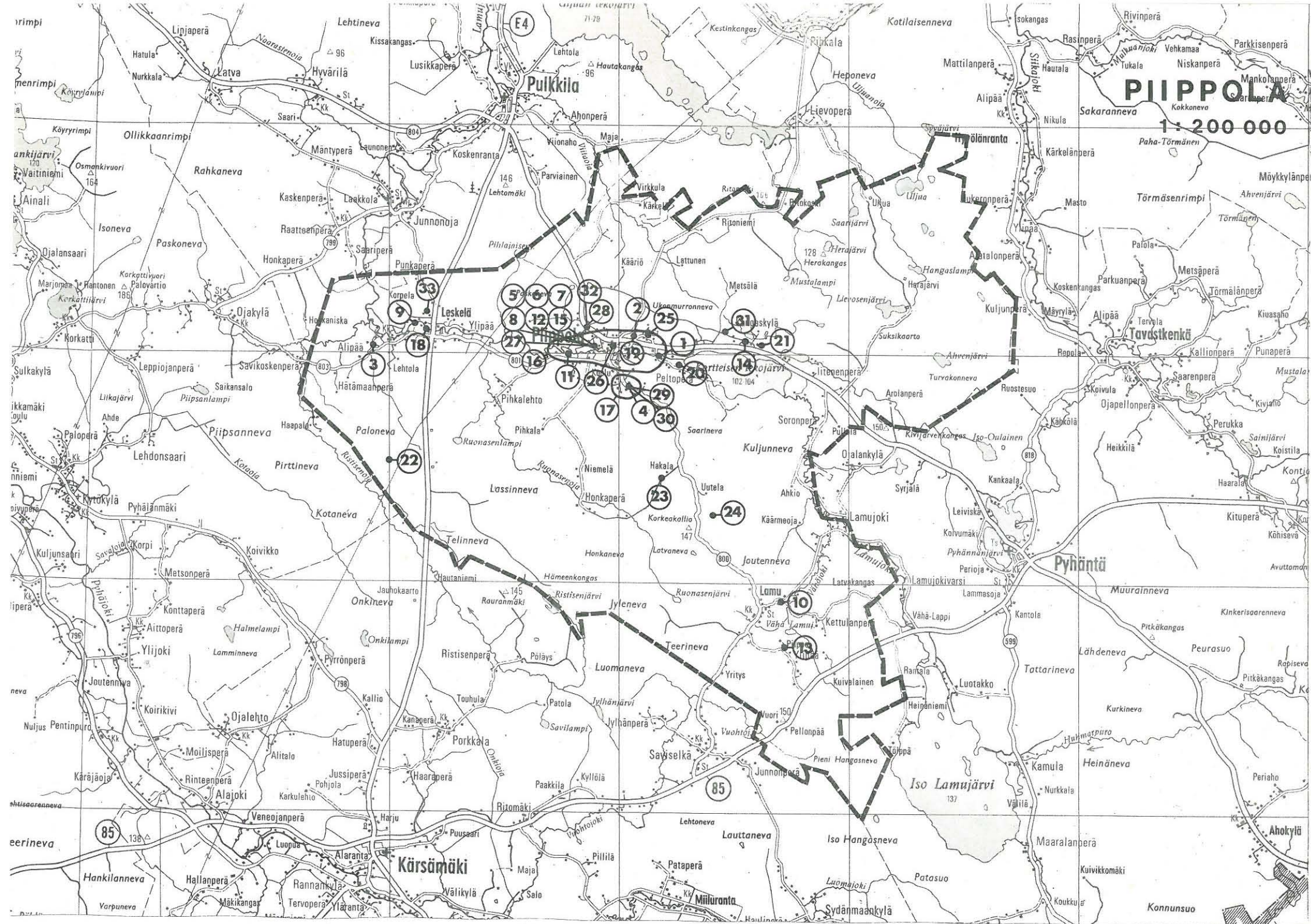
Kangaskylältä Pulkkilaan päin Pippolan Harjun reunaa kulkeva vanha maantie, jota Sandelsin joukkojen sanotaan käyttäneen. C

32. Viitainahon museoalue, Piippola kk H, R, M

Museoalueen päärakennuksena on entinen Viitainahon pappila (kohde n:o 28), jonka kanssa pihapiirin muodostavat kylän keskeltä siirretty, kotiseutumuseona toiminut entinen ranttaalikunnan viljemakasiini, Jaakolasta tuotu v. 1818 rakennettu luhti, vajarakennus sekä vahtimestarin asunnoksi kunnostettava 1800-luvun hirsirakennus, jossa tietävästi on toiminut mm. panimo ja virvoitusjuomatehdas. Museon rakennuksiin kuuluu lisäksi vilja-aitta ja tuulimylly. C

33. Kcponen, Leskelä R, H

Hirsipintaisten pärekattoisten rakennusten ryhmä, johon kuuluu asuinrakennus, puoji sekä pölkyistä muuraamalla tehty navetta. C





4 Hankonen



6 Anttila



23 Hankosen karjamaja



33 Koponen, navetta



25 Piippolan nuorisoseuran talo



30 Spetsin sotilastorppa



27 Kauppilan pappila



32 Viitainaho

PUDASJÄRVI

1. Siira, Jongun kylä R, MK

Maisemallisesti edustavalta paikalla Jongunjärven rannalla oleva, rakennuskannaltaan yhtenäinen talouskeskus. C

2. Pelttarinharju, Jongun kylä R, M, MK

Pääosin perinteistä rakentamista edustava taloryhmä. Rakennusten ja viljelysten ohella tuovat maisemaan vaihtelua metsät ja vesistöt. C

3. Liikasenniemi, Jongun kylä R, M, MK

Yhtenäinen taloryhmä, jonka keskuksena on vanhojen, osin huonokuntoisten asuinrakennusten ja aittojen rajaama piha. Kaksi uutta asuinrakennusta ovat pihapiirin ulkopuolella. Aittoja, riihi sekä ulkorakennuksen osana oleva "masswinihuone", jossa vuosiluku 1691. Maisema muotoutuu rakennusten lisäksi veden rajaamista, kaapeilla niemellä sijaitsevista viljelyksistä. B

5. Aurala, Pudasjärvi R, MK

Huvilana oleva entinen maalaistalo, jossa perinteistä rakentamista edustavat asuinrakennus, ulkorakennus ja sauna. Jokimaisema. C

6. Muukala, Siurua R, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä Siuruanjokivarren talouskeskus. C

7. Pöhlänniemi, Livonkylä R, MK

Jokimaisemaan liittyvä yhtenäinen rakennusryhmä rantaviljelysten keskellä. C

8. Nurmelaanharju, Livonkylä R, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältäviä taloryhmiä joen ja metsän rajaamalla viljelyksillä. C

9. Aintio, Livonkylä R, M

Perinteistä rakennuskantaa (mm. asuinrakennus, paja) sisältävä taloryhmä, jokimaisema. C

10. Haukela, Puhoskylä R, MK

Talouskeskus, jossa on vanhaa rakennuskantaa, mm. aittoja. Järvenrannan viljelysmasema. A

11. Meriö, Puhoskylä R, MK

Perinteisiä maaseuturakennuksia sisältävä talouskeskus. Maisema, ks. kohde n:o 28. C

12. Materon aitat, Puhoskylä R, MK

Vanhoja aittoja rantaviljelyksillä olevassa talouskeskuksessa. A

13. Parkkisen aitat, Puhoskylä R, MK

Vanhoja aittoja; maisema, ks. kohde n:o 28. A

14. Männisen aitat, Puhoskylä R, MK

Vanhoja aittoja; maisema, ks. kohde n:o 28.

15. Jussilan aitat, Puhoskylä R

Vanhojen aittojen ryhmä. A

16. Ritvansuun kesänavetta, Siurua H, MK

Perinteinen kesänavetta jokiverren viljelysmaisemaan liittyvän talouskeskuksen yhteydessä. A

17. Hiltula, Hilturanta R, H, MK

Rakennuskannaltaan yhtenäinen komea talo, jonka päärakennus tehty kahdessa vaiheessa (vv. 1825 ja 1844), vanhan asuinrakennuksen toinen pää on entinen savupiirtti. Kolmen aitan ryhmä, joista keskimmäisen lukossa vuosiluku 1840. Talossa ollut kauppa. A

Viereinen talo on Hilturannan pappila (ks. kohta n:o 50). Laaja järvi- ja viljelysmaisema. C

18. Aittojärvi MK, R

Järvenrannan viljelysmaisema, jossa perinteistä rakentamista edustaa mm. Vanhalan talo rakennuksineen ja suurine puineen. C

19. Kyngäs, Aittojärvi MK, H, R

Livojokivarren viljelysmaisema, jossa on vanhoja maaseuturakennuksia. Maatalousoppilaitos. Saha 1800-luvulla. C

20. Veteläisen harju, Ypykkäjärvi MK, R

Järven rantaa seurailevan harjun tuntumaan syntynyt viljelysalue, jonka talouskeskuksissa on vanhaa rakennuskantaa. C

21. Iksenniemi, Siurua MK, R, H

Viljelyksillä kulkevan maantien varteen muodostunut raitti, jonka vanhoja maaseuturakennuksia on mm. Katajan (kohta n:o 54) talossa. C

22. Sarajärvi MK

Viljelysmaisema Sarajärven ja Livojoen tuntumassa. C

23. Pärjänsuo, Livo MK, H

Viime sodan jälkeen perustettu asutusalue, jonne 1940-luvulta lähtien on perustettu yli 100 asutustilaa. C

24. Naamanka MK, R, M

Naamanganjoen ja järven tienoilla oleva viljelysalue, jossa perinteistä rakentamista edustavat mm. Naamangan talot: kolme asuinrakennusta (vuosilta 1819, 1822 ja n. 1870-75), kivistä holvattu kellari, ulkorakennuksia sekä huonokuntainen vesimylly. Myllyssä on toiminut saha, sorvilaitos sekä pieni sähkölaitos vuoteen 1947. B

25. Oinaanperä ja Heikkilänharju, Hete kylä MK, R

Sammakkolammen ympärillä oleva viljelysalue, jonka talouskeskuksissa on joitakin perinteisiä maaseuturakennuksia. C

26. Taipaleenharju, Hetejärven kylä MK, M, R, H

Maantien ja Aittojärven välisellä harjulla oleva viljelysalue, jonka maisemallisina kiinnekehtina ovat kolme tuulimyllyä. Rakennuskanta pääosin 1800-luvun puolivälistä ja perinteistä rakentamista edustava. C

Taipaleen rakennusryhmässä toiminut ennen kieväri, lähistöllä huonokuntainen tyylimylly sekä aittoja. Vanha päärakennus autiona. B

Sankalan rakennuksiin kuuluu mainittavampina vanha asuinrakennus, jonka vanhinta osaa on n. 150-vuotias piirtti, kivinavetta, tuulimooottori vuodelta 1939 (malli sanottu saadun Rantsilasta, jossa edelleen on vastaavan-

lainen tuulimoottori) sekä tuulimylly, joka on Taipaleenharjun kolmesta myllystä parhaassa kunnossa (koneisto käyttökuntoinen). Myllyssä on vanhin vuosiluku 1905 (t. -05). A

Repolan asuinrakennuksen oletetaan olevan n. 80 vuotta vanha; rakennuksiin kuuluu lisäksi verrattain hyväkuntoinen tuulimylly. A

27. Sotka, Jongun kylä MK, R

Vaaremaisemaan liittyvä, etenkin viljelysten, luonnonniittyjen ja erilaisten vesistöjen vuoksi merkittävä maisemakokonaisuus. A
Perinteistä rakennuskantaa mm. Parkkilassa.

28. Puhoskylä MK, R

Laaja viljelysmaisema Puhosjärven rannalla. Vanhaa talonpoikaistrakentamista on mm. Meriössä (kohde n:o 11), Parkkisessa (kohde n:o 13) ja Mamisessa (n:o 14). C

29. Kurenkoski, Jongunsuvanto H, MK

Monipuolinen maisemakokonaisuus, johon viljelysten lisäksi kuuluu uittotoiminnan rakennuksia ja rakennelmia, tervahaudan pohjia sekä viljelykseen liittyviä rakennuksia. C

30. Liepeen saari ja Päiväniemi, Kurenalus, Pudasjärvi MK, R, H

Selkeärajainen viljelysmaisema, johon oman lisänsä tuovat Kurenkoski, uittoväylä sekä vanha myllykanava. C
Rakennuksista mainittakoon vanha kappalaisen pappila (B) ja samaan pihapiiriin kuuluva tilan uudempi rakennus. Joen toisella rannalla viljelysmaisema, jonka dominanttina Päiväniemen perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus. A

31. Riekinranta, Pudasjärvi kk MK

Pudasjärven kirkon tienoilla sijaitseva kulttuurimaisema, johon kirkollisten rakennusten lisäksi kuuluvat perinteistä maaseuturakentamista edustavat Riekin ja Paavolan talot (A), viljelykset, Pudasjärvi, kotiseutumuseon alue (kohde n:o 56) sekä maisemallisesti merkittävä tieosuus kirkon ja em. talojen kohdalla. C

32. Pietarila, Pudasjärvi kk R, M

Tiivis kahden talon rakennusten ryhmä, sijoittuneena keskeisesti väljästi rakennettuun kylämaisemaan. Maatalouden lisäksi on toisessa rakennuksessa harjoitettu kauppaa. B

33. Poropudas (Nyynejä), Pudasjärvi kk R, M

Suurehkon asuinrakennuksen ja ulkorakennusten ryhmä, joka sijaitsee jokirannassa mm. lehtikuusia kasvavassa puistikossa. Entisiä maatalous- ja kaupparakennuksia, jotka osin muutettuna ja rapistuneinkin edustavat hyvin kirkonkylän perinteistä rakentamista. B

34. Perttalan (ent. Nortamon) talo, Pudasjärvi kk R, M

Pitkä "maaseutuhenkkinen" rakennus on ollut Hj. Nortamon (piirilääkäri) vastaanotto ja asunto. C

35. Kotikumpu, Pudasjärvi kk R, M

Puistomaisemassa metsikössä sijaitseva vuosisadan vaihteen tienoon huvilan piirteitä kantava asuinrakennus. A
Ollut mahdollisesti myös kunnantalona.

36. Petäjäkangas MK, H, R

Iijokivarren viljelys- ja teollisuusmaisema (saha, meijeri). C

37. Kervonan, Jongunkylä H, R, MK

Entinen maakauppiaan myymälärakennus kellareineen ja ma-
kasiineineen; välttävissä kunnossa, kahdessa aitassa
vuosiluku: 1761 ja 1846. Rantaviljelysmaisema. B

38. Välijoen vesimylly, Puhoskylä H
A

39. Puhosjoen vesimylly, Puhoskylä H
A

40. Haukiojan vesimylly, Puhoskylä H
A

41. Pääjoen vesimylly, Puhoskylä H
A

42. Taipaleenharjun tuulimyllyt R, H, MK

Ks. kohde n:o 26.

43. Rissasen poroaita, Rissasenperä H

Käytössä oleva poroaita. C

44. Ritola, Pudasjärvi kk R, H

Vuonna 1936 rakennettu entinen kunnantalo, jonka yksi-
tyiskohdissa on ajan klassistista henkeä. A

45. Kurenalan kansakoulu, Pudasjärvi kk H, R

Vanha rakennus on yli 100-vuotias; v. 1872 Riekin talos-
sa aloittanut koulu muuttanut tähän v. 1878. Uudempi
rakennus on tämän vuosisadan alkupuoliskolta. Vanhan
Kuusamontien varrella sijaitsee vuonna 1888 istutettu
ns. Tammelandarin lehtikuusikuja. A

46. Koskenhovi, Pudasjärvi kk R, H

Nuorisoseuran talo, jossa yksityiskohdissa vuosisadan
alun tyyllillisiä piirteitä. B

47. Nivala, Korentokylä R, M

Koristeellisten yksityiskohtien leimaama asuinrakennus
jokitörmällä. "Ruukin (Hirvaskosken) rouvan rakennut-
tama". Lähellä Korennon kievari, ks. kohde n:o 55. A

48. Hirvaskosken ruukin alue H, R, M, MK

Alueen huomattavin muistomerkki on Hirvaskosken ruukin
päärakennus, jossa on jälkiä 1800-luvun klassismin tyy-
lipyrkimyksistä. Kartanoon kuuluu lisäksi vanhoja ta-
lousrakennuksia sekä pieni puisto. B

Lähellä on rautaruukin sekä sahan ja myllyn rakennelmia.
Kohdekokonaisuuteen liittyy myös muita huomionarvoisia
rakennuksia: oletettavasti entisiä rautaruukin asuntoja
(Koskenkorva) sekä Mummulan talo lehtikuusi-istutuksineen. C

49. Pudasjärven kirkko, tapuli ja vanha R, H, MK
hautausmaa

Kirkko rakennettu v. 1781. Ristikirkko; viimeisin kor-
jaus v. 1972 (arkkitehti M. Anttonen). - Edellinen, ny-
kyisen lähellä sijainnut v. 1675 rakennettu kirkko tu-
houtui tulipalossa.

Tapulin rakentanut Heikki Väänänen v. 1764. Oven pääl-
lä tapulin ulkopuolella Mikael Toppeliuksen Kristuksen
ylösnousemusta esittävä maalaus.

Kirkkotarhaa kiertää 810 m pitkä katettu hirsinen aita.
Pieni hirsinen asehuone. A

50. Hilturannan pappila, Hilturanta R, H, MK

Hiltula määrätty kirkkoherran virkataloksi v. 1648. Ny-

kyinen rakennuskanta lienee pääosin 1800-luvulta, vanha pappila mainitaan uusitun v. 1890. A
 Viljelysmaisema, ks. kohde

51. Liepeen pappila, Pudasjärvi kk R, H, MK

Vanha keppalaisen pappila. B
 Viljelysmaisema, ks. kohde n:o 30.

52. Hirvaskcsken rukoushuone H, R

Talkoovoimin pystytetty pieni, viime vuosisadan lopun tyylipiirteitä kantava laestadiolainen rukoushuone. A

53. Syötteen pitkostie H

Naamangalta Syötteelle johtava pitkostie. C

54. Kataja, Ikosenniemi H, R, MK

Perinteistä maaseuturakentamista edustava talo, joka on toiminut kievarina. Raittimiljö, ks. kohde n:o 21. C

55. Korannon talo, Korentokylä H, R, MK

Maisemaltaan merkittäväällä paikalla lähellä Korentojärven rantaa sijaitseva rakennusryhmä, jonka Kuusemon tie erottaa rannasta. Suurimmaksi osaksi maalaamattomien rakennusten ympärillä on puistomaista metsää, mukaan lukien mänty, jonka sanotaan seisseen mallina Akseli Gallen-Kallelalla. Talo on entinen kievari. Vieressä Niivalan talo, ks. kohde n:o 47. C

56. Pudasjärven kotiseutumuseo, Pudasjärvi kk H, R

Talomuseo, jossa on pitäjänmakasiini vuodelta 1859, kirkkoaitta, kaksi erä- ja pakoaittaa sekä yli 200-vuotias riihi. Lisäksi alueella on Niemelän talo, tuuli-

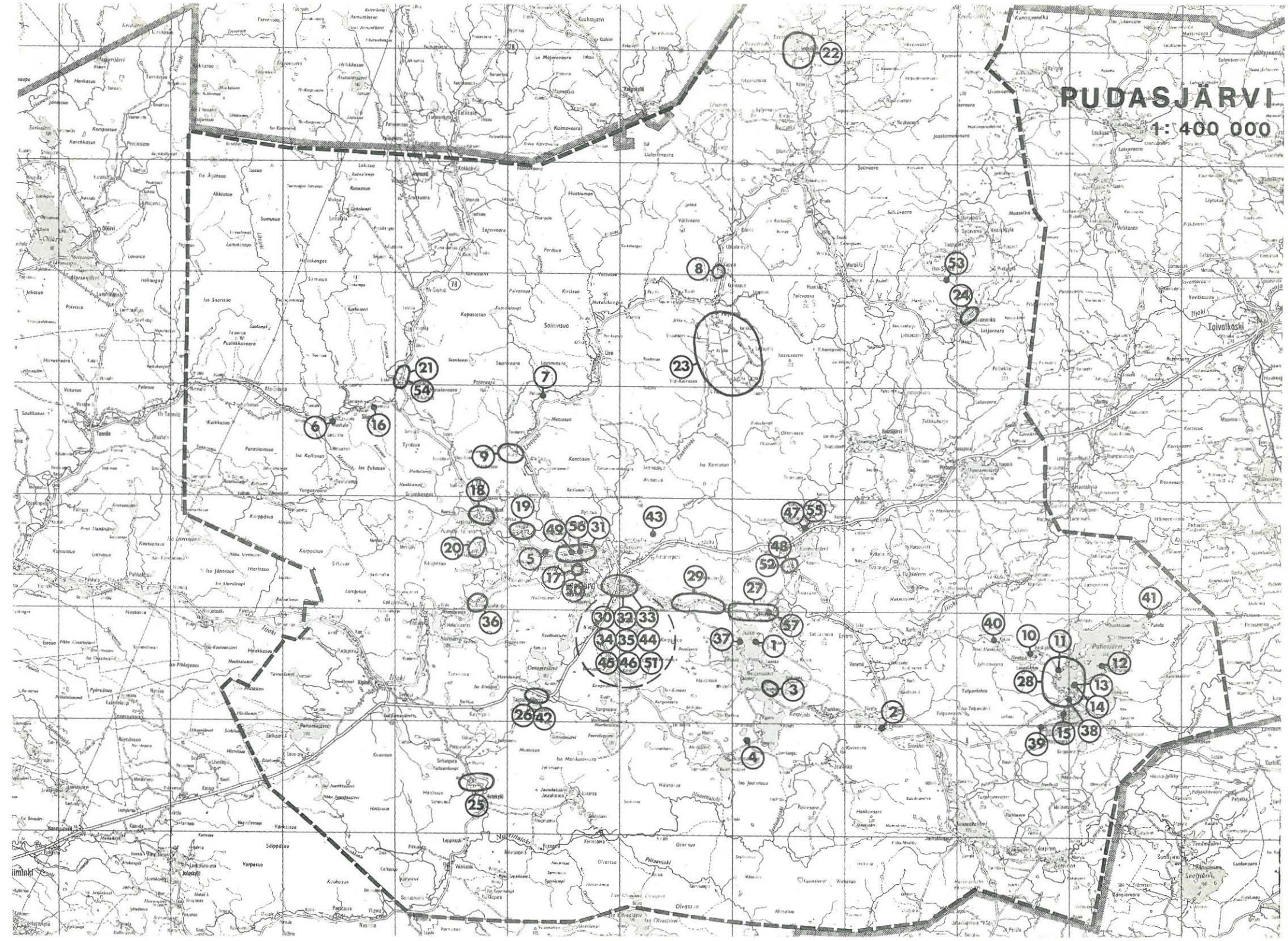
mylly, kunnantuvan paikka (ent. këräjäpaikka, Vesteri) sekä piiskapatäjä. A
 Maisemakokonaisuus, ks. kohde n:o 31.

57. Ervestin pirtti, Sotkajärven kylä H

Virsirunoilija Paavali Ervestin syntymäpirtti Sotkajärven Ojalassa. A

PUDASJÄRVI

1: 400 000

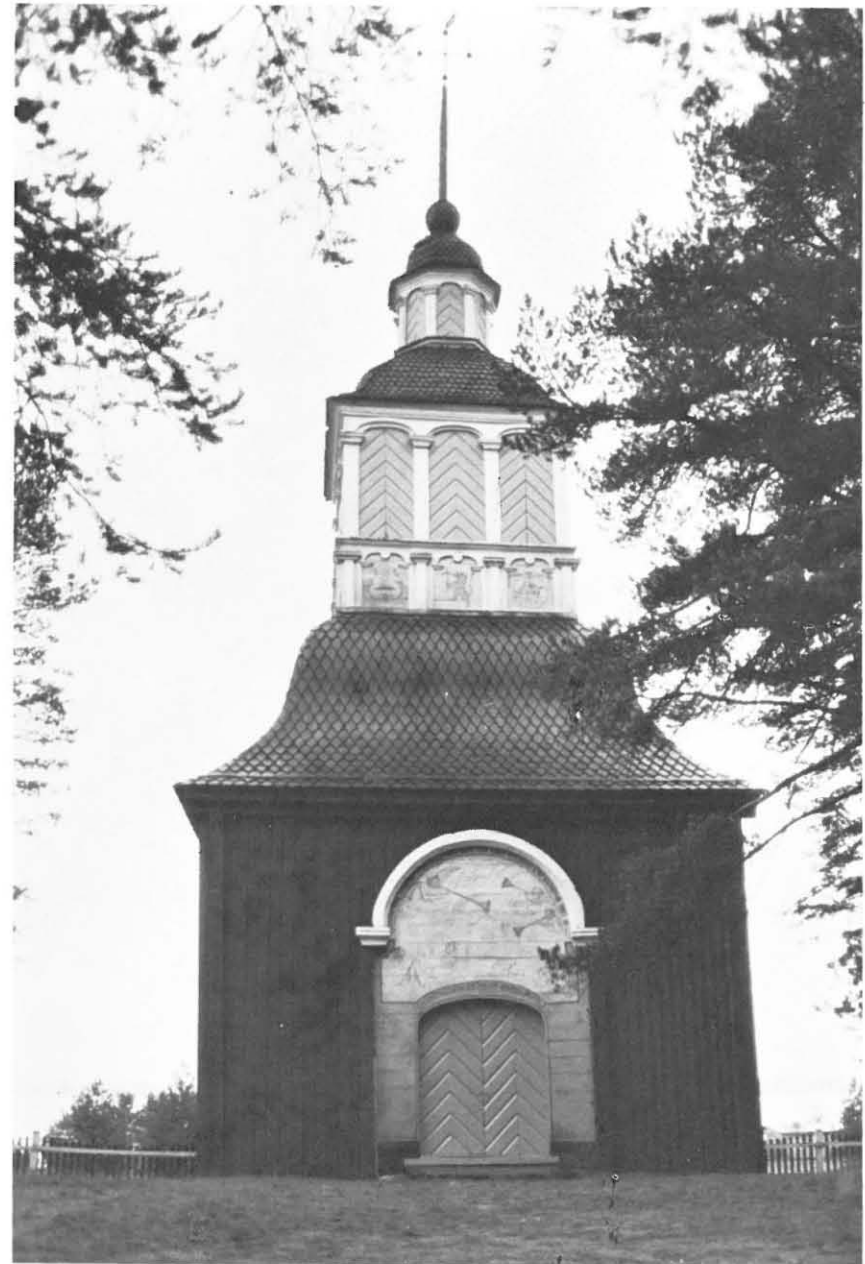




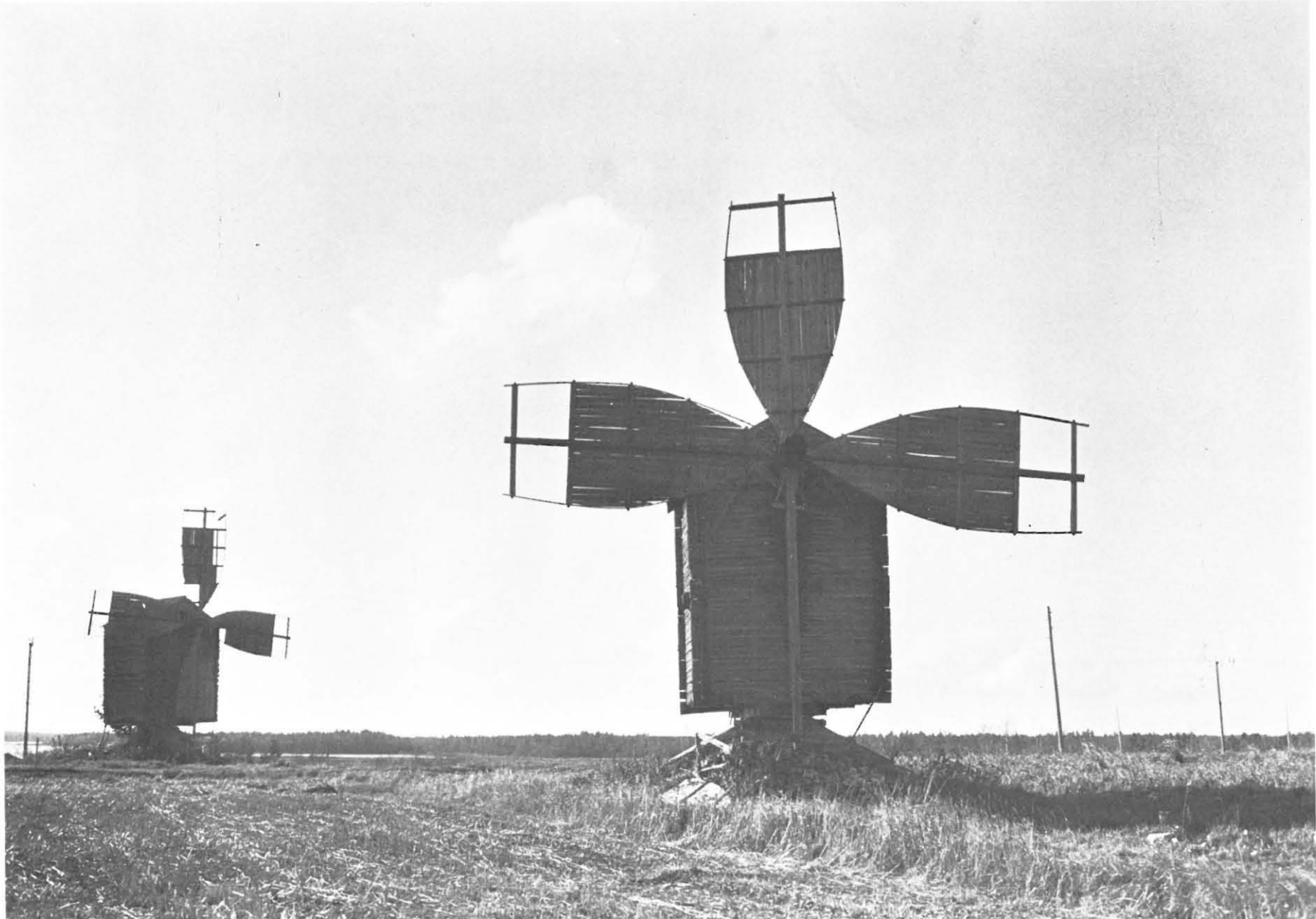
3 Liikasenniemi



49 Pudasjärven kirkon hirsiaita



49 Pudasjärven kirkon tapuli



PULKKILA

1. Paakinaho, Latva

M, R

Yhtenäinen pihapiiri, joka koostuu toista sataa vuotta vanhoista rakennuksista. Asuinrakennus on korjattu v. 1935 (ikkunoita suurennettu), vuokrattu ja maalattu ulkopuolelta 1960-luvun alussa. Pirtti ja sali ovat sisältä hirsipintaiset. Lisäksi pihaa ympäröivät navetta, puoji ja varistorakennus. Hieman kauempana on riihi. C

2. Latva, Latva

M, R

Suorakaiteen muotoinen piha, jonka ympärillä on eri-ikäistä, ilmeeltään yhtenäistä rakennuskantaa: vanha asuinrakennus oletettavasti 1800-luvulta, uudempi asuinrakennus sekä talli ja navettarakennus vuodelta 1915, aitta ja varasto. Pihalla on lisäksi vinttikaivo. C

3. Isojunno, Junnonoja

R, M

Kolmelta sivulta suljettu pihapiiri: navetta, viisiosainen puoji ja kahdessa vaiheessa tehty asuinrakennus (1875 ja 1920, ikkunat levitetty v. 1971) sekä pihapiiristä sivussa kaksi pientä talousrakennusta ("maito- ja soopahuone"). Noin sadan metrin päässä paikasta sijaitsee ulkorakennusryhmä, jossa on kaksi riihtä, vanha navetta ja entinen savupirtti vuodelta 1752. B

4. Niemi, Launola

R

Perinteistä maaseuturakentamista edustava, v. 1924 uusittu asuinrakennus, luhti 1820-luvulta, vilja-aitta 1801 ja kaksi aittaa 1800-luvun lopulta. Uudehko navetta. C

5. Murto, Majanperä

R, M

Hirsirakennusryhmä oletettavasti 1800-luvulta. Pääraken-

nuksen toisen päädyn ikkunoita suurennettu. Pihapiiriin kuuluu lisäksi navetta, talli- ja ulkorakennus, lato sekä kolme aittaa. Asuinrakennuksen kohdalla on tien toisella puolella saunan, "vasikkakömmänän", kellarin ja liiterin muodostama rakennusrivi. B

6. Junttola, Koskenranta

R

Vaaleaksi maalattu päärakennus on 1800-luvun puolivälisistä, ikkunat uusittu v. 1954 ja peruskorjaus on tehty v. 1965. Pirtissä on suuri uuni. C
Luhtiaitta on vuodelta 1803 sekä rakennusmestari Halosen suunnittelema navetta vuodelta 1914. Taloon johtavan koivukujan varrella on kaksi 1700-luvulla rakennettua aittaa. A

7. Vanhatalo, Viitanen

R, M, MK

Rakennusten neljältä sivulta ympäröimä pihapiiri, jonka vierellä on 1700-luvulla tehdyksi arveltu vilja-aitta sekä lähellä viljelysten keskellä ns. harakkamylly (kohde n:o 34). B
Ryhmässä on kaksi asuinrakennusta, joista vanhempi on yli satavuotias. Sen pirtti on sisältä rapattu ja kalkittu, ja siellä on 30 leivän uuni. Rakennus on ulkoa osittain vuokrattu, kuisti on rakennusta nuorempi. Uudempi asuinrakennus on tehty vanhoista hirsistä perinteiseen tapaan. Pihapiiriin kuuluvan puojin sanotaan olevan 1700-luvulta. A

8. Viio, Pulkkila k

R

Rakennusryhmä, johon kuuluu mm. hirsinen asuinrakennus, v. 1916 rakennettu navetta ja saunarakennus sekä luhtiaitta, jonka läpikulkuaukko on myöhemmin suljettu ja jonka katolla on vellikello. B

9. Navettakangas, Jylhänranta

R, M

Talouskeskuksen muodostavat puojirakennus vuodelta 1889, navetta, aitta, liiteri sekä kahdessa osassa tehty asuinrakennus, jonka uudemman puolen sanotaan olevan 1800-luvun alusta. Rakennus on kengitetty ja siitä on korjattu katto v. 1932. C

10. Pinola, Laakkola

R

Talon rakennuksiin kuuluu luhtiaitta vuodelta 1775 sekä pieni kammiaitta. A

Viime vuosisadalla tehty asuinrakennus on korjattu v. 1971, jolloin toisen päädyn ikkunoita on muutettu. B

Tila on Pulkkilan vanhimpia.

11. Viionaho (Aho), Majanperä

R

Rakennusryhmän muodostavat 1800-luvulta peräisin oleva vanha asuinrakennus, navetta vuodelta 1877, luhtiaitta vuodelta 1805 ja riihi vuodelta 1800. Uusi tiilinen asuinrakennus poikkeaa pihamiljöön muusta rakennuskannasta. B

12. Aho, Junnonoja

R

Kuusi huonetta käsittävä, v. 1886 rakennettu asuinrakennus, jossa on suuri pirtti ja kuusikulmainen kuisti. Talossa on lisäksi kaksi vilja-aittaa, joista toinen vuodelta 1808 sekä vuonna 1861 rakennettu tallipuoji. A

13. Turula, Pulkki-la kk

R

Hyväkuntoinen asuinrakennus, jonka kamariosassa on vuosiluuku 1816. Pirttipuoli on oletettavasti tätä vanhempi. Tila on ollut samalla suvulla vuodesta 1598. C

14. Maja, Majanperä

R

Pärekattoinen, ulkoa vuorettu, pohjaltaan L-kirjaimen muotoinen asuinrakennus, joka on rakennettu vv. 1919-20. Talossa on lisäksi aiemmin maitohuoneena toiminut savusauna vuodelta 1860 sekä vanha vilja-aitta. C

15. Koivisto, Pulkki-la kk

R, H

Suuri jokitöyräällä sijaitseva asuinrakennus, josta osa on salvettu Pyhännällä ja joka on tehty kolmessa vaiheessa nykyiselle paikalleen 1800-luvun loppupuolella. Talossa on toiminut kunnan ensimmäinen koulu sekä Pulkkilan osuuskassa ensimmäinen konttori. C

16. Tahvolan navetta, Launola

H

Sodan jälkeen rakennettu navettarakennus, jonka alaosa on muurattu pölkypätkistä. Yläosa on lauterakenteinen. C

17. Erkkilän aitta, Kaskenperä

R

Uljuan altaan alle jääneeltä Nikun tilalta siirretty vilja-aitta vuodelta 1761. A

18. Paakkilan luhti, Laakkola

R

Hyväkuntoinen luhtirakennus vuodelta 1789. A

19. Kärenahon aitat

R

Korkea kaksiosainen puoji ja v. 1845 rakennettu vilja-aitta, jossa on rikasmuotoinen räystääprofilointi. A

20. Kivipälto, Koskenranta

R, H

Talon kaksiosainen v. 1848 rakennettu vilja-aitta on ol-

lut aluksi kruunun lainajyvästönä. Rakennuksiin kuuluu lisäksi toinen vanha vilja-aitta. A

Entinen tyypillistä talonpoikausrakentamista edustava asuinrakennus on nykyään varasto. B

Pihapiirissä on myös uusi matala asuinrakennus.

21. Junnonahon luhti, Koskenranta R

Entisen umpipihan porttirakennuksena toiminut, 1800-luvun alussa rakennettu luhtiaitta, jonka "kongit" on nyt suljettuna. Aittaa on takaosastaan jatkettu, rakennus on korjattu ja maalattu 1970-luvun alussa. B

22. Kytölään luhti ja aitta, Pulkki k R

Kolmioseininen peltikatolla varustettu luhti on siirretty nykyiselle paikalleen viime vuosisadan puolella. B

Pihasta sivussa pellon reunassa vanha vilja-aitta. A

23. Pulkan aitat ja paja, Viitastenperä R, H

Kaksioseinen puoji ja versin tyylikäs kammiaitta. Taloon kuuluu myös hyväkuntoinen lautakatteinen paja. A

24. Halmetojan paja, Laakkola H

Pieni kohtuullisessa kunnossa oleva paja. C

25. Lehto, Niillessaari R, H, M

Entinen Oravakankaan torppa, jonka yhtenäinen rakennusryhmä on nyt osin huonokuntoinen. Asuinrakennus, navetta ja puoji sulkevat pihan kolmelta sivulta; näiden vieressä on kaksi vinttikaivoa ja savusauna. A

26. Nevannurkka, Niillessaari R, H, M

Entinen lukkarin puustellin torppa, joka nykyisin on asu-

maton. Talon yhdeksän rakennusta ovat hirsisiä, vuoraimattomia ja pärekattoisia. Neliömäisen pihan sivuille ovat sijoittuneet asuinrakennus, navetta, talli- ja aitarakennus sekä pienempi aitta. Pihapiirin vierellä kiinteästi rakennusryhmään liittyvinä ovat aitta, lato, kaksi saunaa, vinttikaivo ja liiteri. A

27. Viitanen MK, R, M

Viljelysmaisema pienen järven rannalla, jossa perinteinen rakennuskanta sijoittuu järven länsi- ja pohjoispuolelle (kohde n:o 7 Vanhatalo, Makkonen ja Viitanen sekä kauempana järven rannasta Korven talo). C

28. Junnonoja-Laakkola MK, R, M, H

Lamujoen, sillan ja teiden risteyksen tienoille sijoittuva viljelysmaisema. Perinteistä rakennuskantaa mm. kohteissa n:o 3 Isojunno, 10 Pindla, 12 Aho, 18 Paakkila, 24 Halmetoja sekä Marttilassa (asuinrakennus ja talousrakennus vuodelta 1921) ja Aholassa. C

29. Launola MK, R, M, H

Osa Lamujokivarren viljelysmaisemaa. Vanhaa talonpoikausrakentamista on alueella Raution ja Launolan taloissa. C

30. Koskenranta MK, R, M, H

Viljelysmaisema Lamujokivarressa Launolan ja Pulkkilan kirkonkylän välillä. Maisemaan tuovat rakennustaiteellista ja -historiallista kiinnostavuutta vanhaa maaseudun rakennuskantaa sisältävät talot: Niemi (kohde n:o 4), Junttola (kohde n:o 6), Koivisto (kohde n:o 15), Tahvola (kohde n:o 16), Kivipalto (kohde n:o 20), Junnonaho (kohde n:o 21) ja Väinölä, jossa on osittain kaksikerroksi-

nen, 1800-luvun puolivälissä rakennettu asuinrakennus, navetta ja Junttolasta siirretty aitta. C

31. Pahaoja, Vorna MK, R

Jokivarren viljelysmaisema, johon sisältyy vanhaa rakennuskantaa Pahaojan talossa (asuinrakennus, kaksi puojia) sekä Kansanahossa (vilja-aitta vuodelta 1875). C

32. Pulkkilan raitti, Pulkkila kk MK, R, H, M

Selkeän raittikokonaisuuden muodostava kylätie sitä reunustavina rakennuksineen ja puineen kirkon ja Honkalin-
nan tienoon välillä Pulkkilan kirkonkylässä. Raitin mil-
jään kannalta merkittävänä mainittakoon seuraavat koh-
teet: C

- kirkko, tapuli sekä niiden viereinen männikkö
- kunnantalo: 1950-luvulla rakennettu kaksikerroksinen puurakennus,
- Seppälä: taitekattoinen puinen liike- ja asuinrakennus,
- Lamujen Osuuskaupan vanhempi osa: puurakenteinen kaksikerroksinen rakennus,
- Dravakengas: taajamassa sijaitseva talouskeskus, jonka päärakennuksessa on toiminut mm. kauppa ja posti. Asuinrakennus on vuodelta 1860 (uusittu v. 1951), navetta on rakennettu v. 1906 ja ulkorakennus v. 1930. Rakennusryhmittäin kuuluu myös vilja-aitta. Talo on myös entinen kestikievari,
- Kujanperä: vanha asuinrakennus,
- Hakkala: autio huonokuntoinen vanha kaupparakennus,
- Meijerin asuinrakennus,
- Meijeri: vaalea rapattu tiilirakennus,
- Terveystalo: osittain kaksikerroksinen 1950-luvun kivit-
talo,
- Näsi: puinen entinen asuinrakennus, jonka uudempi siipi on n. vuodelta 1920. Rakennus on toiminut mm. lää-
käritalona ja on nyt kunnostettu lasten päiväkodiksi,

- Kyöstilä: vanha asuinrakennus, jossa nykyisin toimii kauppa,
- Rinne: 1800-luvun lopulla tehty asuinrakennus, jonka pihapiirissä on myös aitta ja muita ulkorakennuksia. Talo on toiminut kestikievarina,
- Toivola: viime vuosisadan loppupuolella rakennettu asuin- ja liikerakennus, pihalla vanha puoji ja kaksi muuta ulkorakennusta,
- Uutela: kaksikerroksinen, 1800-luvun lopun puutalo, jossa nyt toimii kirjakauppa. Tila on entinen lukka-
rilan mäkitupa,
- Anttila: vanha asuinrakennus, jossa on koristeellinen kuisti,
- Apteekki: vaaleaksi maalattu puurakennus.

33. Laukka, Pulkkila kk R

Entinen talouskeskus, jossa on kaksi perinteistä asuin-
rakennusta, toinen kunnostettu. Ulkorakennukset ovat
haikkokuntoisia. C

34. Harakkamylly, Vanhatalo, Viitanen H

Alaosastaan umpinainen tuulimylly, jonka yläosassa on
runkorakenne näkyvissä. Mylly on pahasti kallellaan, mut-
ta muuten kohtuullisessa kunnossa. B

35. Tervahaudan pohja, Köyryoja, Ritukkaperä H

Kasvillisuudesta puhdistettu tervahaudan pohja. C

36. Laakkolan koulu R

Vaaleaksi maalattu, v. 1908 rakennettu koulutalo. C

37. Laukan koulu R

Vinkkelinmuotoinen 1800-luvulla rakennettu koulu, jossa

viimeksi on toiminut Pulkkilan lukio. C

38. Pulkkilan kirkko ja tapuli, Pulkkila kk R

Kirkko on arkkitehti J. Stenbäckin suunnittelema, vv. 1908-09 rakennettu puinen ristikirkko. Julkisivuissa on runsaasti koristelutoitusta.

Tapuli on rakennettu v. 1843 puusta Suomen Intendantin-konttorin vuodelta 1826 olevien piirustusten mukaan.

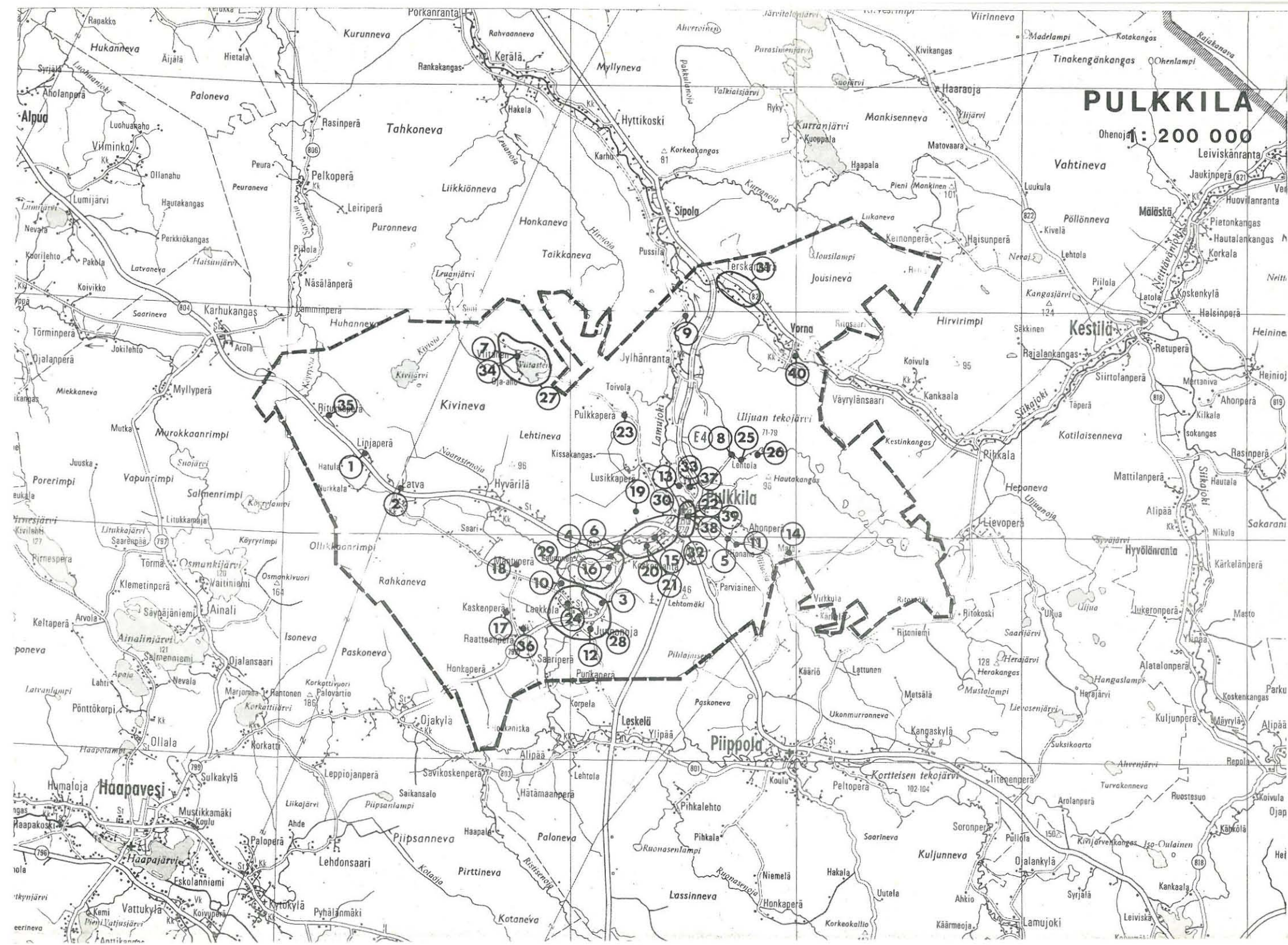
Kirkkoa ympäröi puisto ja sen vierellä on vanhoja puita kasvava puistomainen männikkö. Osa männyistä on rangaituspaikkana käytettyjä ns. piiskapetäjiä. A

39. Vanha hautausmaa, Pulkkila kk H

Pakkalanmäellä sijaitseva vanha hautausmaa, mäellä on myös Suomen sodan aikaisen Pulkkilan taistelun muistoksi pystytetty Sandelsin patsas. A

40. Koukkarin aitta, Vorna H, R

Vornan koulun lähellä sijaitseva yksityismuseoksi tehty pieni aitta, jossa on vanhaa esineistöä. A





4 Niemi



32 Pulkilan raitti



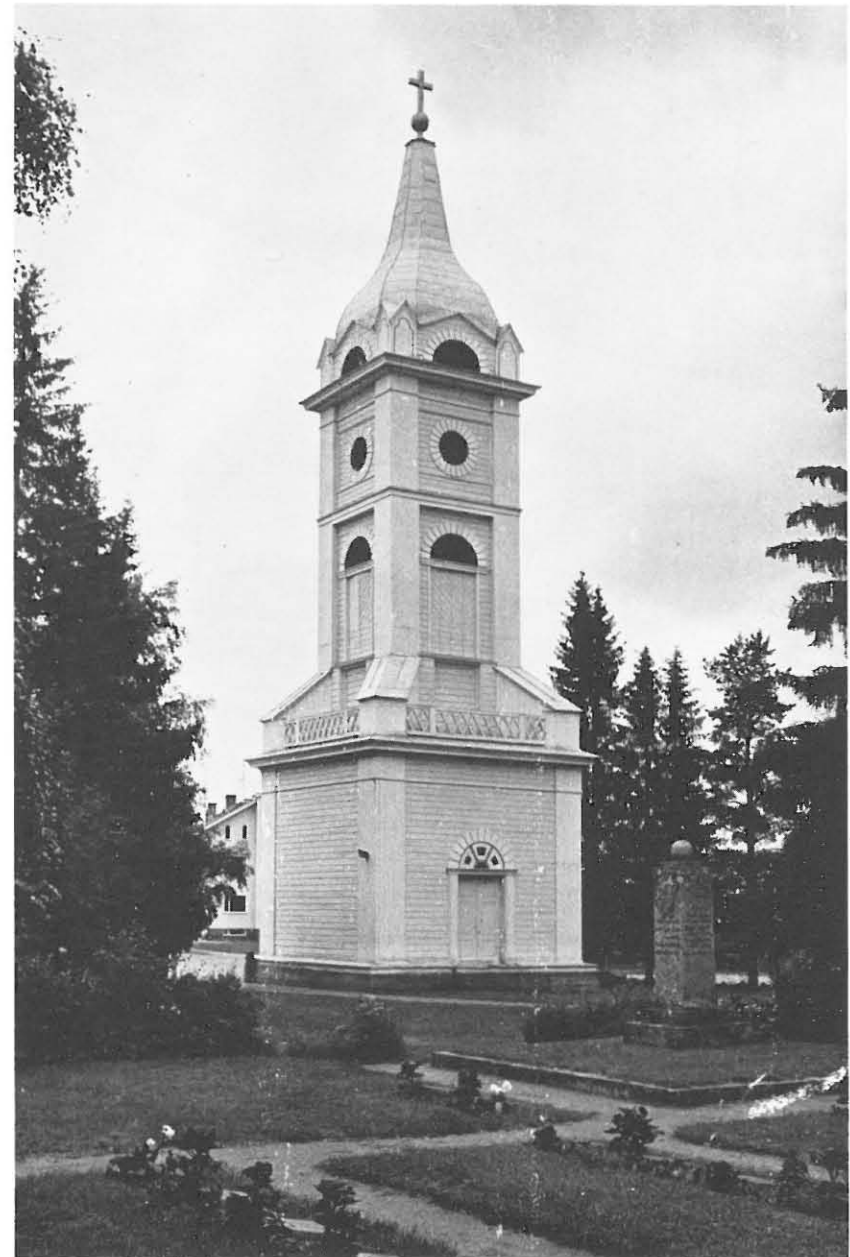
12 Aho, Junnonoja



35 Tervahaudan pohja, Käyryoja



34 Harakkamyly, Vanhatalo



38 Pulkkilan tapuli

PYHÄJOKI

1. Karsikko (Tyybäk) ja Rantala, Parhalahti R, M

Kahden asuinrakennuksen ja ulkorakennusten muodostama rakennusryhmä. Tyybäkin asuinrakennuksen vanhempi osa sanotaan siirretyn paikalle v. 1740. Tähän liittyvä v. 1918 rakennettu osa muodostaa vanhan puolen kanssa vinkkelitalon, jonka sisäkulmaan pihan puolelle on tehty koristeellinen, pääty kolmioaiheella juhlistettu kuisti. Rakennuksessa on kuusiruutuiset ikkunat, tiilikatto ja vaaleaksi maalattu vaakalautavuoraus. Rantalan asuinrakennus on hyväkuntoinen, mahdollisesti 1800-luvulla useammassa osassa rakennettu pienehkö suhdakas klassistinen talo, jonka kuistissa on viereisen talon kuistista löytyvät ikkuna-aiheet (kuistit, ks. myös kohteet n:o 2 ja 3). Ulkorakennukset ovat kaksikerroksisia hirsisiä puojaja A Ympäriillä aitta- ja vajarakennuksia sekä laakea viljelysmaisema.

2. Keskitalo, Rajaniemi M, R, MK, H

Kolmen suurehkon asuinrakennuksen ja puojin rajaama tiivis neliömäinen pihapiiri. Asuinrakennuksissa on koristeelliset, seudulle tyypilliset kuistit (ks. kohteet n:o 1 ja 3). Taloissa on tehty ikkunamuutoksia. Pihapiirin yhden sivun sulkee kolmiosainen puoji. Rakennuksiin kuuluu monia harmaita hirsisiä ulkorakennuksia, mm. neljän suurehkon aitan ryhmä sekä viime vuosisadan lopulla rakennettu, vielä n. 40 v. sitten käytössä ollut hevostuolainen puimakone. B Rajaniemen viljelysaukealla on muitakin perinteistä maaseudun rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia. C

3. Vehkala, Kittilän puhto, Pyhäjoki kk

Talouskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta: 1700-lu-

vulta periytyvä, 1940-luvulla ulkoa vuorattu nyt peltikattoinen pieni asuinrakennus, jossa on yksityiskohdistaan rikas kuisti. Taloon kuuluu myös pieni kolmiosisainen, ennen läpiajettava luhti, jonka yhdessä osassa on luhtikäytävä. C

4. Kivimäki, Pirttikoski R, M

Yhtenäinen pihapiiri, johon kuuluu asuinrakennus vuodelta 1804. Rakennuksessa on kuusikulmainen kuisti, talo on korjattu ja vuorattu ulkoa n. v. 1932. Uusinavetta. C

5. Luodon puhto, Pyhäjoki kk M, R

Useiden perinteistä maaseuturakentamista edustavien talojen muodostama tiivis ryhmä pienellä mäellä lähellä kirkonkylän keskustaa. C

6. Kariluoto, Yppäri R, M

Rakennusryhmä, johon kuuluu useita perinteisen asunsa säilyttäneitä ulkorakennusta (mm. kaksikerroksisia puojaja) sekä asuinrakennus, johon on tehty muutoksia. B

7. Tirilä, Pirttikoski R, M

Perinteisen maaseudun rakennuskannan muodostama talouskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta (toinen osittain asumaton, toisessa aukkumuutoksia) sekä 1600-1700-luvun vaihteesta oleva rapoistuva kivinavetta. B

8. Vanha kalaranta, Parhalahti H, M, R

Limingojan suulle Parhalahteen tuntumaan on rakennettu n. 30 vajaa, aittaa ja mökkiä, joista osa on ilmaisesti vuosisadan vaihteen tienoilta. Rakennukset ovat sijoittuneet ojan etelärannan suuntaisesti, välissä on pieniä

aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. A

9. Kaukon kalalanssi, Pohjankylä, Pyhäjokik k H, M, MK

Pyhäjokisuulla sijaitseva perinteinen kalasatama, jonka mökit, aitat ja venevajat muodostavat yhtenäisen, edelleen toimivan ympäristökokonaisuuden. A

10. Jokipuojin kalaranta, Pyhäjoki k H, M

Pyhäjokisuulla sijaitseva kalasatama, jonka rakennuskanta koostuu n. 30 aitasta, mökistä ja venevajasta. A

11. Leitäpauhat, Rajaniemi H

Avomeren äärellä niemellä sijaitseva pieni hajanainen kalastuskylä, joka on muuttumassa huvila-alueeksi. A

12. Pyhäjoen tapuli ja vanhan kirkon rauniot R, H

Pyhäjoen puinen empirekirkko paloi v. 1974, jäljellä on kivijalka vanhan hautausmaan laidalla. Lähellä sijaitseva tapuli on perinteinen kolminivelinen pohjalaistapuli. A

13. Pyhäjoen pappila, Pyhäjoki k R, M

Pappila on suuri 1800-luvun hirsirakennus, johon on vuoden 1954 korjausten yhteydessä tehty toimistotiloja sisältävä lisäsiipi. Pihapiiriin kuuluu lisäksi vanha väentupa, kaksi ulkorakennusta ja kivilavetta. A

14. Viljamakasiini, Pyhäjoki k H

Mahdollisesti viime vuosisadan alkupuolella rakennettu maataloustuottajien omistama viljamakasiini. A

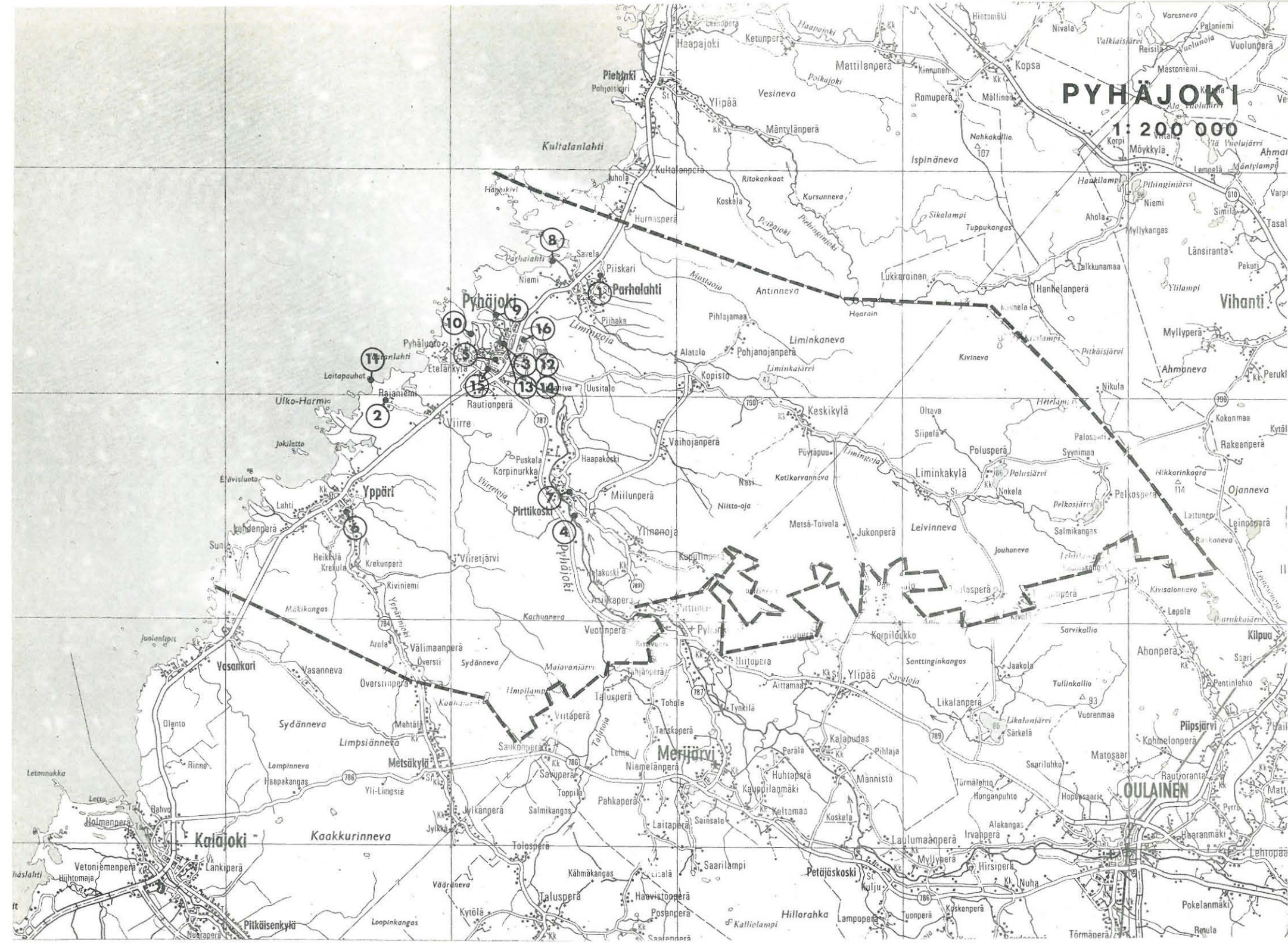
15. Etelänkylän silta

H, MK

Korjattu silta vuoden 1840 tienoilta A
Vastaavankaltainen v. 1840 rakennettu Pohjankylän silta on purkutyön alla.

PYHÄJOKI

1:200 000





2 Keskitalo, Rajaniemi



10 Jokipuojin kalaranta



3 Vehkala, Kittilänpuhto



15 Etelänkylän silta

PYHÄJÄRVI

1. Nurkkala, Vuohtoniemi R, MK

Kolmiosainen hermaahirsinen aittarakennus (puojitalli) vuodelta 1845 ja sen jatkona umpinaisella luhtikäytävällä varustettu kaksiosainen, luultavasti samanikäinen luhti.

Talouskeskus sijaitsee Pyhäjärven itärannan niemellä avautuvalla viljelysalueella.

2. Hiekkala, Maanselänlahti R

Luhtiaitta vuodelta 1865.

3. Lystilä, Hiidenkylä R

Luhtiaitta mahdollisesti 1700-luvulta.

4. Myllylä, Komujoki R

Talli- ja luhtirakennus 1800-luvulta.

5. Leskelä, Pyhäsalmi R

Perinteistä rakennuskantaa, mm. luhti. Maisema, ka. kohde n:o 19.

6. Niskala, Rannankylä R, M

Talouskeskus, jonka rakennukset ovat pääosin 1800-luvun puolivälistä. Vanha päärakennus on suunnitella museoksi.

Lähellä sijaitsee vanha huonokuntoinen tiilitehdas (ei käytössä).

7. Lepikko, Pyhäsalmi R, H, M

Entinen talouskeskus, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta, puoji, luhti ja aittoja. Talo on toiminut myös kievarina. Rakennukset on kunnostettu Outokumpu Oy:n vierasmajaksi.

8. Hyvönen, Hiidenkylä R, M

Talouskeskus, johon kuuluu asuinrakennus 1860-luvulta, talli, aittoja ja riihi.

9. Myllypuro, Latvala R, M

Ilmeeltään yhtenäinen perinteisestä rakennuskannasta koostuva talouskeskus. Tilalla on myös puromylly, jossa on ollut sähkölaitos.

10. Marjaniemi, Pyhäsalmi R, M

Kesäasuntona käytettävä entinen talouskeskus, jossa on mm. suuri päärakennus, kaksieukkoisella luhtikäytävällä varustettu luhti sekä vilja-aitta. Averaani pihapiiriin antavat leimansa myös suuret koivut. Pihalle joutaa kuu-sikuja.

11. Kuusanmäki - Liittoperä MK, R

Viljelysmaisemakokonaisuus, jossa on mukana useita perinteistä rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia, mm. Ranko (kaksi asuinrakennusta), Tikanmaa ja Hituri.

12. Mannila, Maanselänlahti MK, R

Alangonlahtea kiertävä matsän rajaama rantaviljelysmaisema, jossa perinteistä rakennuskantaa on Mannilan sekä

Ranta- ja Kangas-Mannilen taloissa. Lähistöllä on lisäksi Liimattalan vanha autiona oleva päärakennus. C

13. Haapapuron alue, Jokikylä MK, R

Pyhäjokivarren rantaviljelysmaisema, jolle leimansa antavat perinteistä maaseudun rakennuskantaa sisältävät, usein mäillä sijaitsevat talouskeskukset (esim. Majuri ja Saloranta) sekä pienet joen yli vievät sillat. C

14. Jokikylä MK, H, R

Jokivarren viljelysalue, jota halkavalta tieltä on paikoitellen avare näkymä Pyhäjoen mutkitteluvaan uomaan. Alueen rakennuskannan ilma on epäyhtenäinen, maisemaan liittyvää perinnettä monipuolistaa Vesikosken (kohde n:o 17) seutu. C

15. Vuohontäki MK

Avarien näkymien vaaraviljelysmaisema, ks. myös kohde n:o 1). C

16. Puustelli, Pyhäjärvi kk *Röngän talo* H, R, MK
Väisälä 117.

Entinen sotilasesvirkatalo, jossa perinteistä rakennuskantaa (päärakennus). Maisema, ks. kohde n:o 13. C

17. Haavisto, Vesikoski, Jokikylä H, R

Lähellä nykyistä Vesikosken voimalaa sijaitseva 1800-luvulla rakennettu suurenko asuinrakennus, jota ympäröi puistomainen pihapuusto ja vanhat ulkorakennukset (mm. aitterakennus, jonka katolla on kellikello). Talo on ollut Vesikosken rautaruukin patruunan asuinrakennus; ruukin perustivat raahelaiset kauppiast v. 1840. Ruukin rakennukset on Haavistoa lukuun ottamatta purettu. Talon pihalla on Vesikosken ruukin muistomerkki. A

18. Pyhäjärvi kk

MK, M, R

Pyhäjärven kirkonkylän alueen keskeinen osa Puustellin (kohde n:o 16) ja pappilan välinen raitti, jossa keskeisenä maisematekijänä on pappilan viereinen kirkko ja tapuli. Tie kulkee viljelysten halki paikoin metsiköiksi muodostuvan raittipuuston reunaamana. Raitin varrelle sijoittuu mm. vanha hautausmaa ja Pyhäjärven toisen kirkon muistomerkki sekä Kotiseutumuseo (kohde n:o 22). Perinteistä maaseudun rakennuskantaa on esim. Röngän talossa (ent. pikkupappila) ja Paajasen taloryhmässä (vanhan asuinrakennuksen vanhin osa vuodelta 1871) ja Lyytikäisellä (kauppana toiminut 1800-luvun alkupuolen rakennus), taajamarakentamista edustaa kahdessa vaiheessa rakennettu entinen apteekkitalo sekä entinen Vesnmäen kaupparakennus, joka on kunnostettu asuinraloksi. Raitti päättyy Pyhäjärven rantaan kirkon (kohde n:o 19) ja pappilan (kohde n:o 20) luo. C

19. Kylätie Leskelästä Mustaparralle, Pyhäsalmi MK, R

Viljelysmaisemassa kulkeva ilmeeltään yhtenäinen raitti, jonka varrella on vanhaa maaseudun rakennuskantaa (ks. Leskelä, kohde n:o 5). C

20. Pyhäjärven kirkko ja tapuli

R, MK

Tasavertisen ristin muotoinen puukirkko on rakennettu v. 1897 Sebastian Gripenbergin piirustusten mukaan (edellinen, samojen piirustusten mukaan tehty lähes valmis kirkko paloi v. 1896). Kirkon ristikeskuksessa on kaksinivelin kahdeksnakulmainen pieni torni. Yksityiskohdiltaan kirkko edustaa 1800-luvun lopun "nikkarityyliä". Kolminivelin pohjalaistapulin muotoja noudatteleva tapuli on valmistunut v. 1897 Gripenbergin suunnitelmien mukaan. A Maisemasta ks. kohde n:o 13.

21. Pappila, Pyhäjärvi kk

R

Viime vuosisadan lopun henkeen päätyaiheilla, koristeellisilla räystäskonsoleilla ja moniruutuisilla ikkunoilla varustettu pappilarakennus, johon myöhemmin on liitetty kivirakenteinen arkisto-osa. Ympärillä vanhoja puita, mm. lehtikuusia.

B

Maisemallinen kokonaisuus, ks. kohde n:o 13.

22. Entinen Lukkarila, Pyhäjärvi kk

R

Pyhäjärven rannalla sijaitseva pitkä matala hirsirakennus, jossa on vaakalautavuoraus, koristeelliset ikkunat ja kaksi kuistia.

C

23. Kotiseutumuseo, Pyhäjärvi kk

H

Kotiseutumuseona palvelava entinen lainajyvämakasiini.

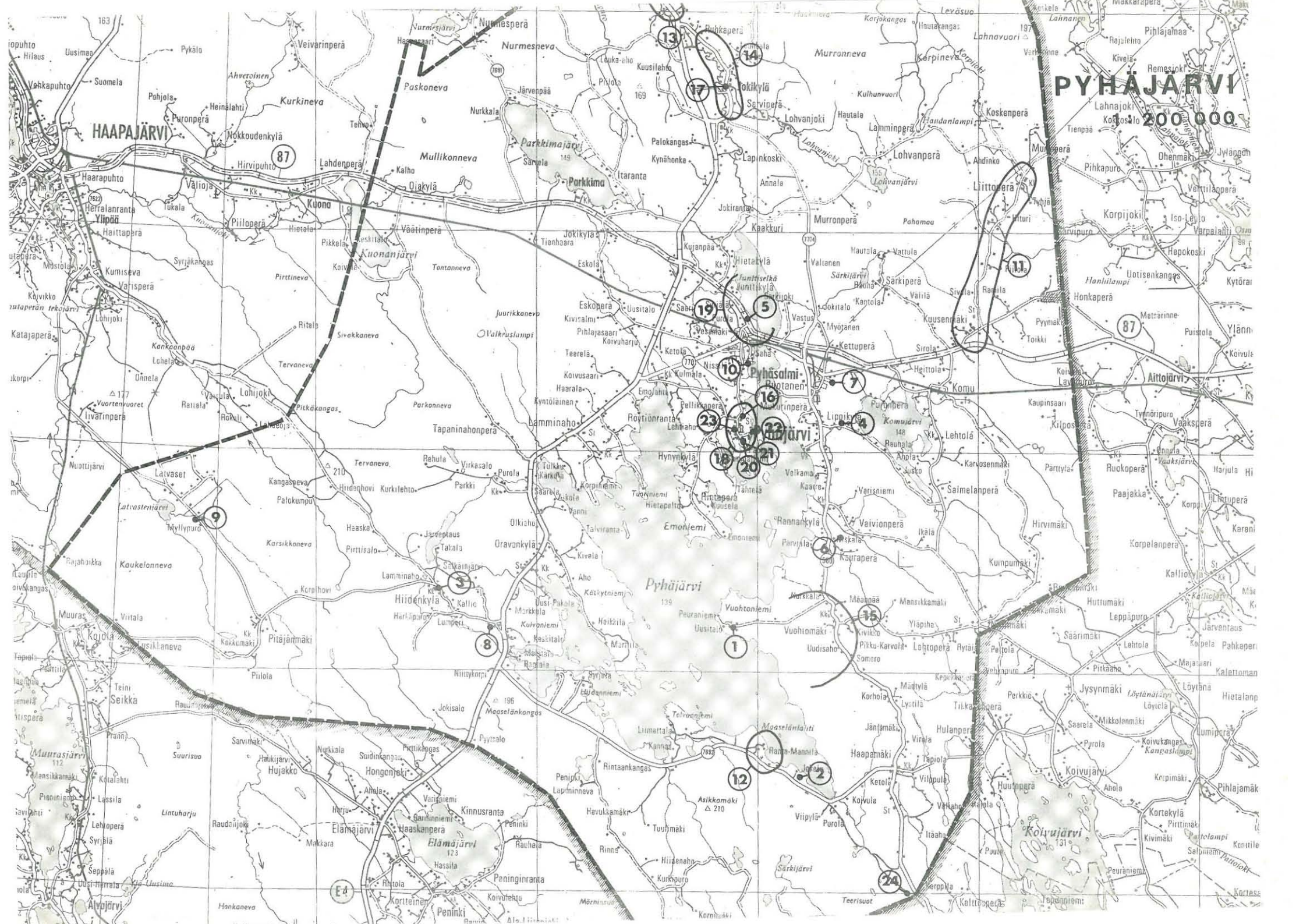
A

24. Rillankivi

H

Kunnan eteläosassa läänin rajalla oleva rajamerkki, joka osoittaa vanhaa valtakunnan rajaa Ruotsin ja Venäjän välillä.

A





1 Nurkkala



12 Mannila



14 Jokikylä



16 Puustelli



20 Pyhäjärven kirkko ja tapuli

PYHÄNTÄ

1. Koistila, Tavastkenkä R, M, H

Kahden asuinrakennuksen ja useiden ulkorakennusten muodostama ryhmä, jonka rakennukset ovat maalaamattomia ja pärekattoisia lukuunottamatta uudempaa asuinrakennusta, jossa on huopakatto. Tämä rakennus on 1800-luvun lopulta, toinen asuinrakennus on tätä vanhempi. Pihapiiriin kuuluva luhtipuoji on vuodelta 1784, osa aitoista on tätä vanhempia. Taloon kuuluu kunnostettu puromylly (kohde n:o 9). A

2. Katajamäki, Tavastkenkä R, MK

Talouskeskus, jossa on n. 120 vuotta sitten rakennetut asuinrakennus, luhtipuoji sekä neljän aitan rivi. - Yhdessä aitoista on vuosiluku 1822. C

3. Heikkilä, Tavastkenkä R, H

Vanha asuinrakennus, joka on sisustettu kotimuseoksi. A

4. Leiviskä, Pyhäntä kk R, H

Rakennusryhmään kuuluu asuinrakennus, jossa on suuri tupe ja uuni, alaosaltaan kivinen navetta vuodelta 1912, riihi, kaksi aittaa sekä "kirkkolato" vuodelta 1683. Leiviskä on toiminut majatalona. C

5. Haarainniemi, Kamulankylä R, H, M

Talouskeskus, jonka pihapiiriin kuuluu mm. 1800-luvun lopulla rakennettu asuinrakennus, entinen savupirtti ja ulkorakennuksia, mm. vanhassa asussaan säilytetyt navetta ja talli. C
Pihapiiristä sivussa on käyttökuntoinen paja. A

6. Konola, Viitamäki R, M

Yli sata vuotta vanhojen harmaiden hirsirakennusten muodostama pihapiiri: lähes 200-vuotiaaksi oletettu, nykyiselle paikalleen n. 150 sitten siirretty asuinrakennus, jossa on ollut savupirtti, navetta, puojitalli, talousrakennus. Pihapiirin ulkopuolella vilja-aitta. Asuinrakennuksessa osittain peltikatto. B

7. Viitamäki MK, R

Viljelysmaisema, jossa perinteistä maaseuturakentamista edustaa mm. Konolan talo. Alueella on myös 1930-luvulla tehty nuorisoseurantalo. C

8. Ahokylä MK, R

Viljelysmaisema. Perinteistä rakennuskantaa mm. Rauchalassa (vanha puoji, asuinrakennus ja talousrakennus vuodelta 1922) ja Perässä (yli satavuotias talli- ja liiterirakennus, asuinrakennus vuodelta 1908). C

9. Tavastkenkä MK, R

Laaja viljelysmaisemakokonaisuus Siikajoen varrella. Alueen perinteisestä maaseuturakennuskannasta mainittakoon kohteet n:o 1 ja n:o 11 Koistila, n:o 2 Katajamäki ja n:o 3 Heikkilä sekä Sippari (hirsiset asuinrakennus, puoji sekä talli- ja navettarakennus), Repola (asuinrakennus, jonka kuisti vuodelta 1915 sekä kaksi aittaa ja liiteri) ja Kotila (asuinrakennus siirretty Piippolan Anttilasta n. v. 1920, puoji). Kylässä on myös n. v. 1920 rakennettu osin kaksikerroksinen koulurakennus sekä 1930-luvun puolivälissä rakennettu, suojeluskunnan talona toiminut nuorisoseuran talo. C

10. Pyhäntä kk

MK, R, H

Kirkonkylälle leimaa antavana tekijänä on Pyhännänjärvi, jonka rannoilla on sekä luonnon- että kulttuurimaiseman elementtejä. Järven halkaisee valtatie 19, jolta on mahdollista tarkastella järveä ja kirkonkylää yhtenäisenä maisemallisena kokonaisuutena. Järven luoteisrannalla tien varrella on maiseman rajamerkkinä Leiviskän perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, kaakkoisrannalla kirkonkylän puolella ovat rakennuskannaltaan huomattavia kohteita Malmin talo (kohde n:o 16), museoalue (n:o 17) sekä maisemallisena kiintopisteenä toimiva kirkko (n:o 15).

11. Koistilan puromylly, Tavastkenkä

H

Pyhännän kunnan avustuksella kunnostettu puromylly. (Ks. myös kohteet n:o 1 ja n:o 9).

A

12. Tervahauta-alue, Tavastkenkä-Ahokylä

H

Tervahaudan pohjia laajalla alueella Tavastkengän ja Ahokylän välillä.

C

13. Salmijärven tukkikämppä

H, MK

Suuri v. 1950 rakennettu tukkikämppä (kaksi 40 hengen huonetta, emännänhuone, keittiö, "terävpää" ja kuivaushuone) ja savusauna metsäisessä harjumaastossa.

C

14. Maaralan koulu, Maaralanperä

H, R

Punaiseksi maalattu, v. 1928 rakennettu koulurakennus, johon ulkorakennus liittyy tyylillisesti.

A

15. Pyhännän kirkko

R

W.A.Tötterströmin suunnittelema, vv. 1906-08 rakennettu

pitkäkirkko, jonka pääoven puoleisessa päädyssä on katonharjalla pieni torni. Ulkonäölle antavat leimansa lis-toituskoristelu ja suuret katonlappeet.

A

16. Malmi, Pyhäntä kk

H, R

Kestikievarina toiminut, 1700-luvulla rakennettu asuinrakennus, jonka ikkunat on uusittu v. 1946. Talossa on lisäksi vanha puoji sekä vilja-aitta vuodelta 1768. Talo sijaitsee entisen järvimalmin nostopaikan lähellä.

A

17. Kotiseutumuseo, Pyhäntä kk

H, R

Pyhännänjärven rannalla sijaitsevalle alueelle on siirretty Viitamäeltä tuulimylly, lainajyvästön makasiini, pieni kammiaitta siirretty Kamulankylän Peltolasta, vanha höyrymoottori ym. esineistöä.

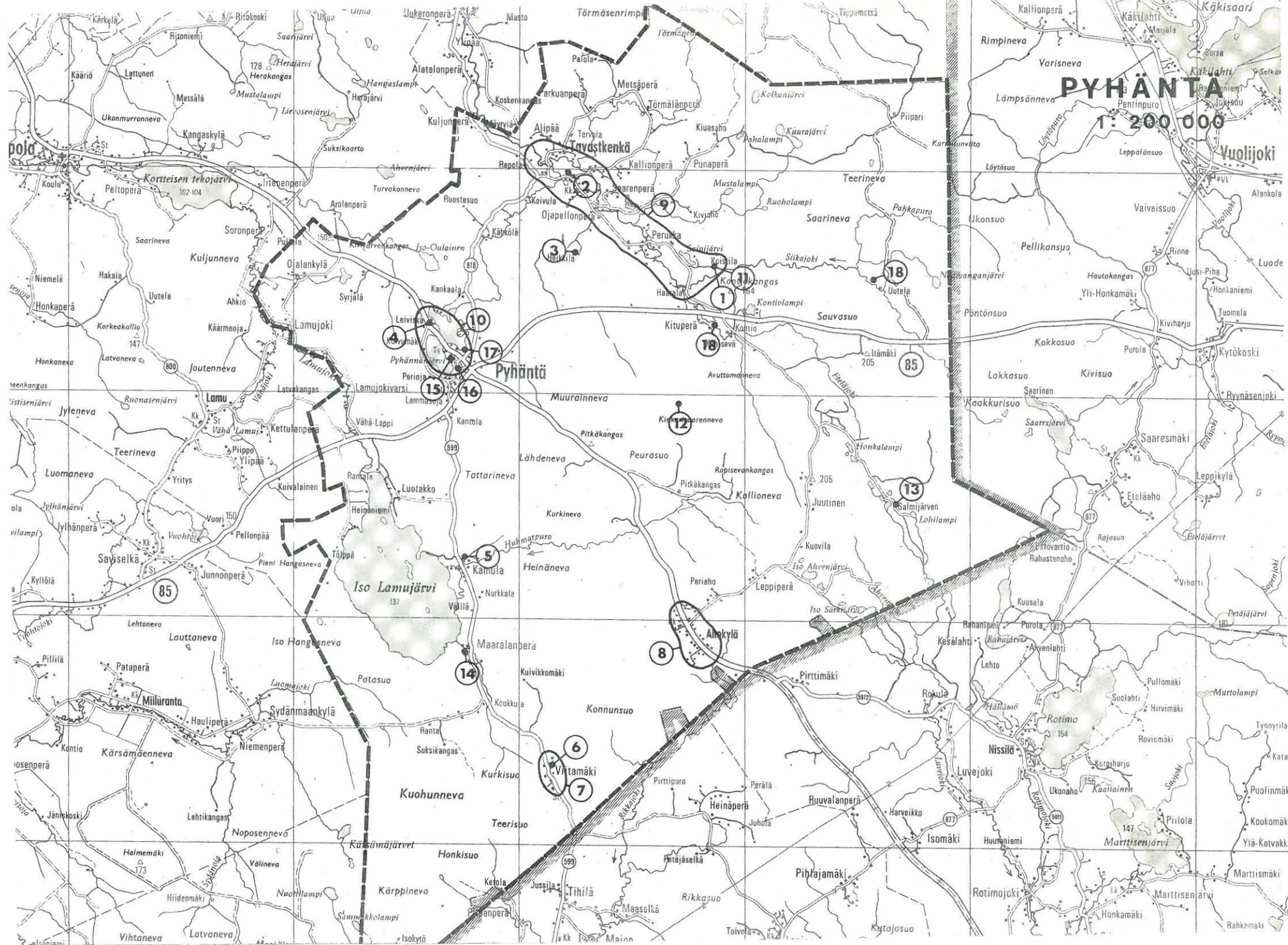
C

18. Siikajoen ja Eteläjoen uittopenkereet

H

Joanrantoja tasoittamaan rakennetut hirsiset, uittokanan kaltaiset penkereet.

C



PYHÄNTÄ



1 Koistila



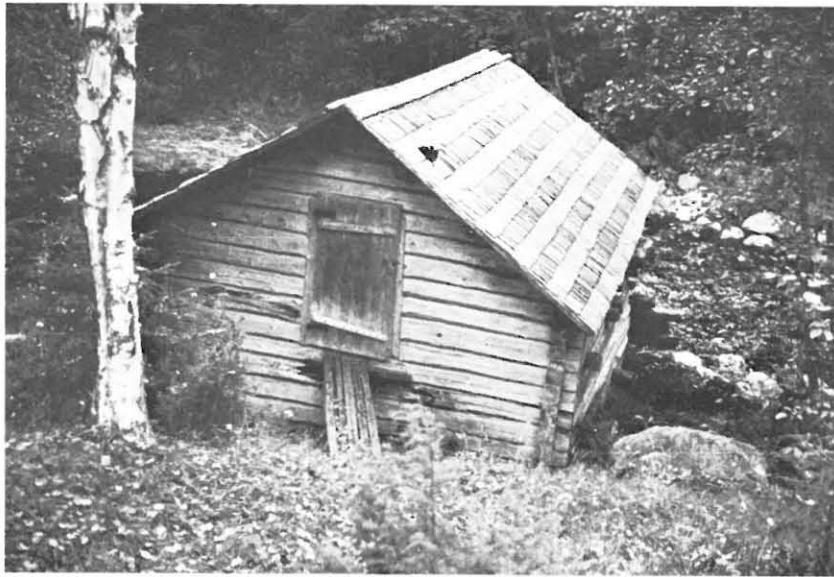
4 Leiviskä



2 Katajamäki



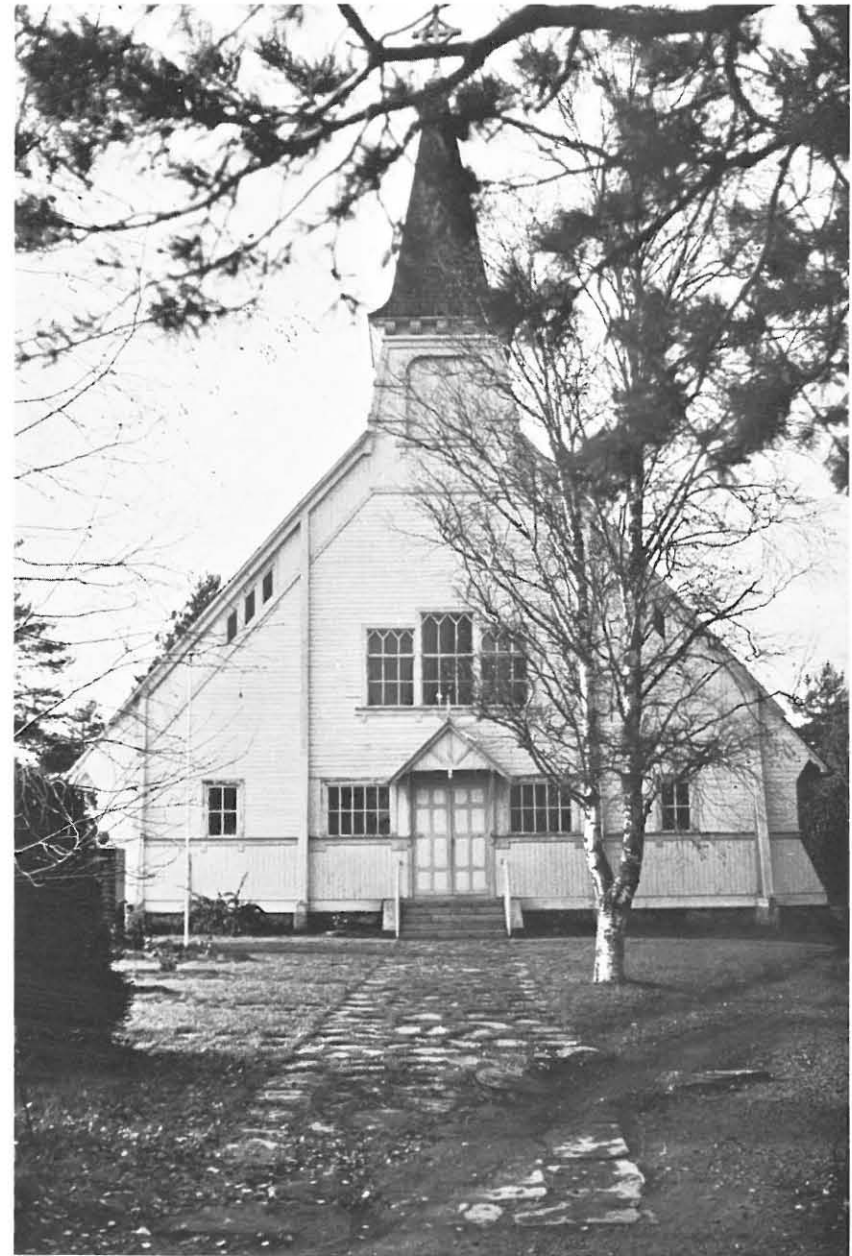
6 Konola



11 Koistilan puromylly



17 Makasiini, kotiseutumuseo



15 Pyhännän kirkko

RANTSILA

1. Mankila, Jokikylä, Mankilankylä R, MK

Vanha talo, jonka nykyisiin rakennuksiin kuuluvat tietävästi 1800-luvun alkupuolelta oleva asuinrakennus (korjattu v. 1956), kohtalaisessa kunnossa oleva luhtiaitta vuodelta 1910, kivinavetta vuodelta 1921 sekä puintikuntainen, viime vuosisadan puolivälin tienoilta oleva käyttökuntainen riihi. Lähellä sijaitsevat vv. 1907-1914 rakennetun, v. 1920 tulipalossa vaurioituneen suuren porakivinavetan rauniot. Talossa on toiminut kestikievari. Taloalue sijaitsee puustoa kasvavalla maalla osana Jokikylän viljelysmaisemaa (kohde n:o 27). A

2. Isokiljo, Kiljonperä R, M

Metsien ympäröimä talouskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta; vanhemmassa ollut savupirtti. Nuorempi on rakennettu v. 1890. Ulkorakennuksia (aittoja, riisiä, kärryvejä) ja huonokuntainen tuulimylly 1800-luvun lopulta. Rakennuksilla sangen yhtenäinen viime vuosisadan lopun asu. A

3. Ojanaho, Kerälä R, MK

Viljelysaukean laidalla sijaitseva taloryhmä; hyväkuntainen viime vuosisadan asuinrakennus, jossa on suuri pirtti. Luhti on vuodelta 1801, vilja-aitta on n. 80 vuotta vanha. A

4. Aliheikkilä, Kerälä R, M, MK

Yhtenäinen, kohtuullisessa kunnossa oleva rakennusryhmä, jonka ulkoasu on tämän vuosisadan alkupuolelta ja vanhimpien osien ikä n. 150 v. Lähellä Heikkilän kalliot:

vanhoja mäntyjä kasvava kumpare, jolla sijaitsee uusia eri omistajien riisiä. A
Siikajokilaakson viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

5. Törmä, Sipola R, M, MK

Heikkokuntainen rakennusryhmä, johon kuuluu asuinrakennus vuodelta 1882, "puoji" 1800-luvun lopulta, vanha nukkuma-aitta sekä aitta, jonka seinässä luodinreikiä perimätiedon mukaan Isonvihan ajalta. Törmän tuulimylly on rakennettu Karhun taloon (kohde 8) v. 1843, siirretty myöhemmin nykyiselle paikalleen (tekijänä Samppa Kröker, "Nikkari-Samppa"). A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

6. Koski, Sipola R, M, MK

Asuinrakennus, jonka pirttipuoli on "ikivanha", n. 200-vuotias ulkorakennus ja kaksi 150-200-vuotiaista aittaa. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

7. Tenhu, Sipola R, M, MK

Huonokuntainen, n. 150-vuotias hirsirakennusryhmä, johon kuuluu mm. vilja-aitta sekä korjattu asuinrakennus (uusi kuisti). B
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

8. Karhu, Sipola R, H, M, MK

Perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus: Toinen asuinrakennus on hyväkuntainen, raakalaudalla vuorattu ja vaaleaksi maalattu, kuisti detaljikas. Toinen huonokuntoisempi asuinrakennus on pieni "1 1/2 kerroksinen", klassisia piirteitä (nurkkapilastereissa suuri "harkotus") kantava. Ryhmään kuuluu lisäksi v. 1918 rakennettu sementtitiilinen navetta, tuulimoottori sekä

keksi aittaa, joista vanhemman sanotaan olevan Isoa vihaa edeltävältä ajalta. - Siikajoessa on talon kohdalla vanhan kalapadon jäänteitä (kohde n:o 45). A
Kerhun mailla ovat sijainneet Peurasalmen piilopirtit. Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

S. Ylitälo ja Kaurala, Sipola R, M, MK

Ylitälon vanhoihin rakennuksiin kuuluu asuinrakennus, jossa on entinen savupirtti. Talo mainitaan kylän vanhimmaksi rakennukseksi. Lisäksi riihi sekä Pirttikankaalta v. 1880 tuotu "puoji". A
Vieressä Ylitälon uusi talouskeskus.
Kauralan rakennuskanta on perinteisen yhtenäistä: suuri asuinrakennus vuodelta 1895, huonokuntainen navetta vuodelta 1898, Punkerista tuotu n. 150-vuotias puoji, Temmeksen Ollilasta v. 1890 tuotu aitta sekä hirsinen sikolähti, jonka yläkerrassa on käymälä. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

10. Mattila, Sipola R, MK

Rakennusryhmän ja Sipolan keskustan näkyvin rakennus on kaksikerroksinen vaikutelmaltaan tasakattoinen, v. 1937 tehty hirsipintainen asuinrakennus ("hirsifunkista"). Talo on autiona ja huonokuntainen. Tilalla on myös vanhoista hirsistä v. 1921 tehty talli- ja liiterirakennus sekä v. 1940 paikalle siirretty aitta. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

11. Ojala, Sipola R, M, MK

Metsän reunassa sijaitseva, useiden n. 100-vuotiaitten rakennusten muodostama yhtenäinen talouskeskus. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

12. Kivelä, Sipola R, M, MK

Ilmeeltään sekavan rakennuskannan muodostama talouskeskus, johon kuuluu mm. v. 1758 rakennettu puoji (Talonpoikauskulttuurisäätiön kunniakilpi v. 1954, josta puojat on siirretty Tyrämälle. Vanhat rakennukset ovat heikkokuntoisia. A
Maisema (kohde n:o 34) C

13. Vares, Alipää R, M, MK

Toimiva talouskeskus, jossa runsaasti pääosin 1800-luvun lopun asussa olevia rakennuksia. Ryhmä sijaitsee viljelyksiin liittyvänä erillään jokivarren muista taloista. A

14. Näsälä, Savaloja, Näsälänperä R, M, MK

Taloukeskus, jossa on kolme asuinrakennusta: Vanhin, mahdollisesti 1700-1800-luvun vaihteesta oleva on kunnostettu, vuorattu ulkoa raakalaudalla ja maalattu vaaleaksi. Hirsipintainen suuri kaksikuistinen asuinrakennus oletettavasti 1800-luvun lopulta on siirretty Rentsilan kirkonkylälle ja muutettu näyttelymyymälätiloiksi. Näsälän uusi tiilirakennus poikkeaa tyyliltään vanhasta rakennuskannasta. Lisäksi useita vanhoja ulkorakennuksia, joista yhdessä vuosiluku 1804. Pihapuustoa, laakea viljelysmaisema. A

15. Ali-Sipolan luhti, Sipola R, MK

Toistasataa vuotta vanha hyväkuntainen luhti, jonka luhetikäytävä on vuorattu pystylaudoituksella ja jonka taakse on liitetty vaja. B
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

16. Hirvelän aitta, Sipola R, MK

Pieni aitta, joka perimätiedon mukaan on rakennettu
Rantsilan kirkon valmistumisvuonna 1785. A
Hirvelän muut rakennukset ovat n. vuodelta 1910.
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

17. Kaijala, Kerälä R, MK

Viime vuosisadan puolivälistä olevat kammiaitta ja kak-
sikerrrksinen puoji. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

18. Arolen aitta, Kerälä R, MK

Pieni kammillinen aitta, jossa muistitiedon mukaan on
vuosiluku 1765. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

19. Alikoski, Kerälä R, MK

Hyväkuntoiset luhti ja n. 80-vuotias aitta sekä muita
huonokuntoisia, perinteisiä talonpoikaisrakennuksia. A
Viljelysmaisema (kohde n:o 34). C

20. Yli-Viita, Mankila R, H

Perinteistä rakennuskantaa, mm. riihi. A

21. Seppälä, Mankila R

Vanha luhti sekä muita rakennuksia oletettavasti 1800-
luvun loppupuolelta. A

22. Linna, Mankila R

Huonokuntainen luhtirakennus, joka on ollut tallina.

Vuosiluku 1827 A

Talousskeskuksessa on myös muita vanhoja maaseuturaken-
nuksia. C

23. Hautapelto, Savaloja R

Kammiaitta, jonka seinässä on vuosiluku 1735. A

24. Rauhala R

Hyväkuntainen, nykyisellä paikalleen n. 10 vuotta sit-
ten siirretty luhtirakennus. Siirrettäessä kurkihirren
alta löytynyt raha, jossa vuosiluku 1726. Talon puoji-
rakennuksen toinen pää arvion mukaan n. 200-vuotias. A

25. Turulan navetta R

Luonnonkivinavetta 1930-luvulta. Puuosissa käytetty tä-
tä vanhampaa puutavaraa. A

26. Pelkola R

Hirsipinnalla oleva asuinrakennus, jossa on ollut savu-
pirtti. Erään kamarin seinässä vuosiluku 1807. A
Talossa on myös muita perinteisiä maaseuturakennuksia C

27. Jokikylä, Mankila MK, R

Siikajokilaakson viljelysmaisema, jossa talot on raken-
nettu peltöjen keskisille puustoa kasvaville kumpareil-
le (ks. Mankila, kohde n:o 1). Jokirannat ovat muuttu-
neet joen perkauksen myötä. C

28. Koskela, Mankila MK, R

Kolmen perinteistä rakennuskantaa sisältävän talousskes-
kuksen muodostama kokonaisuus maantien varressa. San-

gen yhtenäiset pihapiirit, joihin kuuluu mm. kaksi "porakivinaavetta". C

29. Linnankangas MK, R

Viljelyksillä kohoavalla mäellä sijaitseva kolmen talon muodostama rakennusryhmä. C

30. Kurikkakangas ja Nivat MK, M, R

Kurikan ja Naamangan-Ylitalon talouskeskusten muodostama perinteisten maaseuturakennusten (mm. asuinrakennuksia, aittoja, luhti, tuulimooottori, luonnonkivinaavetta) kokonaisuus, jonka vanhimmat rakennukset mahdollisesti 1700-luvulta. Kurikassa on vanha tuulimooottori. A
Jokivarren viljelysmaisema, jossa tie johtaa keskeiselle, rakennetulle ja puustoa kasvavalle mäelle. C
Samaan maisemakokonaisuuteen liittyvät Ranta-Nivan (Harma-Nivan) ja Koski-Nivan talot, joissa on asultaan yhtenäisenä säilynyttä vanhaa rakennuskantaa. A
Joen varressa on huonokuntoinen Nivan vesimylly. B

31. Männistönkangas MK, M, R

Jokivarren viljelyksiin liittyvä metsäinen mäki, jolla sijaitsee useita talouskeskuksia, mm.:

Keriniemi: Rasin v. 1881 rakennetusta pajasta tehty puoji, muuta vanhaa rakennuskantaa.
Pienitalo: n. 200-vuotias aitta, vanhoista hirsistä tehty luhti.
Leskinen: Luhti vuodelta 1784 (Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi), "nälkävuosina" sairastupana toiminut rakennus ym.
Martti: Luhtiaitta vuodelta 1744, kaksi puojia.
Ryssänhauta, ks. kohde n:o 56. A
Maisemakokonaisuus. C

32. Vilppolanseutu, Isokylä, Savaloja MK, M, R

Savalojan halkomaan viljelysmaisemaan tienristeyksen ja sillan kohdalle syntynyt taloryhmä, jossa ovat seuraavat perinteistä rakennuskantaa sisältävät talouskeskukset: Vilppola (vanhin asuinrakennus hyväkuntoinen, vuosisadan vaihteessa tehty asuinrakennus aution, lisäksi puoji, jossa vuosiluku 1751.), Anttila, Harju, Äijälä, Eskola ja Hautakoski (asuinrakennus vuodelta 1918, aitta, jossa vuosiluku 1748). Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi koivurivi Savalojan varressa sekä vanhoja mäntyjä kasvava kumpare sekä käyttökuntoinen paja. A
Maisemakokonaisuus. C

33. Leiriperä MK, R

Kolmen pääosin perinteisessä asussaan säilyneen talouskeskusten ryhmä yhtenäisen viljelysaukean laidalla. C

34. Sipola-Rantsila MK, M, R, H

Suuri yhtenäinen viljelysalue Siikajokivarressa Sipolan kylän ja kirkonkylän välillä. Alueen talouskeskuksissa on runsaasti perinteistä rakennuskantaa mm. kohteissa n:o 4-12 ja 15-19. Viljelysmaisemaan kuuluu lisäksi erillisiä useiden kohteiden muodostamia sekä maisemallisia kokonaisuuksia (Kortekangas, kohde n:o 35, Punkerinkangas, kohde n:o 52, Humalaniemi vanhoine puineen sekä Rantsilan kirkonkylän raitti sen varrelle sijoituvine arviorakennuksineen, kohde n:o 37). C

35. Kortekangas, Sipola MK, M

Vanhojen rakennusten ja puiden rajaama raitinpatkka. Suuria puita kasvava männikkö, lähellä Punkerinkangas, kohde n:o 52. Lähellä Mankilan vanha kansakoulu. Alue liittyy Siikajokivarren viljelyksiin, kohde n:o 34. C

36. Järvitalo, Kärsämäskylä M, MK, R
- Suurehko perinteisessä asussaan säilynyt erämaatalo, viljelyksiä. Järvitalonjärven luonnonmaisema. A
37. Raitti, Rantsila kk
- Uusiutuneesta keskustasta etelään jatkuva tie, jonka pohjoispäässä on vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä kantavia asuin- ja liikerakennuksia, ns. Aleksanterin koulu (kohde n:o 46), museo (kohde n:o 61), kirkko, tapuli ja vanha hautausmaa (kohde n:o 51), Söderbergin museokartano (kohde n:o 61) sekä useita erikokoisia, raitille yhtenäistä ilmettä antavia taajamarakennuksia ja talouskeskuksia: A
- Pukki: Useassa osassa rakennettu, osittain kaksikerroksinen asuinrakennus, vanhoja ulkorakennuksia. A
- Iso-Toppila: Talouskeskus, jossa suuri kaksikerroksinen päärakennus. Aukkomuutoksia. B
- Similän luhti: Korjattu luhtirakennus. A
- Niku: Entinen kievaritalo, ks. kohde n:o 59. C
- Raittimiljö. C
38. Hyttikosken saha ja mylly H
- Vv. 1915-1918 rakennettu, huonokuntoinen mylly- ja saharakennus. Nimi johtuu Isonhytin kankaalla sijainneesta suomalaisen sulatushyttistä, kosken rannalla ollut ennen myllyä tamppauslaitos.
39. Törmän tuulimylly, Sipola H
- Kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly, ks. kohde n:o 5. A

40. Isokiljon tuulimylly, Kiljonperä H
- Huonokuntoinen tuulimylly, ks. kohde n:o 2. B
41. Pusulan pirtti H, R
- Autiona oleva Pusulan tilan pirtti, jonka sanotaan olevan entisen karjamajan rakennuksia. A
- Tilan muut rakennukset rakennettu 1920-luvulta alkaen. C
42. Sadintarha, Kerälä H, R
- Perinteistä, vuoden 1845 tulipalon jälkeistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, jonka nimi johtuu lähistöllä olevasta vanhasta susinaudasta. Vänrikki Stoolin tarinoin liittyvä Suomen sodan aikainen sekä ruotsalaisten että venäläisten joukkojen majapaikka. Tämän aikaisen kärryliiterin hirsistä sanotaan olevan Lukkarin talon seinissä. H
43. Pukin niittypirtti, Myllyneva H
- Kunnossa oleva heinäntekoväen ja niitynraivaajien asunto tämän vuosisadan alkupuolelta. A
44. Rouvin pirtti, Myllyneva H
- Kunnossa oleva heinäväen pirtti vuosisadan alkupuolelta. A
45. Sipolankylän padot H
- Kolme vanhaa, lohipadoiksi oletettua padonpohjaa Karhun (kohde n:o 8) ja Jaakolan talon välillä. A
46. Aleksanterin kansakoulu, Rantsila kk R, H
- Kaksikerroksinen puinen klassistinen koulurekennus vuo-

delta 1862. A

47. Leppälän koulu, Savaloja H

Laajennettu vanhasta maalaistalosta kouluksi v. 1927.
Nykyisin yksityistalona. C

48. Pelkoperän koulu R, H

Koulun vanha rakennus on v. 1907 rakennettu, tyyllillisiltä tekijöiltään ja pohjaratkaisultaan lähes alkuperäisessä muodossaan säilynyt pieni koulurakennus. A

49. Mankilan seurantalot H, R

Pieni hyväkuntoinen, v. 1910 rakennettu hirsitalo. C

50. Kerälänkylän seurantalot H, R

Entinen raittiusseuran talo, joka on siirretty nykyiselle paikalleen Siikajoen rantaan v. 1907. C

51. Kirkko ja tapuli, Rantsila kk R, H

Kirkko on rakennettu v. 1785, rakentajana todennäköisesti Simon Jylkkä-Silvén. Suunnitelmaa tosin muokattiin Ruotsin Intendantin konttorissa v. 1782. Kirkon pohja on tasavertinen risti, katolla ristikeskuksessa on lyhtylaitte. Alttariseinässä on Mikeel Toppeliuksen maalauksia vuodelta 1783. Kirkossa on tehty perusteellinen korjaus v. 1907, jolloin mm. ulkovuorasta ja ikkunan yksityiskonttia on muutettu. Kirkkotarhassa vanha ruumishuone ("ullekko").
Pohjalainen kolmiosainen tapuli on kirkkoa vanhempi. Korjauksia v. 1878.
Ympäriällä vanha hautausmaa. A

52. Punkerin kankaan kirkonpaikka, Sipola H

Rantsilan oletettavasti vanhin kirkonpaikka. Muistokivi; männikkökangas, osa Kortekankaan kohdekokonaisuutta (kohde n:o 35). A

53. Vanha kirkon paikka ja hautausmaa, Rantsila kk H, M

Puustoa kasvava joentöyräs, jossa on jäänteitä hautausmaasta sekä v. 1935 pystytetty muistomerkki. Vanhojen puiden raunustama maantie. A, D

54. Mankilan rukoushuone R, H

Pieni rukoushuonerakennus, jossa jugendin tyylipiirteitä. A

55. Venäläissaari, Rahvaanneva H

Suomen sodan aikaisessa Porkanrannan kahakassa kaatuneiden venäläisten hautapaikka. D

56. Ryssänhauta, Männistönkangas H

Venäläisten hautakumpu Suomen sodan ajoilta. Ks. kohde n:o 31. A

57. Rahko, Rantsila kk H, R

Rantsilan viimeinen toiminnassa ollut kestikievari, asuinrakennus on kievaritoiminnan aikaisessa asussa. A

58. Niku, Rantsila kk H

Entinen kievari, sk. kohde n:o 37. C

59. Pitäjänmuseo, Rantsila kk H

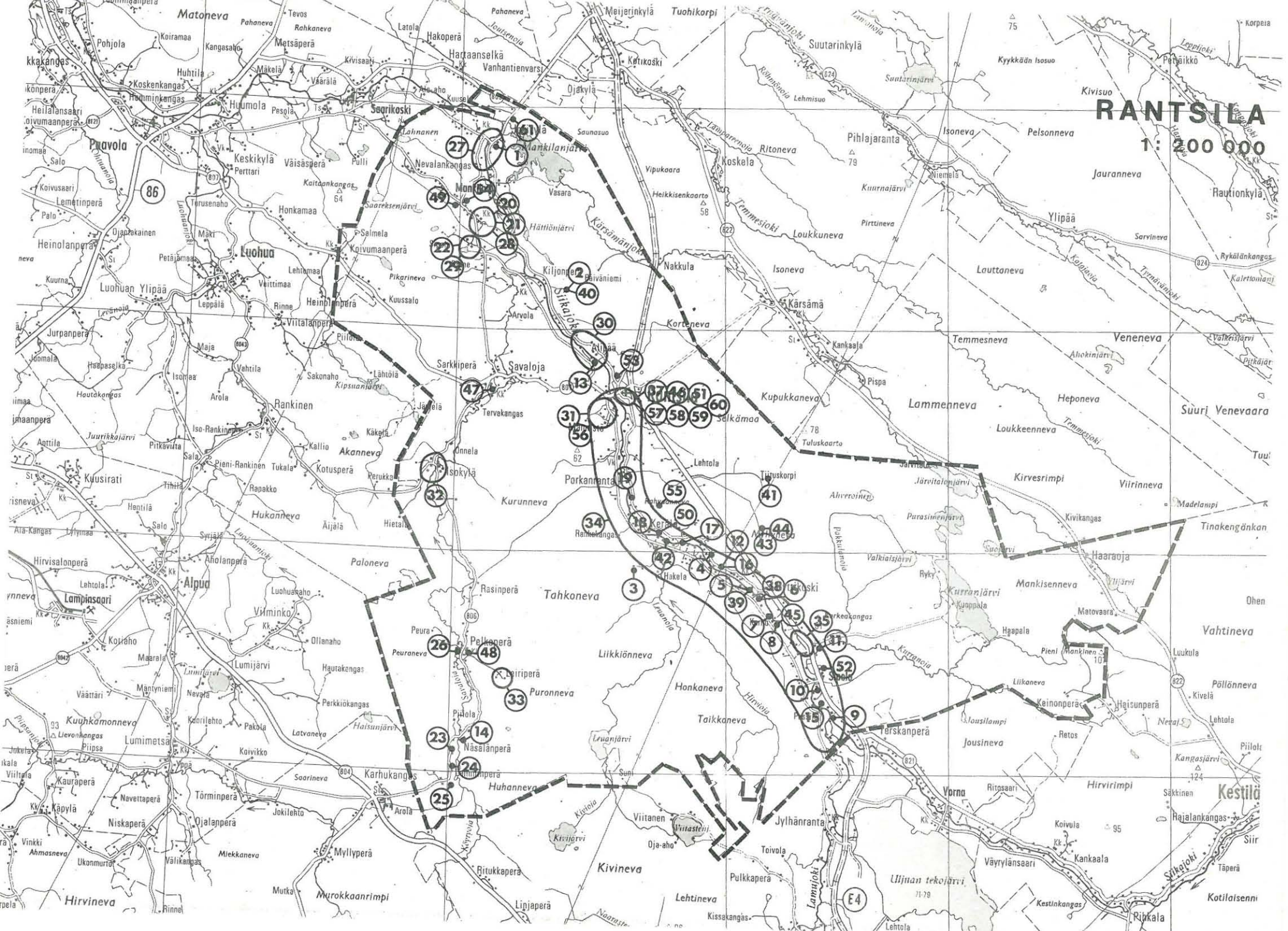
Entisessä manttaalikunnan lainajyvämakasiinissa oleva museo. Makasiini toimi välillä seurakuntatalona, jolloin rakennusta muutettiin (mm. ikkunat lisättiin). C

60. Söderbergin museokartano, Rantsila kk H, R

Ulkomuseoalue, johon on tuotu entisten talouskeskusrakennusten seuraksi pieniä aittoja sekä tuulimylly Kerälänkylän Ali-Heikkilästä. C

61. Vanha tykkitie, Mankila-Temmes H

Suomen sodan ajalta oleva venäläisten rakentama tykkitie Mankilankylältä Temmekselle. Jäänteitä. C





2 Isokiljo



37 Kirkonkylän raitti



3 Ojanaho



37 Kirkonkylän raitti



46 Aleksanterin kansakoulu



54 Mankilan rukoushuone



51 Rantsilan kirkko ja tapuli

REISJÄRVI

1. Iisakkilan talot, Köyhänperä M, R, MK

Köyhänjärvelle avautuvalla peltoaukealla maantien varressa sijaitseva rakennusryhmä, johon kuuluu kaksi perinteisen asunsa säilyttäneitä asuinrakennusta sekä useita ulkorakennuksia. A

2. Kokonniemi M, R, MK

Pitkäjärven eteläpäässä olevan pienen viljelysaukean laidalla sijaitseva rakennuskannaltaan yhtenäinen talouskeskus, jonka asuinrakennus on piharakennusten, aittojen ja latojen ympäröimä. Lähellä niemen kärjessä kasvaa suuri lehmus. A

3. Leppälähti MK, R, M

Lähellä Reisjärven kirkonkylää Vuotojärven rantaan rajoittuva viljelysalue, jolla on kaksi perinteistä maaseuturakentamista säilyttäneitä talouskeskusta, tien varseen lahden pohjan tuntumaan sijoittuva Leppälän rakennusryhmä sekä alueen muista talouskeskuksista hieman erillään oleva Pietilä. Alueella on myös koulu, jonka vanha osa on vuodelta 1939. C

4. Kyrölä R, M

Talouskeskus, johon kuuluu vanhaa maaseuturakentamista edustava tuparakennus (A) sekä ulkorakennuksia. Ryhmä sijaitsee pienen peltoalueen laidassa Kyrölänlahden rannalla. C

5. Keskikylä MK, R

Kalajenjoen suupuolella Reisjärven rannalla oleva vilje-

lysmäisemakokonaisuus, jossa perinteistä rakennuskantaa on mm. Hylkilän ja Jokelan taloissa (luhtiaitat, A) sekä Hakalassa (riihi, A). C

6. Kivimäki, Reisjärvi kk R

Taajaman talouskeskus, jossa on perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus. C

7. Savola, Reisjärvi kk R

Rakennusryhmään kuuluu perinteistä maaseuturakentamista edustavat, hyväkuntoiset asuinrakennus ja luhti. A. C

8. Häkkinen, Savolanniemi R

Suurehko mansardikattoinen asuinrakennus, jossa on kaksi kuistia sekä koristeelliset pieniruutuiset ikkunat. C

9. Kääntä R

Autiona oleva vanha asuinrakennus sekä aitta, joiden säilyttämishanke on vireillä. A

10. Kuivajärvi-Iso Kotajärvi H, M

Järvien välillä on viime vuosisadalla kaivettu ns. Kirves-Heikin kanava, A. Lisäksi uittotoimintaan ja metsätöihin liittyvänä on alueella useita kämppiä, mm. valtion omistama Mäntyjärven kämpmä. Matoharjulla Kuivajärven rannalla on vanha tervahytti. C

11. Nuorisoseuran talo, Reisjärvi kk H

Vuonna 1907 rakennettu, myöhemmin laajennettu seuratalo, joka on säilyttänyt ulkoasunsa vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä. C

12. Työväentalo, Kalaja

H

Käytössä oleva työväentalo vuodelta 1917.

13. Makasiini, Reisjärvi kk

H

Kotiseutuyhdistyksen omistama entinen lainajvämakasiini.

A

14. Reisjärven kirkko ja tapuli

R

Ristimuotoinen puukirkko on rakennettu v. 1620 Suomen Intendentinkonttorin vuodelta 1817 olevien piirustusten mukaan. Kirkon korkeilta seiniltä nousee matalahko aumakatto, ristikeskuksessa on pieni torni. Kirkko on uusittu perusteellisesti v. 1900 W. A. Tötterströmin suunnitelmien mukaan, jolloin rakennus sai sen ajan tyyllisen asun. Kirkon vieressä on kaksikerroksinen tapuli, jonka ulkoasun tyyli viittaa vuosisadan vaihteeseen.

A

15. Kantti, Keskipylä

H

Vallijäänteitä, jotka kuulunevat v. 1656 Leppäsen talon ympärille rakennettuun varustukseen. Tämän rakennutti maaherra Johan Graan Pohjanmaan suojaksi idästä tulevan kulkureitin varrelle. Varustusta sanottiin skantsiksi, josta tulee talon uusi nimi Kantti.

A

16. Autio, Kalaja

H

Kestikievarina toiminut vanha maalaistalo.

C

17. Hautala, Kangaskylä

R, MK

Talousskeskus, joka on toiminut kestikievarina. Hautala kuuluu kylän keskustassa olavaan talousryhmään, jossa on myös perinteistä rakennuskantaa. Rakennukset sijaitsevat Kangaspäänjärven rantaviljelysten laidalla.

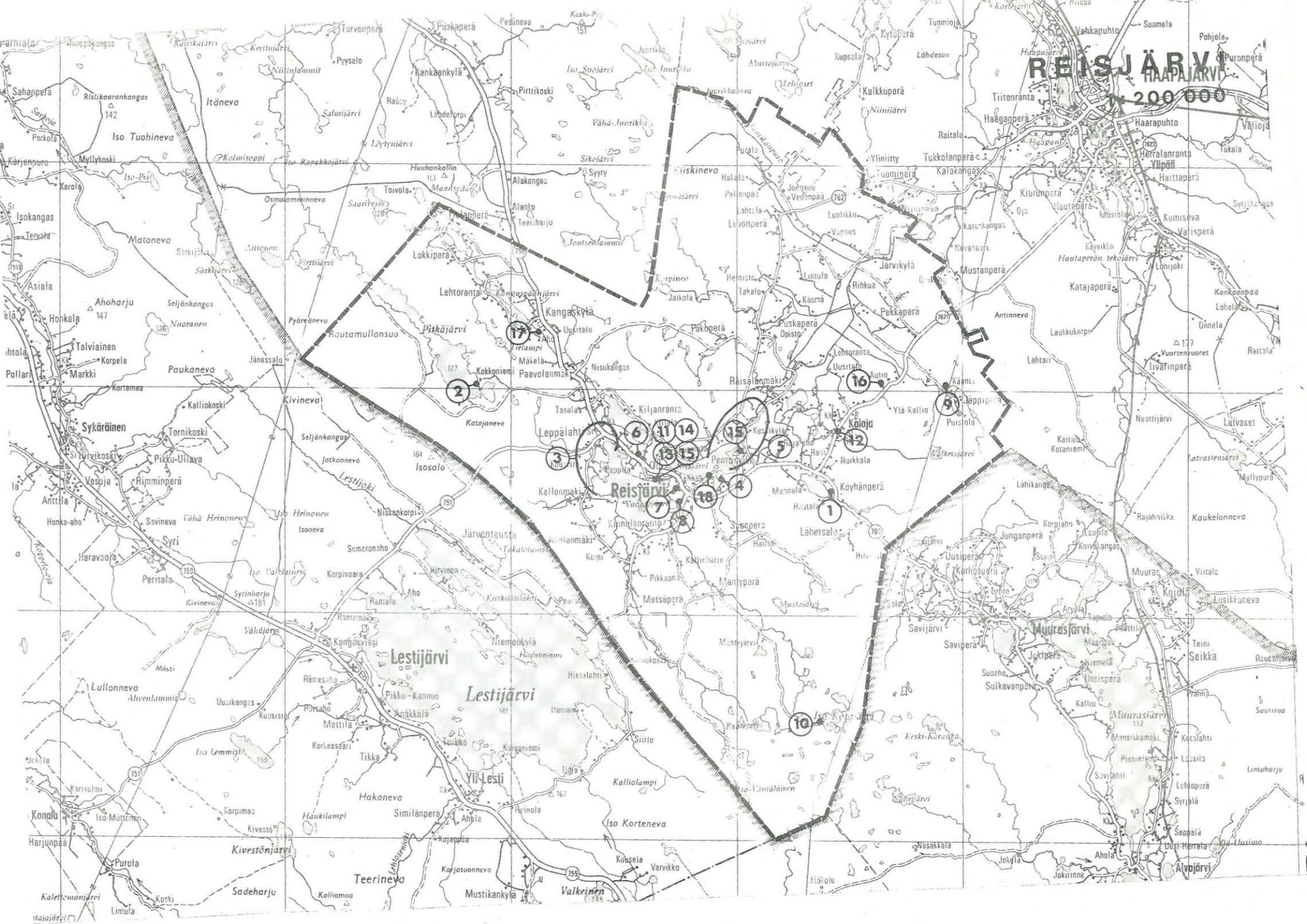
C

18. Susisaari, Reisjärvi kk

H

Reisjärven saarella sijaitseva ulkomuseoalue, jonne on siirretty Niemen tilen vanha päärakennus (toimii nyt ravintolana) sekä kaksi aittaa ja luhti.

C

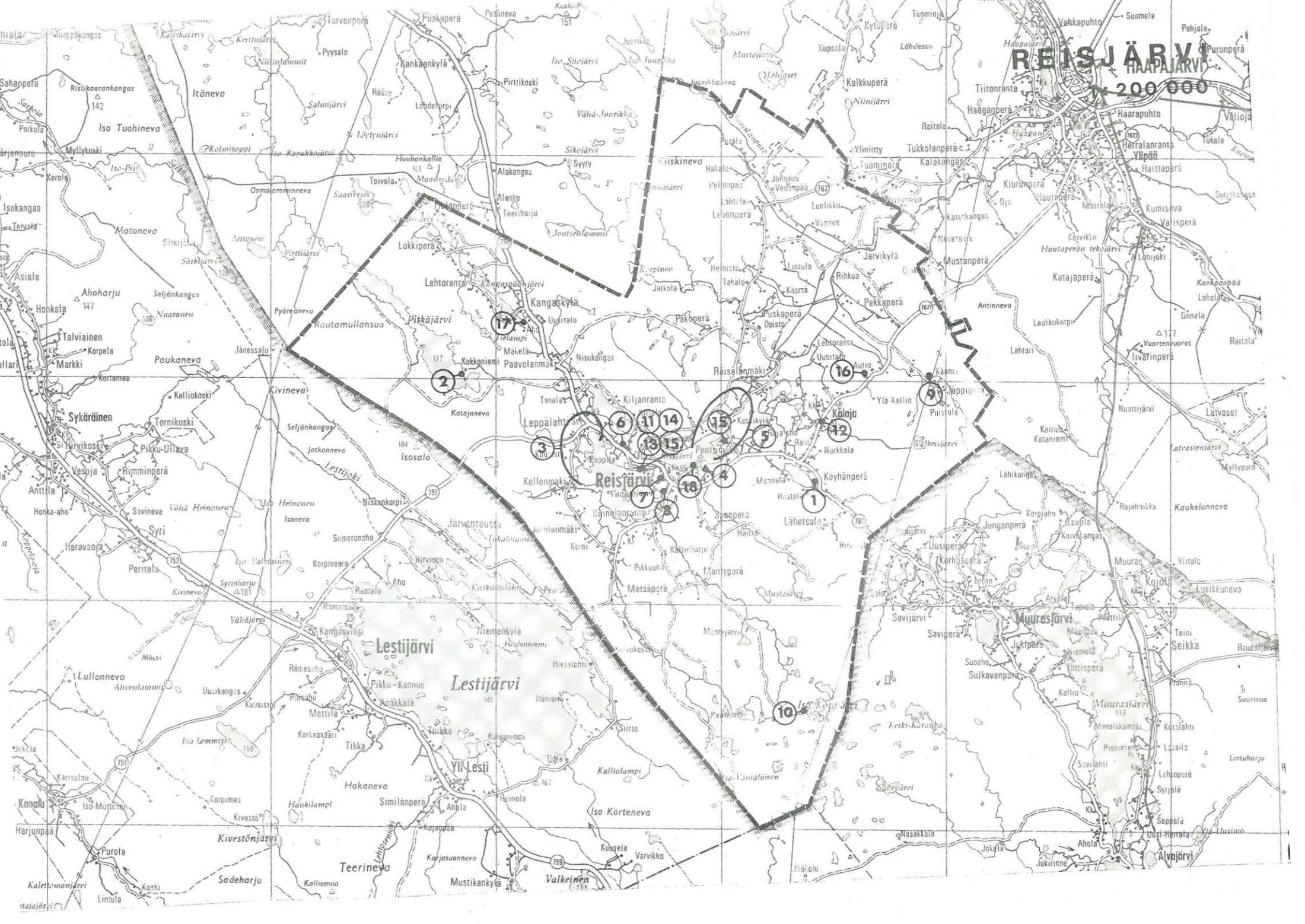


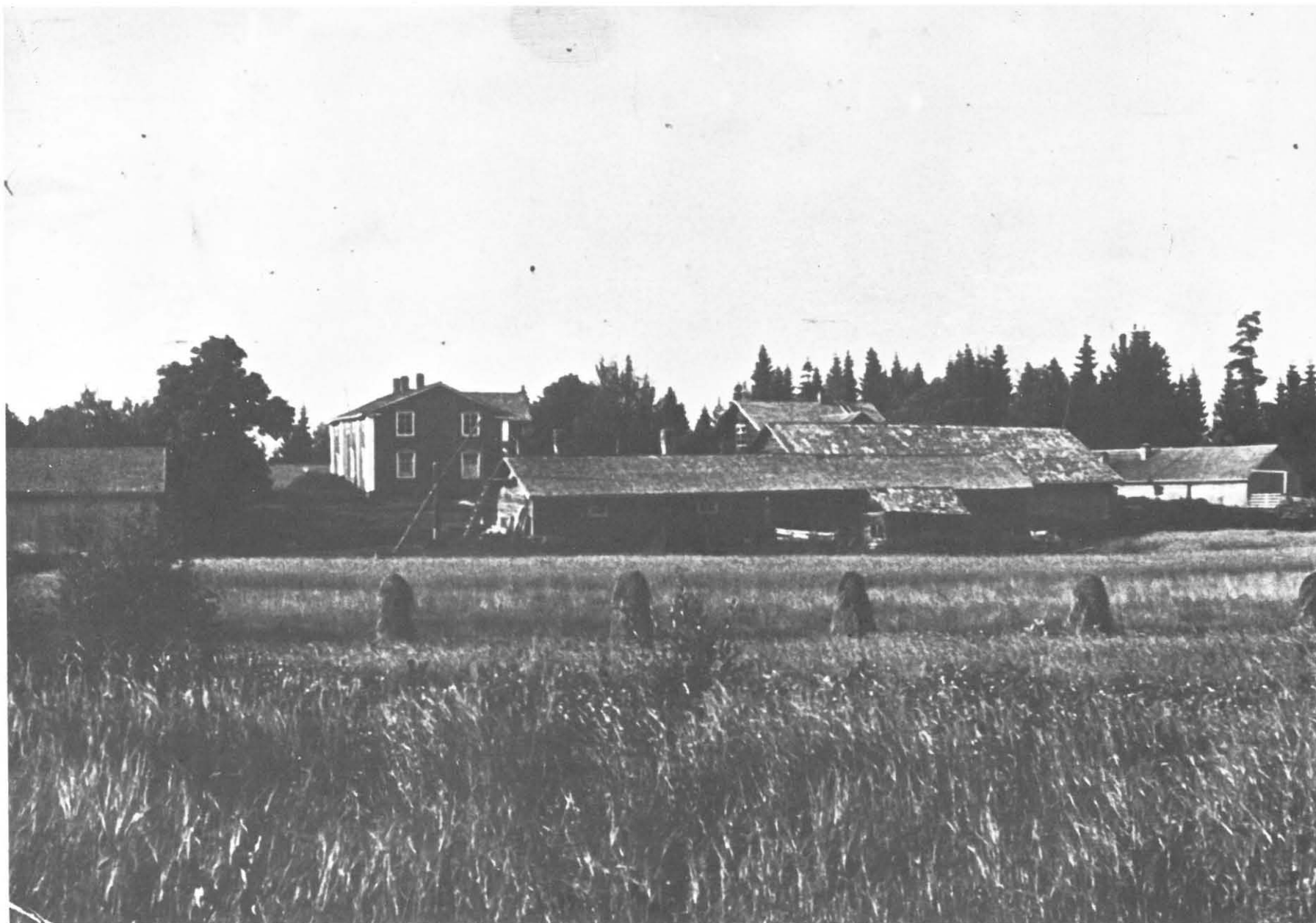
REISJÄRVI
HAAPAJÄRVI
200 000

Reisjärvi

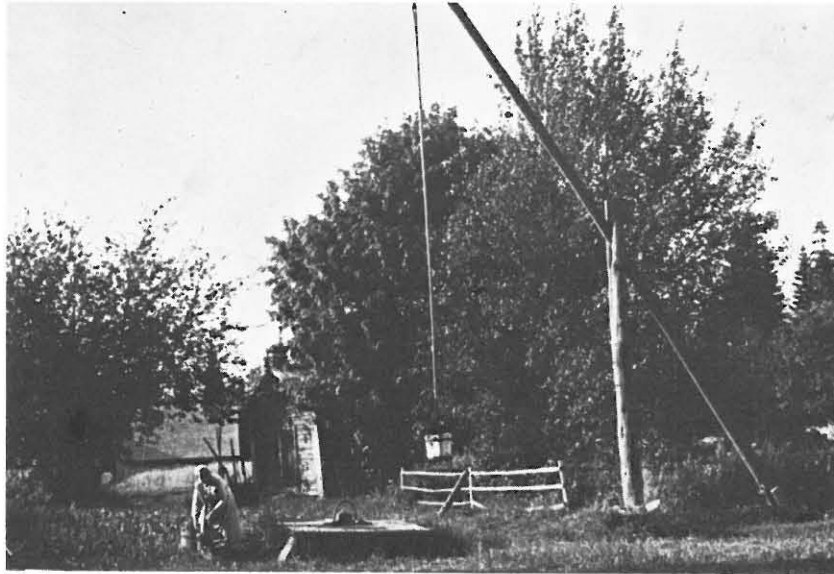
Lestijärvi

Muurasjärvi





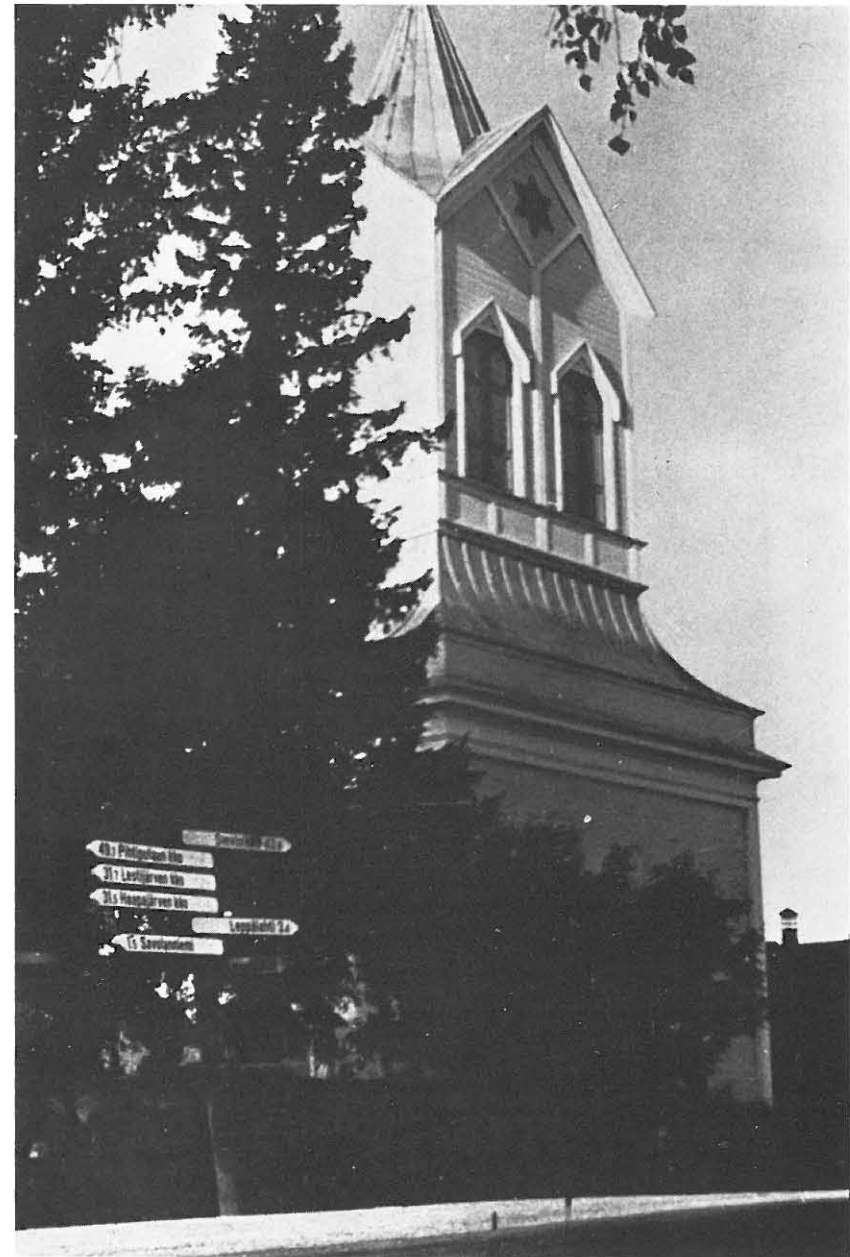
2 Kokkonniemi



2 Kokkonniemi



2 Kokkonniemi



14 Reisjärven tapuli

RUUKKI

1. Kallila, Revonlahti R, H

Siikajoen viljelysmaisemaan kuuluva talouskeskus, jossa on suurehko 1800-luvun puolivälissä rakennettu päärakennus sekä 50 lehmän kiviavetta. Navetta on valmistunut tietyvästi v. 1871 (kiveen hakattu vuosiluku). Kivet on louhittu valtion tuella (katovuodet 1860-luvun lopulla) Hirvisaaren kalliosta. Talossa on toiminut yksityinen meijeri ja kauppa. C

2. Hög, Revonlahti H

Pieni asuinrakennus, jonka sanotaan olevan ruotusotilaan torpan. C

3. Palosuon luhti, Revonlahti R

Luhti siirretty Kallilasta Palokankaalle, josta sodan jälkeen Palosuon asutustilalle. Kaksikerroksinen kolmi-osainen rakennus, jonka kahdessa osassa luhtikäytävä. Luhti on ollut läpiajettava, nyt suljettu hirsiseinällä. Kaunis profilointi etenkin konsoleissa, pärekatto. A

4. Palokangas, Revonlahti R

Kaksikerroksinen, ilmeisesti 1800-luvun lopun asussaan oleva asuinrakennus, jossa viistettykulmainen myös kaksikerroksinen kuisti (vrt. Paavolan pappila, kohde n:o 39). A

5. Kinnari, Ruukki H, R

Entinen Rantapuoskarin torpan alkuperäiseksi oletettu asuinrakennus sekä aitta 1800-luvulta. Rakennukset ovat huonossa kunnossa. B

6. Vilppola, Huumola

R, M, MK

Pihapiiri, johon kuuluvat pieni, nyt autiona oleva vanha asuinrakennus, uudempi asuinrakennus sekä luhti. Rakennukset on luultavasti pystytetty vuosisadan vaihteen tienoilla. Lisänä pihapiirissä on uudempi navetta ja lähellä kuivaamo. Rakennusryhmä sijaitsee lähellä maantien varrella, josta avautuu laaja näkymä itään viljelyksille ja Siikajokilaaksoon. C

7. Kangas, Huumola

R, MK

Rakennusryhmä, jossa on kaksi viime vuosisadan asuinrakennusta: klassistinen ulkoa laudoitettu pienempi talo, jossa on nelinurkkainen aumakattoinen kuisti sekä hirsipintainen suurempi talo. Tähän kuuluu "puolitöistakerroksinen" kuusikulmainen kuisti. Aukkomuutoksia. B
Talot liittyvät Huumolan reitti- ja viljelysmaisemaan, ks. kohde n:o

8. Nivala, Huumola

R, M, MK

Avoimella luhtikäytävällä varustettu hyväkuntoinen luhti, kunnostettu (mm. tiilikatto) asuinrakennus sekä navetta pääosin vuosisadan alun asussa. Pihan yhden sivun rajaa pensasaita. Viljelysmaisema. C

9. Mäkitalo, Luohua

R, H, MK

Yhtenäinen pihapiiri, jossa on vanha asuinrakennus, uudempi kaksikerroksinen asuinrakennus n. vv. 1925-30 ja vanha navetta. Lähellä pellolla on vanhan saarnahuoneen muistomerkki. A
Maisemakokonaisuus, kohde n:o 20.

10. Roitmaa, Ojalanperä, Tuomioja R
Asuinrakennus mahdollisesti 1800-luvun lopulta; suuri pirtti. C
11. Lahdenperä, Revonlahti H
Osittain maahan kaivettu vanha kivilavetta, jonka molemmissa päissä on lato. C
12. Jauhiala, Paavola kk R
Hyväkuntoinen pärekattoinen luhti (jaossa jäänyt viereisen Kosulan tilan puolelle), jossa vuosiluku 1784. Pihapiirissä lisäksi uusittu asuinrakennus (aukkomuutoksia) sekä hirsinen navetta, jonka päässä latona toimiva entinen savupirtti. B
13. Tapion luhti, Paavola kk R
Luhtirakennus, jota on kunnostettu (huopakatto) ja johon on tehty aukkomuutoksia. B
14. Roppolan luhti, Keskikylä R
Huonokuntoinen 1700-luvulta peräisin olevaksi arveltu pärekattoinen luhtirakennus. Aukkomuutoksia. B
15. Takalo-Roppola, Keskikylä H
Luhti, jossa on suora profiloimaton luhtikäytävän aukko ja aukossa kolme veistettyä pylvästä. Pärekatto. Vieressä pieni kaksikerroksinen kammillinen entinen navetta. Rakennusten arvellaan olevan peräisin 1700-1800-luvun vaihteesta. A

16. Hyrylä, Saarikoski R, M, H
Talouskeskus, jonka suljetussa pihapiirissä on kaksi perinteistä maaseudun asuinrakennusta. Talot on ulkoa vuorattu vaakalaudalla ja maalattu vaaleiksi. Talon rakennuksiin kuuluu siivetön tuulimylly. B
17. Martikkalan viljelysmaisema MK, R, H
Siikajokilaakson viljelysaukea, jossa perinteistä rakennuskantaa: Martikkalan talo sekä sieltä Suutarille siirretty aitta. Alueella on myös vanhoja vesimyllyjä (kohteet n:o 27 ja 28). C
18. Huumola, viljelykset ja raitti MK, R
Maisemakokonaisuus, jonka länsiosan muodostaa Paavolan kirkonkylää kohti avautuvat jokivarren viljelykset. Perinteistä rakennuskantaa (kohteet n:o 8 ja 30). Itäosassa on toinen laaja viljelysmaisema (ks. kohteet n:o 6 ja 13). Näitä yhdistää uusi maantie ja Huumolan raitti, jossa puuston lisäksi maisemakuvaa muokkaavat rakennukset: Iso-Huumolan kunnostettu asuinrakennus viljelysaukean laidalla sekä kohde n:o 7. C
19. Pehkolanmäki MK, R
Talouskeskusten ryhmä (mm. Haikkilän talot) Siikajokivarren viljelysten etelälaidalla (maisema, ks. kohde n:o 18). C
20. Luohua MK, R
Laaja viljelysmaisema. Perinteistä rakennuskantaa (mm. kohde n:o 9). C

21. Relletti	MK, H
Pienehkö asutustila-alue.	C
22. Karhu, Paavola kk	H, R
Perinteinen taajamarakennus, jossa on toiminut kauppa sekä mahdollisesti kievari.	C
23. Askola, Ruukki	H, R
Asuintalona oleva vanha taajamarakennus, jossa on ollut myös apteekki.	C
24. Asuintalo, Ruukki	H
Tiilirakennus, jossa on toiminut aluksi olut tehdas, myöhemmin myös vankilsiri.	C
25. Sahanseutu, Ruukki	MK
Tiivis asutusalue, jonka rakennukset keskittyvät alueen halkovan tien varteen: mm. vuosisadan alussa rakennettuja pieniä asuintaloja sekä kaksikerroksisia vuokratiloja. Sahanseudun historiaan liittyvät myös työväentalo, rukoushuone, sahanseudun koulu sekä tämän vuosisadan alussa rakennettu konttorirakennus, jossa on myös asunut sahanhoitaja, "tisputontti".	C
26. Pöyryn voimala, Revonlahti	H
Pieni 1920-luvulla valmistunut sähkövoimala, johon kuuluu mm. yli 100 m pitkä vesikanava.	A
27. Martikkalan mylly, Revonlahti	H
Kohtalaisessa kunnossa oleva myllyrakennus Siikajoesta	

eroavan kanavan rannalla. Saman kanavan varrella ollut myös kaksi pienempää myllyä, kanavassa 2 m putouskorkeus. Mylly on ollut ratesmylly, nyt turbiinimylly. Nykyinen koneisto siirretty Pöyryn myllystä, vanha turbiini sanotaan tuodun Tampereen Puuvillatehtaalte. Mylly on käyttänyt myös pärehöylää, johon on kehitetty päreiden katkaisinlaite sekä puimakonetta, joka on liitetty myllyn koneistoon 18 m pitkällä ranta-akselilla. Mylly on ollut viimeksi käytössä parikymmentä vuotta sitten.	B
28. Ylivaskurin saha ja mylly, Revonlahti	H
Heikkokuntoiset myllyn rakennelmat joen toisella puolella Martikkalan myllyn kohdalla.	B
29. Kirkkokosken saha ja mylly, Revonlahti	H
Huonokuntoisia saha-, mylly- ja sähkövoimalarakennelmia; koneistoa jäljellä.	C
30. Kangastalon tuulimylly, Huumola	H
Siivetön, kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly.	B
31. Paavolan Osuusmeijeri	R, H
Vuosisadan alun tyylipiirteitä kantavat meijerirakennus ja asuintalo.	C
32. Havoskangas, Revonlahti	H
Entinen tervanpolttopaikka, jossa on tervahaudan pohjia.	C
33. Ruukin koski, Ruukki	H, M
Rakennettu koskimaisema (mm. kanava) perinteisellä teol-	

lisuuspaikalla. Kreivinsaari: saarella on ollut Piata-
ri Brahen perustama potaskatehdas. - Mahdollisesti
1800-luvun lopulla rakennettu sahan johtajan asunto ja
konttorirakennus, joka nyt toimii kerhotiloina. - Vesi-
mylly. C

34. Entinen tärpättitehtaan piippu, Ruukki H

Tämän vuosisadan alussa perustetun tärpättitehtaan piip-
pu. - Paikalla on nyt tervatehdas. C

35. Entinen kansakoulu, Paavola kk

Perinteistä asuaan säilyttänyt yksikerroksinen koulura-
kennus, joka on muutettu asuintaloksi. B

36. Saarikosken nuorisoseuran talo H

Entinen työväenyhdistyksen n. v. 1916 rakennettu talo. C

37. Huvila, Searaniemi, Keskikylä R, M

Jokirannassa puiston keskellä sijaitseva, oletettavasti
vuosisadan vaihteessa rakennettu huvila. C

38. Paavolan kirkko ja tapuli R, H

Puinen, v. 1756 vihitty aumakattoinen ristikirkko, saar-
nastuolissa Mikael Toppeliuksen maalauksia vuodelta
1765. Kirkkoa entisöity vv. 1957-58. Perinteinen poh-
jalainen v. 1760 rakennettu tapuli. A

39. Revonlahden kirkko ja tapuli R, H

Puinen ristikirkko vuodelta 1775, alttaritaulu ja saar-
nastuolin maalaukset Mikael Toppeliuksen. Kolminiveli-
nen pohjalaistapuli on vuodelta 1782. Kirkkotarhassa
1700-luvulta käytössä ollut hautausmaa. A

40. Paavolan pappila R, M

Kahdessa osassa rakennettu suuri pappilarakennus. Uudem-
pi osa on 1890-luvulta. Rakennukseen on myöhemmin li-
sätty taloustiloja sisältävä siipi. Rakennuksessa on
kaksikerroksinen viistettykulmainen kuisti. Ympärillä
pihapuustoa. Vieressä on talouskeskus, jossa on perin-
teistä rakennuskantaa, mm. entinen pappilan väentupa. B

41. Revonlahden pappila H, R

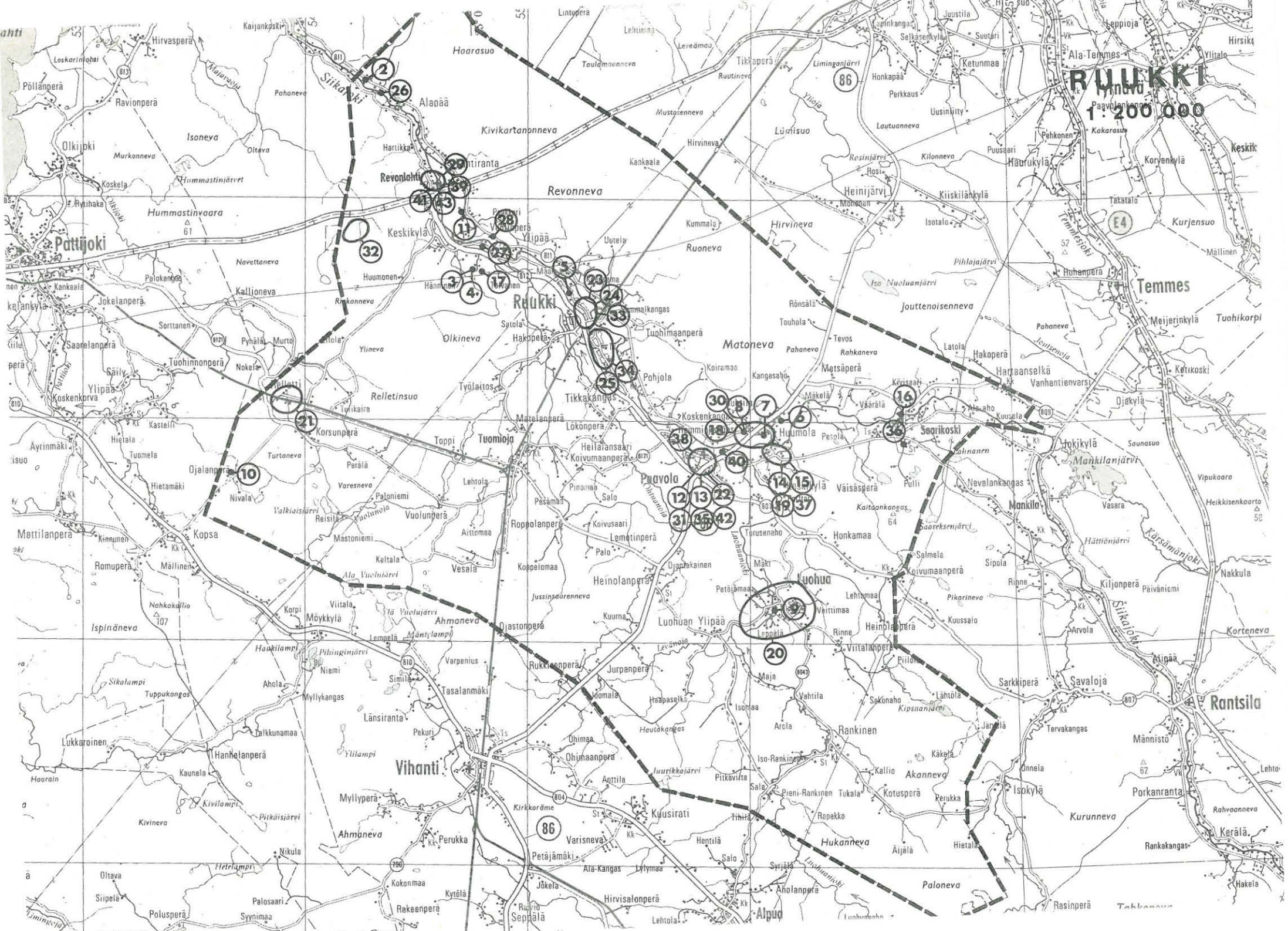
Pappilarakennus mahdollisesti vuodelta 1826. Suola- ja
kala-aitta, joka on aiemmin kuulunut pappilalle. C

42. Viljamakasiini, Paavola kk H

Paavolan kotiseutuyhdistyksen omistama hirsinen aumakat-
toinen makasiini. Kunto hyvä. A

43. Revonlahden taistelun muistomerkki H

Kirkon ja pappilan tienoilla 27.4.1808 käydyn taistelun
muistomerkki. A





3 Palosuon luhti



27 Martikkalan mylly



25 Sahanseutu



39 Revonlahden kirkko

SIEVI

1. Entinen Sievin pappila, Vanhakirkko R, H

Punainen hirsirakennus, joka on tarkoitus kohentaa mm. palauttaen vanha ulko-ovi, korjaten ikkunat sekä maalaten valeikkunat esiin. Lähellä on v. 1704 rakennettu, v. 1895 kengitetty aitta sekä lautakattoinen, punaiseksi maalattu hirsinen paja n. vuodelta 1850. B

2. Verronen (Kaarlo Verronen), Vanhakirkko R

Päärakennus 1800-luvulta (jatkettu 1800-luvun alussa kahdella kamarilla), kuisti 1900-luvun alusta. Muita perinteistä maaseuturakentamista edustavia rakennuksia ovat keksioseinen riihi, riihilato, talli ja aitta. A Lähistöllä on tervahaudan pohjia (kohde n:o 25).

3. Yliruuttila, Jyrinki R, M

Harmaiden hirsirakennusten ryhmä, jonka päärakennus on kuistiton, oletettavasti 1700-luvun alussa rakennettu ja nykyiselle paikalleen v. 1928 siirretty. Muita vanhoja rakennuksia ovat mm. 1700-luvulta olevat kaksi aittaa (toinen kammillinen), ladot, riihet, sauna, puuvaja ja paja. Uudempi asuinrakennus on 1940-luvulta, navetta vuodelta 1957. C

4. Korven talot, Jyrinki R, M

Kaksi osittain puiden ympäröimää ja koivukujan toisistaan erottamaa pihapiiriä, joissa molemmissa on asuinrakennus, navetta ja liiteri. Toinen päärakennus on 1800-luvun puolivälistä, tämän vierellä samalta vuosisadalta peräisin oleva aitta. Toinen päärakennus on 1900-luvun alusta. Ulkorakennukset ovat tämän vuosisadan alkupuolelta. C

5. Uutela, Jyrinki

R, M

Hajanaisiksi pihapiiriksi ryhmittynyt talouskeskus, jonka muodostavat pieni pystylaudalla vuorattu punainen asuinrakennus vuodelta 1901, aitta vuodelta 1798 (siirretty Isoniemeltä), savusauna, puuvaja, riihi, navetta, karjalato ja leikkimökki. C

6. Tuomaala, Sievinmäki

R

Asuinrakennus on tehty 1700-luvulla, kuisti lisätty myöhemmin, peltikatto v. 1975. Ryhmään kuuluu lisäksi toinen asuinrakennus 1800-luvulta, "jalka-aitta" 1700-luvulta, sauna tämän vuosisadan alusta sekä navetta vuodelta 1952. B

7. Jussila, Sievi kk

R, M, MK

Maisemallisesti edustavalla paikalla määllä sijaitseva talouskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta (hyväkuntoinen vuorattu hirsirakennus vuodelta 1610 sekä autio hirsipintainen talo vuodelta 1644), kaksi vanhaa kammiaitaa sekä useita ulkorakennuksia. C

8. Ylitälo ja Kiviluoto, Asemakylä

R, M, H, MK

Ylitälon neljältä sivulta suljettuun pihapiiriin kuuluu asuinrakennus vuodelta 1668 ("mutterikuisti" vuodelta 1870, vaaleaksi maalattu ulkolaudoitus, hyväkunto), toinen asuinrakennus, joka on siirretty tälle paikalle 1640-luvulla (vihreä lautavuoraus, hyväkunto) sekä kaksi talia, liitereitä, aitan ja saunan sisältävä piharakennus. Sivummalla lato, aitta ja uusi navetta. B Tien toisella puolella sijaitsee entinen kauppekartano, jonka rakennuksissa on toiminut myös matkustajakoti. Taloryhmään kuuluu kauppana toiminut, monimuotoinen vaalea rakennus (huonokuntoinen), pienempi punainen asuinrakennus sekä ulkorakennuksia. C

9. Peräkorpi, Sievinmäki R

Hyvin säilynyt perinteinen maaseudun asuinrakennus. A

10. Kangasoja, Kankaankylä R, H, M

Hyväkuntoinen rakennusryhmä, jonka pihapiiriin kuuluu kahden ulkorakennuksen lisäksi perinteistä maaseuturakentamista edustava vv. 1920-50 kansakouluna toiminut talo sekä oletettavasti 1600-1700-luvun vaihteen tienoilla rakennettu päärakennus, joka on tuotu Kiiskilänkylältä 1800-luvun lopulla. Rakennus on korotettu kaksikerroksiseksi v. 1935. C

11. Kangaskoski, Kiiskilä R, H

Vuonna 1727 rakennettu suuri asuinrakennus, joka on kunnostettu 1890-luvulla (mm. ikkunat uusittu). Kuisti on lisätty myöhemmin, ulkolaudoitus 1900-luvun alussa, riikki on mahdollisesti vuosisadan vaihteessa rakennettu ns. luuvariihi. Talolle kuuluu Kangaskosken mylly (kohde n:o 25). C

12. Sarkkisen luhti, Kiiskilä R

Suoralla luhtikäytävällä varustettu kolmiosainen oletettavasti 1700-1800-luvun vaihteessa rakennettu luhti, josta on suurennettu taakse rakennetulla lisäkkeellä. B

13. Huhtala R, M, MK

Viljelysmaiseman keskellä määllä sijaitseva, puistomaisen pihapuuston somistama hyväkuntoinen talouskeskus, johon kuuluu 1700-luvulta oleva asuinrakennus, navetta vuodelta 1911 sekä vuodelta 1949, 1800-luvun luuvariihi, asuinrakennus 1900-luvun alusta, kyläkunnan yhteinen pa- ja sekä ulkorakennuksia. C

14. Jakola, Järvikylä R, M, MK

Kahden 1800-luvulta tehdyn asuinrakennuksen, 1700-luvun aitan, osittain rinteeseen upotetun, mahdollisesti 1700-luvulla rakennetun kivilavetan sekä aittojen, navettojen ja saunan muodostama yhtenäinen rakennusryhmä. C

15. Kivelä, Luokkanen, Järvikylä R

Kaksi ulkoa lautavuorattua, punaiseksi maalattua, kuis- titonta, 1800-luvun asuinrakennusta (toinen vuodelta 1853), myöhemmin aukkomuutoksia. B

16. Lana, Lananjärvi R, M

Lananjärven lähellä sijaitseva harmaiden hirsirakennusten muodostama talouskeskus (ent. kruununtorppa). C

17. Kunnarin torppa ja Petäjäsoja, Vanhakirkko MK, R, M

Kymmenkunta rakennusta käsittävä yhtenäinen rakennusryhmä, tila on entinen kruununtorppa. Petäjäsojan viljelys- ja koskimaisema. C

18. Kohtaniemen aitat, Vanhakirkko R

Kolme hyväkuntoista hirsiaittaa (1700-, 1800- ja 1900-luvulta, kahdessa peltikatto), jotka on siirretty nykyiselle paikalleen Vanhaltakirkolta lukkarin talosta. Yksi aitta on kotimuseona. B

19. Halosen aitta, Jyrinki R

Pieni kammiaittaa 1600-luvulta, siirretty nykyiselle paikalleen Luokkalan kosken rannalta, missä aitta on ollut mm. siltavartion käytössä Isonvihan aikana. A

20. Markkulan aitat, Markkula R
Kaksi 1700-luvun patsasaittaa. Maalattu punaisiksi. B
21. Korhosen aitta, Markkula R, H
Kalajcelta siirretty, v. 1768 rakennettu patsasaitta, jonka hirressä nähtävissä mahdollisesti Wilhelm von Schwerinin Kalajcella verellään tekemä kirjoitus. A
22. Pakkalan aitta, Markkula R
Pieni suraseinäinen aittarakennus, jonka oven yläpuolelle on kaiverrettu vuosiluku 1668. A
23. Pöllän aitta, Markkula R
Suurehko kammillinen, 1600-luvulla rakennettu patsasaitta. A
24. Mattilan aitta, Kukonkylä R
Vuonna 1770 rakennettu suurehko kammiaitta, jonka oviaukon yläpuolelle on puumerkki ja seinissä ampumajälkiä. Nyt katettu punaisella huovalla. B
25. Juusolan aitat, Järvikylä R
Kolmen patsasaitan ryhmä. Suurin aitta on vuodelta 1785, pienin oletettavasti tätä vanhempi. Aitoista keskimmäisen takaseinässä veistetty puumerkki. A
26. Raitti, Sievi kk MK
Harjua myöten kulkeva, kaarteleva kylänraitti, joka on rakennusten ja puiden väljäkkösti rajaama. Eri ikäisistä ja tyyllisistä rakennuksista huolimatta raittimiljö

on kohtalaisen selkeäilmäinen. - Harjua myöten on kulkenut Savon-Kalajoen tie 1600-luvulta asti.

27. Tervahaudat, Verronen, Vanhakirkko H

Tervahaudan pohjia Vääräjoen rantamailla (ks. kohde n:o 2). Alueella toiminut myös pikipolttimo ("Pikipannun hauta"). C

28. Kangaskosken mylly, Kiiskilä H

Suuri toimintansa lopettanut vesimyllyn rakennus 1860-luvulta. B

29. Vesimylly, Kukonkylä H, M

Vääräjoen varrella oleva, v. 1914 rakennettu entinen osuuskunnan mylly, johon on tehty myös sähkölaitos 1920-luvulla. Mylly on ollut viimeksi toiminnassa 1960-luvun alkupuolella. Kaunis jokimaisema pienine saarineen. A

30. Hanhiniemen mylly, Järvikylä H

Laudalla vuorattu hirsirakennus vuodelta 1936, hirret ovat ylempänä jokivarressa toimineesta vanhasta myllystä. Hanhiniemen mylly on edelleen toiminnassa. C

31. Saariveden kämppä ja metsäradan paikka H, M

Metsätyömiehille 1940-luvun lopulla rakennettu kämppä Saariveden rannalla. Muita rakennuksia ovat sauna, vaaja ja autotallina (hevostallina) toimiva entinen kämppä. Nykyisin leirikeskus. C
Kämpän ohi kulkee tie, jonka paikalla on ollut vv. 1920-27 rakennettu kapearaitainen rautatie, jota pitkin puutavaraa on kuljetettu Eskolan asemalle. Rakentajina on ollut Kronstadtin pakolaisia. Vääräjoen (latvavedet ym-

päristöineen ovat huomattava luonnonmaisemana) yli kulkee ratapölkkyistä ja betonista tehty Koppelon silta. Itäosjalla on kaksikerroksinen, 1920-luvun alussa rakennettu kämpä sekä sauna ja varastorakennus. C

32. Lainanmakasiini, Sievi kk H

Manttaalikunnan viljavarastorakennus mahdollisesti 1800-luvulta. Makasiinista on tarkoitus tehdä museo. A

33. Jyringin koulu R

Kaksikerroksinen, pystylaudoituksella vuorattu, nyt peltikattoinen ja keltaiseksi maalattu koulurakennus vuodelta 1925. Rakennuksessa on koristeelliset moniruutuiset ikkunat. C

34. Aseman koulu, Asemakylä H, R

Sievin ensimmäinen koulu. Rakennus on ollut alkuaan yksikerroksinen, rakennettu v. 1896. Korotettu myöhemmin kaksikerroksiseksi.

35. Työväentalo, Kiiskilä H

Vuosina 1921-22 rakennettu hirsitalo, joka on myöhemmin kunnostettu, mm. vaaleaksi maalattu ulkokuulaukset, neliruutuiset ikkunat ja uusi ulko-ovi. C

36. Sievin kirkko, Sievi kk R

F.W. Lüchowin piirustusten mukaan v. 1862 rakennettu puinen ristikirkko, jonka keskivarren toisessa päässä on torni, toisessa runkokuonetta kapeampi sakaristo ja johon liittyvät lyhyet ristivarrat. A

37. Ruumishuone ja vanha hautausmaa, Sievi kk H

Hautausmaan portinpieleen oletettavasti 1800-luvun loppupuoliskolla rakennettu hirsirakennus. Seinän vieressä oleva vaivaisukko lienee samanikäinen. A

38. Kirkkotarha, (Kalmistokangas), Vanhakirkko H

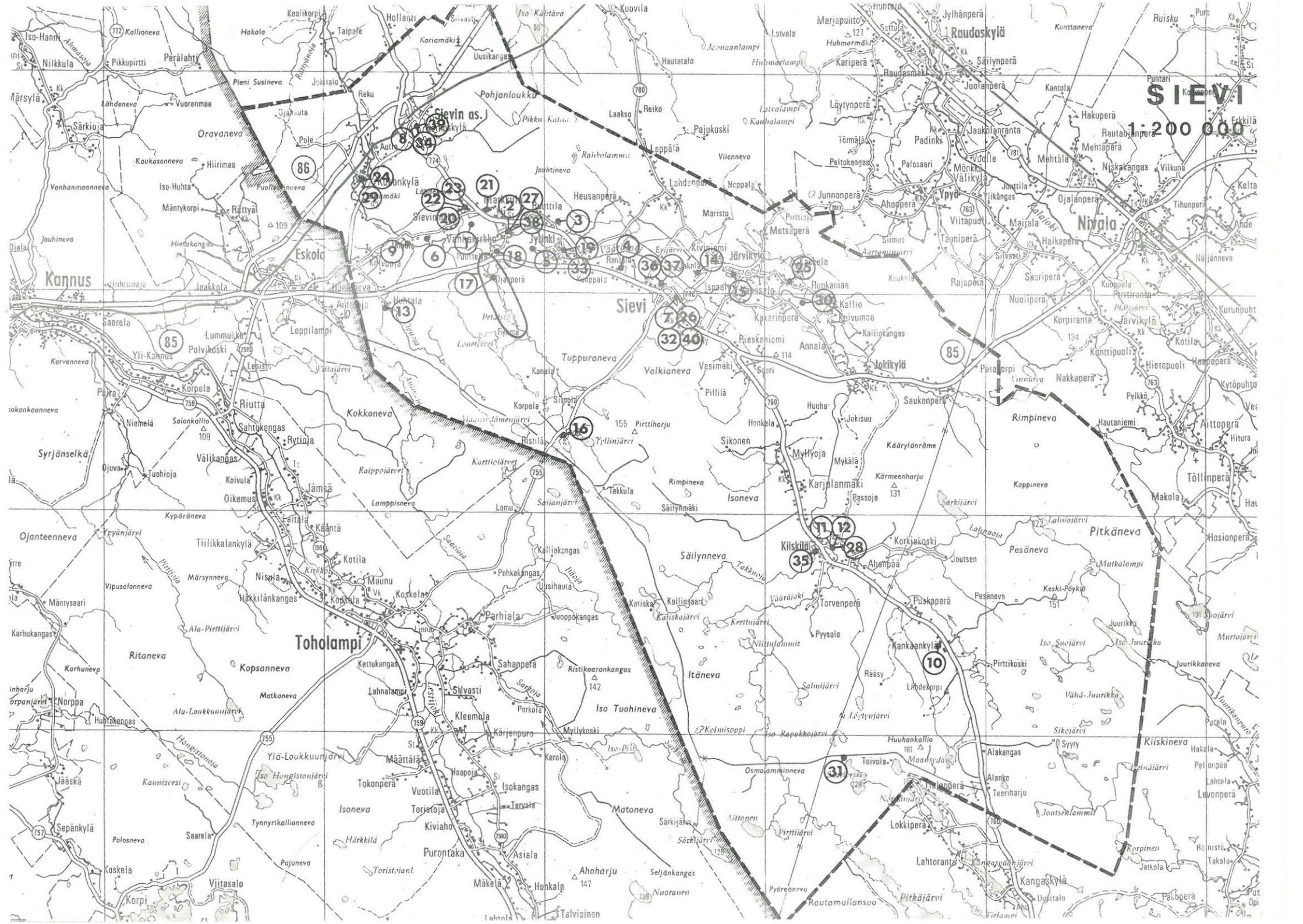
Kirkkotarha lienee toiminut hautausmaana jo ennen vuotta 1645, jolloin Sievin kappeliseurakunta perustettiin. Paikka on entinen kirkonpaikka, ensimmäinen kirkko rakennettiin v. 1654. Kiviainan kivien sanotaan olevan peräisin hiidenkiukaista. A
Nykyinen kappelirakennus on vuodelta 1954.

39. Rautatieasema, Asemakylä R

Runsaan puuleikkauksin koristeltu pienehkö asemarakennus, jonka vanhin osa on 1860-luvulta. Odotussali on rakennettu v. 1882. A

40. Museo, Sievi kk H

Pappilan pihapiiriin kuulunut suuri aittarakennus, 1860-luvulta. Korjattu v. 1956, jolloin tehty uudet ikkunat. A





3 Yliruuttila



28 Kangaskosken mylly



8 Ylitälo



31 Saariveden kämpä



34 Aseman koulu



37 Ruumishuone ja vanha hautausmaa



35 Työväentalo, Kiiskilä



39 Rautatieasema

SIKAJOKI

1. Ranta-Ukkola, Siikajoki kk

R, M, MK

Siikajoen rannalla sijaitseva talouskeskus, jonka yhte-näinen rakennusryhmä koostuu oletettavasti 1800-luvulla tehdyistä kahdesta asuinrakennuksesta, ulkorakennuksesta sekä kolmiosaisesta luhdist, joka on ollut läpiajettava ja jonka kahdessa osassa on profiloituin aukoin varustettu luhtikäytävä. Taloa ympäröi varsin selkeärajainen viljelysmaisema (ks. kohteet n:o 2, 8).

C

2. Nikkilä, Siikajoki kk

R, M, MK

Rantaviljelyksiin liittyvä osittain puuston ympäröimä keskikäytössä oleva talouskeskus, jonka pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, alaosaan luonnonkivistä muurattu, ylä-osaan hirsinen navetta sekä kivistä muurattu kellari. Asuinrakennuksen pirttipuoli on luultavasti 1800-luvun puolivälin tienoilta, pirtissä on taitteinen sisäkatto. Kämärissa on rakennettu v. 1875 (seinässä vuosiluku); rakennuksen kattoa lienee myöhemmin korotettu, kuisti on vuodelta 1948. Taloon johtavan tien varrella lähellä pihapiiriä on kaksi aittaa. - Pihapiirin sulkenut toinen asuinrakennus on siirretty Vuotilaan, jossa se on palanut.

Viljelysmaisema, ks. kohteet n:o 1, 8).

B

3. Matinheikki, Alapää, Siikajoki kk

R, MK

Siikajoen suistossa rantatöyräällä sijaitseva talouskeskus. Päärakennusta on korjauksissa jonkin verran muutettu. Pihapiiriin kuuluva toinen asuinrakennus on perinteisessä asussa ja se kuuluu nyt eri tilaan. Ulkorakennuksen hirsiosan päädyssä on vuosiluku 1858. Lähellä vajarakennuksia ja suuria vanhoja mäntyjä. Ympärillä ta-sainen viljelysalue.

C

4. Pirilä, Siikajoki kk

R

Suuri, useammassa vaiheessa rakennettu, ulkoa vaakalau-doitettu ja vaaleaksi maalattu päärakennus on yleisäsul-taan ja sisätiloiltaan perinteistä maaseuturakentamista edustava. (Pirtin pöydän jalassa vuosiluku 1822). Pi-hassa vanha puoji, jossa peltikatto.

C

5. Nikola

R, M, H, MK

Tilan avara, kaikilta sivuilta rakennusten reunustama pi-hapiiri sijaitsee viljelysten keskellä Siikajoen rannal-la. Suuri, vuosisadan vaihteen tyylipiirteitä (kolmiruu-tuisia ikkunoita, julkisivun räystäskolmio, koristeelli-nen kuisti) kantava päärakennus on törmällä joen suuntai-sena. Rakennusta on korjattu mm. tekemällä aukkouutck-sia ja toinen kuisti.

B

Pihapiiriin kuuluu lisäksi pitkä harmaahirsinen varasto-ja tallirakennus, jonka päädyn harjalla on vellikello ja tilalla tehdyistä tiilistä rakennettu navetta, joka ka-ton harjalla olevine siroine tornirakennelmiseen hallit-see rakennusryhmää maantieltä lähestyttäessä. Pihan yh-den sivun sulkevat ulkorakennus ja vanha, nyt tyhjillään oleva asuinrakennus, jossa on toiminut aiemmin kansekou-lu sekä kylän/meijeri.

Pihapiirin ulkopuolella on kaksi kaksikerroksista vilja-aittaa, toisen laareissa on vuosiluku 1825, toisen lukos-sa oleva vuosiluku on ilmeisesti 1845. Rantatörmällä on lisäksi suurehko kammillinen aitta, sauna, vajoja ja van-haa puustoa, joukossa suuria mäntyjä. Taloon johtaa maantieltä mäntyjen reunustama kujanne.

A

6. Alatalo, Karinkanta

MK, R

Laakea viljelysalue, jossa perinteisiä maaseuturakennuk-sia.

C

7. Niitynmaa, Karinkanta MK

Metsän rajaama yhtenäinen viljelysmaisema. C

8. Ranta-Ukkola ja Nikkilä MK

Viljelysalue Siikajokivarressa. Perinteistä rakennuskantaa (kohteet n:o 1 ja 2). C

9. Siikajoen kirkko ja tapuli R

Nykyinen, seurakunnan kolmas kirkko on rakennettu v. 1701. Puukirkko uusittiin varsin perusteellisesti Johan Oldenburgin suunnitelmien mukaan empirehenkiseksi v. 1852. Oletettavasti tällöin osaan aumakattoisen ristikirkon sakarista tehtiin päädyt sekä ristikeskukseen tanakka torni. Kirkkoon rakennattiin myös uusi sakaristo ja steinen. Sakariston sisäkatteena on puuholvit, jotka keskuksessa yhtyvät kupumaiseen laajennukseen. Hirsinen, myöhemmin korjattu kellotapuli on vuodelta 1765. A

10. Siikajoen pappila. R, H

Karoliiniselle keskussali-pohjaratkaisulla perustuva, 1790-luvulla rakennettu pappila on entisoitu professori Esko Järvantaun suositusten ja arkkitehti Olavi Rytkösen suunnitelmien mukaan vv. 1971-72. Entistämistöiden ohella kunnostettiin tällöin rakennuksen ullakko sekä uusittiin perustukset, kelleri ja pappilan ulkonäköön nyt leimansa antavat ulkoportaat. A

11. Karinkannan mänty H, MK

Marimerkkinä toiminut suuri mänty, jonka sijainti Karinkannan viljelysmaisemassa on hallitseva. A

SIIKAJOKI

1:200 000

510 510

520 520

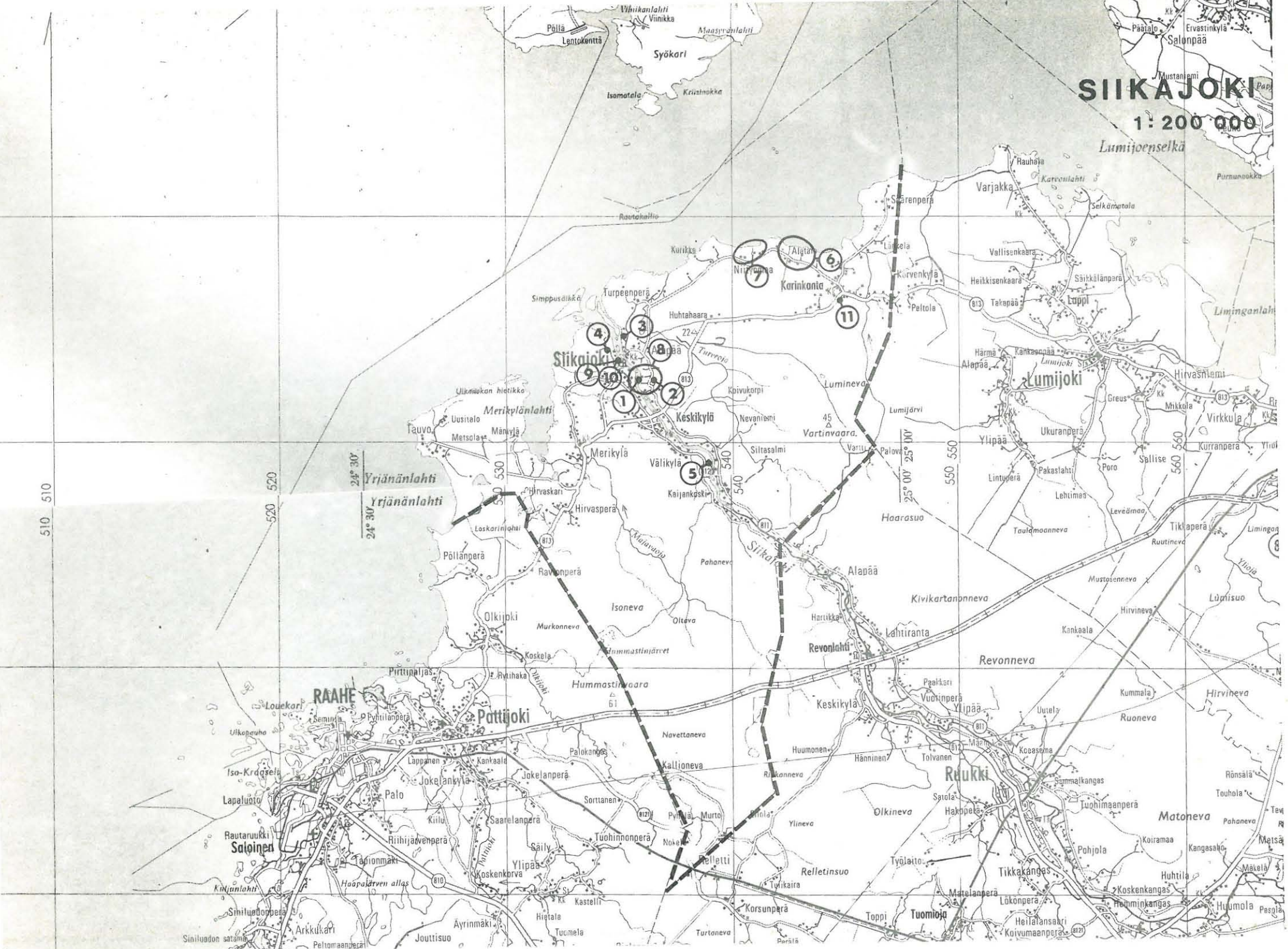
24° 30' 24° 30'

25° 00' 25° 00'

550 550

560 560

570 570





1 Ranta-Ukkola



1 Ranta-Ukkola



2 Nikkilä



4 Pirilä



9 Siikajoen kirkko



5 Nikola



10 Siikajoen pappila

TAIVALKOSKI

1. Elkonniemi, Parviainen, Jurmunkylä R, M, MK

Osa nykyistä päärakennusta on yli 300 v vanha. Tilalla on lisäksi kaksi nuorempaa n. 70-100 v vanhaa asuinrakennusta ja useita talousrakennuksia; kaikki ovat kohtalaisyssä kunnossa. B

2. Väätäjä, Jurmun kylä R, MK

Noin 70-vuotias autio päärakennus, joka osana kylämaisemaa on säilyttämisen arvoinen. Rakennus on muutteillanavetaksi. Uusi päärakennus on perinteisestä poikkeava. B

3. Uusi-Kupsu, Jurmu R, MK

Talon rakennukset ovat suhteellisen hyvin säilyneet. Ne ovat asuttuina vain kesäaikaan. Rakennusryhmä liittyy hyvin kylämaisemaan. C

4. Jurmula R, MK

Perinteistä maaseuturakentamista edustavia rakennuksia, jotka ovat nyt kesäkäytössä. Viljelysmaisema. C

5. Koskela, Jurmu R

Hyväkuntoinen päärakennus, joka on vuorattu päreillä ja maalattu punamullalla. Rakennuksen ikä on noin 80 vuotta. B

6. Kariniemi, Virkkunen R, MK

Kaksi asuinrakennusta ja useita talousrakennuksia, jotka kaikki ovat perinteisessä asussaan ja hyväkuntoisia. A

7. Siirtola, Vaarakylä R, MK

Rakennusryhmä, johon kuuluu ränsistynvä asuinrakennus, aittoja ja talleja. Vanhassa asuinrakennuksessa on malakatto. B

8. Koivula R, M

Maaseuturakennusten ryhmä, johon kuuluu asuinrakennus ja ulkorakennuksia. C

9. Heikkilä, Kurtinkylä R, M

Perinteistä talonpoikaisrakentamista sisältävä talouskeskus. C

10. Pyöreävaara H, R

Vanha huonokuntoinen asuinrakennus, joka on rakennettu n. 50 vuotta sitten. B

11. Anttila, Metsäkylä R, H, MK

Talouskeskus, johon kuuluu kievarirakennus 30-luvulta, päärakennus (ikä n. 60-70 v.) sekä aittoja 1800-luvulta. Uusi päärakennus sivussa vanhasta pihapiiristä. Viljelysmaisema. C

12. Horsma R, M, MK

Hyväkuntoinen päärakennus, jota on muutettu 1915; vanhempi asuinrakennus on rapistumassa. Taloon kuuluu lisäksi useita ulkorakennuksia. Viljelysmaisema. B

13. Sauna-aho, Metsäkylä R, M, MK

Tilan rakennukset ovat 1920-luvulta ja ne ovat kohtalai-

sessä kunnossa. Viljelysmaisema.

C

14. Isoaho, Metsäkylä

R, M, MK

Vuosisadan vaihteen tienoilla rakennettu talouskeskus, jonka rakennukset kohtalaisen hyväkuntoisia.

C

15. Halkola, Metsäkylä

R, M, MK

Talon vanhempi asuinrakennus on 1800-luvulta, nuorempi noin 60-vuotias. Tilan ulkorakennuksiin kuuluu mm. hyväkuntoisia aittoja, saunoja ja riisiä. Lähellä sijaitsee Välijoen mylly (kohde n:o 30). Talo on ollut kansakouluna.

C

16. Hiltula, Jokijärvi

R, M, MK

Asutut päärakennukset, useita ulkorakennuksia. Vanha pirtti vuosisadan vaihtaesta, uudempi 1938.

C

17. Kallioniemi (Päättalo), Jokijärvi

R, M

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus.

C

18. Jurmu

MK

Viljelysmaisema.

C

19. Virkkunen

MK

Viljelysmaisema

C

20. Loukusa

MK

Viljelysmaisema.

C

21. Metsäkylä

MK

Viljelysmaisema.

C

22. Tyrämäki

R, M, MK

Koillismaalainen kylämaisema, jossa on perinteistä hyvin hoidettua rakennuskantaa (ks. kohteet n:o 32 ja 39).

23. Simonen, Jokijärvi

MK

Viljelysmaisema.

C

24. Karvon kauppatalo, Taivalkoski kk

H, R, M

Hyväkuntoiset kauppa- ja ulkorakennukset aivan kirkonkylän keskustassa.

C

25. Jalavan kauppatalo, Taivalkoski kk

R, M

Hyväkuntoinen kaupparakennus sekä ulkorakennuksia kirkonkylän keskustassa.

C

26. Jakkila, Taivalkoski kk

R, M, MK

Perinteisen maaseuturakentamisen edustaja kirkonkylässä.

C

27. Vanha kauppatalo, Jurmun kylä

R, MK

Talo on siirretty Väättäjästä n. 1930-luvulla, lisärakennus 1940-luvulta. Talo on äskettäin kunnostettu.

C

28. Huovisen saha ja mylly, Vaarakylä

H, M

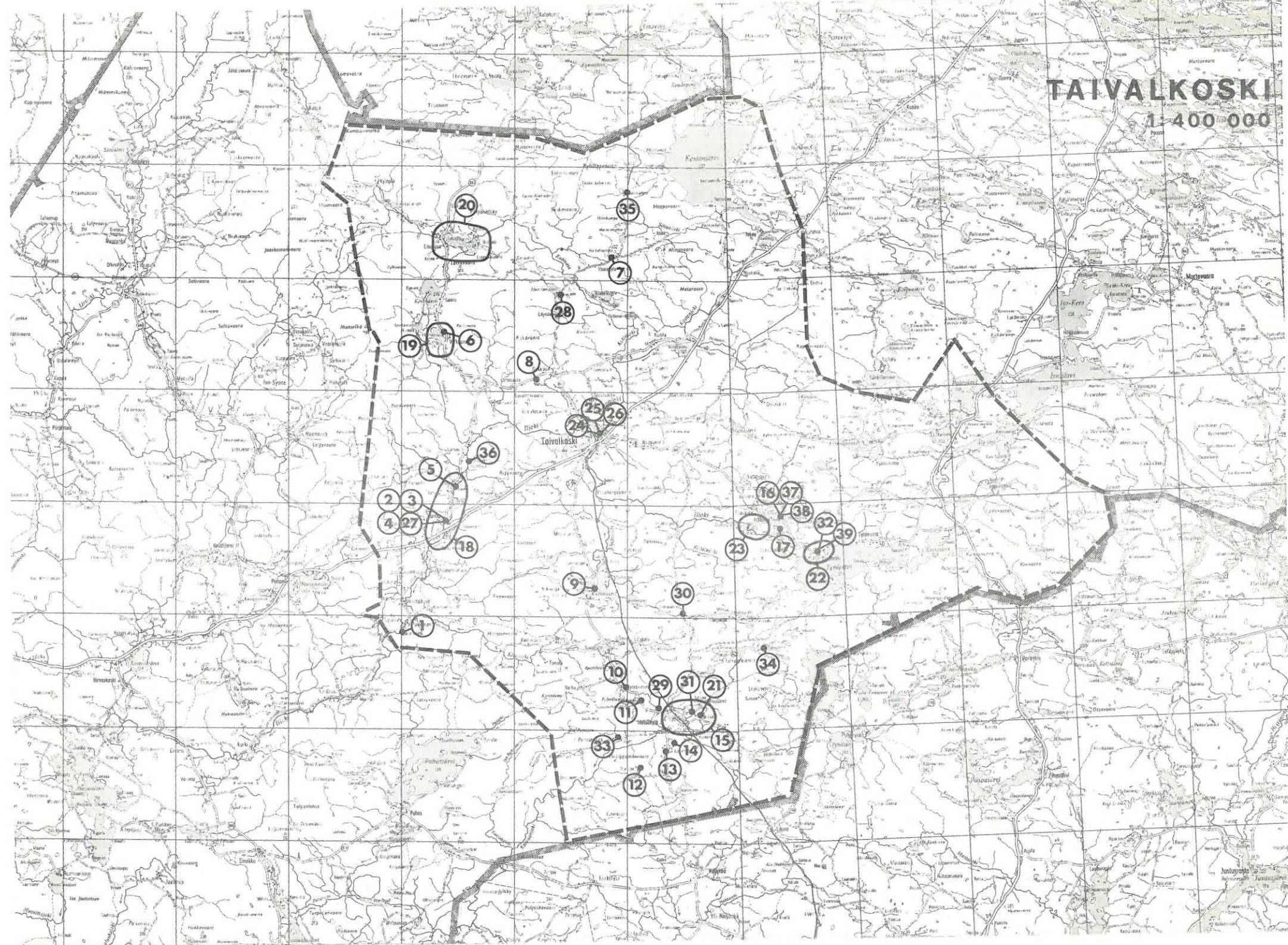
Rakennukset ovat valmistuneet 1910-20-luvulla, käytössä viimeksi v. 1945. Huonokuntoinen.

B

29. Lahnasenojan mylly, Metsäkylä	H	38. Jokijärven kirkon muistomerkki	H
Ränsistynyt myllyrakennus maantien varressa.	B	Vanhan kirkonpaikan muistokivi.	C
30. Yli-Outojoen mylly, Mikkola	H, R	39. Museo, Tyrämäki	H, R
Kohtalaisessa kunnossa olevat mylly ja tammi.★	B	Aittarakennus, jossa on esinekokkelma.	A
31. Välijoen mylly, Metsäkylä	H		
Välttäväkuntoinen puromylly (ks. kohde n:o 15).	C		
32. Tuulimylly, Tyrämäki	H		
Rapistuneanpäin oleva tuulimylly (ks. kohteet n:o 22 ja 39).B			
33. Kirvesojan tammi, Metsäkylä	H		
Vanha uittotammi.	C		
34. Varisjärven tammi	H		
Uittotammi.	C		
35. Siiranjärven kämppä, Pyhitysvaara	R		
Metsähallituksen tyyppikämppä 1950-luvulta, nykyisin leirikeskuksena.	C		
36. Pirinniskan kämppä, Jurmu	H		
Vanha metsätyökämppä.	C		
37. Vanha peppila, Jokijärvi	R		
Maaseudun asuinrakennus, jossa on tehty muutoksia.	B		

TAIVALKOSKI

1:400 000





1 Elkonniemi



24 Karhun kauppatalo



12 Horosma



28 Huovisen saha ja mylly

TEMMES

1. Kopsa, Kärämänkylä R, MK

Talousskeskus, jonka pihapiirissä perinteistä maaseuturakentamista: asuinrakennus, luhti ja talli, sekä uusi navetta. Vieressä sijaitsevat suola-aitta, jossa vuosiluku 1774 ja entinen savupirtti, jonka iäksi on ilmoitettu kolmisensataa vuotta. Pirtissä on tehty aukkomuutoksia ja sitä käytetään halkovajana. Sivummalla lisäksi kaksi aittaa. Rakennukset hyväkuntoisia.

Jokirannan viljelysmaisema.

2. Ala-Mikkola, Nalkki, Kärämänkylä R, M, MK

Tilalla on asuinrakennus, jonka pirttiosa vuodelta 1765, luhtirakennus (vuosiluku 1751) sekä vilja-aitta, jossa on kaksinkertaiset seinät.

Ala-Mikkola kuuluu neljän, rakennuskannaltaan melko yhtenäisen maalaistalon ryhmään Kärämänjokivarressa.

3. Kajula, Kärämänkylä R

Ulkoa vuokrattu asuinrakennus, jonka sisätilat vanhastavassa esussa. Entinen savupirtti.

4. Koskelan aitta, Temmes R

Pää-Koskelasta siirretty aitta, jonka maaseppä Smedmanin tekemässä lukossa on vuosiluku 1825.

5. Haapaseppä, Temmes kk R, M, MK, H

Yhtenäinen talousskeskus, jonka pihapiirin muodostavat kaksi asuinrakennusta (vuodelta 1814 ja 1885), luhti (rakennusvuosi 1915), jonka yhteydessä on tallisekä navetta. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi paja, kaksi aittaa (vuo-

silta 1639 ja 1915) ja liiteri. Taloon johtaa viljelysten halki koivukuja; tie kulkee Temmesjoen yli. Hyväkuntoiset rakennukset ovat asuttuja vain kesäisin. Rakennukset ovat sijoittuneet metsän reunaan, missä kasvaa mm. kolmesataavuotiaiksi arveltuja petäjiä. Haapaseppä on mahdollisesti Temmeksen vanhin asuinpaikka.

6. Vitali, Temmes kk R

Temmesjoen rannalla sijaitseva rakennus, jonka saliosa on rakennettu 1870-luvulla. Salin alaisen kellarin on sanottu aiemmin olleen pirttinä. Talon toinen pää on 1910-luvulta; sen alla on tätä vanhempi luonnonkivistä holvattu kellarit. Talon vieressä on kaksi aittaa, joista toisen arvellaan olevan 1700-luvulta. Lähellä on lisäksi luhtirakennus.

7. Haapaniemi, Temmes kk R

Suuri talousskeskus, jossa perinteistä rakennuskantaa edustavat suinrakennus ja navetta. Temmeksen vanhimpia asuinpaikkoja.

8. Jokelan aitta, Temmes kk R

Vitalista siirretty aitta, jossa on vuosiluku 1795.

9. Similän tuulimylly, Kärämänkylä R

Käyttökuntoinen tuulimylly, joka on siirretty Similään Kopsan talosta. Mylly on tuotu Kopsaan Kestilästä.

10. Hevoskiertomeijeri H

Pohjois-Suomen Meijeriliiton omistama pieni hirsirakennus, jossa on kohtataisessa kunnossa oleva vanha meijerikalusto. Meijeri on käynyt hevosvoimalla ja se on ollut viimeksi toiminnassa kaksikymmentä vuotta sitten.

11. Mikkolan vesimylly ja saha, Haurunkylä H

Noin satavuotias Temmesjoen rannalle ja saarelle pystytetty rakennus, jossa on toiminut vesimylly ja puuraaminen saha. Vanhimmita osiltaan 1700-luvulta periytyvä rakennus on nyt huonokuntoinen. B

12. Väinölä, Temmes kk H, R

Temmeksen Näyttämöseuran omistama talo, joka on ollut myös suojeluskunnan hallussa ja sitä aiemmin työväentalona. Rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla. A

13. Temmeksen kirkko, Temmes kk R, H

Vuosina 1755-57 rakennettu pieni länsitornillinen pitkäkirkko (rak. Andreas Louwet). Mikael Toppeliuksen maalauksia. Laajennustöitä v. 1847 (ns. Pikku- l. Kuokkamiesten kirkko). - Molemmat rakennustyöt tehty ilman virallista lupaa. Korjaus- ja entistämistöitä viimeksi v. 1958. Kirkon edessä on vaivaisukko. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa. A

14. Pappila, Temmes kk R

Temmesjoen varrelle siirretty, entinen Ojalan talon päärakennus, jonka on arveltu olevan peräisin 1600-luvulta. Tilapäiskäytössä, huonokuntoinen. - Ulkorakennus, jonka seinässä vuosisiluku 1851. B

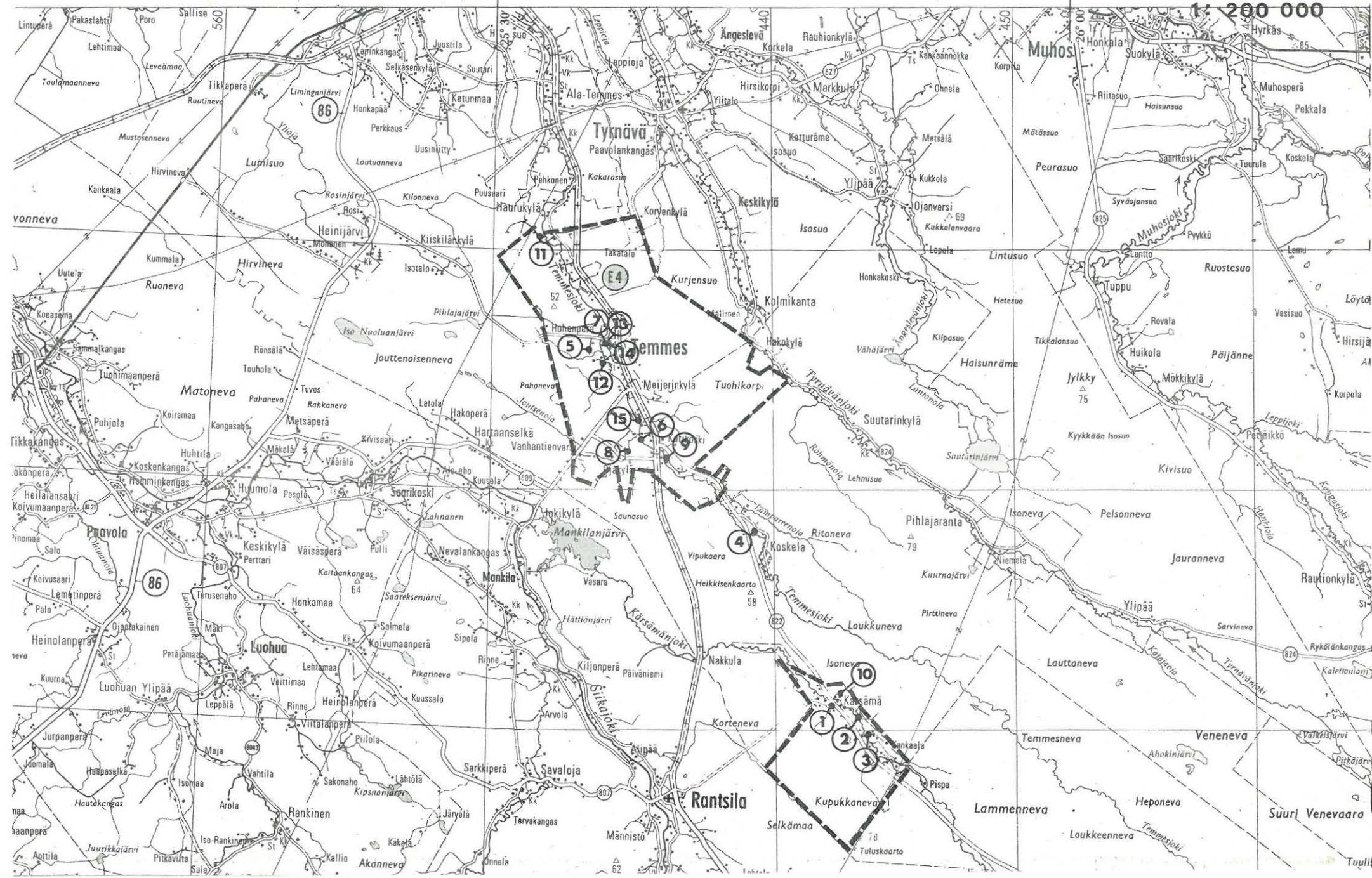
15. Kotiseutumuseo R, H

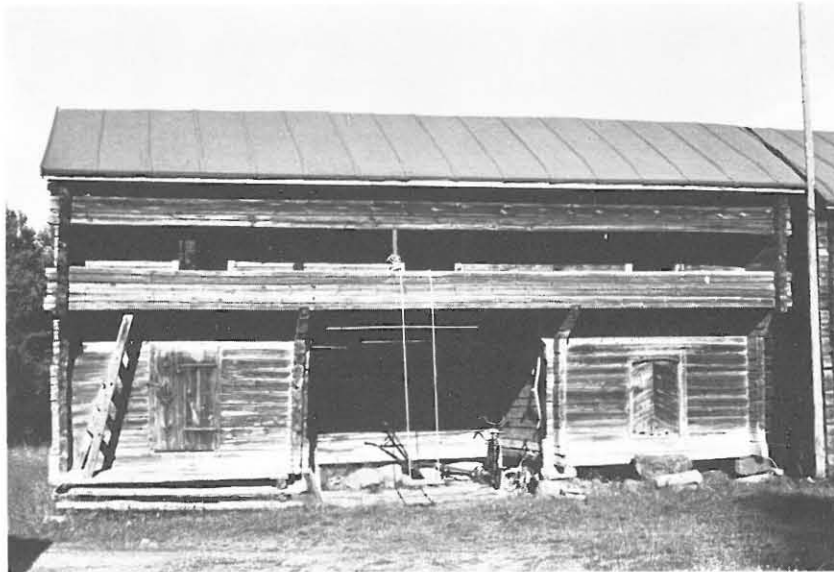
Museoalue, jolle on siirretty mm. Limingan Osuuskaupan entinen myymälä (rakennettu v. 1923), Seulan talon päärakennus (rak. v. 1850) Pudasjärven Jaurekkajärveltä, Andreas Louwatin rakentama aitta (1773), Järvitalon ait-

ta, lato, riihi ja savusauna. Alueella on myös Haapasepän talosta tuotu tuulimylly, ent. Ojalan mylly, 1880-luvulla rakennettu lainajyvästön mäkasiini, Järvitalon käymälä (rak. 1900-luvun alussa) sekä pappilan käymälä, joka oletettavasti on rakennettu 1700-1800 -luvun vaihteessa. Alueella on myös entinen Keski-Pahkalan luhtirakennus, joka on mahdollisesti 1700-luvulta. C

TEMMES

1: 200 000





5 Haapasepän luhti



12 Väinölä



10 Hevoskiertomeijeri



15 Kotiseutumuseo

TYRNÄVÄ

1. Honkakoski, Ängeslevän Ylipää R, M, MK

Hirsisten n. 150 vuotta vanhojen rakennusten muodostama yhdeltä sivulta avoin pihapiiri, jossa ovat talli, liiteri, kellari ja vinttikaivo sekä navetta, jonka päässä entinen viinankeittohuone. Asuinrakennuksen pirtti on ollut savupirtti, jossa on hirsierinalla perustettu uuni ja vanhaa kalustusta. Lähellä jokirannassa aitta, savusauna ja riihi. Vesimylly on kunnostettu talkoovoimin. Hyväkuntoiset rakennukset ovat asuttuina viikonloppuisin ja ne aiotaan säilyttää. A

Honkakosken ympäristössä on perimätiedon mukaan kirkon paikka ja sotilastorpan rauniot. Sysi- ja tervahaudan paikkoja on vieläkin näkyvissä. C

2. Tihinen, Ängeslevän Ylipää R, M, MK

Vanha maantie kulkee talolle Ängeslevänjoen yli, jokirannassa ollut kylämeijeri, jonka kiviä on käytetty silta-arkkuihin.

Ulkoa vuorattuun hirsiseen päärakennukseen kuuluu entinen savupirtti, jonka hirteen veistetty vuosiluku on mahdollisesti 1700. Kivinavetta vuodelta 1801, pihapuistikko. C

3. Kukkola, Ängeslevän Ylipää R, MK

Pihapiirissä ulkorakennusten lisäksi vuodelta 1833 oleva asuinrakennus, jonka pirttiosa on tätä vanhempi savupirtti. Talossa on toiminut kyläkauppa. Aitta olotettavasti 1800-luvulta. C

4. Mukala, Ängeslevän Ylipää R, H

Entinen torppa, jossa säilyneitä rakennuksia; asuinrakennus, navetta, aitta, ulkorakennus. A

5. Tuppurainen, Ängeslevä

R, M, MK

Ängeslevänjokivarren talouskeskus, jossa perinteistä rakennuskantaa; hyväkuntoinen päärakennus sekä luhti, jossa "kongi" on vain porttiaukon päällä. (A) Lisäksi navetta, liiteri, aitta; lähistöllä tuulimylly. C

6. Tyyskä, Ängeslevä

R, MK

Tila perustettu vuonna 1569. Nykyinen luultavasti 1800-luvun päärakennus on ollut 30 metriä pitkä, kuusi metriä siitä on siirretty naapuritaloon. Koivukujan varressa n. 100-vuotias aitta. C

7. Yli-Jaakkola, Alakylä

R, MK

Vuodelta 1850 olevan asuinrakennuksen, luhdin (siirretty Kaakilan talosta) ja riihestä tehdyn tallin muodostama rakennusryhmä Tyrnävänjokivarressa. C

8. Pirkola, Alakylä

R, M, MK

Perinteisessä asussaan oleva pihapiiri, johon kuuluu asuinrakennus (pirttiosa vuodelta 1848, muu myöhempiä), ulkorakennus ja navetta. (A) Läheinen luultavasti 1800-luvun alun aitta on muutettu kuivaamoksi. Jokirannan viljelysmaisema. C

9. Anttila, Alakylä

R

Jokirannalla sijaitseva pihapiiri; vanha asuinrakennus (pirtti vanhin), uudempi asuinrakennus, ulkorakennus, navetta ja sivummalla aitta. C

10. Uusi-Anttila, Alakylä

R, M, MK

Pihan ympärillä kahteen kertaan jatkettu ja uusittu asuinrakennus, ulkorakennus, talli ja navetta, talolle

tulevan tien varressa aitta ja riihi. Luhdin päätyyn liitatty kesäkeittiö. Rakennukset ovat 1900-luvun alusta. B

11. Ala-Turunen, Alakylä R

Päärakennuksen pirttiosa on yli 200-vuotias entinen savupirtti, tätä vastapäätä talli. Pihaa rajaa lisäksi väljästi navetta ja ulkorakennus. Sen lähellä liiteri, jossa vuosisiluku 1874 sekä aitta. C

12. Hannula, Alakylä R, M, M

Tilvis pihapiiri, johon kuuluvat kaksi asuinrakennusta (1800- ja 1930-luvulta), osittain luonnonkivistä tehty navetta (vuosisiluku 1892), johon liittyy kulmittain kiinni rakennettu talli sekä luhti. Vieressä liiteri ja kaksi aittaa, joista toinen on tuotu Ristelistä. Kauempana viljelyksillä sijaitsee riihi. C

13. Laanila, Leppioja R, M, MK

Leppiojan varressa sijaitseva talo, jonka päärakennus on vuodelta 1835. Puiset ulkorakennus, talli ja aitta ovat mahdollisesti päärakennuksen ikäiset. Kivinavetta on vuodelta 1880, navetan seinään on hakattu rakentajan Matti Matinpöike Laanisen nimi. (A) - Talossa on käytetty onesta kaivosta saatavaa maakaasua vuodesta 1939 lähtien. - Viljelysmaisema. C

14. Yli-Laaninen, Leppioja R, M, MK

Vuodelta 1878 olevan päärakennuksen ja 1900-luvun alun ulkorakennusten (navetta, talli ja aittarakennus) muodostama talouskeskus, jonka rakentajana on ollut Matti Laaninen. Talon vanhin rakennus on 1800-luvulla rakennettu jyväsaitta. A

Viljelysmaisema, jonka läpi virtaa talon lähellä oleva Leppioja. C

15. Paldanius, Leppioja R, MK

Kyläkunnan vanhimpiin rakennuksiin kuuluviksi mainitut asuinrakennus ja sen kanssa samansuuntaisina pihan toisella puolella sijaitsevat navetta ja ulkorakennus. Rakennusten toisella puolella on Leppioja, toisella puolen tie, jonka varrella on vanhoja mäntyjä. Kaksi aittaa. A Peltomaisema. C

16. Ala-Ikola, Keskikylä R, MK

Tyrnävänjoen rannalla sijaitseva taloryhmä; asuinrakennus (ikkunamuutoksia) ja kivinavetta vuoden 1900 tienoilta sekä Keski-Ikolasta siirretyt ulkorakennus ja aitta, jonka hirressä on ilmeisesti vuosisiluku 1791. Aitan sisällä tehty muutoksia. B

17. Juotto, Keskikylä R, M, MK

Hyväkuntoinen rakennuskannaltaan ilmeisesti 1800-lukua edustava talouskeskus, jonka pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, navetta, talli ja ulkorakennus. Hieman sivumpana lähellä jokirantaa kaksi aittaa. A Viljelysmaisema. C

18. Hovin aitat, Keskikylä R

Entisan valtion ratsutilan aittoja. A

19. Kirstinän aittarakennus, Keskikylä R

Kaksikerroksinen neliosainen rakennus, jonka päädyssä on vuosisiluku 1777. A

20. Räme, Kirkonkylä R

Asuinrakennus on siirretty Terijoelta vuonna 1928, alunperin huvila. Pirttiosa rakennettu myöhemmin. C

21. Keränen, Kirkonkylä R, M

Perinteisen rakennuskannan muodostama pihapiiri, jossa asuin- ja ulkorakennus sekä pihan yhden nurkan sulkeva navetta-, talli- ja aittarakennus. Rakennukset ovat olleet alunperin jokirannassa, josta ne on siirretty nykyiselle paikalleen n. vuonna 1870. Jokilaakson viljelysmaisema. C

22. Yli-Palkki, Kirkonkylä R, H

Päärakennuksessa toiminut (mahd. Tyrnävän ensimmäinen) kauppa. Ulkorakennuksen seinässä on vuosiluku 1896. C

23. Ala-Kaakila, Kirkonkylä R

Hirsiset päärakennus ja luhti siirretty jokirannasta. Ulkorakennuksen hirressä on vuosiluku 1806. C

24. Ängeslevän Ylipää MK, M, R

Jokilaakson viljelysmaisema, jossa perinteistä rakennuskantaa Kukkolan-Tihisen tienoilla. C

25. Ängeslevä MK, M, R

Viljelysmaisema jokivarressa, vanhaa maaseuturakentamista (kohteet 5 ja 6). C

26. Leppioja MK, R

Maisemakokonaisuus, johon viljelysten lisäksi kuuluvat

Leppioja, metsänreuna sekä rakennukset (mm. kohteet 13-15). C

27. Alakylä MK, R

Ängeslevän ja Leppiojan viljelysten välissä oleva Tyrnävänjoen viljelysmaiseman jakso. Perinteistä rakentamista mm. kohteissa 7-11. C

28. Tyrnävänjoen viljelysmaisema Kirkonkylältä Keskikylälle MK, M, R, H

Laaja jokivarren viljelysmaisemakokonaisuus, jossa runsaasti perinteistä rakennuskantaa (kohteet 16-19, 21-23), joka kirkonkylällä muodostuu taajamaiseksi pienine teollisuusmiljöineen. - Keskikylältä joen yläjuoksulle maisematila jonkin verran kapenee. C

29. Osuuskauppa, Kirkonkylä R, H

Asuntolina ja varastona toimiva Tyrnävän Osuuskaupan entinen päämyymälä. Rakennus on valmistunut vuosisadan alkupuolella. C

30. Pömilä, Kirkonkylä R

Vuonna 1920 valmistunut entinen kahvilarakennus. Nykyisin varastona. C

31. Meijeri, mylly ja saha, Kirkonkylä MK, R, H, M

Pienteollisuusalue, jonka rakennuskantaa leimaa vuosisadan alun tyyli:

- 1906: meijerirakennus, nyt viljavarastona
- 1913: juustola, kellari
- 1917: juustovarasto ja vehnämylly, joka on muutettu persulaksi v. 1949

- 1919: meijerin konttori, konehuone ja mylly
- 1920: saharakennus
- 1937: meijerin halkovarasto
- 1941: höyläämö
- 1947: meijerin asunnot

Rakennukset ovat edelleen teollisuus- ja varastokäytössä. Miljöötä täydentää lautatarha joen varressa sekä toisella puolen jokea olevat nahkatehtaan rakennukset. C

32. Kunnantalo, Kirkonkylä R, H

Entinen Hirvelän talon 1800-luvulla rakennettu päärakennus. C

33. Tyrnävän kirkko R

Arkkitehti F.W. Lischowin suunnittelema, puusta vuonna 1873 rakennettu uusgoottilainen tornillinen pitkäkirkko, jossa on lyhyet ja leveät ristivarret. Sisällä hoikat puupylväät, keskilaivassa harja-, sivulaivoissa tasakatto. - Tyrnävällä lienee ollut kirkko jo 1600-luvun keskivaiheilla, nykyinen on siten seurakunnan kolmas. A

34. Pappila, Tyrnävä kk R

Vanhempi rakennus on entinen Mankilan talon päärakennus, uudempi vuodelta 1932. C

35. Vanha rukoushuone R

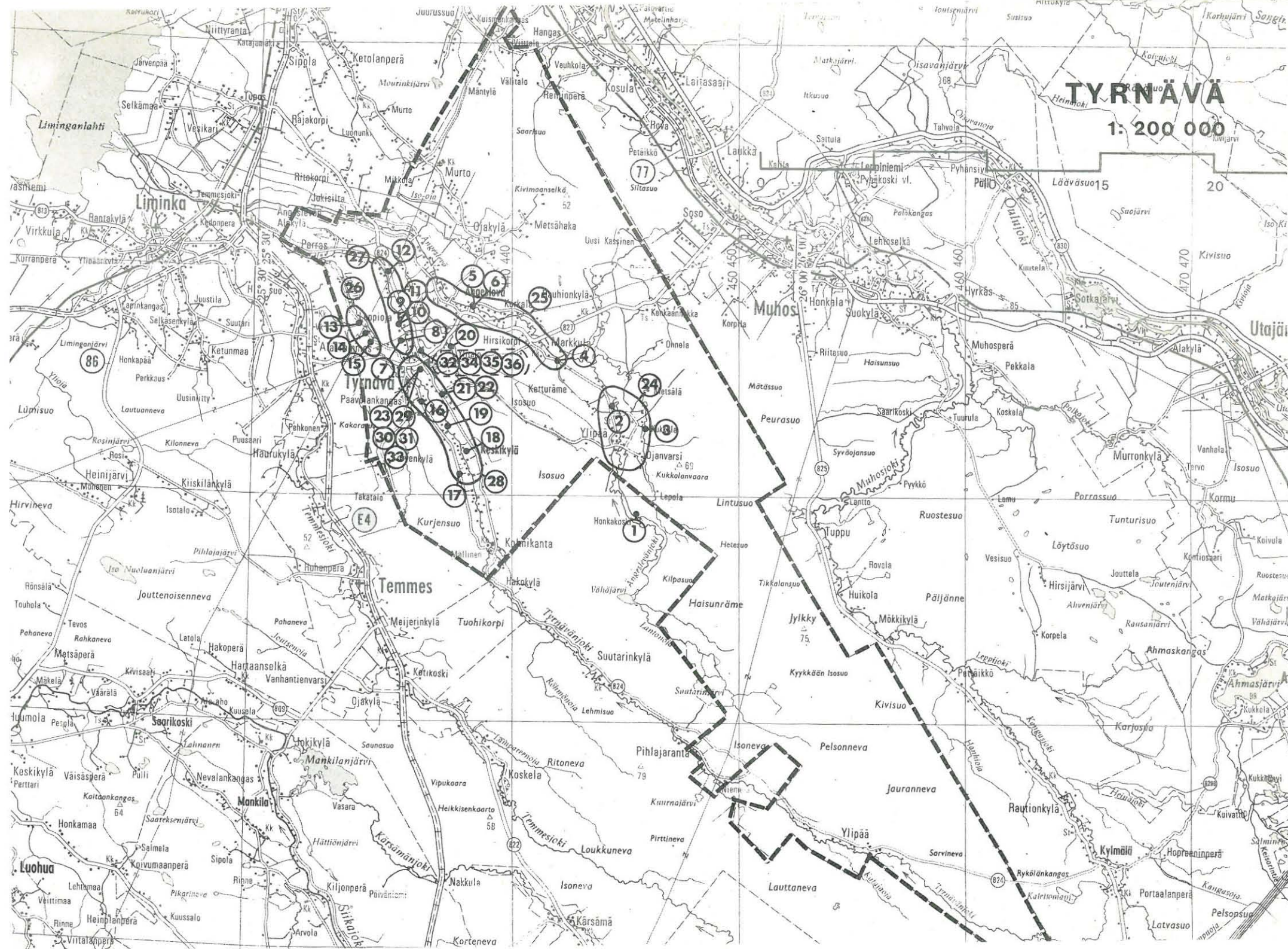
Kangaslevän Koivulesta siirretty, talkoilla nuorisoseuran taloksi rakennettu talo, joka myöhemmin toimi rukoushuoneena. Omistajana on nykyisin Tyrnävän kunta. C

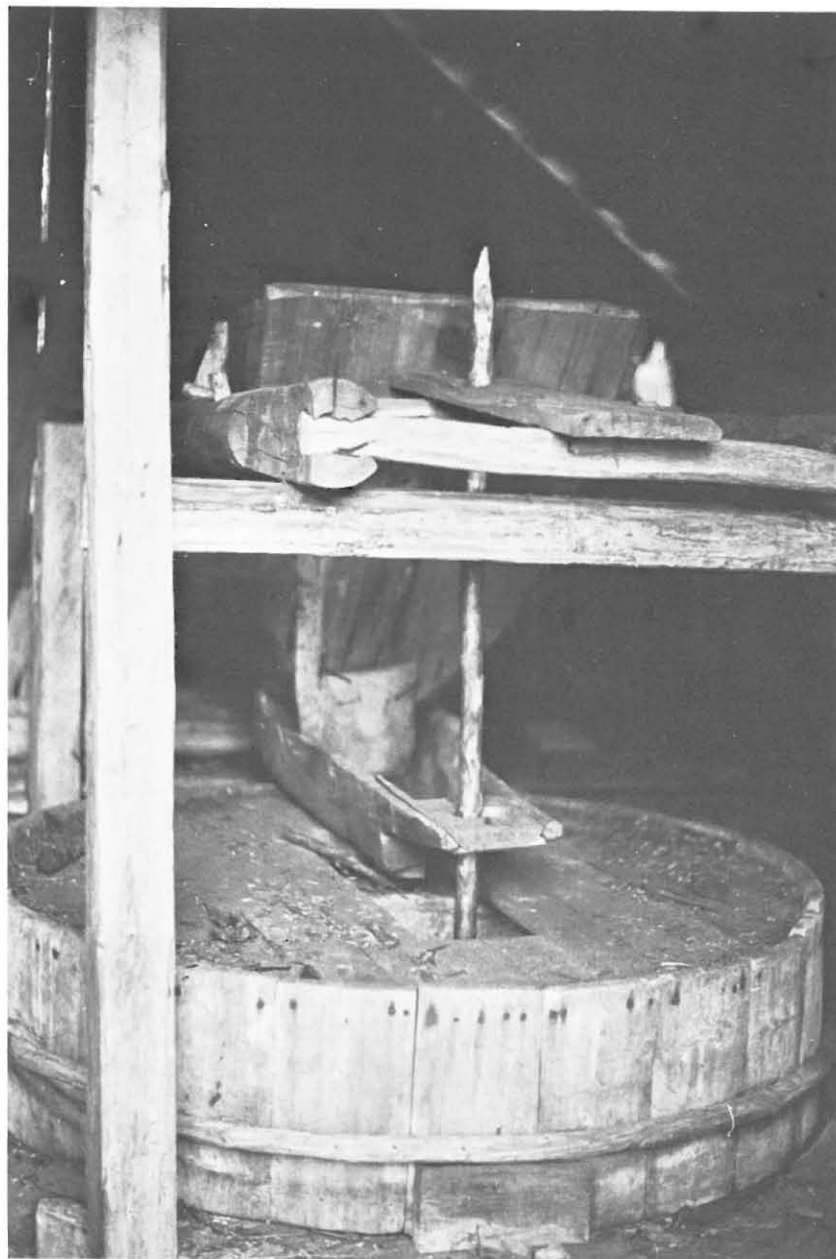
36. Museo, Kirkonkylä R, H

Entinen viljamakasiini 1870-luvulta. A

TYRNÄVÄ

1: 200 000





1 Honkakosken vesimylly



29 Osuuskauppa, 30 Pömilä



31 Saha ja mylly



UTAJÄRVI

1. Hiltula, Utajärvi kk R

Utosjoen suulla sijaitseva talouskeskus, jossa on rakennuskantaa ilmeisesti 1800-luvun lopulta, mm. sangen hyvin alkuperäisen asunsa säilyttänyt päärakennus. C

2. Keinälä, Juorkuna R, M

Suurehko hyväkuntoinen, perinteistä talonpoikaisrakentamista edustava asuinrakennus, joka kuuluu viljelysten ympäröimään, rakennuskannaltaan vaihtelevaikäiseen talouskeskukseen. A

3. Korhola, Ahmas R

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, jonka asuinrakennus on pääosin viime vuosisadan lopun asussa. C

4. Lahti, Sanginkylä R, M, MK

Talouskeskus, jonka rakennukset ovat pääosaltaan oletettavasti 1800-luvun lopulta: kaksi asuinrakennusta, kivi-navetta, luhti, ulkorakennus, joka jakaa kartanon kahteen pihaan. Sivummalla tien varressa aitta. C
Sanginjärven rantaviljelysmaisema. C

5. Ikälä R, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, joka sijoittuu Oulujoen rantatörmällä osana avaraa jokivarren viljelysmaisemaa. C
Rakennuksiin kuuluu hyväkuntoinen luhti, joka on ilmeisesti vuodelta 1777 (vuosiluku veistettynä). A

6. Poutiainen, Ahmas R

Perinteisen asunsa säilyttäneen talonpoikaisrakentamista sisältävä talouskeskus, johon kuuluu mm. kaksi vanhaa asuinrakennusta ja aittoja. A

7. Kangas-Korhola, Utanen R

Rakennusryhmä, jossa on vanhaa maaseudun rakennuskantaa (aitat). C

8. Murto, Särkijärvi R, H

Talouskeskus, joka on ollut Kurimon ruukin (kohde n:o 21) kartano. Taloon kuuluu tiilinen asuinrakennus 1800-luvulta, kivi-navetta sekä vanhoja ulkorakennuksia. A

9. Palo-oja, Utajärvi R

Hyväkuntoinen talouskeskus, jonka rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta. A

10. Roinila, Utajärvi R

Vanhainkodiksi muutettu entinen talouskeskus, jossa on mm. kaksi perinteistä maaseudun asuinrakennusta. C

11. Ojala, Sotka R, H

Talouskeskus, jonka vanha asuinrakennus on 1800-luvulta. Talon ranta on ollut koskivenesatamana. C

12. Mieltula, Utajärvi R

Luhtirakennus. A

13. Lippo, Juorkuna R
Hyväkuntoinen vanha aitta. A
14. Kemilä R, MK
Utosjokivarren pienimuotoinen viljelysmaisema, jossa on vanhaa rakennuskantaa (mm. Kemilän talonkaks si pääraKEN- nusta ja aitat). C
15. Sanginkylä MK
Rantaviljelysmaisema Sanginjärven kaakkoispuolella Itä- oJasta etelään. Perinteistä rakentamista sijoittuneena mm. maantien varrelle. C
16. Harju, Sanginkylä MK
Peltomaisema, jota maantie halkoo talojen harvakseltaan merkitsemänä raittina. C
17. Tervola, Sanginkylä MK
Metsän rajaama viljelysaukea, jossa on perinteistä ra- kennuskantaa. C
18. SOK:n rakennukset, Utajärvi kk R
Kaksi tämän vuosisadan alkupuoliskolla rakennettua, klassistista ja aumakattoista liike- ja asuinrakennusta sekä aumakattoinen suurehko varastorakennus. C
19. Sipolan mylly, Ojakylä, Ahmes H, R
Vuosisadan alussa rakennettu huonokuntoinen, mansardi- kattoinen myllyrakennus sekä ränsistyneitä saharakennuk- sia. B
Kunnostettu mansardikattoinen asuinrakennus. C

20. Pason mylly, Särkijärvi, Kurimo H
Kohtalaisessa kunnossa oleva pieni vesimylly. A
Lähellä ruukkia, ks. kohde n:o 21.
21. Kurimon ruukki, Särkijärvi H, M
Kiiminkijoen Kurimuksen kosken rannalla ollut rautaruuk- ki (perustamislupa v. 1853, A. Backman, J.E. Strömberg, A. Laurell, M. Sanström), johon kuului mm. masuuni (1859), putlaus- ja hitsauslaitos sekä vasarat (1861-) ja valimo. Tehtaalla oli Oulussa myymälä. Kurimo yh- tyi Ämmän ruukkiin v. 1864 (Kurimo-Ämmä Jernverk Ab). Teräspuutlauslaitteet v. 1867. - Toiminta pysähdyksissä vv. 1869-72, jolloin ruukit osti englantilainen yhtiö "The Finland Charcoal Iron Works Company Limited", joka piti Kurimonkin tehdasta käynnissä vuoteen 1878. Kurimosta on nyt jäljellä vähäisiä rakennelmia (mm. ka- nava), kuonakasoja ja kartanon paikka kuusiaitoineen. Ks. Murto, kohde n:o 8. C
22. Kirkko ja tapuli, Utajärvi kk R
Heikki Väänäsen rakentama, v. 1762 valmistunut länsitor- nillinen hirsiarkkukirkko, joka v. 1893 muutettiin uus- goottilaiseen asuun J. Basilierin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1970 kirkko entisöitiin alkuperäiseen henkeen professori Esko Järventauksen johdolla. Pohjalaistyyli- nen kellotapuli on rakennettu v. 1764 (Heikki Väänänen). A
23. Kalmusaari, Juorkunanjärvi H
Vanha kappelihautausmaa. Luulöytöjä. A
24. Keisarintie H
Ahmakselta Rokualle ja edelleen Vaalan kunnan puolelle

kohti Säräisniemeä jatkuva maantie, jota on ryhdytty rakentamaan 1600-luvulla Oulun ja Kajaanin linnan väliseksi liikenneväyläksi. Tie on yhdistetty keisari Aleksanteri I:n Suomen matkaan v. 1819, joka ei kuitenkaan ole käyttänyt tätä tietä matkallaan Kajaanista Ouluun. Tielä on kulkenut sen sijaan kuningas Kusaa II Adolf v. 1622.

D

25. Kotiseutumuseo, Utajärvi kk

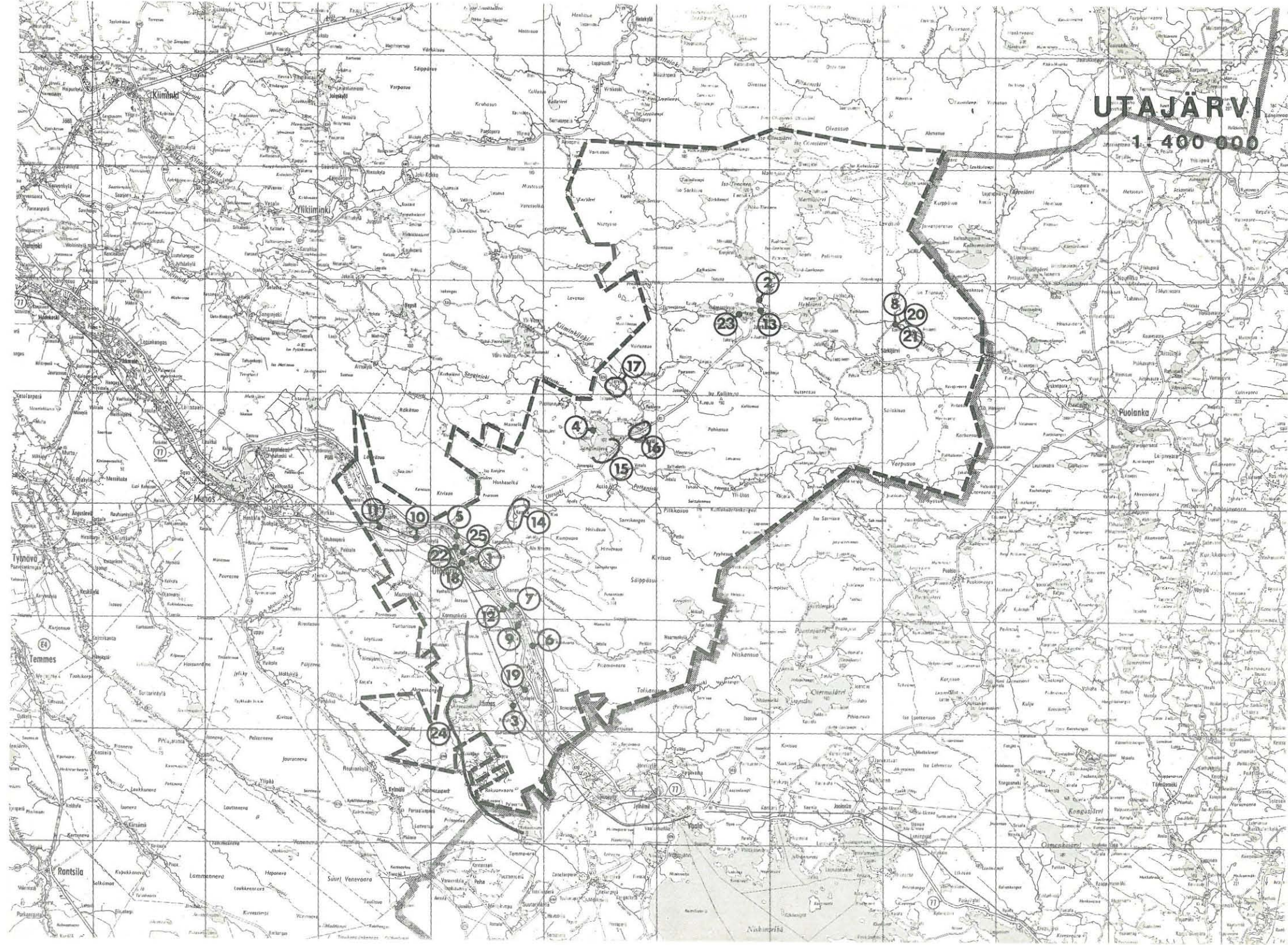
H, R

Entisessä jyvämakasiinissa oleva esinemuseo; lähellä piiskausmänty.

A

UTAJÄRVI

1:400 000





1 Hiltula



18 SOK:n rakennus



22 Utajärven kirkko

13. Lehtola, Ilveskorpi R, M, MK

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus: asuinrakennus (kaksi kuistia), aittoja (yksi osittain päreillä vuorattu ulkoa), kellari, "massiinihuone" sekä vaja. A
Viljelysmaisema. C

14. Anttila, Ilveskorpi R, M

Talouskeskus, jonka pihapiiri koostuu perinteisistä maaseuturakennuksista: kaksi asuinrakennusta, navetta, puo-
ji, talli ja ulompana sauna. A

15. Huhtala, Ilveskorpi M, R

Harmaiden, kookkaiden hirsirakennusten muodostama rakennusryhmä, johon kuuluu asuinrakennus, navetta, puoji, vaunuvaaja (olkikatto), aittoja, latoja ja paja. - Kunto heikkenemässä. B

16. Kaunela, Hauholanperä R

Vanhaa rakennuskantaa sisältävä talouskeskus: asuinrakennus (uusi kuisti, aukkomuutoksia), aitta ja viisiosainen luhtitalli, jonka kolmeosainen luhti on ollut läpi-
ajettava. Luhtikäytävän aukoissa rikas profilointi. B

17. Hanhela, Hanhelaanperä R, M, H

Jokirannan viljelyksillä sijaitseva, perinteisistä maaseuturakennuksista koostuva rakennusryhmä: suuri pää-
rakennus, puoji, aitta, sauna, paja, sysikota, latoja sekä jokivarressa vesimylly. Lähellä tervahaudan pohjia. A

18. Myllykangas R, M, H

Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus (mm.

kaksi päärakennusta, joista toisessa aukkomuutoksia, li-
ha-aitta ja puoji). Lähellä tervahaudan pohja. B

19. Alapere R, MK

Rakennusryhmä, johon kuuluu suuri mansardikattoinen
asuinrakennus sekä perinteistä talonpoikaistrakentamista
edustavat ulkorakennukset. A
Viljelysmaisema. C

20. Niemi R, MK

Rantaviljelyksillä oleva talouskeskus, jossa on perin-
teistä rakennuskantaa, mm. kaksi ranta-aittaa. C

21. Mikkela, Lumimetsä R, M

Talouskeskus, jossa on vanha hirsipintainen kuistiton
asuinrakennus, uudempi perinteistä maaseuturakentamista
edustava asuinrakennus (aukkomuutoksia), puoji, aittoja
ja vajoja. B

22. Lumiaho, Lumimetsä R, M

Vanhaa rakennuskantaa sisältävä talouskeskus. A

23. Kantti, Vihanti kk R

Rikasmuotoinen vanha taajamarakennus. C

24. Mikkela, Vihanti kk H, R

Vanha kaupparakennus, jossa on koristeellisia yksityis-
kohtia. Aukkomuutoksia. B

25. Havisto ja vanha kunnantalo R, H

Kakasi samassa pihapiirissä olevaa, vuosisadan alkupuol-

len klassismia edustavaa taajamarakennusta. Muutoksia tehty korjaustöiden yhteydessä. B

26. Alpuan Osuusmeijeri, Alpuu H, R

Toiminnassa oleva meijeri, jonka tuotantorakennus on kivinen vuosisadan alkupuolen rakennus. Lisäksi alueella on mm. kaksi asuinrakennusta: vanhempi perinteisen maaseuturakennuksen linjoja noudattava sekä uudempi, jossa on vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä. C

27. Kuusiahon tuulimylly, Ohimaanperä H

Kohtalaisen kunnoinen, mutta siiveton tuulimylly. B

28. Salon tuulimylly, Alpuu H, R

Siiveton, muuten välttävissä kunnossa oleva tuulimylly. B
Taloukskeskuksessa on muutakin perinteistä rakennuskantaa: asuinrakennus, puoji ja aittoja. C

29. Törmiperän tuulimylly, Lumimetsä H

C

30. Harakkamylly, Ilveskorpi H

Alasestaan kiinteä ja hirsistä salvettu, yläisestaan kääntyvän, siipiä kannattavan ristikkorakenteen muodostama tuulimylly. B

31. Pyöriän paja, Lumimetsä H, R

Kunnostettu pajarakennus. A
Tilalla on myös muita vanhoja rakennuksia (esim. puoji).C

32. Koljolan paja, Kuusirati H, R

Hyväkuntoinen pajarakennus. A

Taloukskeskuksessa perinteistä rakennuskantaa. C

33. Vanha kansakoulu, Vihanti kk H, R

Useassa vaiheessa rakennettu, suuri yksikerroksinen koulurakennus, joka noudattelee vanhan maaseuturakentamisen tyyliä. C

34. Vanha kansakoulu, Alpuu H, R

Tämän vuosisadan alkupuolella rakennettu koulurakennus. C

35. Työväentalo, Vihanti kk H, R

Hirsipintainen, vuosisadan alussa rakennettu suursko työväentalo. C

36. Nuorisoseuran talo, Lumimetsä H, R

Tyyliltään vaatimattoman klassistinen, hyväkuntoinen seuratalo. C

37. Kirkko ja tapuli, Vihanti kk R

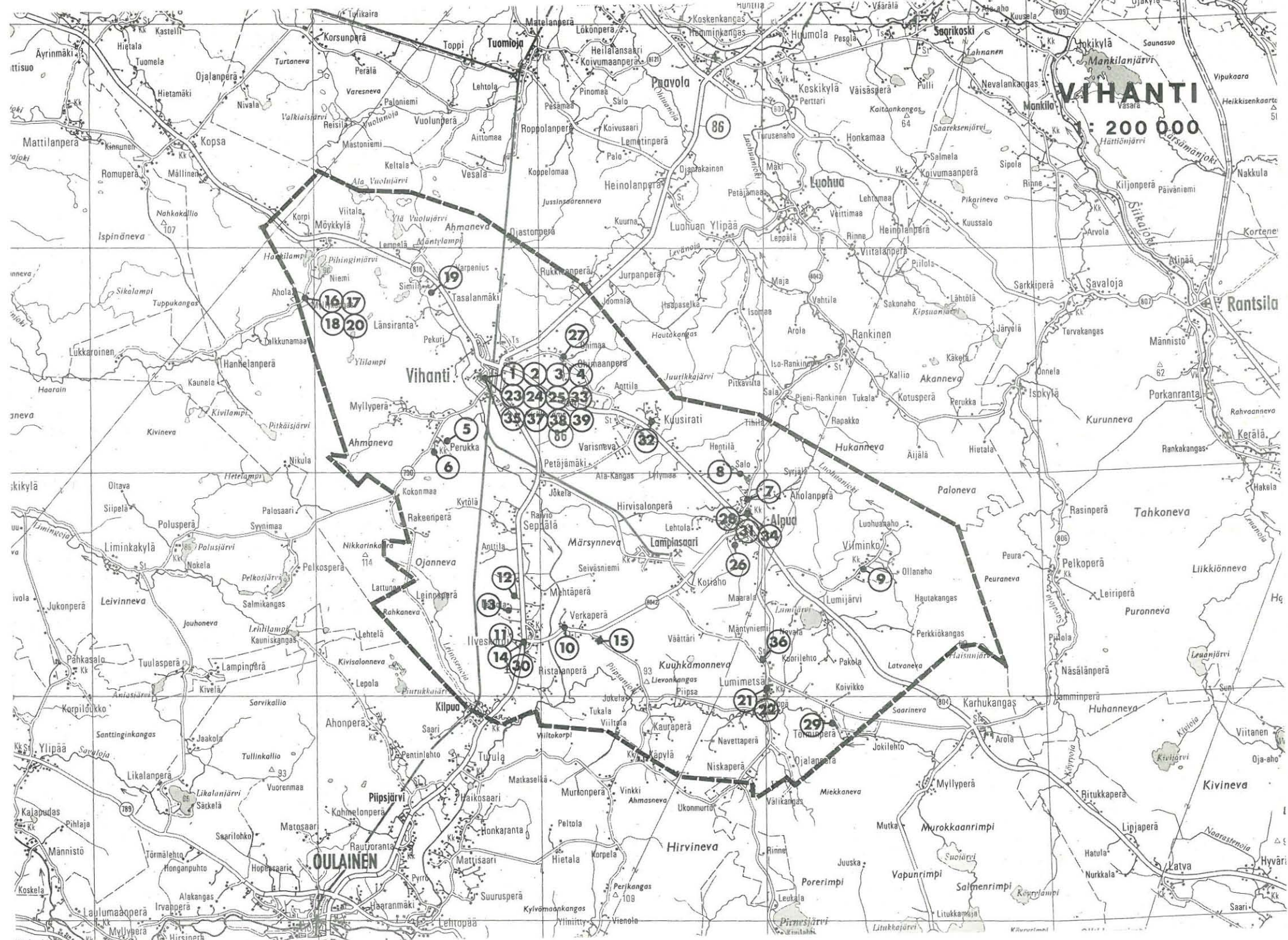
Puinen, pohjamuodoltaan lähes tasavartinen ristikirkko on rakennettu 1784 (Simon Jylkkä-Silvén). Ristivarsien katot aumatut, ristikeskuksessa lyhtyrakennelma. Sisällä puuholvit. - Kirkon vierellä on kolminivelinen keltotapuli. A

38. Pikkukirkko, Vihanti kk R

Rukoushuoneena toimiva pieni perinteinen maaseudun taajamarakennus. C

39. Kotiseutumuseo, Vihanti kk H, R

Museoksi muutettu entinen viljamakasiini. A





17 Hanhela



16 Kaunelan luhti



33 Vanha kansakoulu



17 Hanhela



35 Työväentalo, Vihanti kk

ri rappeutuva, vv. 1903-05 rakennettu kivinavetta, useita hyväkuntoisia aittoja.

Koskelasta lienee saanut alkunsa Siuruan Osuusmeijerin perustaminen v. 1912. Koskelassa (Rajalassa) on perustettu v. 1919 Suojeluskunnan paikallisosasto sekä pidetty kunnanvaltuuston ensimmäinen kokous v. 1924, lisäksi talossa on toiminut 1920-30-luvulla Yli-Iin Osuuskassa. Koskela on asuttu, muut kesäasuntoina. A

8. Laskelä, Karjalankylä R

Vuorasmaton, 1800-luvun asussa säilynyt, kohtalaisessa kunnossa oleva asuinrakennus, joka on asuttuna vain kesäisin. Pirtissä taittainen sisäkatto, entinen savupirtti. Talossa on maatalouden lisäksi myös harjoitettu kaupaa. Talo on toiminut kestikievarina vv. 1900-1922, nyt kesäasuntona. - Ulkorakennukset purettu. A

9. Hökkä-Nikula, Karjalankylä R

Talo on rakennettu savupirtiksi oletettavasti 1700-1800-luvun vaihteen tienoilla, kamaripää 1800-luvun lopulta. Nykyisin talo on tämän vuosisadan alkupuolella tehdyssä asussaan. A

10. Vehkaperä, Karjalankylä H, R

Mäkitupalaisasumuksena toiminut n. v. 1800 rakennettu talo. Rakennus on säilyttänyt paljon 1800-luvun piirteitä (mm. alkuperäiset uunit). Talo on autio ja huonokuntoinen. Savusauna ja aitta. B

11. Kekko, Karjalankylä H

Alustalaisen asunnoksi arveltu entinen savupirtti, jonka sanotaan olleen heinälatona jo yli 100 vuotta. Huonokuntoinen. B

Talalla asunut sama suku vuodesta 1542 lähtien. Nykyinen päärakennus vuosilta 1922-23. Aittoja. C

12. Hirvelä, Pähkakoski H, R

Perinteiseen maaseuturakentamisen tyyliin tämän vuosisadan alkupuolella tehty asuinrakennus, jossa on mm. suuri pirtti uuneineen sekä koristeellinen kuisti. Talo on ollut jääkärien etappipaikkana. C

13. Rajala MK

Rantaviljelysmaisema, jossa asutus sijoittunut Iijoen molemmin puolin. Merkittävää rakennuskantaa edustavat Ala- ja Ylirajalan talot (kohteet n:o 1 ja 2). C

14. Jakkukylä MK

Viljelysmaisema, jonka rungon muodostaa jokirantaa myöten kulkeva tie ja sen varrelle ryhmittyneet talot. C

15. Jakkuranta MK

Talotihentymän sekä tien- ja joenmutkan leimaama viljelysmaisema. C

16. Karjalankylä MK

Kaistonsuvannon alapuolella joen molemmille rannoille levittävä viljelysmaisema. Perinteistä rakennuskantaa, mm. kohteet n:o 5 ja 10. Joen osuus maisemakuvassa on negatiivinen säännöstelyn vuoksi. B

17. Manninen, Yli-Ii kk H, R, MK

Färimanniseksi kutsuttu talo Ii- ja Siuruanjoen yhtymäkohdassa jokitörmällä. Talon kohdalla oli lossi vuoteen

1935 asti ja maantie kulki talon pihan läpi. Heikki Manninen osti paikan 1870-luvun l.pulla ja suurensi entistä lossimäkkiä Karjalankylän Jurvakeiselta tuodulla talolla. Nykyiseen kokoonsa talo tehtiin vuosisadan vaihteessa; taloon on tehty ulkovuoraus (pystylauditus) ja huoneita on kunnostettu.

Talossa on toiminut Yli-Iin ensimmäinen posti ja kylä-kauppa sekä kestikievari.

A

18. Niemelä, Yli-Ii kk

R

Talo tunnettu jo vuodelta 1560, nykyinen vanha asuinrakennus tehty v. 1642 (vuosiluku pirtin seinässä). Talo on lähes täysin 1800-luvun asussaan; 1900-luvun alkupuolella vuorattu ulkoa pystylaudituksella. Rakennuksen toisessa päässä ollut pirtti on purettu 1930-luvulla. Pirtti on toiminut väliaikaisena kirkkona 1917-32. Talossa on toiminut osuuskassan konttori sekä kestikievari. Rakennus on huonokuntoinen ja autiona. Talo on aiottu kunnostaa.

B

Pihapiirissä sijaitsee v. 1723 rakennettu aitta.

A

19. Havula, Yli-Ii kk

R

Taitekattoinen, n. v. 1926 rakennettu asuinrakennus, jossa on moniruutuiset ikkunat ja ulkovuorauksena punaiseksi maalattu pystylauditus.

C

20. Pori, Jakkukylä

H, R

Taitekattoinen, n. v. 1924 rakennettu belgialaisen puutavarayhtiön ("Maalismaayhtiö") entinen konttorirakennus. Autiona.

A

21. Ahvenojan mylly, Kollaja

H

Vuodelta 1864 oleva vesimylly, josta on kunnostettu mm. katto.

A

22. Hirvenojan mylly, Kollaja

H

Tyydyttäväkuntoinen vuosisadan vaihteen tienoilla rakennettu vesiratasmylly, jossa myös v. 1960 käytössä ollut pärehöylä.

A

23. Hangaslammen tukkikämppä, Karjalankylä

H, R

Pyöreistä hirsistä salvottu perinteinen tukkikämppä (pohja n. 8 x 16 m), joka on siirretty nykyiselle paikalleen v. 1958. Lisäksi talli, sauna ja liiteri.

A

24. Mannilan tervahauta, Karjalankylä

H

Iijoen törmällä oleva tervahaudan pohja, joka on ollut käytössä viimeksi 1930-luvun lopulla.

B

25. Yli-Iin kirkko

R

Puinen länsitornillinen pitkäkirkko, joka on valmistunut v. 1932. Seurakunnan ensimmäinen kirkko. - Yli-Iin kirkkoherrakunta per. v. 1917, srk v. 1924; kirkkona toiminut vv. 1917-32 Niemelän pirtti.

A

26. Tannilan hautausmaa

H

Matkavaarassa sijaitseva, oletettavasti 1800-luvun alussa käyttöön otettu hautausmaa, jonne vievä tie kulkee osan matkaa pitkospuita pitkin.

A

27. Metelinkirkko, Karjalankylä

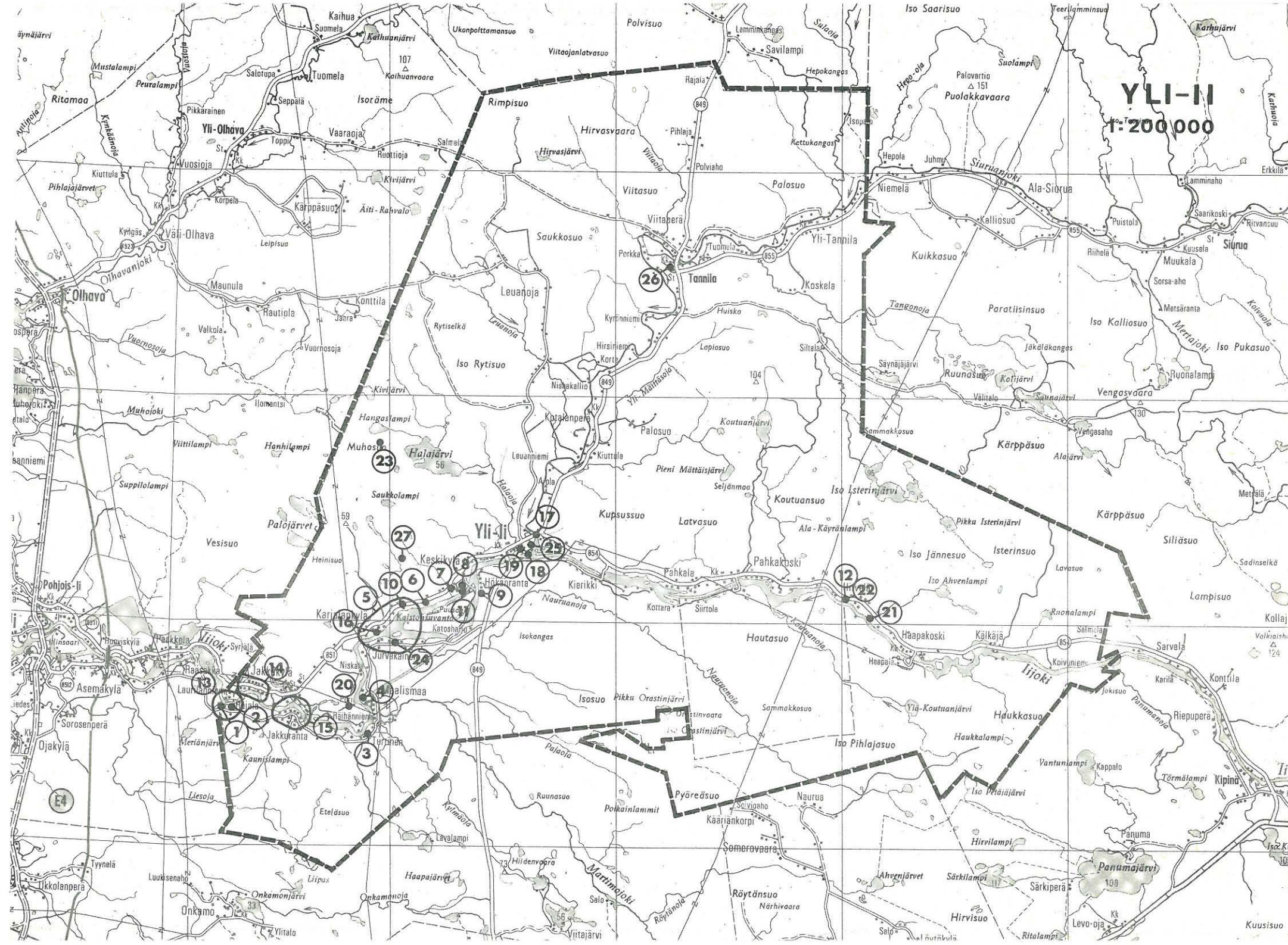
H

Kaiston Huhinmaalla sijaitseva kivirakennelma, jonka mm. arveltu olevan pakopirtin jäänteitä.

D

YLI-II

1:200 000





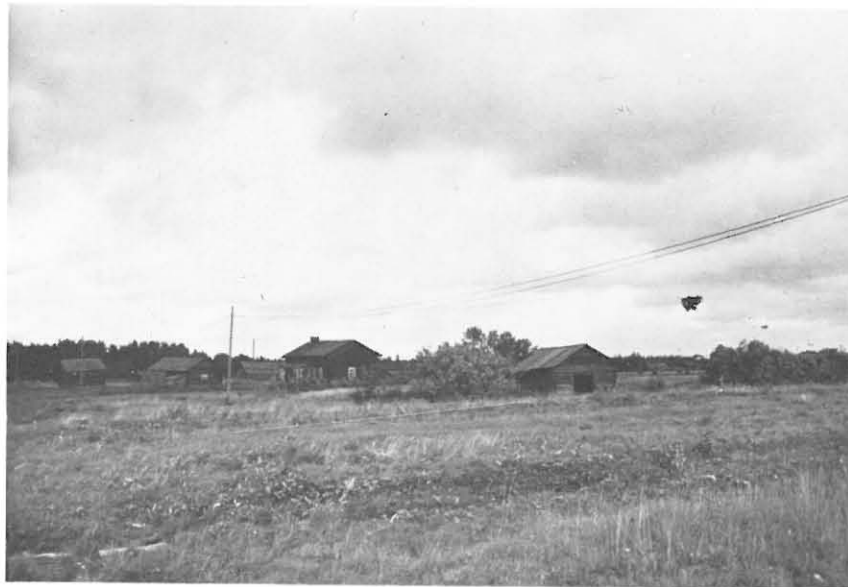
1 Alarajala



4 Maalismaa



4 Maalismaa



11 Kakko



24 Mannila Tervahauta



25 Yli-lin kirkko

YLIKIIMINKI

1. Siltala, Rekikylä R, M

Kahden, kohtalaisessa kunnossa olevien päärakennuksen ja ulkorakennusten muodostama talouskeskus, jossa vanhemman harmaahirsisen asuinrakennuksen pirtti ollut savupirtti-nä. Toinen asuinrakennus 1900-luvun alkupuolelta. C
Kaksi aittaa, joista pienempi vuodelta 1823. Isomman, tiettävästi nuoremman aitan hirret käännetty. A

2. Runttila, Veselankylä R, MK

Perinteistä maaseuturakentamista edustava päärakennus (B), kivinavetta sekä ulkorakennuksia iältään n. 100-vuotiaita. Viljelysmaisema rakennuksineen, kohde n:o 15. C

3. Tapaus, Yli-Vuotto R, M

Kiiminkijokivarren talouskeskus, jossa on perinteistä rakennuskantaa. Talossa on Yli-Vuoton Holapasta tuotu talirakennus, jossa on vuosiluku 1473. A

4. Koistila, Yli-Vuotto R, MK

Vanhoja rakennuksia sisältävä talouskeskus, johon kuuluu myös luhti. Tämä lienee ollut aiemmin läpiajettava. B

5. Kokko, Yli-Vuotto R, MK

Holapan talosta siirretty aitta, jossa on vuosiluku 1727. A

6. Yli-Vuotto MK, R, H

Viljelysmaisema Iso-Vuotunkijärven, maantien ja Kiiminkijokivarren tuntumassa (ks. kohteet n:o 4, 5 ja C

7. Väänänen, Ala-Vuotto R

Perinteistä maaseuturakentamista sisältävä rakennusryhmä. C
Yhdessä aitoista on vuosiluku 1814. A

8. Brunni, Vepsä R

Noin 200 v. vanha päärakennus, jossa on koristeellinen kuisti. A

9. Sänkelä, Vepsä R, M

Talon perinteisiin rakennuksiin kuuluu mm. aitta (vuosiluku 1775), luhtirakennus sekä osana nykyistä asuinrakennusta oleva entinen savupirtti. Pirttiosa on kuunnostettu, sisäkatto on säilytetty entisellään. A

10. Viitala, Vepsä R

Kunnossa oleva luhtirakennus. A

11. Oikarinen, Vepsä R

Yli-Vuoton Holapasta tuotu luhti. A

12. Pyky, Karahka R, H, M, MK

Kylän merkittävin rakennusryhmä on Pykyn taloryhmä, johon kuuluu asuinrakennuksia, aittoja ja muita ulkorakennuksia. Väänäsen suvun sanotaan asuttaneen seudun n. 200 v. sitten ja Keskipykyh (Pyky-byggare) talossa on asunut kirkonrakentajana tunnettu Heikki Väänänen. Rakennusryhmällä on sangen hyvin säilynyt perinteinen maaseuturakentamisen leima, vaikka joitakin muutostöitä onkin tehty. B
Pyky kuuluu Vepsänjokivarren viljelysmaisemaan, jota halkoo talojen harvakseltaan reunustama raitti. Vanhea maaseudun rakennuskantaa. C

13. Marttilan aitat, Ylikiiminki kk R, M, MK

Aittaryhmä kirkonkylän itälaidalla vaaraviljelykset halkovan tien varrella. Vanhimpien aittojen sanotaan olevan yli 200-vuotiaita. Aittojen ja kivinavetan (ikä n. 60 v.) rajaama raitti (ks. kohde n:o 14). A

14. Keskustan raitti ja jokivarsi, Ylikiiminki kk MK, R

Keskustan raittiosuuden varrella sijaitsee mm. uusi kuntatalo sekä parinteisiä taajama- ja maaseuturakennuksia (mm. Marttilassa aittojen, kohde n:o 3, lisäksi kaksi kivinavettaa ja latoja). Raitin itäpäästä aukeaa näkymä pohjoiseen jokivarteen, jossa on viljelyksiä ja rantaniittyjä olkikattoisine latoineen. C

15. Vesala MK

Koulun (ks. kohde n:o 20), sen lähitalojen (esim. Mäkelä) ja komean puuston (mm. lehtikuusia, istutettu n. 100 v. sitten) sekä Runttilan tienoon, kohde n:o 2, muodostama kokonaisuus, johon edellämainittujen osien lisäksi kuuluvat viljelykset ja Kiiminkijokivarsi luonnonmaisema elementteineen. C

16. Säävälänharju MK, R, M

Vaaraviljelyksen leimaama laaja-alainen maisema, jossa keskeisinä rakennuksina harjun laen talouskeskus (kaksi asuinrakennusta vuosilta 1952 ja n. 1900 sekä ulkorakennuksia). Rakennuksiin on tehty muutoksia korjaustöiden yhteydessä. C

17. Juopuli MK

Juopulinjärven eteläpuolella leviävä viljelysmasema. Rakennuskanta osin traditionaalista maaseuturakentamista edustavaa. C

18. Joki-Kokko MK, R

Puuston keskellä mäellä kohoava rakennusryhmä, jossa perinteistä rakennuskantaa. Neljästä asuinrakennuksesta nuorin on n. 90-vuotias, rakennuksessa on suuri pirtti. Ryhmässä on lisäksi mm. kivinavetta. Maisemaan kuuluvat myös viljelykset, tiet ja joki. C

19. Perttula MK, R

Jokirannan viljelysmasema, jossa metsän rajaava osuus tuntuva. Rakennuskannassa perinteistä talonpoikaista leimaa. C

20. Vesalan koulu R, MK

Vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä kantava koulurakennus, jonka on oletettavasti suunnitellut oululainen rakennusmestari Juho Karvonen. Koulu on rakennettu v. 1919. Maisema, ks. kohde n:o 15. C

21. Vesaistenlinna, Ylikiiminki R

Suurehko, v. 1930 suojeluskunnan taloksi rakennettu talo, jossa on käytetty raittiusseurantalo Aamurisko II:n ja Vepsän nuorisoseuran talon hirssiä. Talo siirtyi Maamiesseuran hallintaan v. 1944 ja v. 1972 urheiluseura Nuijamiehille. C

22. Ylikiimingin kirkko R

Jaakko Rijfin suunnittelema, v. 1786 valmistunut puinen barokkiklassismin henkinen ristikirkko, jonka ristikokuksessa kohoaa torni. Mikael Toppeliuksenmaalaama alttaritaulu. Kirkon vieressä vanhan tapulin alaosa. A

23. Vanha pappila R, H, M

Hyväkuntoinen 1800-luvun pappilarakennus, jonka ympärillä vanha puusto osaltaan muovaa ympärillä pihamiljöötä. B

24. Vanha kanttorila R, H

Viime vuosisadan alkupuolella rakennettu perinteistä maaseuturakentamista edustava talo. A

25. Kotiseutumuseon makasiini, Ylikiiminki kk H, R

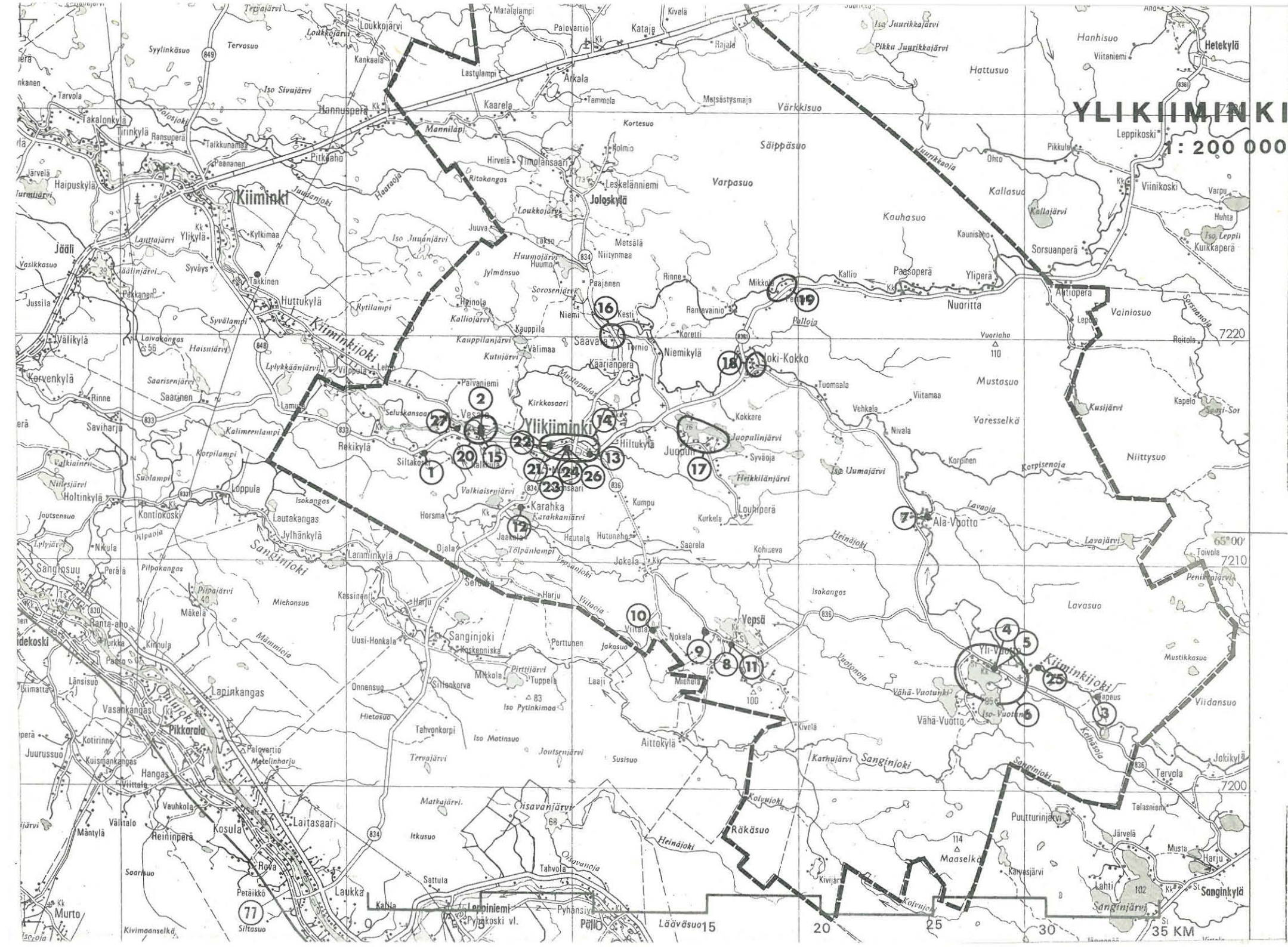
Vanha lainajyvämakasiini, jossa on esinekeräelmä. A

26. Käräjäkivi, Yli-Vuotto H

Kiiminkijoen eteläpuolella Ranta-ahon talon kohdalla oleva, vanhaksi oikeudenjakopaikaksi mainittu kivi. A

27. Vesäisen muistomerkki, Vesälankylä H

Sissipäällikkö Pekka Vesäisen muistomerkki (Oskari Jauhainen 1936). A





2 Runttila



21 Vesaistenlinna



13 Marttilan aitat



22 Vanha tapulin alaosa



22 Ylikiimingin kirkko



23 Vanha pappila

LÄHTEET

KUNTIEN YHDYSHENKILÖT

Oulu	maisteri Atte Kalajoki
Haapajärvi	toimittaja Eino Jokela, päätoimittaja Reijo Niemi
Oulainen	opettaja Tapani Tirilä
Raahe	lehtori Gretel Salmi
Alavieska	maanviljelijä Ossi Korvela
Haapavesi	kunnallisneuvos Lauri Rautio
Hailuoto	opettaja J.L. Suomela
Haukipudas	rakennusmestari Eino Haipus, sisustusarkkitehti Liisa Paavola
Ii	uittotyömies Taisto Lehtopuro, konemies Pentti Kukkonen
Kalajoki	maisteri Kausu Sorasto
Kempele	maanviljelijä Paavo Junntila
Kestilä	maanviljelijä Heikki Alasalmi
Kiiminki	maanviljelijä Vilho Koskela
Kuivaniemi	liikenneitsijä Eino Herva, autonkuljettaja Erkki Paaso
Kuusamo	kelloseppä Reino Tammi
Kärsämäki	maanviljelijä Eino Sivala
Liminka	kunnallisneuvos Kalle Arvola, taiteilija Matti Lampi
Lumijoki	opettaja Pirkko Sutela
Merijärvi	rouva Aino Kesti
Muhos	maanviljelijä Martti Lukka
Nivala	metsänhoitaja Ahti Raivio, päätoimittaja Jaakko Salmela
Pattijoki	opettaja Hilda Männistö
Piippola	opettaja Aino Hankonen
Pudasjärvi	rouva Hilma Räisänen, kotiseutulautakunnan pj. Reino Räisänen
Pulkkila	opettaja Aino Koukkari
Pyhäjoki	maanviljelijä Antti Anttila, maalari Kalle

Pyhäjärvi	Tirilä kirvesmies Matti Parkkinen
Pyhäntä	opettaja U.K. Yli-Jussila
Rantsila	maanviljelijä Toivo Alikeijala
Reisjärvi	nuoriso- ja reittiussihteeri Eeva Kivilanti, rakennusmestari Viljami Kuoppala
Ruukki	maanviljelijä Veikko Heilala, toimitsija Oskari Virsu
Sievi	kirjanpitäjä Aarre Alcpaeus
Siikajoki	maanviljelijä Jaakko Rantala
Taivalkoski	pitäjänneuvos Arvo Taivalkoski
Temmes	opettaja Pentti Koskela, maanviljelijä Lauri Littow
Tyrnävä	sestonhoitaja Toivo Laatikainen
Utajärvi	toim.johdaja Yrjö Oilinki
Vihanti	museonhoitaja Matti Junntila, rakennustarkastaja Esko Vuokila
Yli-Ii	metsätekniikko Jaakko Heikkinen
Ylikiiminki	maanviljelijä Arvid Kaski

KUVAT

Oulu: Oulun yliopiston arkkitehtuurin historian laitoksen arkisto: kuvat 2, 6, 12, 47, 81: arkkit.yo. Raimo Ahonen, kuvat 6, 10, 32, 37, 64: arkkit. Pekka Päivärinne, kuvat 19, 55: prof. Esko Järventausta, kuva 73: arkkit.yo. Hannu Malinen. Raahe: kuva 1: Raahen kaupunki. Seuraavat Oulun yliopiston arkkit. historian laitoksen arkisto: Kuvat 2/4 ja 11. Kuva 5: arkkit.yo. Katri Huusko, kuva 7: arkkit.yo. Pirjo Kinnunen. Haapajärvi: kuvat päätoim. Reijo Niemi, Haapajärvi. Hailuoto-Oulun yliopiston arkkit. historian laitoksen arkisto: kuvat 13, 15. Nivala: kuvat 2-5, 8, 11: toim. Jaakko Salmela, Nivala-seura. Reisjärvi: kuvat E. Isohanni, Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto/Reisjärven Kotiseutuyhdistys. Muut kuvat inventoijien ottamia.

INVENTOIJAT

Oulun yliopiston arkkitehtuurin historian laitokselle ovat alla mainitut arkkitehtipiskelijät tehneet harjoitustyönä seuraavien kuntien perusinventoinnit haastattelun ja valokuvaten.

Alasaari Marjut, arkkit.yo

Lindgren Ann-Mari, arkkit.yo ja

Palaste Tuula, arkkit.yo

Loukari Anna-Maija, arkkit.yo ja

Loukari Lauri, arkkit.yo

Myllykangas Leena, arkkit.yo

Niemelä Maija, arkkit.yo

Niskala Eino, arkkitehti ja

Niskala Kearina, arkkit.yo

Pikkarainen Anneli, arkkit.yo

Romppainen Arja, arkkitehti

Salokannel Jouni, arkkit.yo

Pattijoki

Saloinen

Sievi

Haukipudas

Kuivaniemi

Ii

Vihanti

Temmes

Tyrnävä

Alavieska

Kalajoki

Kestilä

Piippola

Pulkila

Pyhäntä

Kempela

Oulunsalo

Kuusamo

Taivalkoski

Muissa kunnissa maastotutkimusten tekijänä on arkkitehti Jorma Huusko. Haastattelutyössä on ollut mukana fil.yo Haikki Mustonen. Valokuvausten laboratoriotyöt on tehnyt valokuvauslaborantti Terttu Virtanen. Työn yhteydessä kertyneitä n. 6 000 valokuvanegatiivia säilytetään Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliitossa.

ARKISTOT

Museovirasto, kansatieteen toimiston kuva-arkisto

Museovirasto, rakennushistorian osaston arkisto

Oulun maakunta-arkisto

Oulun yliopiston rakennustaiteen historian laitoksen arkisto

Pohjois-Pohjanmaan museon arkisto

Suomen Rakennustaiteen museon arkisto

Valtionarkisto

KIRJALLISUUS

Aaltonen Matti, Svendblad Harry, Viljakkala Katriina:

Maaseudun asutuskulttuurin kehityksestä, Oulun yliopisto, yhdyskuntasuunnittelun laitos, Oulu 1977

Halila Aimo: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia V, 1954

Julku Kyösti: Pohjois-Pohjanmaan historia/Kotiseutuni

(ks. alle; ss. 177-191), Malmö 1969

Kainuun kulttuurihistorialliset suojelukohteet/Jorma

Huusko/Kainuun seutukaavaliitto, julkaisu I:26, Kajaani 1973

Kotiseutuni (Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu),

Suomen Maakuntajulkaisu Oy, Malmö 1969

Lindberg Carolus: Suomen kirkot, Helsinki 1934

Lukko Armas: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia II, Oulu 1954

Virrankoski Pentti: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia III, Oulu 1973

Lähdekirjallisuutena on lisäksi käytetty aluutta koskevia paikallishistorioita, kotiseutu- ja kuvateoksia, lehdistä artikkeleita sekä Oulun yliopiston arkkitehtuurin historian laitokselle tehtyjä opinnäytteitä.